

زانای ناودار: سهیدا مهلا خلیل سلیمان «مشهختی»

مانای شوږشه فه رهه نگیه که به وه لیک نه دریته وه که وه ک رووداوه سیاسیه کان کتوپر ده توانی بارو دوڅه که ژیراو ژور بکات، کاری فه رهه نگی له ژیر خانه وه دهستی پی ده کری و هه رچی به رزتری بناغه که شی پته و تر ده بی.

له م بی سه رو به ره یه ی نه ده ب و هونه ی کوردیدا که زور نوسه ر و شاعیری و یژهی کوردی بی نه وه ی به ره مه کانیا ن به جوانی بازاری نه ده بی کوردی پی ره ونه ق بسینی له گوښه ی تاریکی فه راموښخانه ی میژو خاک و خو ل ده یخواو ده ی رزینی و په رده ی به سه ردا ده دری...

زانای ناودار سهیدا مهلا خلیل ناسراو به «مشهختی» شاعیر و نوسه ری به توانای نه ناسراوی کوردیش له زومره ی که سانیکه پله و پایه ی نه ناسراوه و به له به ر چاو گرتنی به ره مه کانی مافی خو ی نه دراوه تی... هیندی جار ناوه ناوه پارچه شاعر و قه سیده یه کی به بو نه ی جوړ به جوړ لاپه ری روژنامه و گوښاره کوردیه کان و هندی له ژیان و به شیکي زور له به ره مه کانی که تیایدا سرنج دراوه ته ئاواره یی و کو له واری ژبانی کوردی ئاواره ی کوردستانی عیراق، سهیدا مشهختی له ئه وین و ئابین و عیرفان و...، خافل نه بووه، له نوسینی بابه ت و ئاماده کردنی چهنه کتیب و ته فسیر و وه رگیراندا له راده به دهر خو ی ماندو کردوه و رهنجی کیشاوه، سهیدا مهلا خلیل سلیمان، له نیوان سالانی ۱۹۰۲ زایینی که ده بیته ۱۳۲۵ تا ۱۳۲۷ مانگی له گوندی «به لاوات» له ناوچه یه کی کوردستانی عیراق سه ر به پاریزگای موسل چاوی به دنیا هله ئناوه...

تو بزانه چاره نووسی سهیدا (مشهختی) و ناوی گونده که یان «به لاوات» چهنه، لیک ده چن، سهیدا، به لاوات ئاواره ی دوستانی دیرینی یه کن، هه میشه دهسته و یه خه ی ژبانیکی سهخت و کوچاو کوچکردن بووه، گرانی و نه بوونی، شه ری یه که می جیهانی دیوه، نابه وهخت باوکی له کاره ساتیکدا گیانی به خشویه و به هه تیوی و هه ژاری له به رامبه ر دنیا یه کی به م گه وره یه سه نگره ری مانه وه ی گرتوه.

بوگوزهرانی ژبان، له گوندی دینارانی سهر به ناوچهی «ئاگری» بوو ته «گویلکه وان» و له لای مهلا قادر... پیش نویژی مزگه وتی گونده که دهرسی خویندوه، نهی توانیوه بهروژ بچسته حوجره، شهوانه دواي گه رانه وه له گویلکه وانى ده چوو له لای ماموستا و نه و سپاره ی بو ی نویسیو ده ی خویند، تا وای لیها ت نه وه ی ته و او کرد، جا چونه ته سهر خویندنی قورئان و له خزمه ت هه مان ماموستا خه تمی کرده، ئیدی به ره به ره ده ستی کرده به خویندنه وه ی کتیب، پاش سی سال گولکه وانى چوته ریزی فه قیان، له فه قیه تیدا زور گوند گه راره و له لای زور ماموستا دهرسی خویندوه، دواي ۱۵ سال برسیه تی و ئاواره یی و شه که تی کیشان و دهرس خویندن، خوالیخوشبو مهلا نه حمه دی (رهش) ئیجازه ی مه لایه تی پی داوه، که بوو ته مهلا ۲۷ سالانه بووه، پاشان بو ماوه ی ۳۰ سال مه لایه تی زور گوندی کودستانی عیراقی کرده.

له سالی «۱۹۴۰-ز» په یوه ندی له گه ل روژنامه ی «هاوار وروناهی ده گری» سالی ۱۹۷۴ به ناچاری په نای هیناوه ته بهر ئیران، له و کاته وه نیشته جی ی ئه م ولاته یه له زیوه، یه زد و تاران ژبانی بردو ته سهر.

ههر له فه قی یه تیه وه هه تا بوو ته مهلا و هه تا نه وده مه ی به شداری شوړشی کوردستانی عیراقی کرده هه میسه له خزمه تی فه ره نگی کوردیدا بووه، چ به شیعر. چ به نویسی بابته و دانانی کتیب و وه رگیرانی شیعر و نوسراوه ی دیکه.

سه یدا مشه ختی به زمانی عه ره بی ئه م کتیبانه ی داناوه.

۱- البلاغه فی علم البلاغه

۲- المدنی بشرح المغنی

له زمانی کوردیش بو ئه م بابه تانه خو ی ماندوو کردوو.

۱- ته فسیری قورئان له ۷ بهرگدا

۲- فقه محه مه دی، مه ردوخ له یه ک بهرگک (وه رگیران).

۳- فه ره نگی مه رگک و ژین، کوردی به کوردی که ۱۲۰۰ لاپه ره یه.

۴- تو شه ی پاشه روژ (فقه شافعی)

۵- مه ولودا پیغه مبهەر (منظومه)

۶- المنافقون

۷- دین و سیاست

۸- کۆمهڵی چیرۆک و پهندی پێشینانی کوردی، نوسراون و کۆکراونه تهوه.

۹- روباعیاتی خه یام (وهرگیران).

۱۰- روباعیاتی بابا تاهیری هه مه دانی «عوریان» (وهرگیران)

۱۱- روباعیاتی فایز ده شتستانی (وهرگیران).

۱۲- فهرهنگی «ئشکه فتان»

شعره کانی سه یدا له سه ر نه زمی شیعری کوردی وهرگیراوه، هه لبت هه موشی به کرمانجی ژورو نوسراون، شعره کانی خوێ نزیکه ی ۲- هه زار به یتی له عیراق جی ماوه، ئه وانی کهش نزیکه ی ۱۰۰۰ قه سیده ده بی له حه وت بهرگدا کۆی کردونه ته وه به لام چاپ نه کراون، بو مه سه له ی فهرهنگه کوردی به کوردیه که ی (مه رگ و ژین) پێشتر له کوردستانی عیراق فهرهنگیکێ دانابو، به ناوی فهرهنگی (ئشکه فتان) ناوه که ی له و بارودووخه سه خته ی که تیایدا بون به هوێ مه ترسی له بوردمانی فرۆکه و توپخانه ی دوژمنه کانیان که له ئشکه وتدا ده ژیان «ئشکه فتان» ی بو هه لپژاردوه. ئه و فهرهنگه خوالیخوشبو مام هه ژار بردی بو کۆری زانیاری کورد له به غدا که چاپی بکه ن به لام سالی ۱۹۷۴ کاتی که شه ر له نیوان حکومه تی عیراق و کورد هه لگیرسا و ئاواره بوون فهرهنگه که هه روا له به غدا مایه وه.

دیسان لیره له «ئیران» ده ستی کرده وه به نویسی فهرهنگیکێ دیکه، ئه م جار به ناوی «مه رگ و ژین» یانی له نیوان مه رگ و ژباندا، ئه م ناوه شی له بهر ئه وه هه لپژاردوه که سه یدا پیره و له نیوان مردن و ژباندا یه، یان ئه وه تا میلیله تی کورد و فهرهنگه که ی له مه ترسیدان، ئه م فهرهنگه کهش له بهر ده س کورتی بو ی چاپ نه کراوه، هه ر چه ند تایپ کراوه و پێشتر له شوپنیک تاماده بون، چاپی بکه ن به لام له دواییدا پیمان و تووه ده بی ۳۰۰ هه زار تومان بده ی تا چاپی بکه ین، دیاره ئه و پو له یشی به ده سه وه نه بو وه و فهرهنگه کهش هه روا له سه ر ده ستی مایه وه ته وه.

جیاوازی ئەم فەرھەنگە لە گەڵ ئەوانی دیکە لەو دەیە، هەر زاراوەیە کە بتهوی زو پەیدا
ئە کری چوونکو کاتی دەنگە کە ئە گۆری سەیدایش گۆریو یە تی.

بەلام بە داخووە، بەختی رەش، ئەو برایانە ی کە لە بواری ئەدەب و فەرھەنگی کوردی
کار ئە کەن تائیس تا یارمەتی چاپ کردنیان نە دراو. ئەو وەش بلین هەر چەند نوسینە کانی سەیدا
بە شیوەی کرمانجی ژور وە بەلام بو فەرھەنگە کە لە تەواوی زاراوە و شیوە کانی کوردی
کەلکی وەر گرتوو. لە گشت زاراوە کانی بە هەدینی، سورانی، موکری، شەبە ک، شەمزیانی،
هە کاری، هە ورامی و کە لەھوری تیدا یە.

هەمو دەزانی سەروشتی کوردستان بو خوی شاعیرانە یە رو دە کە یە هەر مەلەبە ندیکی،
سەدان شاعیری تەردەست و زمان پاراو و خاوەن هەستی بەرزو ناسک دە بینن...

سەیدا لای وایە خانی، جەزیری، شیخ نۆرەدین، فەقی تەیران، مەولەوی، مەحوی،
وہ فای، مەردووخ و نالی سەر قافلە ی شیعری کوردین، - روژگاری سەخت و چەرخێ کە ج
رەفتار سەیدای ناچار کردوہ تا سکا لای دلی خوی بە زمانی شیعەر هەلپێژی و ہزار قەسیدە
دانی، کە بە شیکێ کە می نەبی عەرەبییە، هەموی بە کوردین و لە سەر شیوازی کلاسیکە و لەم
بوارانە شیعری و تووہ: تائینی، سیاسی، خەیا لی، چیرۆکی، کۆمە لایە تی، هە جو، عیرفان،
دلداری،... هیندی تەخمیسیشی هە یە، دەم بە دەم لە زور شوینا شیعەرە کانی بلا بوونە تەوہ،
هەلبەت هیندیکێ بە ناوی موستە عار «خواستە مەنی» ئەو یە زور کەس دە توانن بلین ئە و
شیعرانە ہی ئەوانە!! وە ک لە کوردی دەلین مالی مردوان هەر بوژیندوووانە. با لە ناو نە چن هەر
کە سیکیش کردیە مولکی خوی قەیدی ناکات.

وہ ک زانیمان کتیب و نوسراوہ و شیعەرە کانی سەیدا هەروا ماونە تەوہ، هیوادارین هەر
چوونیک بوایە بگە یشتنا یە دەست خوینەری کورد، ئەو باوہ رەش بە راست نازانین لەم
بارودوخی ئیمە دا تەنیا قەلەم بتوانی بژیوی نوسەر و شاعیری کورد دا بین بکات. هەر چەند
ئە مپو روژی ئەو نە یە کە بو خزمە تی فەرھەنگ و ئە دەبی کوردی داوای پول بکری، جا لە
سونگە ی ئەو ی فەرھەنگ و ئە دەبیاتە کە مان پوت و برسی یە، لەو سونگە وە ئە دیە کانمان
دە کە و نە سە خلە تی و تەنگ دەستی، دە بی پشتینی هیمەت شل نە کەن، ئە مانە بو پاشە روژ

ده مینیی و چون ئیستا به ره می نه حمه دی خانی، مه لای جه زیری و بابه تاهیر... هه رچه ند به ره می نه وان و ناودارانی دیکه ی کورد که ماونه ته وه که من به لام جیی شانازین.

من به وه باوهرم هه یه شوپشیککی فهره نگی له م دواسه ده یه دهستی پی کراوه، ماشاء... هینده، نوسهرو شاعیر و نه دیمان لی په یدا بوون که نه گه نوسینه کانیاں چاپ و بلاو بکریته وه، خلته و پلته یان ده رهاو یژین و له بیژینگ یان بده ین نه و جاریش ده بینی زور نوسین و بابه تی به که لک و شیعری به هیزو به پیزمان بو ده مینیی، جگه ر خوینیش هه ر چه ند له وانه یه خوینه رانی کورد که متر بیناسن به لام ده زانن چه نده به ره می هه یه؟ بو عالی به در خانیش ده لیم له وه به دوا فهره نگی کوردی بوژایه وه و ژیا یه وه، نه و سنوری نیوان نه ده بیاتی کون و نویی کوردی پیکه وه گری دا، زور کاری نه انجام دا، زور تریش ماوه و چاوه رپین قلم به دهستی به توانالیان بچه پیش و کاره نیوه و ناته واوه کان ته واو بکه ن و شتی تازه دابهینن، چونکو ئاسایه نه وه ی سه دسال بهر له ئیستا نوسراوه زور واژه و وشه ی تیدایه که مانایان نازانین، هه لبت زمان له پیشکه و تندایه، بو یی نابی ئیمه هه ر به و به ره مه کونانه رازی بین.

هه ر چه نه راهه رینی فهره نگی له نیو کورد دا دهستی پی کراوه به لام با جار ی با مانای شوپشه فهره نگیه که به وه لیک نه در یته وه که وه ک روداوه سیاسی کان کتوپر ده توانی بارودوخه که ژیرا و زور بکات، کاری فهره نگی له ژیر خانه وه دهستی پی ده کری و هه رچی بهر زتر بی بناغه که شی پته وتر ده بی، بو یی ده لیم شوپشی فهره نگی چونکو له بناغه وه زور شت بنیات نراوه، ئیمه ئیستا گیر و گرفتی ده سال بهر له ئیستا و نه خوازه لا نیوسه ده ی بهر له ئیستامان نیه، نالییم هه مو کاره کان به جی و ری بون، من نه وه ده لیم له راده ی توانا کار کراوه، نه گه ریش هه له و که مو کو ری بهر چاوه ده که وی نه وه ته نیا کورد نیه گیر و ده یه تی، فهره نگی گه له پیشکه و تووه کانیش به شیوه ی دیکه دو چاری هه مان چه ره سه رین، لیره دا که سیک سه ر ده که وی کول نه دات فهره نگی ک زیندو ده مینیی هه ولی بو بدری.

ئیمه ئیستا له سه ر نه وه مشت و مرمانه که پیته کانی کوردی چون بن و به کامیان بنوسری؟! نه وه ی ده سه لاتی به سه ر لاتی نه که ده شک ی به ره ولای خوی راپیچی نه دا، نه وی پیته عه زه بیه کانی ده سه مو کرده و هیندی پیتی تایبه ت به کوردیشی خستو ته سه ر ده لی. نه وه که ی

ئیمه باشته و باشه له سه خاله هاوبه شه کان کار بکه ین تاده گه یه ئه و پله یه ی به باوهر و به یه قیین بلیین شیوه ی نویسنی کوردی به چ پیتیک باشته...!! له باریکی دیکه وه ئیستا زمانی کوردی زمانی ته نیا شاعر و په خشان نیه، بوته زمانی ته ندروستی، پیشه سازی، کشتوکال، زانیاری... ئه گهر زاراهه فهننی و زانستیه کانی لی ده هاویژین، فهره نگی نوسراوی ئه مروی کورد ده سه لاتی به سه ره موو به شه کانی دیکه دا ده شکئی و به لگه شم ئه و وه رگپرانانه یه که وه رگپره کانمان هیناویانه ته سه زمانی کوردی و نوسه رانمان نویسیانه...

سه یدا مشه ختی له وه لامی پرسیار یکدافه رمویه تی: ١ به برپوای من ئه گهر له سر رپره ویکی زانستی ته وای زاراهه کوردیه کان له خزمه تی پهره پی دانی فهره ننگ نویسن و دارشتنی بناغه ی زمانیکی ته و او به کار بهیترین، ماندو بونی ئه م گشت ساله مان به فیرو، ناچی من (مشه ختی) له فهره ننگه که ی خو مدا هه و لمداوه، بی ئه وه ی هه ست ده مارگیری ناوچه یی کارم بکاته سه ره ته وای زاراهه کانی کوردی له خزمه ت ئه و ئامانجه به کار بینم. فهره ننگه که ی من وه ک فهره نگی خوالیخوشبو (مهردوخ) نیه تایه ت به ناوچه یه ک بی، من که بو خوم «شه به کم» زاراهه که مان له زور شتداله گهل واژه ی هه ورامی یه ک ده گرنه وه، ئیمه له ناوچه ی موسل و ئه وانیش له مه لبه ندیی هه ورامان، چون یه ک ده گرنه وه، ئاسایه که بگو تری هه ره دو لا کوردن و شه به که کان له و ناوچه یه هه لکه تراون «به هه ره هو یه ک بوبی» ئه و جار که له ناوچه ی موسل نیشته جی ده بن، ناوچه که عه ره بی تیدا یه، تورکی لی نزیکه. ئه و تیکه لاویه کاری کردو ته سه ره ئیمه، بو وینه له هه ورامان «ماچو» به واتای ئه و ده بیژی، به لام شه به ک (ماچو) به واتای: ئه ز ده بیژم، و مانا که ی ته و او پیچه وانیه، خو هه ره دولاش کوردن. که ده لیم شورشی فهره نگی مه به ستم ئه و روشنایه، که توله ری گه یشتن به ریگای پان و به رینی فهره نگیمان بو ده نوینی سه دمیک مانای زور واژه مان بو لیک نه ئه درایه وه، به لام ئیستا کلیلی فهره ننگه تو مار کراوه که مان زور ده رگای پی ده کریته وه، ئیدی دیوانی مه لای جه زیری ئه وه نده گران نیه! خوینه ری

١- زانای به زیو دگسوز محمه ده که مانگه ره له سالی ١٣٧١ ی هه تاویدا وتوو بیژیکی له گهل سه یدا مشه ختی ئه نجام داوه وله ژماره ی ١١ سالی ١٣٧١ له کوواری ئاوینه له پهره ی ٦ تا ٩ له چاپ دراوه و ئیمه ییش زورمان له و وت ویژه که لک وه رگرتوو (شه پول)

کورد شهرحی دیوانه که ی بدهسته وه به. ئە گەر سهردهمیک شارحی دیوانی مه لای جه زیری نهیده زانی وشه ی «مه فا» چیه؟ که له م بهیته دا شاعیر ده لی: شهر به تا لیقان مه فایه... ئیستا ده زانین وشه ی «مه فا» بو واتای سود به کار ده هیئیت، به لگه شمان بو راستی ئەو واتایه به کار هیئانه تی، له ناوچه ی (عشایر السبعه). ئەمانه هه مو له ئەنجامی پیشکەوتن و لیکۆلینه وه و په نجی ده یان سألە ی ئەدیبه کانمان بدهس هاتون، خوینهرانی به یز ئەمهش چهن شاعر له شاعر ه کانی سهیدا مشهختی.

ژیانی مه هه مو ژانه

ئهم روژگاری که چ په فتار، هه ر دبگرو بکیشینه
مه زورانه لگه ل زوردار، وه کی مست و دریشینه
هه می دنیا خه م و په نجه، نشیقی راستی ئەفرازی
نه جه ژن و خو په می تی یه، شه فو روژ هه ر نه خو شینه
که سی روژه ک که نی سألە ک، دفی گریه ی بکه ت بی شک
ژبه رکو ئاده میزادان، دجه ننگ و جره کیشینه
دبینی به دفران گیتی، کره دوزه خ لسه ر دنیا
زه مین بو (تعزیه) خانه، هه میشینه هه میشینه
ئه گه ر ئینسان بکول و ده ردن، مه ده ر دو کول هه زار چه نده
ببینه کورد و کوردستان، وه کی هه فرانی ئاشینه
مه یارو وارژدهستی چون، مه خین و روئه که هه مده م
مه خارن ئاخو کوخانه، برینیت مه رهش و شینه
سته م پیشان دقین فرین، بکوشتار یان دغر بتدا
که سی بن زه حمه تی واند، دگه زه ند و دل خه راشینه
به کوشتن گه ر هه می نه مردن، بکیمیای دی مه نابود که ن
ویان زینده به گوپ دیکه ن (حصاد) و په ک تراشینه
چ کینداره، له روژگار، کوده ربا مه ردنی دانا
ببینه به عسی و سه ددام وه کی توفان لپیشینه

خوداته ئەو دزو جهرده و نه هه موار كرنه ميروشا
زړه وشتي بابو با پيريان، نه ته هلي ميهر و باشينه
درنده و گورگي سهراينه، زگه ك تيرو هزار بررسي
لسهر سفرامه تيرنان بون، ني سفرامه بههفت شينه
پياونين نه بون نابن لقاموسيان نيه وجدان
ته هم بووان شكاندين و دخم خاناهش و شينه
فهله ك مالا ته ويران بت، چ جار بومه نه بشكفتي
ههري توندو مرو موّري، خهلات ته حل و ترشينه
ئهوان ههستي لمه خار و فهله ك ژي گوشت و خين ميژي
برينيت مه ژ سه دان بورين، تيرا وه لجه رگ و خاشينه
بيينه چ بسهري كورد هات، كو (يارب) سه ر كه سي نيتن
ه گورو نه زاره ك هه ي، نه غوسل و كفن و پوشينه
مخابن بو كورپيت كاوه ي، ژمليونه ك شه هيدبورين
دو مليون ده ربه ده ر بيژه، بداغ و دل خه راشينه
بين روژگار كو پالدام و مشه ختگاهي مه تاران
نه گه شتم گه رده ن ئازايي بكه م من دل دجو شينه
دئاخ و ئوخ و نه دوهان، ژياني مه هه مي ژانه
مشه ختي شيعر و هه لبه ستم، بينه ئاخري شينه
شين بو هه له بجه ي كوردستان:

سه ده هوار و ئاخ و كوژان، كاني ميهر و دين و ثين
داد دكه ين و نينه فريا، كاني ئاسمان و زه مين
گاز دكه ين عالم هه واره، سازمانيت كه ر و لال
وه حشيت به عسان براندين، سه د برينه، سه ر برين

وهی دلی وان ب تانک و توپان، هین نه بوو، سهم دانه کار
غازی (خه ردهل) لمه ره شان دو، تو بچا فئی خو ببین
غاز ژ ئاسمانان درپژن، تهرمو و لاشه و کور شه نه
بوونه مشت، خه ژن و میړ، سهد هزاران نازه نین
وه رنه پیش تهر میت به لاف بوین، ل دهشت و کیو و شار و گوند
دهست لگه ردهن هه ف کرینه، شبتی لاله ی چرمسین
کهس نیه تهرمان شه شیریت، ئاخ شه هیدیت بی شوار
هندی مایژی نیف گیانی، تو سه رنجامیان ببین
په رت و باژیل دهر به دهر بوون چهند لمستشفان مرن
هند ژی ژارن ناف غه ریبی دل کوزیر کو پرچه زین
داخدارم بو جوانان کور بیم بو کور په یان
چاک و پیرو لاندکه ساقای، بغازی خه ردهل خه ندقین
ئه وچ داخوازه چ نازه، ناف سه ری (عقلقیان)؟
قیّت بمینن ئه و لمه یدان، خوش بکن گهشت و که نین
ژین و مانا مه چ سووده، پاش حه له بجه ی داخه که م
تافه که ئاسمان هژان دو، گاره و کیوی سه فین
داخدارم بو حه له بجه ی، هیرو شمائی دووه م
هه ر لناف میژووی دمینیت، تاکوو روژا ئاخیرین
داخدارم بو حه له بجه، زاخو، ئامیدی، دهو ک
باس نه که سه ر سنگ و سه ر دهشت گش دزانین چین بچین
هه ی هه وار رییا ره قیژی، ناده نی تورکی مغول
داکو بمرن ژتین و برسا، سه ر سنووران سه نگرین
باز ددهن بو سه ر سنووران، وان نیه دالده و په ناه
هه م هه واریان بی جوابه، وه ک گوری سه حراثشین

چارکنارلی قه تلی عامه، ئەف جھانه دەنگ نه کر!!
چاڤ دگێرن نینه فریاد، ژ شەرق و غەرب و ھند و چین
وار و ھیلینمان خراب کر، باغ و راغ و شار و دار
نەمەل و بەستەزمان - مان، نە شەراب و ھنگشین
چ بەرۆک و بە کرەیینە، بە عسیان داپیشی خو
راست و بەرواری و نشیقی، حاجی عومران و سەفین
کوردستان سووتانە (رەشپۆش) شەتی دەیکا دەربەھی
بو عەروسی سەربزپوو، ھەم ژبو زاقای گری
بالە فر کیمیا فریدا، سەر سەری کوردی ھەزار
ناڤیری باغی بەھەشتی و، نازەنینیت دل رەڤین
کافران دل بو مە سووت و بیجگەیی (مصر و حجاز)
ئافەری و تەبریک ھنارتن، گووتنە (صدام) ئافەری
ترکی مە تروک چەند بکە یفن، وەختە بال بگرن ژ کە یف
کاری بە عسانژی پەسندر، کە تە چوپی و ھەلپەری
ئەو مغولزادە چوپی بە غداد، بو ورە ی بو بە عسیان
ھەمژی نیچیریان پیروژ کەت، پیکشە (ئارەق) فر کری
وان بەدان (طنیت) ژ غازی، سەر سەری کوردان کرن
کورد و گەلدار و دیاری، دانەمینن سەر زەمین
چەند زەمان ئازار مە دیتن، کچکە تر بەنگی چیا
شاش نەبوین ھەر ماین ل سەر خو، شەتی قەندیل و سەفین
ببەند و زیندانان نە چەمیان، سووتن و شەنقو قنار
غازی خەردەل ژی مە چیا، دەست نە لگرت ژ ئول و قین
سوژ و پەیمان روژی ئەول، دا بەدای باب و ولات
یان دقیت بە عسان لئاقبەین، یان - دقیت ئەم کورد نە بین

رت لبای سازمان، (هیئة الاسوداحم)
بیگه می ژوان نا ژبیر کهین، تا کور وژی کورد ههیین
به عس و ئوزال و ئه تا تورک، مه ژبیر ناچن چ جار
بو هه می وان ده ست در یژان، دی پیشازی هه لگرین.

«هه ر لزاخوتا هه له بجه»

ئه و چ توفانه؟ چ تافه؟ ره شه روژه تیر و تار
ئه و چ تافیره؟ زفیره؟ مه رگ فروشیت روژگار!!
ئه و چ ده رده؟ ئه و چ عه رده؟ بو به دوژه خ نه و بهار!!
دیوی مه لعوون گه ل فروشان، که فته جهنگ و کینه دار

دوژمنیت مه خوژی یه کبان، شهرق و غه ربه و چار کنار

ئه و خودایه تا کوو کهنگی ژیر شکه نجه و پین و پال؟!

ژیری باری مه رگ فروشان، ژیری کیمیا ئه م زوغال
کورد کوژی بو خوره واکر به عسی بیت نه شیر حه لال
ئه و چ زه هره؟ ئه و چ قه هره؟ نا فیرن مندال و کال
خونه مار و مشک و میشین، مه بکوژن ناله بار؟

وهی ژبو حالی هه له بجه می، به ر دوومان کریا سه م

ده هه زار ژی کوشت و سو تن، خان و خیزان دی چکه م
غازی خه رده ل لیره شانده، وان به عسیان بی شهرم و گه م
سه د مخابن شاری ره نگین، گوری وی بن سه د (ئیره م)

سه د مخابن گه نج و لاو چون هه شکفه بوون ئه و لاله زار

به س نه بوو کورد ژیری بارو، ژاری و ده ربه ده ری

کورد کوژی ما بو شیمیا، به سهر سه ری مه وهر کری

روره شیت ئەف قەرنی بیستی، ئەف کراسە ی هەلپری
خۆنە مووسایە، نە زەر دەشت، ئەف قرارە ی دەربری
ئایا عیسا، یان محەمەد (د - خ) فەرموویە ئەفرەنگ قرار؟
ئایا قورئانە دبیژیت: کورد پەزی کوشتاربین؟!
ئایا وجدانە دبیژیت: هەر شکەستی و ژار بین؟!
حەقی ئینسانە دبیژیت: لازمە زر بار بین؟!
یانئێ سازمانە دبیژیت: بی جەوت و بی بار بین؟!
بە عسی دەقبانە دبیژیت: قیت لناقبەم کوردهوار!!!
داخدارم بو هەلهبجە، بە عسی یان ویران کری
ئەو عەروسی هندی شاران، بی تەن و بی جان کری
ئێ کوماژی دەر بە در بوون، رەبەنی ویران کری
مال و دارایی بجی مان، بە عسی یان تالان کری
دل بکوڤان کە تە غوربەت، دل برینداران هەزار
هەر لزاخوئا هەلهبجە، کوشت و کوشتارە و نەمان
ئاگری گەشتە سەنەندەج، سەد هەوار بو بادینان
ئامود و سیرت و جزیری، گەل هە کاری و شەمدینان
گورگی هار کە فته پەزی مە، بی خودانە بی ششان
کورد کوژی مابوو، بخەردەل وە ک هەلهبجە ی نازدار
هەبدارقی نەفتی خویمان، غازی خەردەل پی کری
بوومی کیمیا لباتی نەورۆز، بسەر سەری مە وەر کری
کورد کوژی هەب نەفتی کورد، خوش خە یالە: ری بەری
بوومە نەورۆز بو بەشین، کال بە هار و گول پەری

ئاسمان سەم دباری ژ دەستی دپۆی دین و هار!!
کوردستان مەشکەلدارە، چى کەسى هات و کىا
راکرى بو خو نەيشكى، چەندى حەز کردو ڤيا
قورمە دۆيە کۆى نەدا کورد، تابخيرا مرديا
گەر بىيۆين کا نەيشکم، سەر مەباراند کيميا
نيڤ سەعت وان دەر هەلەبجە، کوشت هزاران گول بهار
بەرهم و خاکمان بيانى، وى دخون و توبين
قەسر و کاخ و بالە خانەى، تو دبيني بى نەهين
نەفت و بانزىنۆى ژ بووى، هەر وه کى دەرياي شين
دەستگە يانده عەرز و ناموس، دانە بن پى و هەلپەرين
بە عەسى خوون مژ بە عەسى کورد کوژ، ڤيت نەمين کورده وار
روژ و جەنگيز تينه سەرمان، يان ئاتا تورکى غروژ
(قاسم و عارف) مەديتن، جارژى شاهى گور به گور
هەر کى هات بە دتر ژ ئيدى، دانە سەر پەردە و سنور
بە عەسى هات (رەحمەت لکفندز) کورد قرانە سور و سور
زولم ژ حەد دەر کەفت و هەيايە دەستدر يۆى بى ژ مارا شه پۆل *

١- ئەف مسرە عا ژ شیعرا خودی لێخوشبو نالەندەهاتیە وەرگرتن

حه کیم مه وله وی کورد

ده لێن: هونه روه ر دو تاریخی بۆیه، که ی هات و که ی له دنیا رۆیی، چونکا هونه روه ری به وزه، ده می دێته دنیا و بو هه می شه ناوی چاکی ده مینێته وه لوچی شاعیری چینی ده لێ ئیمه شاعیران له گه ل عه ده م ده جه نگی تا به یئینه دی مشت له دیواری بی ده نگه ئه ده ین تا موسیقی له بهر سیفدا ببسین و ببین، هه وای بی ئاسو له بری کاغه زدا ده گو شین و له هه وای دو تپلی دل، بین و سیلابی هه ل ده ریژین، جا که وای شاعر بزاونی بیرو ئه ندیشه یه، هه لچونه، شو رو خه یال هه لخرینه. ما کسێ گورکی ده لێ: هه ر ئاسه واریکی هونه ری که به دروستی عه شق به ئینسان و له سه لامه تی نفه س بیته دی ئه گه ر دژی بیرو براوی ئیوه ش بی خو شه و بو وه رگرتن ده بی، هونه روه ر به هیانه دی هونه ری خو ی، قانون دانه نی و به هیزی بی ری خو ی (فورم، صورته، قالب) دانه نی. مه وله وی کورد له ته رکیب سازی، ته سویر به دی هیان، ته شبیه، ئیستعاره که سایه تی دان به ئه شیا، ئیهام و ته وریه به کار هیاندا، که م وینه یه.

باله خانه ی چه م دیوانه که ی تو بانه ناو، وه گل ئاستانه که ی تو
تکه ش عاجز که رد خه یالت تیشدا ئازیر بو جاری پابنیه پیشدا!

ئیهتقادات و ئه ندیشه ی ئیسلامی حه کیم مه وله وی مه عدومی (عیلمی که لام یا ما وراا الطبعه) و هه ندی ئاماژه به شه رح حال و نوسراوه کانی

سه ر داری عارفان و خواناسان و میرخاسان و شت زانان پیشه وای خو و ئاکار جوانان پی ری ده ستگیری شاری عیلم و فه لسه فه و که لام شاره زای ده ستوری حه قیقه ت و شه ریعه ت و قورئان، تشکده ری ئاسوی بی گومانی نمونه ی یه کتا په رستان و خوا خوازان مه ولانا حه کیم مه وله وی مه عدومی کورد (قُدَسِ سِرِّ الْعَزِيزِ) ده فه رمی:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مَنْ تَأَهُ فِيهِ نُهَيْتُ الْحَكِيمِ

هه وره که ی ره حمه ت روی سه مای که ره م

سه لات و سه لام که ی که م ئیسته که م

بی ری و بریژی و بدا وه هه مدا

وه سه ر مه زره عه ی رو حی خاته مدا

غەنی و تیرو پرن. هەروا دەلی: ئەو هەوا یانە ی عۆمەر اغای گۆرانی بیژ لە «دیادین Diaadin» بە گۆرانی جیا جیا دە ی وت جار جار تینی دە چرکاندو گۆرانی یە کانی شادو بن بزبو بوون، جار جاریش خاوو خەم و خەفەت هین بوون.

لیارد لە کتیبی نینەواو کە لەوا روخواه کانی ئەوی لە بەرگی یە کەم پەرە ی ۲۹۲ لە بابەت شیعرو موسیقی کوردانی یە زت: ئیزەدی یەو دە نووسی: گۆرانی وتنی ئاوان لە سەرگۆری شیخ هادی لە لالهش پر شکوو خەمیارانە بوو. من لە تەمەنی خۆمدا قەت گۆرانی یە کی وام نە بیستوو کە تا ئەم رادە یە شوین دانەربین و لە هەمان کاتیشدا دلنشین و دلگیریش بی. دەنگی شمشال و نە ی بە هەوای خۆش خۆش، لە گەل دەنگی پیاوان و ژناندا تیکە لاو دە بوون و هە ی نێوان نێوان بە هۆی دە هۆل کوتان و سنج لیدان، دەنگی شمشالە کە دە برا.

میلینگن Millingen لە کتیبی ژیا نی کۆچەری لە نێو کوردان پەرە ی ۳۱۳-۳۱۴ باسی کۆری لە مرفۆه جەنگیە پیرو لاو کانی هۆزی کورد دە کاو دە لی: لە پرا و لە ناکاو، چەند گۆرانی بیژ پیکهوه دە ستیان کرد بە وتنی چەند گۆرانی دل لاوین و دلنەوازی کوردی لە جۆری ئەوینداری و ئیحساساتی. کەم کەم کە هەستی ئەوینداری شیعرو گۆرانی دە هاتە جۆش و خرۆش، حالە تی چاو، دەم و لیو، وە گشت ئەندامیان دە گۆرا، زۆر بە یان روالە تی عاشقانه و پر پیکه نینیان بە خۆو دە گرت. هەندی لەوانە دم و چاوی گرژیان لە خۆ نیشان دە دا، بە لام خە تی و یقار و پیاوانە ی، دەم و چاویان لە گەل لوتف و بی بەند و باری و سەفایی کە هیزی موسیقی لەو دەمە ی دا دە لیبوو نێو گیان و هەناویان، زۆر سەرنج راکیش بوو، کە چی ئەوانی دیکە یان لە گەل ئەو ی روالە تی شاعیرانە و هەندی بە سالآچویان نیشان دە دا، هیمان رەنگو روی سادە و گوندنشینان هە بوو. میلینگن هەروا دە لی: یە کی لەو ئاوازو گۆرانی یانە، ئەو نە شوینی قەوی لە سەر میشک و ئە عسابی موسیقی ناس دادە نا کە تا ماو یە کی دوور لە میشکم دا نە دە چوو دە ری، من خوو بەوە گرتبوو کە ئەو گۆرانیه بە لە زە تی تایبە تەو لە بەر خۆمەو دەو پاتە ی بکە مەو و بە دەنگ بیان خوینم^(۱).

۱-۴- واسیلی نیکتین کوردو کوردستان تەرجمە ی محەمەدی قازی، پەرە ی ۳۰۱-۳۰۴، چاپی ۱۳۶۶.

□ رهنگ - رهنگ به دیهاتویه که، به یارمه تی دیتن و بینین ده رک ده کری و ده ناسری و ده زانری چیه. سه ره تای ناسیاوی مروف له ته ک ئەم نیعمه ته له ریگای خو کردو خو رسکه وه یه. جیلوهی جادویی رهنگ له گه ل گیانی ئاده میزاد تیکه لا و بووه و پیکه وه ده ست له ملان بوون، لانی کهم له سه ره تای غارو ئەشکه وت نشینی، خو ی به دیهینه ری مروف، مژومیشک و ده سی خو ی بو به گیرهینانی سه رچاوه ی رهنگ له خو رسک و سازدانی وینه له گه ل ئەواندا به کاری بردوووه. برهوی ژیارو شارستانی، بهرز بوونه وه ی باری کۆمه لایه تی مروف، به ژینگه ی ناسین و ئەزمونی کرده وه ی خو ی په ره ی پیدا، له گه ل شو رشی پیشه و سه نعه تی به سراو به سه رچاوه ی خو کرد و خو رسکه وه، سازدانی رهنگ که متر بو ته وه و ئەمرو که له بیچمیکه ی به ته واوه تی ده سکردی و شیمیایی دروست ده کری. ئەم ره وشته سازدانه له سه ر جو رو ماهیه تی ئەوانه شوینی داناوه و کارگه و فابریقه کان، له خزمه ت زیاد کردنی رهنگ و رووی بازاری گشت و په سه ندی رهنگ ده سیان داوه ته به رهه م هینانی هه موو جو ره رهنگی که له ته ک رهنگی مه وجود له خو رسکه دا ته وفیری زور په یدا بووه. رهنگ گه لی که له چاو وراو ته بلیغ دا کاریه و له سه ره موو جو ره تراکت و جو رو به شه کانی به رهه می سه نعه تی جی بو خو ی خو ش ده کا. فه رهه نگه ی گشتی به ره ی مروفی به شیوه یه کی به خشکه غافلاندوووه و بو کشانی غه ریزی مروفی بو رهنگه خو رسکه کان تا راده یه ک گو رپوه و تیکه ی شکاندوووه.

رهنگ

بو باشترووناک بوونی ئەم مه به سته، پیویسته هه ندی سه باره ت به خودی رهنگ قسه بکه یین، له نیو گشت رهنگه کاندای سێ رهنگ: سوور، ئابی و زهرد، رهنگی ئەسلین که له تیکه لاوی رهنگی دیکه به ده ست دین، به لام ده توانری ته واوی رهنگه کان له تیکه لاو بوونی ئەو سێ رهنگه به ده ست بین، له تیکه لاوی دووبه دووی ئەم سێ رهنگه ئەسلیانه، سێ رهنگی وه چه ی تریش: نارنجی، بنه وشه و سه وز به م شیوه به دی دی،

سوور+زەرد=نارنجی، ئابی+سوور=بنه‌وشه، زەرد+ئابی=سه‌وز. هەر کام له ره‌نگه ئه‌سلییه‌کان دارای تاییه‌تمه‌ندیکی روحی به ته‌واوه‌تی لیک‌جیان. بۆ وینه‌ره‌نگی سوور له بهر توند بوونی مه‌وج و شه‌پۆلی که هه‌یه‌تی، گه‌رانی خوین به له‌ز ده‌کاو لیدانی دل ده‌باته‌سه‌ری، له‌م نیه‌دا به‌گه‌یشتنی خوینی زۆرتر به‌ماهیچه‌کان، به‌ده‌ن بۆ ئه‌نجام‌دانی کارگه‌لی که هه‌لچونی زیاد تر ده‌خوای ئاماده‌ده‌بی، ئه‌م ره‌فتاره ده‌توانی تووشی هه‌له‌په‌رکی یا هه‌ر چتیکی دیکه‌بی^(۱).

ره‌نگی سوور: هه‌زم و سه‌رفی شتی خواریده‌مهنی له به‌ده‌ندا به له‌ز ده‌کا، وه دام و ده‌زگای هه‌زم بۆ جه‌زی ئه‌تیری، زۆرتر دنه‌ده‌دا، سوور، ره‌نگی گه‌رما، پیاهه‌تی و گرژی و توندو تیژی به.

ره‌نگی ئابی: توند له‌ری نه‌وه‌ی ره‌نگی ئاوی (ئابی - عابی) زۆر که‌متره، له‌ش و لاروگیانی مرۆف بۆ ئارامبوون بانگ ده‌کا. هه‌لچون و که‌ف و کول که‌م ده‌کاته‌وه، ئابی ره‌نگی بی بزوتن و ساره‌ده. ره‌نگی ئاوی سه‌رما و ئارامبوون ده‌گه‌یی و دارای گیانیکی ژنانه‌یه.

ره‌نگی زەرد: که له هه‌ردوو ره‌نگی: (سوور و ئابی) توندتره، ئاژاوه‌چی، وه پرژنازنایه، له دووره‌وه له هه‌ر ره‌نگی دیکه‌خۆی ده‌نوینی، توندو تیژی له زاتی دایه، پرنده‌په‌ک و تیژه، ره‌نگیکه‌شک و گه‌رم، له تیکه‌لاوی له‌گه‌ل ره‌نگی سوور گه‌رمترین ره‌نگی عاله‌م یانی ره‌نگی نارنجی به‌دی دین. کاتی له‌گه‌ل ئابی تیکه‌لاوی بی سه‌وزه‌وه‌وه‌ک تیکه‌لاوی بوونی خاک و ئاو ژیان‌هینه‌ره.

بیجگه‌ له‌م سێ ره‌نگه‌سه‌لی و سێ ره‌نگی وه‌چه‌له‌تیکه‌لاوی باقی ره‌نگه‌کانی مه‌وجود له‌خۆرسکدا، هه‌ر سێ ره‌نگی ئه‌سلی به‌ته‌ناسوبی جیا‌جیا به‌شداری‌یان

۱- ۵- هه‌له‌په‌رکی چهن جۆرن: چه‌پی، سێ پیی، فه‌تاح‌پاشایی، شیخانی، راسته‌ی مه‌ریوانی، هه‌وشاری، شکایی، راوچی، ره‌گبار، ته‌ک‌تیر، گورپ، قره‌په‌ره‌ژن، پشت‌پا، خانه‌میری، داغه، زه‌نگی، حه‌ریه، له‌بنان، شه‌رانی، شورور، سێ که‌سه، ته‌زه‌ره، تیرنگی، قلیچک، قازقاز، بیربیری، رۆمانی، میرزه‌پی، کۆچه‌ری، هۆناری، گه‌ریان، لاچی، هه‌لگرتن - نه‌قل له‌پروفیسور که‌رمه‌سی سه‌یاد، به‌رپرسی ده‌نگی «رادپو»ی کوردی ئه‌رمه‌نستان که له‌هاوینی ۱۳۷۵ له‌گه‌ل سه‌یید جه‌لال نیزیامی کۆرانه‌له‌تاران میوانم بوون - په‌ره‌ی ۸۳ ی بافنده‌ی کرد، نقاش ذهن‌خویش - چاپی ۱۳۷۶. (شه‌پۆل)

هەیه. هەر کاتی لە تیکە لاوی یە کدا رەنگی زەرد زۆر بێ، وجودی دوو رەنگی ئەسلی دیکە کەم رەنگتر و کەمتر دیارە. جاری وا هەیه لە تیکە لاوی یە کدا، رەنگی سوور زۆرە و زەمانیک سەوز یا وەنەوشە یا ئابی زۆر بێ. لە هەندی تیکە لاویدا، هەر سێ رەنگی ئەسلی بە یە ک ئەندازە شوێنیان هەیه. هەر جۆر بێ گشت ئەم تیکە لاوی رەنگانە خۆلەمیش رەنگیان ناوە. لە زاتی رەنگەکانی دوو تیکە لاوی (وەچە) تاییبەتمەندی روحی دوو رەنگی ئەسلی بەشدارن، کەچی رەنگ خۆلەمیشە کان داگری تاییبەتمەندی روح و گیانی هەر سێ رەنگن. تەنانت با وجودی بۆ کشانی توندی ئەم جۆرە رەنگانە بۆ لاوی یە کێ لە رەنگە ئەسلی یە کان، سێفەتی دوو رەنگی ئەسلی دیکە لە زاتی ئەواندا هەرچەند کەم رەنگتر، بەلام زەق دیارە. لەو شوێنەووە کە سێ رەنگی ئەسلی لە واقعیدا سێ عونسوری ئەسلی تەواوی دنیای رەنگن، وە لە راستیدا بە واتای گشتی رەنگی جیهانن، هەر خۆلەمیشی رەنگی یانی گشت دنیای رەنگ.

تەماشاکردن و روانین بۆ ئەم رەنگانە، هەر وەک روانینیکی لێو بە بزەیه کە لەولای ئەو وە غەم و خەفت، ئەوین، رق و قین، وە زۆر شتانی روحی دیکە دەبینری. ئەم رەنگانە قول و قایم و پتەوترن، ژمارەیان لە خۆرسکدا بێ ئەژمارە، بەلام بە دستەینانیان و کەلک وەرگرتن لەوانە نیازی بە وردبوونەووە ئەزمونی زیاتر هەیه. خۆرسکی رەنگینی کە بەرەوی مرۆف ئەوینداریهتی و بۆ هەمیشەش سەرچاوەی ئیلهامی گشت وینە هەلگران «وینەگران» باقی دەمینتەووە، لێواو لێو «لێپا و لێپە» لەم خۆلەمیشی رەنگانە، عەشق بە کەلک وەرگرتن لە رەنگی خۆرسکی دا لە تەوون و جولایی و کری کوردی دا لە بەر ئەو وەیه کە کورد هەمیشە لە ئێو ئەو وە دا بوو و هەمیشە لە لایی دیکەووە بە کەلک وەرگرتن لە کولاندنی گیا و باقی شتی خۆرسکی، ئەو جۆرە رەنگانە ی لە ئێو تەو وە کورد دا بەدی هیناوە.

ژیانی تەو وە کورد لە سەرەتاوە تا ئیستا بۆتە هۆکە لە ئێو خۆرسک و خۆکردا بمینتەووە و تۆبەرە ی خاک و سەوزە و چیمەن و دیمەن و بەفر لە بەر بەیانی هەر کژو فەسیلدا بچەژێ. زارۆکی کورد لە ئێو چیاو چەر و بەرد و زەرد و گیا و گول و کیف و ئاو و تافگە ی ئاو لە دایک بێ، وە هەمیشە چاوی بە گولالە ی رەنگین و دنیای گول گولین و

رهنگاو رهنگی کویستانه دیمهن جوان و رهنگینه کان بکهوئ و بیان بینئ. کولۆ و فهریکهی گهنم و جو بکاته سه رینی و بخهوی و دل لیدانی رهنگی خه ودیتن، خوینی پاک و بیخهوشی خوشویستن له رهگ و شاده ماره کانیدا بکه و یتته گهر، له سه رچاوهی کانیه ساردو تهزی په کان له کویستانه رهنگینه کان تینویه تی خوی بشکینئ، ئه و گشته دهر و دهشته پان و بهرین و نهخشینه، ئه و خاکه رهنگینه به و گشته چیا بهرزو تهرزو گهردن گه شانوه به لان و خان و مام و ئاپوی خوی بزانی، رهنگیش ههر وه ک ههوا له نزیک ئه ودا خو نیشان بداو مهوج و شه پۆل بداو به ههر نهفهس کیشانیک بچیتته نیو قولایی ههست و عاتیفه یه وه و به بۆنی گوله بین خوشه کان روچی شاد بی و له خوشیان شاگهشکه بکا.

ئوگر بوونی کورد به خۆرسک و جوانی له سۆنگه ی عهشق و ئه وین به دایکه وه یه. رهنگی جوړاو جوړی تهون و کرو جولایی کوردی له یقارو جوړبه جوړ و هاو رهنگی و هاودهنگی رهنگه خۆرسکه کان هه وینی گرتووه. کر-ی کورد ئا وینه ی بالانوینی رهنگ دانه وه ی رهنگینی خاکی رهنگاو رهنگی کوردستانه، ئه شق و ئه وین به و ئاخ و خاکه، وه جیلوه ی جوان و رازاوه، دلرفینه کانی به تارو پۆو رایه له کانی ئه و نیشتمان به ره کهت و مایه ی پی به خشیوه. دیاره ئه و هه مووه دره خششه نه بوته هوی روح و گیانی فریو و به ره هم بو بازرگانی، هه رچه نده ته تراو، چینراو، کرو تهونی کورد بو خالی کردنی کهف و کولی دل و دهر وین به وینه ی له خووه رهنگی دژ به یه کی له بال یه کتر داناوه، به لام ئه وه به یه کپارچه بوونی فهزای کرو ته و نه که زیانی نه بووه، وه نیزام و ته کوزی هاودهنگ و پیکه وه سازیان، ئاقاری گهرم و پر ئیلتیهابی کرو ته و نه که ی له سنوردا نه ی هیشتووه له به ریه ک بترازین، ههروه ک خۆرسک که یه کیه تی سه رچاوه ی نووری ئه م به دیهاتووه، به دی دینئ، نیشانه ی یه ک قانونمندی قه بول کراوه، له سیمو و پیشانی گشت رهنگه کان قابیلی دیتنه.

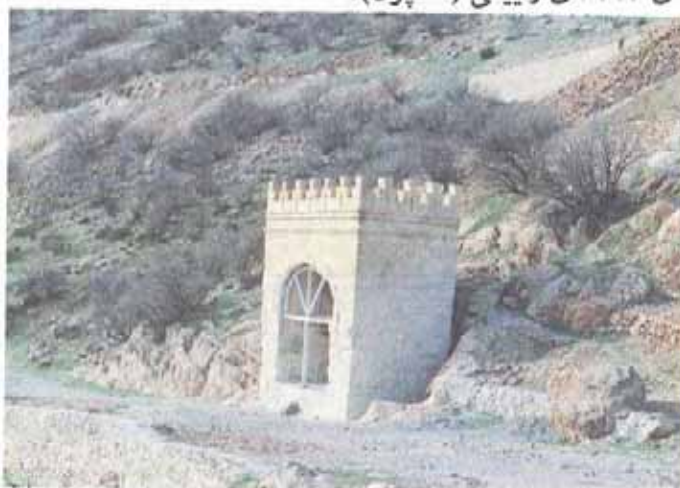
له لایی دیکه وه، په سنی خۆرسک و عهشق به وه، خۆرسک بو کشان نه بوته هۆ له بو به دیهتانی پیشه ی دهستی. به راوه ژو، شوین دانانی ئیلهامی خۆرسکی له کرو ته و نه کان دا گه یشتونه ته شکل و بیچمی واکه له ههر ئاسه واریکدا زۆر تر له ههر شتی

کورده‌واری ۲۸۹ / شه پۆل

مایه‌ی ئینسانی قاییلی دیتنه.

لیره‌دا مرقوف خۆی خۆرسکیتکه که دوو ژیر کوزیلکه‌ی هه‌یه، یه‌کن له‌وانه ژینگه‌ی ئه‌وه، کریا ته‌ون و نه‌خش و نیگار (ته‌بیعه‌تی دووه‌می و ئافه‌ریده‌ی بیرو میشک و هه‌ستی به‌ره‌ی مرویه) یه‌کن له‌ ژیر کوزیلکه ئه‌وه، به‌گشتی و به‌تیکراییی ئینسان عاشق و ئه‌وینداره، خۆرسک مه‌عشوقه‌یه‌تی، کرو ته‌ون و نه‌خش و نیگار سینه‌ری ئه‌وینی هه‌میشه‌یی ئه‌و دووانه‌یه - (شه پۆل).

ته‌رجه‌مه‌و نه‌قل له‌ کتیبی «بافنده‌ی کرد» و «نقاش ذهن خویش»، چاپی سالی ۱۳۷۶، په‌ره‌ی ۳۲ تا ۲۷ نووسراوی مه‌سعودی ره‌حیمی - تاران ۱۲/۹/۱۳۷۶ و ۳ دیسامبر-ی ۱۹۹۷ ی زایینی (شه پۆل).

طاق گرا

طاق گرا - گردنه باطاق

طاق هلالی منفردی است که بصورت مستطیل شکل حجاری شده است. برخی طاق گرا را علامت سرحدی ایالت ماد از ایالت اشکانیان می دانند.

سایر غارها:

۱- غار قوری قلعه: که طولانی‌ترین غار ایران است بر بالای کوه قلعه گور واقع در ۲۷ کیلومتری شهرستان پاوه در منطقه روستای قوری قلعه می باشد.	در روستای سنقر آباد بیستون.
۲- غار جوجار: واقع در کوه پراو	۷- غار حاجی: در روستای کله‌جوب دینور.
۳- غار غسل: در دیواره کوه بیستون.	۸- غار سید شهاب: در دهستان میانراهان.
۴- غار کاوات: واقع در شمال روستای شبانکاره جوانرود.	۹- غار طویل‌ه سوراخ: در روستای بیلوار قلعه شاخانی.
۵- غار کیوتر: روستای میانراهان.	۱۰- غار کنشت: در روستای کنشت.
۶- غار مردوزان و غار مرخرل و غار انار:	۱۱- غار آواز: در ۲ کیلومتری جاده سنقر به کرمانشاه روستای چشمه سراب.

۲۹۶ - شه پۆل

خوئی ئەودەنگ خۆشی و گۆرانی چرینانە فیربوو، باوکی شارام لە گەل (شیخ حوسین داودی) پیکهوه بون و لە هونەر و دەنگ و ئاوازی خۆشی ئەو کە لکی وەرگرتوو و شارامیش هەر لە میرمنداڵیەوه فیری گۆرانی و تن بوو و لە باوکی خوئی فیری ئەو هونەر بوو، دایکی شارامیش کە لە بنە مالهێ قەدیمی دەور کرماشانە گۆرانی و موسیقی کوردی فولکلوریکە کوردی باش دەزانی و بەر لەو شارام بچیتە فیرگە دایکی ئاوازی کوردی بوو و توو و تافیری بکا و ئەمیش جوان فیری بوو، ئیستایش لە گۆرانی و تندا، دایکی بە شارام یارمەتی ئەدا تارەسەن تر گۆرانی کوردی بیژی. لە راستیدا دایک و باوکی مامۆستای شارام، شارام کە لە کرماشان پەروەردە بوو، بوو، خوئی بە هونەر و موسیقی و ئەدەب و فەرھەنگی کوردەواری گرتوو و جار جاریش شیعرو هونەری و توو و هەر و لای بیژاد (بیژاد) کرماشانی ئەدەب و موسیقی فیربوو، بەلام شارام ماوە یەکی زۆر کرماشانی بە جی هیشتوو و لە تاران نیشتە جی یە و کوری ۱۰ سالانە ی بە ناوی (حافظ) هە یە کە ئەمیش دەنگی خۆش و گۆرانی دەلی، شارام لە تارانیش لە هونەرستانی موسیقی نیشتمانی، لای مەحمود کەریمی شیوێ بونیادی، رەدیف، ئاواز و موسیقی سوننەتی فیر بوو و لە ئامۆزگەیی (صەبا) شیوێ ئازاد، لە عەبدوللاخان فیر بوو. هەر و لە دەرسە کانی (نور عەلی برومەند) کە لکی زۆری وەرگرتوو، بە تایبەت کە نەواریکە شارام لە دەسگای (ماهور) دا، دە کە ویتە بەرگۆی (برومەند) دەفەرمی ئەم دەنگە دەنگی کە سیکە لە خویمانە، ئەبێ بیبینم، شارامیش لە کرماشان دەچیتە خزمەت (برومەند) بە تایبەت شارام شیوێ تەحریر، ئانالیز (یشی یەو) چ لە باری ریازیات، جەبر، تەحریر و ئەدەواتی تەحریری ئانالیزی (یشی یەو) لە باری شیوێ هەندەسی، کە دلبەر و گیرا و سود دەربوو، جوان لە (برومەند) فیربوو و هەر لە تاران (سیتار) کە شارام زۆری پێخۆشە لە ئەحمەد عیادی فیربوو و شارام هەر لە مندالیە وە لە تە ک ساز و ئاوازی موسیقایی وە ک (تەمور، سەنتور، تار، سیتار، دەف، دمه ک) ناسیا و بوگە و گویا ئەو جوورە سازانە هەموایانی هە یە، بەلام شارام لە نیوگشتیان سیتار بە باشرینیان دەزانی، بوئە و گۆرانی چرە کە هەم خوئی ئاواز بخوینی و هەم خوئی سیتارە کەلی، بەدا، شارام هەر کەس شتیکی تازە ی زانیی زو چوئە لای فیری بوو و شارام دەلی: بو ماوە ی بیست سالی رەبەقە بە وینە ی رە سمی و باو لە تە ک دەنگ و وینە یانی رادیو

تلویزین (دهنگ و رهنګ) کارده کهم، بهلام ئیستا خوشم نایی له جیگای عومومی دا کار یاهاو کاری بکه م، بویی له جیگای گشتی خوم نیشان نادم؛ له سهره تایشه وه دوست و برادر و تیان: حه یفه ئه م دهنگه خوشه ی تو گشت خه لک ئیران نه ی بیسن، ئه وه بومیش چومه سهردهنگ و رهنګ و نهواری که م که و ته بهرگویی (برومه ند) و چاره نوس منی هیئایه سهر ئه م ریبازه، شارام ده لی: هه مو ده زانن (نور عه لی برومه ند) گه و ره ترینی ئوستادی موسیقی ئیرانه و منیش له سونگه ی لوتفی برومه نده وه هه ژده ساله کاری جیدی و له ته ک کوپری موسیقای (شهیدا) کار ده که م، شیعری ئاههنگه که ی شارام ته زمینیکه له هی شیخ به هایبی و شیعره که یش هی خه یاله ی بوخارایی یه که به م ناوه یه:

«تاکي به تمنای وصال تو یگانه...» و چهن به تیکیشی له مه سنه ی مه ولانا جه لاله دین به لخی یه وسهر په رستی ئه و کوپره (محهمه د ره زای لوتفی) بووه، شارام ده لی ئاخیرین کارمیانی (آتش در نیستان) ئه گهر له گه ل ئه ولین ئاوازیدا که له سهر دهنگ و رهنګ خویندویه تی بهروردی بکه ن لیک جیانا کریته وه و زور له یه کترده چن، شارام ده لی هه ندی که س دوا ی شورش خو یان گوریوه، بهلام من نه م توانیوه خوم بگورم. شارام له سالی ۱۳۶۳ دا ئاوازیکی به ناوی (گولی سه دبه رگ) وه ختی باش بووه، بویی وا دهنگی داوه ته وه و جیگای خو ی له دل ودهرونی خه لکابو خو ی خوشکردوه و شیعره کانیشی خوم هه لم بژاردوه، دیاره وه خت بایهخی زوره و هونه روه ر ئه بی وه خت ناس بی، کاریک ئه گهر له وه ختی خویدا ئه نجام نه دری وه ک تیرییکه، به بی هه ده ف ره ها بی. شارام لای وایه هونه روه ر ئه بی پابه ند به ئه ده ب و ئه خلاقی باش بی؛ تاخه لک شتی باشی لی فیرین، شارام هونه ر بو هونه ری قه بول نییه که ئورویایی قایلین. شارام ده لی گه و ره زانایانی وه ک تولستوی و پیاوه ئاینیه کانی دنیا هونه روه به پیغه مبه ریک ناوده به ن که ئه رک و ئه سپارده یی قورس له بان شانیه تی ئه بی له ریگای هونه روه خه لک فیری خوی مرو فانی و خو و ئا کار و ره فتاری چاک و ئینسانی و خودایی بکات و ئه بی و شیار بین ئاههنگ و ئاوازی ره سه نی خومالی به خه لک فیر بکه ین تا فیری ئاوازی ناره سن و نامو و ناشیاوی بیگانه نه یین، شارام ده لی: به داخه وه زور هونه روه رمان بووه، ته نانه ت له کورده کانیش چونه ته کا باره و چاره ره ش بون، بهلام من هه رگیز

۲۹۸ - شه پۆل

پام نه ناوه ته ٺه و جوړه جیگایانه. جا هر له م سوڼگه وه دوژمنم بو په یا بووه و منیش و تومه هونروه نابی پرواته ٺه و جوړه شوینانه و ټابروی هونره که ی بیا، کورددارای موسیقی سوننه تیکی زور ره سهن و باشه و له هیچ شوینیکی دنیا وینه ی گیرنایی و نایینک و نایش بیسری بیتر من ناتوانم بچمه ٺه و جوړه جیگایانه و ټابروی هونره که بهرم هندی که س ههن به داخه وه به سته و ملودی کوردی به فارسی ده خوینی ههر ٺه مه ٺه بیته هو ی به رزی کاسیته که یان. به لام و تنی شیعی فارسی بو موسیقی و ټاوازی کوردی، هونره که ده ټالوژینی و خراوی ده کا. شارام ده لی من که له زاروکیه وه ټاوازه کوردیه کان له دالکم فیروم کاروانا که م. له کرماشان زور که س ههن خزمه تیان به زوان و هونرو ٺه ده بی کورد کرده، بووینه: به ریز (موسهن) له بابته موسیقی و ملودی کوردی زورشتی کو کرده توه، هونروه ٺه بی له و شته خو مالیانه که لک وه ربگری و تازه ی بکاته وه، نه ک ټیکه ل پی گه لی بکات و موسیقی یه ره سهنه که ش له نیو به ری که به شیعی نا کوردی بیخوینی. شارام ده لی: منیش ٺه و ملودی و ټاوازان ی له بابته موسیقی کوردی یه وه یه کو م کرده توه و خه ریکم بیکه مه کیتاو یک، من ٺه توانم ټاوازی (ٺه بو عه تا) بخوینم به لام ٺه گهر له سهر سوننه تی ټاهه نگی کوردی بی خوینم خراو ده بی. ټیمه ٺه بی موسیقی ره سهنی کوردی به خه لک وه به دنیای بناسین، جار یکیان له ټوسا هه سهن کیسای ٺه ژ نه فتم و تی: ههر که س له کوردستانه وه هاتو ته تاران و گورانی کوردی خویندوه، کوردی که ی خراو کرده، شارام ده لی: من له شیعی حه یران علی شای سه حنه یی بو گورانیه کوردی یه کان که لک وه رده گرم، که به راستی ٺه موسیقایه، ته نیا موسیقی کوردی په تی نیه به لکو موسیقی عیرفانی کوردی یه و موسیقی کوردی کیتاو خانه یه که سهر به خو یه، جا هر بو یی ده مه وی له بابته موسیقی کوردی چهن کاری سهر به خو ٺه نجام بده م و پشکه ش به نه ته وه ی کوردی بکه م، فهره نگی کوردی فهره نگیکی ره نگی و نه خشینه: به لام ته وای ټاهه نگی و موسیقی و هه لپه رکی کوردی له ریشه دا یه کیکه و جباله یه ک نین. ههر چهن ٺه توانم بیژم ده ستیک بو جیا کردنه وه یان له کار دایه و له کار دابوه، به لام ٺه وه گرینگ نیبه ته وه ی کورده خو ی باش ده زانی هه مویه کن. شارام ده لی جو ری موسیقی له نیو ټاوا یه کاندا باوه که به جوزله (دوزه له) زورنا، نهرمه نی، شمخال و ده هول

ته نجام ئه درى. به لام له شاره كان به (تار، سه نتور، كه مانجه، دمه ك و... ته نجام ئه درى، به لام موسيقى (ته موره) زور كو نه ومن خوشم لى دى، خه لك ولات (دالا هو و گوران) چه واشه ي (به رعه كس) فوره ننگ موسيقى ئيران، موره ننگيك تايهت به خويان هه يه، حاكمه كان له ئيراندا نه يان زانيوه بايه خ به موسيقى بدهن، هه ر ته و نه بووه بو يان نو پروه، ته نانهت ناوه ندى ئاينيش بايه خى شياويان به موسيقى نه داوه و به سه دان ساله موسيقى زينداني كرياوه. به لام له كورده واريدا موسيقى به شى له ژياني خه لك پيكدىنى وه ك نانه و ناوه بو خه لكى كورد. له شاره كان له ئيراندا ئه لىن: موسيقى حه رامه ^۱.

به لام له نيو كوردي دالا هو و گوران موسيقى هو يه كه بو عيابهت كردن و موسيقى به شيكه له ژياني كورد. دياره له شاره كاندا له ئيراندا كه موسيقى بو شور و هه ر لپه ركى ده رباريان بووه، به لام له كورده واريدا هو ي عيابهت ته. نه ته وه ي كورد بو سزى (ته موره) بايه خى زورى له بهرچاو گر توه و ته ميش جيگاي شانازى يه بو كورد. موسيقى ته موره موسيقى يه كى مه قامى يه و بو پا ك و خاوين كردنه وه ي دل و دهرونه و جو رى عيابهت ته، بو يى كورد و ا ريزى لى ده گرى و له به را ده س و په لى خو ي ده شو او نه وسا كورد به تايهت له دالا هو وله نيو كورداني گوراندا ده س بو (ته موره) ده به ن و ما چى ده كه ن: شارام ده لى: خو م كه كوردي كر ماشانم ده زانم هونه ر وه رى گه و ره و موسيقى زانى كر ماشانى زور مان هه بووه و هه يه، عه لى ته لبوزى كه ۵۰ سال به رله سالى ۱۳۷۳ نيو موسيقى كوردي كر شانى سه ربه رز كردوه، هه رچه ند موسيقى كر ماشانى خه ري كه له نيو موسيقى كر مانجى (سو رانى) بتويته وه و گوراني بيژانى كر ماشانى ناچارن له شيعرى زارا وه ي سو رانى و له ئاهه نگيمايه ي (ماهور، شور، شوشته رى و...) كه لك وه ربگرن. له كر ماشان كه سانى وه ك (شيخ حوسه ين داودى، بنه ماله ي ده رو يش حه سه ن خه راباتي، نيعمهت عه لى خه راباتي) بوون و هه ن كه مايه ي شانازى موسيقى كوردي كر ماشانين. خو م له فورمى ته حرير فيگوره كاندا له وه ختى گوراني چر پندا له ره گه ي هوره ي

۱- ئيمام محممه د غه زالى موسيقى به مه باح ده زانى و شەرع لای حەرام نىبە تەنانهت موسيقى دەرمانى دەرودو نه خوشى و ناخوشينه، چاهه ربويى قورئان به دهنگى خوش ده خویندرى و بانگ دان و مه ولودنامه و ميعراجنامه به دهنگى ده ننگ خوشان ده خویندرى (شه پول).

۳۰۰ - شه پۆل

کوردی که هی کوردی خوڤمانه و هوڤره ۱۹ مه قامی هه یه که لک وه رده گرم، هوڤره بهر له ئیسلام هه بووه، شارام ده لێ: ئاوازیله که من ده یخوینم فه رهنگ، فیکور، حه ماسه، ئاکسان، روڤحه که ی له فه رهنگ کوردی یه وه سه رچاوه ده گری و خوڤه داته پال موسیقی سونه تی کوردی، ههروه ک وتم زوڤبه ی ئاههنگه کانی (شهیداو عارف) له موسیقی کوردی وه رگیراون، چونکا موسیقی کوردی دپس نه خواردوه و بیگانه یش نه ی توانیوه بیگوری، ره سه ن تره. ده لێن: دهنگ و ئاوازوگورانی چرینی (حافز) کوری شارام که ۱۰ سالانه یه، که وته بهرگوی نیعمهت عه لی خه راباتی) وتی: له حافز که ری با برواکاری دیکه بیجگه له ئاواز خویندن فیڤبی، هه رچه ند دهنگی زوڤ خوڤشه.^۱

شارام ده لێ: خه لک له هیندوستان زوڤ تر با یخ به هونه ر ئه ده ن، له گه ل سی تار ژه نی کدا بومه نا سیاو تکام لی کرد سی تار یکم بو لی بدا وتی: ئیستا ناتوانم به لام بو ت لیده ده م، ئیوا ره یه ک له ساعه ت ۸ شه و - بانگی کردم بچمه مایان تا سی تارم بو لیدبا، پیان وتم له سعات یانزه ی شه وه کیه وه خه ریکی مه شق و ته مرینه، به لێ هونه روه ر ئه بی واکاربا، جاکاتی سی تاری لیده دا هه مومان له سی تار لیدانی ئه و سه رمان سوڤما، به راستی ئه بی وای لی بده ی تاخه لک له زه تی لی بیات، شارام له نیو موسیقی کوردیدا ههروه ک خو ی رای گه یاندوه دهنگی سه ی عه لی ئه سه که ری له هه مو که س پی خوڤشتره و له سه ی حوسین داودی و (ته موره) لیدانی میرزاعه لی که فاشیان خه لکی کړند تاریفی ده کرد، ده لێ: ئه گه ر هونه روه رانی ئیمه له بابه ت (دوزه له، نه رمه نه ی، ده هو ل و زورنا، له کوڤری جیهانیدا به شداری بکه ن بی شک سه رده که ون. شارام ده لێ له گوڤرانیه کانمدا له ئه شعاری وه فایی، مه وله وی سه ی یاقوو سه ی سالح ماهی ده شتی که لک وه رده گرم و له کوردی خویندنه وه ی خو ی رازی یه، لای وایه ته نیا دهنگ و ئاوازی خوڤ بو هونه روه ربه س نییه، ئه بی موتالا بکات و زیاتر شت فیڤبی، شارام وه ک خو ی ده لێ خوڤی له گوڤرانی شین و خه مگین نایی، گوڤرانی

۱ - ئه مه نیشای ئه وه یه که هونه روه ر کپانمان رازی نین و خه لک قه دری هونه ر نازانی که چی نه ته وه یه ک هونه ر و هونه رمه ندی نه بی و ه ک هیچی نه بی وایه، هونه ر نانه، ئاوه، ژیا نه، هونه ر مه خلوقی خوا یه، دینه، ئاینه، بی که س خو م بی که س وه ته نه، دینمه (شه پۆل).

۳۰۱- باوی کور ده‌واری

شادی پی خوشه، له ئیراندا به‌سه‌دان ساله فەرهنکیک باوه که ده‌لی (چه شود به چهره زردمن نظری برای خدا کنی - که اگر کنی همه دردمن به یکی نظاره دوا کنی) شارام ته و فەرهنکه په‌سه‌ند نا‌کا.

فەرهنگی مه‌وله‌وی په‌سه‌ند ده‌کا که ده‌لی: (مرا عاشق چنان باید که هر بادی که برخیزد - قیامت‌های هر آتش زهر سوی برانگیزد). ته‌مه خوشه، که له‌م فەرهنکه هم‌خه‌م، هم عیشق، هم حه‌ماسی، وه‌فره‌شتی تر ده‌نگ ده‌داته‌وه، من ده‌کوشم له‌ئاوازه‌کانمدا فەرهنگی کوردی بگونجینم چونکا، موسیقی کوردی که م و کوری تیدانیه وله‌ته‌وه‌له‌وه تا‌ئاخره‌که‌ی هه‌موحه‌ماسییه. هه‌ندی که له‌ده‌ره‌وه‌ی ولات گه‌راونه‌ته‌وه گه‌یشتونه‌ته هه‌ندی ریزه‌کاری و نازک خه‌یالی‌وه‌لایان‌وايه‌ته‌بی موسیقی سوننه‌تی بگورن و ته‌وانه‌ی خوشیان له‌موسیقی سوننه‌تی دی، پی له‌سه‌ر ته‌مه‌دائه‌گرن، به‌لام هه‌ر دو له‌هه‌له‌دان: هه‌روه‌ک عومه‌رخه‌یام ده‌لی: (قومی متحیرند در مذهب دین - قومی متفکرند در شک و یقین - ناگاه منادی در آید ز کمین - که ای بیخبران راه نه آنست و نه این) ته‌بی زورتر بیربکه‌ینه‌وه‌و موسیقی کوردی و ئیرانی که به‌سه‌دان ساله بی‌خاوه‌نه، دانیشین چاره‌ی بکه‌ین، ئیستابه‌داخه‌وه‌له‌نیوگه‌نجاندا موسیقی غه‌رب ره‌واجی زورتره. ته‌بی ته‌مه‌چار بکری. ته‌م قسانه‌نیشانه‌ی بیری وردو تیژوژیرانه‌و جوانی شارامه‌و دیاره‌له‌جم و جو‌لدایه‌و ناوه‌ستی، شارام نارزی ده‌لی: به‌باوه‌رم هونه‌رمه‌ن که‌سیگه‌که‌وه‌سه‌ر وه‌خت خوه‌ی هه‌ر کاریگ ته‌نجام بییه‌ید. چون که وه‌خت ته‌رزشی فره‌س. وه‌کاریگ که وه‌خت ته‌نجامی نیه‌ید، مینیده تیرویل و بی هه‌ده‌ف.

که‌م مایه‌بون ئیمه‌له‌وه‌سه‌که‌موسیقیه‌گه‌مان ئاسمانیه، وه‌لی خوه‌مان بوچگیم! ئیمه‌یای نه‌گردیمه‌وه‌گه‌رد موسقیه‌و په‌روه‌رش پیابکه‌یم و گه‌ورا بومن، یای نه‌گردیمه‌وه‌گه‌رد موسقیه‌و هور بکه‌یم.^۱

۱ - ته‌مه‌و تووژیک بووه‌که‌به‌ریزکاک‌عه‌لی فه‌یلی به‌ریو به‌ری نوسینی کوواری ئاوبنه‌له‌ته‌ک شه‌هرام نازریدا به‌زاراوه‌ی کرمانی ته‌نجامی داوه‌و له‌ژماره‌ی ۱۳ چاپی ۱۳۷۲ - وله‌په‌ره‌ی ۶ تا ۱۳ ی ئاوبنه‌بلاو‌کراوه‌ته‌وه‌و منیش که‌لکم لیوه‌رگر توه‌، خواهه‌مومان بوخزمت کردن به‌زمان و فەرهنکه‌و ته‌ده‌ب و عیلم و زانین و هونه‌ری کورده‌واری سه‌ریخات (شه‌پول).

۳۰۲ - شه پۆل

عوسمان کیمنه یی

عوسمان کیمنه یی گۆرانی بیژنی ئازیز و ناوداری کورد هونەر و هورانی کورد هه میسه به درژیایی میژوی کورد و کوردستان نه خشی زورگرینگیان بو پاراستن و بهرز کردنه وهی فەرهنگی نیو کورده واری گرتو ته بهر، له و نیوه دا هونەر مه ندانی به شی هه ورامان که له هوره که لکیان و هرگرتوو و نه وهش ئاهه نگیکی کۆنی کورده و ده گه ریته وه بو سه رده می بهر له دا هاتنی ئیسلام، سه رجه له ی پاراستنی ئه و فەرهنگن، کاک عوسمان هه ورامانی له سالی ۱۳۱۵ی هه تاوی له گوندی کیمنه ی سه ر به هه ورامان له دایک بو وه له پاشان له گه ل باوکی و دایکی دا چۆته ئاواپی (نارنجله) ی هه ورامانی ئه و دیو و ژینشی له ئاواپی (گه چینه) ی سه ر به هه ورامانی به شی گه رمین هینا وه و ناوی (به هی) خانمه و کچی حه مه ی محیدین، مه حی دینی حاجی حه سه نه له گه چینه ی باخه کۆن وله هۆزی حاجی سورهن و کاتی گه را وه ته وه به شی ئه م دیو له ترسی زولمی پیاوه کانی شا گه را وه ته وه بو ئه و دیو له ۱۳۴۸ له دارته کاندنی گو یز ده که ویته خواری و قاچیکی ده شکێ که شیخ محه مه د سادق هه ورامانی بو یی هه ل ده به ستی و چاکی ده کاته وه، زوریش ده س ته نگ بون و سه ره رای ئه وهش سه دام زوری بو هیناون تا ئاواپه که چۆل بکن و بچینه ئوردوگا؛ به لام چۆنه ته (هه له بجه) که به داخه وه له سالی ۱۳۶۹ دا سه دام به گازی شیمیایی هه له بجه ی ئاگرداو (له ۱۶ و ۱۷ و ۱۸ / ۳ / ۱۹۸۸ی) زاینی که کورده واری و شاری هه له بجه ی شیمیاباران کرد، زیاتر له (۵۰۰۰) که سی له ژن، زاروک، پیاوی پیر، مندال، میر مندال، کچو کوری قر کردوه موخه فه بون و شه هید کران به ده سی سه دام^۱ هونەر و وری به ریز کاک عوسمان کیمنه یی و خیزانی دوباره ئاواره ده بن و له که ژه کانی عه بابیلی، هاوار، چه می ته ویله و شوشمی یه وه هاتونه ته (پاوه) و له ویشه بو ئوردوگای سه ریاس و له ویشه وه بو ئوردوگای ده ربه ندی دزلی و له ویشه وه به ئیجازه ی کۆماری ئیسلامی ئیران چونه ته (مه ریوان) و نیشته جی بون. عوسمان کیمنه یی ۶ کور و ۲ کچی هه یه و بو ماوه ی چل سال زیاتره گۆرانی ده لی و به تایهت (سیاچه مانه که چهن به شه: مام

۱- بو زاینی جینایه تی سه دام و سه دامیان برواننه باسی هه له بجه ی سوتا و هیرو شیمای کوردستان له کتیی زانا بانی کورد ج ۴ و ۵ په ره ی ۲۱۶ تا ۲۴۷ به قه له می (شه پۆل) چاپی سالی ۱۳۷۴ - تاران عه فله قی سه دام .

۳۰۳- باوی کوررده واری

حه یدهر کاکه، ره شه غولام وه تا ۱۰۰ جوړه، که بی موسیقی ده خویندری و واژه ی شادی تیدا به کار نابریو ته نیا تازیه خوینی و پرسه یه. یا (چیله) که به موسیقی و چه پله ریزان و له کاتی شادی و خوشیدا ده خویندری، دایک و باوکی کاک عوسمان ده نگیان زور خوش بووه و (سیاچه مانه) یان باش و تووه.

عه شقی ئیوارهی سه ره بی کانی
رؤژ ئاوائه بی، چه تاریک دایه
مانگ به تریفه ی ناودی ئه کاکه یل
«سیاچه مانه... سیاچه مانه...»
«سیاچه مانه... سیاچه مانه...»
دهردت له مالم نه ونه مامی نو
ئه و گورانیا نه که به (گیانه کهم له یل و... دوا بی دین (سیاچه مانه) ن که ده بی گهرو،
واژه بکیشی و ئه وانهی که به کیشانی که مته وه، ده خویندرین، ورده به زم یا گوش یان پی
ده وتری، وه ک (هه ی داد هه ی بیداد تو خوا گرانه ن دهردم - سه یری بالا کهن به خواته مام
نه کهردم) وه گورانی (شیخانی) که جوړی پارانه وه له بهرخوا و پیاوچا کانه، کاک عوسمان له
مندالیه وه (سیاچه مانه) له باوک و دایکیه وه فیرو بووه، وه له کاک ئه حمه دی لالو حمه حاجی
(نازاری) فیرو بووه و (باوانه که ی باوانم ههرتوگیانی شیرینم - تو خواله خوام داوا یه مهرگی بالا
کهت نه بینم ی له گه ل ئه وان خویندوه.

کاک عوسمان باوه کو، نه خوینده واره، به لام خوامیشک و حافیزه یه کی به وزه ی
پیداوه و شیعری زوری له شاعیره گه و ره کانی کوردی له به ره وه ره ک ههنگ وایه و ریگای
دور ماندوی ناکات و له جوانترین گول شیره وه ههنگوین ده گری و شانیه ههنگوین سازه کاو
به خه لکی ده دا، تابینوشن و شفای دهردوره نج و نه خوشی و ناخوشی دل و دهرونیان پی بی.
(فیه شفاء للناس) کاک عوسمان ته نانهت خویشی شیعو هونه ی و تووه و ئه گه ر شیعریکی
ناریکی بیستی خو ی به زه وق و قهریحه ی خوا پیداوییه وه، راستی کردوئه وه و ئاههنگ و

۳۰۴ - شه پۆل

گۆرانیه که ی خۆی پی رازندوتهوه، ده لاین: جاریک له هه له بجه به زۆر ده بیه نه سه رده رسی نه هیشتنی نه خوینده واری، به لām به چه پله لیدان (ئوخه ی له رزانه... موباره کت بی لیره و په روانه) یا (هوخره له خر مال سور بیه ده سمال - هاره ی میخه ک بهن باوانم، رویشته وه بو مال) بو ماموستا که ی که نیوی (هیوا) بووه و له (هه له بجه) به گازی شیمیایی خه فه بووه و شه هیدکراوه، ده خوینی و ئه ویش له باتیان شاده ی که لاسی شه شه می سه ره تایی پی ده دا، به فه رموده ی گۆران، به لām چه بکه ین له نیو چاوی ره شی به عزیی زه کای گه وره - وه کو توی گولی دم با، له سه ر به ردیکی ره ق ئه روین. خواله و مروفه بی سه واده، ئه و هو نه ره ی خولقاندوه. ده لاین: گۆران له سه ره مه رگی (هیوا) شیعیک ده خوینته وه، کابرایه کی به زه وق به گۆران ده لی: خو زگه تو هه مو روژی کوریکت ببوایه و بمردایه تاتویش شیعی وات بو دانابا. ئاواره بونی کاک عوسمان وای کردوه له وه تی له هه له بجه ی شه هید هیرو شیمای کوردستان ئاواره بووه، گۆرانیه کانی پرسۆز ترن و ئاگر له مروف به رده دن، دیاره هه مو ده زانین کاتی ئومو کولسوم له قاهیره گۆرانی هه ماسی ده خویند چه ئاگر یکی هه لده کرد تا سه ربازو سپا، به دژی هیرش کار، هان بدا، یاشوان په روه ری کورد یاره زازی و هونه روه رانی کورد چلو ن به ده نگ و ئاوازی خو یان خه لک شاد و سه ر خو ش ده که ن، ده گیر نه وه کاک عوسمان جار یکیان له (گه چینه) وه به ره و (کیمنه) دی و له ویوه به نیو گول و گولزاری خه ملیوی هه واره به رزه کانی (که لی تایشی) له پشتی (هه فره) وه و له ویشه وه به (قولوبلچی) دا تی ده په ری و ده روانی (رانی) گوندی (کیمنه) له وی له په چه دراوه و وه رزی به هاره و مالآت تیر و پرن و مو لیان خواردوه، ئه ویش له بان ئه و یاله وه ده ست ده نیته بنا گوئی و (سیا چه مانه) یه ک ده خوینی به م شیعرانه وه (هه ی داد هه ی بی داد ناسکی وه ی گرانه ن ده ردم تو خوا له یل و...) مسته فاشوانی قه لاجی دلی: په زیک کاتی ئه و ده نگه ی بیست، ورما و سه ری به رز کرده وه و روی کرده لای ئه و ده نگه و چه ن جار بار اندی.

وتمان (هۆره) له روژگاری زهردهشت بهرله ئیسلام بهناوی موناجات و پارانهوه - ههبوه ولمو روژگار هوه به یادگار بو ئیمهیی کورد ماوه تهوه. هۆره ئاهورامزدا، که لاهور، که لهور، لیک نیکین واژهی هۆره واتای هۆره زیاتر له بیلوار گاههوه، (کامیران) کامیاران، ئیلام، لورستان، له نیو هۆزی که لور، سنجایی، قه لخانی، کرگا، ئه حمه د وهندو... ههیه و به کارده بری چونکاته و مه لبه ندانه که جیرانی عه ره بی عیراقن و هه میسه جهنگیان بووه و به شوین شه هیدداندان بوته عزاو پرسه و که متر دهره تانی شادیان هه بووه، ئه وه یه جلکی ئه وانه به تایبهت ژنانیان به رهنگی مه یله و ره شه، دیاره مروف که خه فه تباربو، پارانهوه و گۆرانی لیک ئه دا، به ئاوازی گونجاو له گه ل ئه و بارو دۆخه روچی و گیانیه، دهنگ به زرده کاته وه وهاوارده کا وله بان یالی کیویکه وه دهس ده کا به هۆره چرین وله بیخی دل و دهر ونه وه، به واژه کانی ئه وئاوازه دهر دو رهنجی چهند ساله ی دهر ده بری. شیعی هۆره واتای حیماسی و نازایه تی و بهزی ئه دا که تا که تاکی له راست هیرشی دژو دوژمندا، وه ک پولابوو. له م شیعرانه دا ههست و ئیجساساتی هۆزه واری، به نیشاناندانی، نازایی، غیرهت، ئوگرون به: ئاو، نیشتمان، نه بهزی باو باپیران و بهرگری له مال و خاک و ناموس و... وه ک ئه م شیعرانه: (۱ - دلّم لهت له ته، بیری وه ته ن ئه کا - وه ته ن ئاوابو! کی بیر خوّم ئه کا ۲ - یادی گوزشته ی هام فهدانم که رد - کوردستان محالّ، هه ورامانم کورد ۳ - سویندی پی بخوین تا وهر وی مردن - کوّتایی نه که ی ن له تو له سه ندن) - شیعی پیوه ند دار به سروشت که له لایه ن شاعیرانی که وهره ی کورده وه به شیعر په سنی خوړسک و سروشت کراوه، یابه وینه ی فولکولورو که له پور شیعره کانی به سهر زارانه وه، ماوه، که زیاتریان جوانی و رهنگینی و گول گولینی سروشت به یان ده که ن و له ته ک دهشت، کیو، چومه له ئاو، زهوی، ئاسمان، بهرد، دار، ئه ستیره قسه ده کا وه ک ئه م هۆره) ۱ - فه سلی نه و وه هاره، وهختی گول گه شته ن - سهر زه مین به رهنگ سارای به هه شته ن ۲ - هه یمای زمستان ته شریف نه به رده ن - نه و روژ گول موژده وه هار، ئاوه رده ن ۳ - وه هاره ن، سه وزه ن، ئاوه ن، سه رکاوه ن - هاژه ی وه فراوه ن، شاخه ی شه تاوه ن - شیعی ئه ویندارانه که زور جوان ئاوازی کوردی به شیوه ی ته رانه (ستران) گۆرانی، غه زه ل، مه قامات، هۆره، ده خویندری و قسه له دوری یار، فیراق، ئاره زو، نازداری یار، ئه وین، هیجر، توّران، وه سلی یار و... ده ئاخوی

۳۰۶ - شه پۆل

وه ك هۆره ی ۱ - (دله كوت بای... ۲ - شهرت بو، وه داخت بچم نامه وه - هفت فرساق
ئه ولای مولك شامه وه ۳ - سینه ی من بدرن دله كه م ده بارن، وه بان ئه ودله بانگي هه ل بارن ۴ -
قال كه فته «قه يتويل» زله وه «باخان» - مال بيوه ی، شوی مردی، بی، وه چراخان.
ئه مه يش هه ندی له شیعری سكالای دل، كه كا ك عوسمان كیمنه بی وتویه تی:

به لام به زمه كه ی من جارنم رۆ	په ی چۆل مه نده كه ی هه ورامانم رۆ
جیگای سه یرانگای براده رانم رۆ	كو یله و دالانی بزازه رانم رۆ
سه یری چه م و دۆل دلاوه رم رۆ	هامنه و پالانی دزاوهرم رۆ
چه م و دۆله كه ی من بی سه رم رۆ	شلانا و مالیدا ئاویسه رم رۆ
سه یری چه م و دۆل من باخانم رۆ	به لڤه و بیاره ده گاشیخانم رۆ
سه یری سه یرانگای چۆل و هو لیم رۆ	شنرو ی وهاوار مه م وه زگیلم رۆ
ئارو لوانی كه لی ئه شكه هو ل	من چاگه زانام حه لبچه بیه ن چۆل
جاده ی حه لبچه زه مه قی و سیروان	گشت خویناویه به خوابراگیان
حله بچه و خورمال هه تا شه میران	ئه وناوه ناوه گشت بیه ن ویران
ئه گه ر مه پرسی به دلیه وه گیانی	چه ن لاشه ی شه هید كه وتوو ه خه رپانی
سوره هه لاله وه هم چنورم رۆ	شاخی قه ره داخ شاره زورم رۆ
حله بچه و خورمال، گولف و گیاچینه	هیچ كه س نه دیه نش زولمی ئه چینیه
ئاواره ی وه تن خه یلی سته مه ن	نه جیاتی شادی ره فیتم غه مه ن
بابده م به سه ردا هه ردو ده ستی خو م	بو چۆلی وه تن بو بی كه سی خو م
قه لای مه ریوان وابه رابه رم	تیری غه ربی دانش جگه رم
مه ته رسو بمرو داخ له دلیم بو	خاکی مه ریوان ئاه و گلیم بو
هه روه ختی مه ردا وه سه ته ن ئامان	ته رمه كه م به ردی روبه هه ورامان
ئه سه پرده م كه ردی جاسه ر دیاره	بالیم دیار بو ناحیه ی بیاره
خوای بان سه ر، کارئی كه ره پیم	منیش گیلوه په ی وه ته نویم
ئازیز دیاره ن واده ی لوامه ن	ئه لویدای ئاخه رئه وه نامامه ن

دهوله ته که ی وه سل پاش نه زه والهن جارو و تهر دیده ن بالآت مه حالهن
بابه یو شیوه ی شیرین رازه که ت ته سکین بو به دل ئاوات وازه که ت
نهر ئامستش ئازیز په ی دلّه ی غه مگینت عه مری دوباره ن جارو تهر دینت
وهر ناستش ئازیز تو به سه لامهن دیده ن یارانه مه گهر قه یامه ت.

نوکنه ی جوان، له بابه ت موسیقی سهر زه وی ئیلامه، دوزاناو لیکوله ر به ناوی (پ. ئامیت) و (ده بیلو. هنیز) ده نوسن: موسیقی لیدان له جه ژنی مه زه بی و قوربانی کردندا سی هزار (۳۰۰۰) سال بهر له زاین له ئیلام به ریوه براوه. (پ. ئامیت) مؤزیککی له شوش دیوه ته وه که ته ختیکی ره وانه و خوایه کی له سهر دانیشته، چهن که سییش شانیا ن داوه ته به ری و به ری ده که ن و یه کیکیش دو هه نگا وله پیشیانه وه، ده رواو که ره سته یه کی موسیقی به ده سه وه یه و لی ده دات. ده بلیو. هیتز ده نوسی: له ده ورو به ری ۲۲۲۰ - ۲۲۴۰ بهر له زاین ده سته نه وازنده له بهر ده م ده روازه ی مه عبه دی (شوش) ده بیندرین که خه ریکی موسیقا لیدان، دیاره هم دو قسه له و دوزانایه، نیشانه ی نه وه یه که ئیلامیه کان زوله سومری یه کان فیری موسیقی بون و موسیقی کورده ماده - کانیش ههر به و پیو دانه بکونه - برواننه ئاوینه ی ژماره ۱۸ و ۱۷ چاپی ۱۳۷۳ موسیقی سهر زه مینی ئیلام به قه له می زانای به ریز حه کیم مه لاسالچ (شه پؤل).

□ عه لی نه کبه رشکارچی هم هونه روه ره که وه ک کانیاوه کانی (اشترانکوه) هه لده قولی و تافگه ده کاو ده جو ش و ده خو روشی له سالی ۱۳۲۸ ی هه تاوی له ئیستیگای ریگا ئاسنی (چهم سنگر) ی لورستان له دایک بوه و له زار وکیه وه نه وینداری (که مانچه) یه وزور جوان و هونه روه رانه و ئوگر دارانه که مانچه نه ژنه ی و لی ده داو له م ریگاوه خزمه تی زوری به ساز و ئاوازی کورد لوری کرده، له لورستاندا، هه روه ک مه لهن دی کورده واری جو ری موسیقی مه لهن د به مه لهن دی فره قی هه یه، بو وینه (سیاچه مانه، هوره، مور - و...) زور کونن و له لورستانیش باون، گورانیی (عه لی دو سی) له ته ک خویدا دنیا یی خه م، شادی، شکو، گله یی، تیدایه، جار جاره شمشیر که لی به واتای نه خلاقی وه ک (بارکنیه تا بارکنیم دئی مولک دلگیر - تود خوسه م د حه سره ت هه ردو بییم پیر - یا هه رگولی ک گولچنش بی ف هزار که دوه میه که واتای نه خلاقی هه یه. (مویه) یا مورد که که سانی (مویه) ده خونین که خه فه تیان زوره

۳۰۸ - شه پۆل

ياکشکه شیرازی که میر نه ورۆز که ناشقی کیشۆله یه کی گچکه ی لوری شیرازی ده بی به شیعر پیی هه لده لی. یا گۆرانی (هالوه ی گه نم خره - که وش ته لا - مهربه م، یا گۆرانی (قه ده مخه بیر دلیو جوو، پایاشه میشوره - تیاش چی تنه نگچی کیویانه میجوره - له م شیعره دا دو وینه ی جوان هه یه: ۱ - ژنیك له نیوئاو پای ده شوا - ۲ - وینه ی هماسی و نه به زی و ئازایی ژنه لوریك که چاوه جوانه کانی به تفه نگچی گه لی ته شبیه کراوه که زه ردو چیا کانی گرتۆته بهرچاوه دیری تا نه چیریك په یدا بکات چ غه زالی کیوی یا دوژمنی زالم که ده لی: قه ده مخه بیر، قه ده مزنه دمین میشو - کورک و په شم جه میکنه سی قه وم و خیشو) که قه ده مخیر به وینه ی قاره مانیك به نیو رانه مهربه کاندا ده گه ی و خوریه کانی کو ده کاته وه، بوخزم و کهس و کارو هه ژاران. یا گۆرانی (به میرم، میری) که بو ئازایی جه نگجۆیان ده وتری. یا گۆرانی (هه یفه له یا سیت بیارم) که ژنان له بوک هیناندا ده ی خوینن. یا گۆرانی خه رمان کوتان، مه شکه ژه نندن، لایه لایه، وه گۆرانی دایه دایه زور قو له و هماسی یه که له موسیقی به ختیاری، لوریدا - ره شیدی، سقای، شوکره لی ره زایی - میرزا وهندی... گۆرانی جو ره جو ریان خویندوه - یا هیمه ت عه لی سالم، پیروه لی، حوسین سالم که له پیشکیسوه تانن، شاه میرزا مرادی وه ستای زور نایه، له هه مو آچا کتر خوالیخو شبو حوسین عه لیخانی یه. عه لی ئه کبه ر شکارچی بو کاری هونه ری خو ی له شیعره ره حمایپور، ترکمیر، ئازاد به خت، مه لا منوچه ر - ی کو لیوه ند، نه وه دارو که بو ئاهه نگی لوری بوزمیری ساز دراوه یا له شیعره فولکلوریک که لک وه رده گری. بروانته ئاوینه ژماره ی ۱۷ و ۱۸ و تو ویژی کاک عه لی فه یلی له گه ل شکارچی دا. شه پۆل •

که ماله دین:

موسیٰ کوری یونس کوری محمه دی هه ولیری کوری

مه نعه ۱۱۵۶
۱۲۴۳ ز
۶۳۹-۵۵۱

که ماله دین عه لاهمه. نه بولفه تح (موسا) کوری نه بولفه زل یونس کوری محمه دی کوری مه نعه کوری مالیک کوری محمه دی له موسل دا لای باوکی زانستی فیهی خویندوه. نه وسا چووه ته به غا له فیرگیه ی نزامیه دا عیلمه کانی تری له فه لسه فه و که لام و نه قلی و نه قلی ته واو کردوه و له وی به (ئین یونس) ناوی ده رکردوه- له پاشان گه راوه ته وه موسل و له فیرگیه (که ماله یه): (که ماله دین شاره زو ری) خه ریکی ده رس و تنه وه بووه هه ر له و فیرگیه دا عیلمی مه نتیق، حکمه ت، ته بیعیات، ئیلاهیات، پزیشکی، هه یته ت، حیساب، هه نده سه، جه برو موقابه له موسیقا و زیج و زانسته ریازی یه کانی به ده رس گوتوته وه و بره وی به وزانسته نه داوه. عیسه وی یه کان و جوله که ش، (ئینجیل) و (تهورات) یان لای نه وزاته خویندوه و باوه ریان به زانستی نه وزانایه هه بووه. به کورتی بلین: (له گشت فه نیکا که له میردی نه وفه ن و زانسته هه رخویی بووه). له مه زنی و زانایی و به ریزی و پوخته یی نه و بلیمه ته کورده هه رچی بنوسری که مه.

له کاتی دهرس گوتنه وه دا نیازی به کتیب نه بووه. فقی کان مه تنی کتیبه که یان بو خویندو ته وه و ته ویش له به راقه و به یانی کردوه و باسه رهق و سه خته کانی بو شی کردونه ته وه و فیری کردون و تی گه یاندون، موسی کوری یونس زانستی خیلاف ووصول و ویژاوه ری له (نظامیه) ی به غا لای (که مال نه بی به ره کات عه بدو ره حمان محمه د نه باری) خویندوه و له به ریشا هه ندیک لای شیخ نه بو به کر یه کتا کوری سه عدون قورتوبی خویندویه تی.

موسی کوری یونس له دواییدا گه راوه ته وه، شاری موسل له مزگه وتی نه میر زینه دین خاوه نی هه ولیر دوا ی مردنی باوکی که بوته دهرس بیژر موسی کوری یونس له هه موزانست و فهره ننگ و مه عاریفی باوی سه رده می خوی زور زانا ودهم هه راش و قسه زان بوه وله هه موزانسته کاندا هه رشه پولی داوه، وینه ی له وروژگاره دا که م بوه به تاییه ت له زانستی (ریازی) داوینه ی نه بوه.

فه یله سوفی میژو کوری خه له کان له په راوه ی (وه فه یاتول نه عیان فی نه بنائی نه بنائی زه مان) دا نوسیویه تی: نه بو فه تح موسی کوری نه بی فه زل یونس کوری محمه د کوری مه نعه کوری مالیک کوری محمه د ناو داربه (که مال له دین فه قیه ی رجه ی ئیمامی شافعی یه و له سالی ۶۳۶ی مانگیدا له موسل چاوم به م زانا گه وره که وتوه و زور جارن نه چومه لای چونکا له گه ل باو کم زور دوست بوه. به داخه وه چون به له ز به ره و شام: ۳ نه رویشتم نه م توانی زانستی لا فیریم.

۱ - یونس له روژی دوشه مه ۶ی مانگی محره می سالی ۵۷۶ی مانگی بارگه ی به ره ولای خوا تیکاهه)

۲ - فیرگه ی نه و مزگه وته به (فیرگه ی که مالیه) ناو داره، چونکا که مال له دین نه بی فه فضل محمه د کوری نه بو محمه د شاره زوری سازی داوه که له وی بووه له ۵۷۲ مردوه.

۳ - (دهسه چه پ قامیشه لان - نه یزار) و . . . سوریه .

ئه‌لین: موسی کوری یونس ۲۴ فه‌نی زانیوه جا هه‌ر له به‌ر ئه‌مه
به‌تاقانه‌ی روژگار ناودار بوه.

ئه‌لین: کوری له په‌یره‌وانی رچه‌ی ئیمام ئه‌عزه‌م ئه‌بو حه‌نیفه په‌راوه‌ی
(جامع‌الکبیر) یان لاخویندوه‌و جوان بو‌ی شی کردونه‌ته‌وه‌و ته‌نانه‌ت
ره‌خنه‌شی له‌و په‌راوه‌ گرتوه.

زانستی خ‌لافی عیراقی و بخاری و ئوصولی فیه‌ه، ئوسولی دین و
زانستی که‌لامی زور چاک‌زانیوه.

ئه‌لین کاتی کتیبه‌کانی فه‌خری رازی گه‌یشتنه‌ موس‌ل بی‌جگه‌ له
موسی کوری یونس هه‌چ که‌س له‌زانا‌یانی موس‌ل زا‌راوه‌کانی ئه‌و کتیبانه‌یان
نه‌ئه‌زانی هه‌روا (ارشادی عمیدی) ش که‌س وه‌کو ئه‌وی نه‌ئه‌زانی.

که‌ماله‌دین کوری یونس له‌زانستی حیکمه‌ت و فه‌لسه‌فه و که‌لام و مه‌نتیق
و ته‌بیعی و ئیلاهیات و پ‌ژیشکی و زانستی ریازی، له‌ ئیق‌لیدوس، هه‌یئه‌ت و
مه‌خرو‌تات و موته‌وه‌ سی‌تات و مه‌جیستی و حساب و جه‌بر و موقابه‌له،
ئیرتیماتیقی خه‌ته‌ئین، موسیقی و هه‌نده‌سه‌ی وا زانیوه، که‌س له‌و روژگار
داتوزی ئه‌وی نه‌شکاندوه.

له‌بابه‌ت و یژه‌و و یژه‌وانی، و و یژه‌وه‌ری و ده‌ستوری زوان و صه‌رف و
نه‌حو، وه‌ته‌دریسی کتیبی سیبه‌وه‌یه‌ی، (ئیضاح)، ته‌کمیله‌ی ئه‌بی عه‌لی فارسی
(مُفَصَّل زه‌مه‌خشه‌ری) ماموستا یه‌کی، بی‌ها و لف‌بوه.

له‌زانستی ته‌فسیر و فه‌رموده‌ی پیغه‌مبه‌ردا کو‌به‌ی زوره‌. له‌ (ئه‌سماء
الرجال) داده‌سی بال‌ای هه‌بوه.

میژوی روژگاری عه‌ره‌بو و ورده‌کاری میژویی و شیعر و هه‌لبه‌ستی
زوری له‌به‌ربووه و زانیونی.

شهرحگه لیکی وردی له سهر ئه و دوکتیبه نویسه. به واتایی تر، ئه وانه ی واهه موکس به تیکرا زانیویانه، ئه و زانا کورده به تهنیا هموی زانیون. کوری خه له کان، فه یله سوفی میژو نویسه تی:

له سالی ۱۹۲۵ی مانگیدا روژیکدا شیخ ئه ئیره دین (مفضل) ئه بو عه مر کوری مفضل ی ئه بههری خیوی حاشیه وکوبه، له زانستی خلاف وزیج دا، که دارای ته ئلیفاتیکی زورو مه شهوره، له شاری موسله وه هاته، لای ئیمه، له هه ولیرو له (دارالحدیث) دانیشته، منیش (کوری خه له کان) چومه خزمه تی بو خویندنی زانستی خلاف، روژیکیان ژماره یه که زانیان و فوکه های به غا هاتنه لای شیخ ئه ئیره دین (مفضل) که به راستی زانیبو، ده س کرا به قسه وکولینه وه ی زانسته له کاتی و تو ویزا یادی (عه للامه که ماله دین) کرا. زانی ناودار (شیخ ئه ئیره دین مفضل) فه رموی: کاتی شیخ که ماله دین کوری یونس چوه حجّ وله ویوه هاته به غا من له وی بوّم؟

ئه توانم: بلیم: زانترله ئه بو حامدی غه زالی نه هاتوته به غا به لام که ماله دین زور له غه زالی زانتر و بیرتیژ ترو به رزتر و پایه بلیندتر بوه. دیاره ئه مه شایه دی و قسه یه کی زله، که له وزانایه وه له بابته که ماله دینه وه به بیان کراوه.

ئه بی بزاین (ئه ئیره دین مفضل) زور زاناو پایه به رز بووه و په راوه ی (مجسطی) وه کو ئاوی شه وی ئه زانی و به دهرس له بهر ئه ی وته وه. عیماد ئه بو عه لی عومه ر کوری عه بدو نور کوری مه جوج کوری (یوسفی سه نه جی له زنی نه حوی به جائی) له ستایشی موسی کوری یونس: که ماله دین دا وتویه تی:

کمال کمال الدین لِّلْعِلْمِ وَ الْعِلْمِ
فَهَيْهَاتَ سَاعٍ فِي مَسَاعِيكَ يَطْمَعُ
اِذَا اجْتَمَعَ النَّظَارُ فِي كُلِّ مَوْطِنٍ
فَغَايَةُ كُلِّ اَنْ يَتَّقُوا وَ يَسْتَمِعُوا
فَلَا تَحْسَبُوهُمْ مِنْ عِنَادِ تَطِيلُوا
وَلَكِنَّ حِيَاءً وَ اعْتِرَافًا تَقْنَعُوا
تَجْرُ الْمَوْصِلُ الْاَدْيَالُ فَخِرًا
عَلَى كُلِّ الْمَنَازِلِ وَالرُّسُومِ
بِدَجَلَةٍ وَالْكَمَالِ هُمَا شَفَاءٌ
لَهُمْ اَوْ لَدَى فَهُمْ سَقِيمٌ
فَإِذَا بَحْرٌ تَدَفَّقَ، وَهُوَ عَذْبٌ

وَإِذَا بَحْرٌ وَلَكِنَّ مِنْ عُلُومِ!

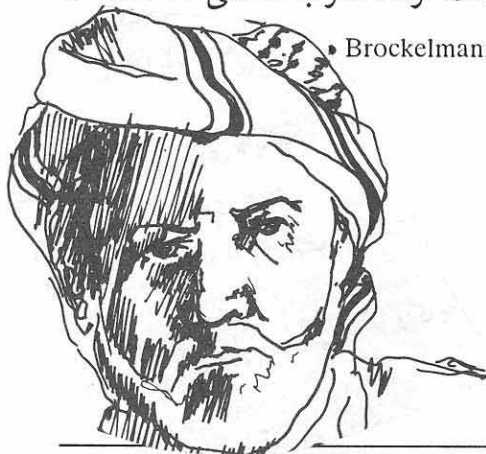
عنه للامه كه ماله دين: موسى كوري يونس كوري محمدهد كوري مهنه له
روژی ۵ شه مه پینجی مانگی سه فوری سالی ۵۵۱ی مانگی له موسل له دایک
بوهو له ۱۴ی مانگی شه عبانی، سالی ۶۳۹ی مانگی بارگهی به ره و لای خوا
تیکناوه و له موسل له گورستانی (باب العراق) دانیزراوه.

زانای ناودار ئیمامی شافعی روزگار ماموستا مه لا عه بدول که ریم
موده رس له (علما و عانا) دا نویسیویه تی: موسی کوری یونس نه مازانا مه زنه کورده،
له موسل ده رسی زانست و فیهی خویندوه و له سالی ۵۷ی مانگیدا له ویوه
به ره و به غا له فیرگهی (نظامیه) ی به غا لای سه ید محمدهد کوری «هبه الله»

۱ - له نه ورۆزی سالی ۱۳۲۳ی مانگی له گوندی ته کیهی خورمال له دایک بوه .

کوری عہدوللای سہلماسی کہ لہ ۵۷۴ ی مانگیدا لہ شاری بہ غا مردوہ
خہریکی پیا چونہ وہ یان بوہ ۱.

سہرچاوہ: وہ فہ یاتول تہ عیان فی تہ نبائی تہ بنائی زہمان ج ۲: ۱۳۲ و مفتاح
السعادة ۲: ۲۱۴ و مرآة الجنان ۴: ۱۰۱. (گہنجینہی فہرہنگ وزانست) بہرگی!
شہ پوّل و شذرات الذهب ۵: ۲۰۶. میژوی مہردوٰخ و کوواری تاوینہ لاپہ رہی ۳۲
و ۳۳ ژمارہی ۱ چاپی ۱۳۶۸ ی ہہ تاوی بہ قہ تہ می (شہ پوّل). عولہ مائونہ و
طبقات السبکی ۵: ۱۵۸-۱۶۲ و روض المناظر بہامش ابن اثیر ۱۲: ۱۳۵ و
الفلاکة و المفلولون ۸۴ و الحوادث الجامعة ۱۴۹ و Brock. S.I:859 و البداية و
النهاية ۱۳: ۱۵۸ و تہ بہ قاتی مو فہ سیرین داودی خ و تہ علامی زہ رہ کلی لاپہ رہ
۳۳۲ ج ۷ چاپی بیروت و معجم البلدان ج ۱۳ لاپہ رہی ۱۵ چاپی ۶ بیروت، تہ
بولفیدا: المختصر فی اخبار البشر ۳: ۱۷۷، ۱۷۸ و الصفدی: الوافی ۲۶: ۱۵۲، ۱۵۳ او
ابن ابی اصیبعہ: عیون الانباء - ۱: ۳۰۶ و مختصر الدول الاسلام ۲: ۱۱۰ و البغدادی
ایضاح المکنون ۱: ۷۵، ۱۳۵، ۲: ۱۳۶۷، طوفان: تراث العرب العلمی ۳۴۴-۳۴۸،
البغدادی ہدیة العارفين ۲: ۴۷۹ و Brockelmann: S,I:859

۱ - نوکتہ: سہلماس شاریکہ لای ورمی لہ تازربایجانی خوراوا دایہ، دوزانای ناوداری وہ کو
(عیماذ) و (کہمال) ی کورانی (یونس کوری عہلوانی مہاجیر) لای سہلماسی پیگہ یشتون • شہ پوّل •

عیماده دین محمدهد کوری یونس

۶۰۸-۵۳۵

فہیلہ سوفی میژو کوری خہلہ کان نوسیویہ تی:
عیماده دین ئہ بو حامد محمدهد کوری یونس کوری محمدهد کوری
مہنہ کوری مالک کوری محمدهد. لہ رچہ و ریازی (ئیمامی شافی) دا
فہیقی پلہ و پایہ بہ رزبوه و برای عہ لامہ کہ مالہ دینہ.
عیماده دین لہ روژگاری خویدا لہ (توصول) و خلاف دا پیشہ و بوہ و زور
ناودار بوہ، کہلہ دورولآتہ و خہلک ہاتونہ تہ لای بو فیربونی زانست و
ژمارہ یہ کی زورلای ئہ وزانا کورده پیگہ یشتون و بونہ تہ مہ لاو مودہ ریس.
عیماده دین لہ سہرتا و ہ لای یونسی باوکی دہرسی خویندوہ لہ شاری
موسل دا لہ دواییدا چوتہ بہ غا و لہ فیرگہ ی: (نظامیہ) ی بہ غالای (سہ ید
محمدهد سہ لماسی) خہریکی خویندن بوہ، لہ زانست و عیلمی فیقہ و
(توصول) و خلاف دہسی بالای بوہ، لہ فیرگہ ی (نوریہ) و (عزبہ) و (زینیہ) و
(نقیسیہ) و (علائیہ) دہ رزیژ بوہ. لہ مزگہ وتی (موجاہد) ئیمام و خہ تیب بوہ.
پہراوہ ی (المحیط) لہ جہ معی بہینہل موہہ ز زہبی و ہل (وہ سیط) و (شہرحی
وہ جیز) ی ئیمام محمدهدی غہ زالی، لہ نوسراوہ کانی عیماده دین.

ئەم زانایە لە ئەقاییدو جەدەل و خلافیشدا نوسراوەی هەیه و لەروژی پینچشمە ۴ مانگی رەمەزانی سالی (۵۲۹) کراوەتە قازی شاری موسل له پاشان (شارەزوری) ئەبو (فەضائل) قاسم کوری یەحیا کوری عەبدوللا کوری شارەزوری کەنازناوی (ضەیائەدین) بوە. لەروژی چوارشمە ۱۷ی مانگی سەفەری سالی ۵۹۳ی مانگی بوته جی نشینی.

عیمادەدین زورپیاوچاک و خووناکار چاک و حازر جواب و لەتیفەبیژوقسەخوش بوە، نۆرەدین خاوەنی موسل زور باوەری بەعیمادەدین هەبوە و فتوای فیهی خوی لەو ئەپرسی و لەکارو باراڕاویژی پی ئەکرد.

عیمادەدین لەسالی (۵۳۵)ی مانگی لەدایک ولەج ۲ی سالی (۶۰۸)ی مانگیدالە موسل بارگەیی بەرەولای خوا تیکناوەوھەرلە موسلش نیژراوە.

بنەمالەوکورانی یونس ناودارن، بنەمالەیهکی زانستی و گەورەبون، زانایانیکی زور لەوبنەمالە هەلکەوتون. زور بەیان خاوەن کتیب و پەراوەبون. (التعجیز) نوسراوی عیمادەدینە، (وەجیزی) ئیمام غەزالی کورت کردوئەو، هەرۆهاکتیبی (مەحصول) یشی لە (ئوصول الفقیه) دا کورت کردوئەو.

ئەلین: تاخوی نەشتبی و دە سنوئیزنەبوی دەسی بو نوسینگ وقە لەم نەبردووە بەرگی نوی لەپەرنەکردووە.

سەرچاوە: برۆانە بەرگی ۱ میژوی مەردوخ و علماءنای مەلا کەریم مودەریس و گەنجینەیی فەرھەنگ و زانستی شەپول و روژنامەیی شەھادەیی کوردی ۳ گۆلانی ۱۳۶۳ هە تاوی و ۲۳ ئاوریلی ۱۹۸۵ زاینی و ۲/۳/۲۵۹۷ک سالی ۲ ژمارەیی ۷۴ بە قە لە می (شە پۆل).

شیخ محمەد کوری ره سول
۱۱۸۱-۱۲۴۶ مانگی و ۱۷۶۷-۱۸۳۰ زاینی

ئەم زاناگە وەرە یە کە لە زانست و مەعاریفی ئیسلامی زورخواوەن بیرورایە لە
سالی ۱۱۸۱ کوچی مانگی و ریکەوتی سالی (۱۱۴۶ و ۱۱۴۷) هەتاوی
لە گوندی چارتای سلیمانی لە دایک بوە و کۆبە یە کی زور وردی لە سەر پەراویزی
سە یالە کوتی (لە سەر کۆبە ی خە یالی ، لە سەر شەرحی لیکولەر تەفتازانی
لە سەر کتیبی ئەقایدی نەسە فییە نوسیوہ.

نوکتە: شیخ نەجمە دین ئەبو حەفص عومەری نەسە فی کتیبکی بە ناوی
ئەقاید لە تەو حید و ئەقیدە دا نوسیوہ کە بە ناوی ئەقایدی نەسە فییە بە نا و بانگە،
لیکولەر تەفتازانی شەرحیکی لە سەر نوسیوہ و شیخ ئەحمەد خیالی پەراویزیکی
لە سەر نوسیوہ و شیخ عەبدو لەحە کیم سە یالە کوتی کۆبە یە کی بە ناوی (زبدە
الافکار) لە سەر نوسیوہ ، و ئەم شیخ محمەد کوری ره سول شافیعی ئەشعەری
سەردەشتی سولە یمانیە ئی یە، کۆبە یە کی لە سەر سە یالە کوتی نوسیوہ، کە زور
وردو بە کە لکە و لە ۳۵ سالی دا لە سالی ۱۳۴۶ ی کوچی مانگی دا، هەر وە کولە

(معجم المطبوعات) د دا نوسراوه ۱ له شاری سابلانغ (مه هاباد) به ره شه کوژی شه هید کراوه. به لام نه مین زه کی له تاریخی سوله یمانی وده ور و به ری دهنوسی به نه خوشی (وه با) له ۱۲۴۶ ای مانگی له سابلانغ وه فاتی کردوه. ثم شیخ محمه د - ی کوری مه لا ره سوله ما موستای مه ولانا موفتی زه هاوی بوه.

موفتی زه هاوی له باره ی ثم ما موستایه ی خوی فهرمویه تی: زانستی ریاضی له دست محمه دکوری ره سول هه روه ک میو و ابو هه به هر وینه یه ک بیوستبا سازی نه دا (إِنَّ الْعُلُومَ الرِّیاضِیَّةَ کَانَتْ کُرَّةَ بَیْدٍ أُسْتَاذِنَا ابْنَ الرَّسُولِ یُقَلِّبُهَا کَیْفَ یَشَاءُ) شیخ محمه د کوری ره سول کوری مه لا ره سولی دوهم کوری مه ولانا ره سول نه وه له - که له زانایانی ناوه راستی سه ته ی یازده هه مه وله گوندی له گونده کانی سه رده شت له دایک بوه ولای مه ولانا عه للامه حه یدره ی نه وه له - ی ماوه رانی ئیجازه ی وه رگرتوه.

شیخ محمه د کوری ره سول دوا ی ئیجازه وه رگرتنی مه عاریفی ئیسلامی بو ماوه یه ک له فیرگه ی مزگه وتی سوری سابلانغ (مه هاباد) ی موکری خه ریکی ته دریس بوه له پاشان له سه ربانگ کردنی داود پاشای والی نه چپته به غاو خه ریکی ته دریس فهره ننگ وزانستی ئیسلامی نه بی و دوا ی ماوه یه ک نه گه ریته وه بو سابلانغ و تامردن هه رله وی دهرز به مه لا وفه قی یان ده لتی. ثم زانا ریازی زانه نوسراوه ی زوره، وه کو کوبه له سه ر شه رحه چه خمینی، کوبه له سه ر بیرجه ندی، کوبه له سه ر خولاسه الحساب، کوبه له سه ر نه شکال التاسیس له زانستی هه نده سه دا، نویسی کتیبیک له جهر و موقا به له دا، کوبه یه ک له سه ر عبدالحکیم له زانستی مه نتیق داو کوبه له سه ر خه یالی له زانستی که لام دا، که هه ندیکی له نه ستامبول له چاپ دراوه و گلکوی شیخ محمه د کوری ره سول له شاری مه هاباده.

مهولانا محهمه دکوری ره سول زه کی سه رده شتی، سابلاغی (مه هابادی) شافعی، نه شعری، موته که لیم (زانا به زانستی که لام) زانا به زانستی جه برو هه یثت و نه ستیره ناسی.

عومر ره زا که حاله نویسیویه تی: له ۱۱۸۱ مانگی و ۱۷۶۷ زاینی له چارتای سلیمانی له دایک بوه و له ۱۲۴۶ مانگی و ۱۸۳۰ زاینی له سابلاغ به ره شه کوژی کوژراوه. نوسراوه کانی نه م زانایه:

۱- چهن ریساله له جه برو فه له کیات دا.

۲- کوبه له سهر سه یاله کوتی به سه رخیالی یه وه.

سه رچاوه:

۱- مه کارم آثار به رگی ۴ پهری ۱۲۸۷ و ۱۲۸۸ چاپی ۱۳۵۲ هه تاوی.

۲- سوخن سورایانی آذربایجان. موفتی زه هاوی ۱۳۷۳ ی لاپهری ۱۴.

۳- موعجه مول مه تبوعات ۱۰۸ و میژوی مه ردوخ به رگی ۱ و میژوی

سلیمانی وده ووروبه ری ومه شاهیرالکورد ج ۲. لاپهری ۱۵۳.

خه تی: سرکیس: معجم المطبوعات ۱۰۷، ۱۰۸ تاریخی سوله یمانی ۲۸۱

نه قل له معجم المؤلفین نوسراوی عومر ره زا که حاله، ج ۹ چاپی بیروت پهری

۳۰۹.

نه زه ریه ۷: ۲۲۴ نه قل له نه علامی زه ره کلی پهری ۱۲۵ چاپی ۶ ج ۶

چاپی سالی ۱۹۸۴ از بیروت.

ئه بوبه سیر

مه یمون کوری جابان که به ئه بوبه سیر ناوداره ئه بی ههر ئه و ئه بوبه سیره بی که له کاتی گه رانه وهی پیغه مبه رو یارانی له (حوده بییه) وه بو مه دینه، مسولمان ببووخوی گه یانده پیغه مبه ری مه زنی ئیسلام و له سوینگه ی ئه وه که ئه بوبه سیر له چیا و به نده نی (زولمه روه) خوی قایم کرد و کوری له عه ره بی تازه مسولمان به هه لاتن هاتنه لای (ئه بوبه سیر) له و که ژه دا کو بونه وه یه کیک له و را کرد وانه ی وا خویان گه یانده بوه ئه بوبه سیر (ئه بوجه نده ل) کوری سو هیل بو که په یمانی حوده بییه ی له گه ل پیغه مبه ر مور کردبو، یه کیک ی دیکه له وانه عوتبه ی کوری نوسه ید) بو.

هاتنی (ئه بوبه سیر) بو (زولمه روه) بوه هو ی ئه وه سپایه ک له تازه مسولمانان له و ناوه ناوه سازی و ته نگیان به کار وانیانی عه ره بی مه که و نه یارانی ئیسلام توند کرد و ئه م کاره ساتانه ی (ئه بوبه سیر) وه ها عه ره بی قوره یشی چاوترسین کرد که ناچار بون له پیغه مبه ر داوایان کرد ئه بوبه سیر و یارانی به رینه لای خوی و ئه و ماده په یمان نامه که ئه ی وت هه رکه س له قوره یش مسولمان بوو رای کرد بو لای پیغه مبه ر ئه بی بدریته وه له غو کراوه و ئه مه بوه هو ی

سه‌رکه‌وتی دینی ئیسلام و پیغهمبهر. ئەمه، یه‌کیکه‌له و خزمه‌تانه وائهبوبه‌سیر
مه‌یمون‌کوری جابان‌به‌دین و ئیسلامی‌کردوه.

چریکه‌ی ئەبو‌به‌سیر به‌م‌جوره‌یه‌که‌له‌وکاته‌ی‌وامسولما‌نه‌کان‌له‌گه‌ل
حه‌زهره‌تی‌محهم‌د‌پیغهمبهری‌مه‌زنی‌ئیسلام‌دا‌له‌حوده‌یبیه‌وه‌به‌ره‌و‌شاری
مه‌دینه‌ته‌گه‌رانه‌وه، ئەبو‌به‌سیر‌که‌مسولمان‌بیو‌له‌شاری‌مه‌که‌وه‌رای‌کردبو،‌خوی
گه‌یانده‌ناو‌مسولمانه‌کان‌ودا‌خوازی‌کرد‌که‌په‌نای‌بدن.‌حه‌زهره‌تی‌محهم‌د‌چاک
وه‌لامی‌نه‌دایه‌وه‌چونکا‌وای‌بیرته‌کرده‌وه‌که‌نه‌وه‌کو‌فرو‌فیللیک‌له‌کارابی‌و‌هوژی
(قوره‌یش) ئەبو‌به‌سیریان‌نارد‌بیتته‌لای‌تابزانن‌چلون‌ئه‌بزویته‌وه‌به‌لام‌دوای
لیکولینه‌وه‌ده‌رکه‌وت‌که‌فیل‌نییه‌و‌(ئه‌بو‌به‌سیر)‌به‌راستی‌مسولمان‌بو‌ه‌به‌لام‌له‌به‌ر
ئه‌وه‌ی‌له‌مه‌که‌دا‌ئازاریان‌داوه‌وترسیان‌وه‌به‌رناوه‌و‌راویان‌ناوه‌هاتوته‌ئه‌و‌ناوه.

جادوای‌ئه‌وه‌ی‌(ئه‌بو‌به‌سیر)‌هاته‌نا‌و‌کوری‌مسولما‌نانه‌وه‌دوکه‌س
له‌هوژی‌(قوریش)‌خویان‌گه‌یانده‌ئه‌و‌ناوه‌و‌به‌حه‌زهره‌تی‌محهم‌دیان‌راگه‌یانده
به‌پی‌ئه‌و‌په‌یمان‌ه‌ی‌وا‌له‌حوده‌یبیه‌مۆر‌کراوه،‌ئه‌بی‌(ئه‌بو‌به‌سیر)‌بگه‌یریتته
دواوه.

حه‌زهره‌تی‌(عومه‌ری)‌کوری‌(خه‌تاب‌فهرموی‌یا‌(ره‌سوله‌للا)‌ئه
مجاره‌نابی‌ئه‌م‌مروفه‌بدیته‌دواوه‌چونکا‌په‌نای‌به‌ئیمه‌هینا‌وه‌نابی‌بیده‌ن‌به
ده‌سه‌وه‌و‌بگه‌ریتته‌وه‌دواوه،‌به‌لام‌حه‌زهره‌تی‌محهم‌د‌(د-خ)‌فهرموی‌:‌ناتوانی
ئه‌و‌په‌یمان‌ه‌ی‌وا‌تازه‌له‌نیوان‌ئیمه‌و‌کافره‌کاندا‌به‌ستراوه،‌بیداته‌دواوه‌ئه‌و

۱- به‌رله‌ئه‌بو‌به‌سیر‌پیغهمبهر‌ئه‌بو‌چه‌نده‌ل.‌کوری‌سوه‌ه‌یلی‌به‌کافران‌دابوه‌وه

دوکه سه و الهه که وه هاتون (ئه بوبه سیر) یان له بهر چاوی مسولمانه کان قاچیان به شریته بهست و له بان و شتره که وه شه ته کیان داو به ره و مه که گه رانه وه دواوه. ئه بو به سیر مروفیک بو ئازاودلیرو به قه وهت و خودان وزه وهیژ. کاتی به ره و مه که ئه یان برده وه له ریگا توانی ئه و په ته ی والاقیان پی به ستبو بی پسینی و خوی ده ربا زو رزگار بکا. (ئه بوبه سیر) له سه روشتره که وه خوی فری داوه ته خواری و یه کیک له و دو عه ره به نیگا بانانه ی خوی ئه کوژی و ئه وی تریشیان له ترسا رای کردوه.

ئه بوبه سیر بهم جو ره هم له دهس قوره یش رای کردو هم پیا و یکیشی له وان کوشت، دیاره له م سوینگه وه خوینی کوژراوه که یان له (ئه بوبه سیر) ئه ویست.

جائه وه بو ئه بو به سیر روی کرده هه ردو به رد و چولگه.

شه نفه ره: شاعیری عه ره ب زمان له زمانی (ئه بو به سیر) وه به وه عه ره بانه ی وا به دوی ئه بو به سیر که وتبون ئه لی:

(ئه ی برایان به دوی منا مه بین چونکا من ریگای هه ردو چولگه م گرتوته بهر ئه مه وی له وی دوست و ها والی تازه بو خوم بگرم.

ئه ی دوستان دوام مه که ون چونکا من ئه توانم به ته نیا بژیم و رای بو یرم و له تاریکی شه و بروم و ریگا بیرم، دوست و ها والانی من له چولگه دا پلینگی قه وی و پر مه ترسی و گورکی چالاک و که متیاری بالدارن.

ئه بو به سیر دوا ی ئه وه ی رای کرد خوی گه یانده هه ریمیک ناوی (زولمه روه) بو. دوا ی ماوه یه ک (ئه بو جه نده ل) یش له مه که وه رای کردوله و هه ریمه دا خوی گه یانده (ئه بوبه سیر) له پاشان مسولمانی تر به ناوی (عوتبه ی کوری ئوسه ید) له مه که وه هه لات و ریگای (زولمه روه) ی گرته به رو

یهک واحیدی ئیسلامی، یا به را ویژی ئه و سه رده مه (یهک ئومهت) ی نوی یان ساز کرد.

ئهم کور و کومه له ی وا له (زولمه روه) کویونه وه و یه کیان گرتبو، بهر په یمانی ته رک ی هه را و جهنگ و هه لمهت و په لامار بردنی: (حوده بییه) نه ده که وتن، چونکا هه ریمی (زولمه روه) له بن فه رمانی مه دینه دا نه بو و چه زره تی محمه دیش نه ی ده توانی له و هه ریمه دا ئاوقه یان بی و بیان گری هیمان سالیگ له مور کردنی ئه و په یمانه را نه بور د بو که ژماره ی مسولما نه کانی (زولمه روه) ئه ونه زور یون توانیان سپایه ک بو خو یان پیک بهینن و بی که ندو کوسپ هیرش بکه نه سه رکاروانه کانی مه که، جا ئه گه سه رکاروانه وان و پیاوه کانی قوره یشیان بگرتبا ئه یان کوشتن و تالانیان ئه کردن، ئهم کوری ئه بو به سیره به جور یکی وا دنیا یان له هوزی قوره یش کرده چه رمه چوله که، که ناچار بون داوایان له پیغه مبه ری مه زنی ئیسلام کرد، ئه و مسولمانانه ی که له ئه بوسیر ئالاون و له مه که وه رایان کردو ته مه لبه ندی (زولمه روه) و له ویوه هیرش ئه که نه سه رکاروانی قوره یش بانگیان کاته شاری مه دینه لای خو ی رایان بگری، بی ئه وه ی بیان داته وه به خه لکی مه که.

چه زره تی محمه د (د-خ) له (قوره یش) داوای ده سنوسی لی کردن تا له م با به ته وه به لگه ی به ده سه وه بی. ئابه م جور له ریگای خزمه تی کورد یکی وه کو ئه بو به سیر، یه کیگ له مه رجه کانی په یمانی (حوده بییه) که مسولما نه کان ئه وه یان زور به سوکی و که م و کوری بو خو یان دائه نا به سودی مسولمانان له نا وچوو له مه و دوا ئه و ماده و به شانیه ی وا قازانجی مسولمانانی تیدنه بوبه ره به ره بی شوین تیا چون ته نیا ئه و (ماده) یان ما که به قازانجی مسولمانان بو.

هوژی قوره‌یش ناچار له ترسی ئەبو به‌سیر یه‌ک به‌لگه‌ی ده‌سنوسیان
دایه‌ده‌س‌ه‌زره‌تی محمه‌د که ئەگه‌ر مسولما نیک له‌مه‌که‌وه‌هه‌لی و بچیته‌ناو
چه‌رگه‌ی مسولمانه‌کانه‌وه‌مه‌جیور نین بیده‌نه‌وه‌ده‌س (قوره‌یش) جا دوا‌ی ئەمه
مسولما نه‌کان‌تی گه‌یین که له (خوده‌یییه) دا به‌هه‌له‌دا چبون و چن روژیکیش
دوا‌ی ئەوه‌هه‌له‌دابون، پاشان بو‌یان رون بو‌ه‌وه‌که ئەو په‌یمان‌ه‌ی (خوده‌یییه) به
سودی مسولمانان ته‌واو بو^۱

سه‌رچاوه: ئەمین زه‌کی کورد و کوردستان چاپی سالی ۱۹۳۱ از په‌ره‌ی ۱۲۳ -
ته‌به‌رانی موسنه‌د - ی چکوله - الاصابه‌فی تمییز الصحابه، ته‌فسیری روح‌المعانی له
واتای ئایه‌تی نحله و ئەدای ماره‌یی به‌ژن - تاریخ مه‌شاهیری کورد - بابامه‌ردوخ
روحانی.^۲

به‌لام عه‌ره‌بی گو‌ی له‌قی وه‌کو سه‌دام حوسین و مه‌لیک حوسین و
حوسنی موباره‌کی ناموباره‌ک که نوکه‌رو ئالقه له‌گو‌ی ئیمپریا لیز من، نه‌ته‌نیا
ئهمه‌کی خزمه‌ت کردنی کو ردیان به‌ئیسلام و قورئان له‌به‌رچاونییه به‌لکو وه‌کو
سه‌گی یانی گره‌په‌لاماری روله‌کانی کورد ئەده‌ن و کورد له‌سه‌ر خاکی باو
باپیرانیان ئەکوژن و ده‌ریان ئەکه‌ن و ئاواره‌ی که‌ژ و کیوو هه‌نده رانیا ئەکه‌ن و به
بو‌می ناپالم و بو‌می خه‌رده‌ل و بو‌می شیمیایی کورد کو‌یرو شه‌ل و نو‌قوستان
ئەکه‌ن و ده‌شت و باخ و چروکیوی کورده‌واری له‌گری ئاگری رق و قیندا ئەسو‌تین
به‌لام سه‌دام و نوکه‌رانی دنیا خو‌رو نه‌وت خو‌ر ئەبی بزائن روله‌ی دل‌سوزی

۱ - بروانه (په‌ند یا ئەه‌ مسالی قورآن) چاپی ئەوه‌ل سالی ۱۳۶۲ هه‌تاوی کتیب فروشی نه‌لوسی
شاری شنو، په‌ره‌ی ۱۱۹ تا ۱۵۴ باسی سه‌فه‌ری چه‌جی عه‌مه‌ری پیغه‌مه‌ری مه‌زنی ئیسلام (د-خ)
۲ - ئەمه‌هه‌ندیکه له‌و‌په‌ر خزمه‌تانه‌ی وا روله‌ی نه‌ته‌وه‌ی کورد به‌دین، بو‌په‌ره‌گرنتی
دینی پیروزی ئیسلام و قورئان ئەنجامی داوه.

Dr.Saleh Ebrahimi

نیشتمان توله‌ی ئه وه مهوه خوینه به ناحق رزاوه‌ی کورد و کوردستان له صه‌دام و
نوکه‌ره کانیا ن ئه‌ستینه وه و کلکی صه‌دام به په‌روه‌کی پیس ئه‌گرن له عیراقتی
زامدار فری ئه‌دهن **يَا ذَنْ اللّٰهِ تَعَالٰی** . شه‌پول .

دهنگ و ئاواز خوښ سهید عهلی ئەسفەر - ی کوردستانی

۱۲۶۱- ۱۳۱۵ هه تاوی

کاکه حه‌مه‌ی ناری، وه‌فایی، به‌ها، نالی، تاهیر به‌گ، به‌رده‌شانی، کوردی، مه‌وله‌وی، خانا، مه‌لا پهریشان، ته‌مکین، بی‌سازانی، میرزاشه‌فیج، ئەلماس خان، ئەرکه‌وازی، سه‌ی تا‌قووسه‌ی سا‌له‌ی ما‌هی ده‌شتی، ولی دیوانه، پیره‌میژ، حاجی قادری کو‌یی، کو‌ماسی، میرزانه‌ولقادر - ی پاوه، مه‌نوچیری کو‌لیوه‌ند، مه‌ستوره، خورشید، حه‌یران دونبولی، جزیری، حه‌کیم خانی، هه‌ژار وه‌یمن و بره‌ک به‌شعرو هه‌ونه‌ی جوان، سه‌ید عه‌لی ئەسفەر - ی کوردستانی، خالقی، ماملی، حه‌سه‌ن زیره‌ک، کریم کابان، کیمنه‌یی، شاه‌رام نازری، عه‌نده‌لیبی، فه‌یز نیژاد، خانمی ئیرانی موجه‌ده، به‌سی، شه‌هره‌بان، شوان په‌روه‌ر، به‌ه‌روژ ته‌وه‌کولی، محه‌مه‌دیان، بابا شه‌ها بی به‌ده‌نگ و ئاوازی خوښی خو‌یان فه‌ره‌نگ و زمان و موسیقا و فولکلور و که له پوری باوی ره‌سه‌نی نیوکورده‌واری یان بو‌پاراستوین.

سه‌ید عه‌لی ئەسفەر - ی کوردستانی که له ۲ تا ۴ گه‌لاو‌یژ (گران‌ی) سا‌لی ۱۳۷۳ ی هه‌تاوی و ۲۴ تا ۱۹۹۴/۶/۲۷ ز و ۲ تا ۲۶.۶/۵/۴ ک و ۱۴ سه‌فه‌ری ۱۴۱۵ ی مانگی له شاری زانین و هه‌نه‌ر په‌روه‌ری سه‌ی کوردستان بو‌یاد و ریژدانان له‌وه‌سه‌یده ده‌نگ و ئاواز خوښه‌ جه‌ژن و کو‌ری موسیقای کوردی یان بو‌گیرا.

له‌روژی هه‌وه‌له‌وه، فیلمیک له‌بابه‌ت ژیان و ئاوازه‌کانی سه‌ید عه‌لی (ئه‌سکه‌ر) ئەسفەر - ی کوردستانیه‌وه بو‌ماوه‌ی ده‌ده‌قیقه‌بلا و کرایه‌وه. ئەوسا جه‌نابی ئاغای ره‌حیمی ئوستانداری به‌ریزی کوردستان چووه‌پشت میکروفون و رای‌گه‌یاند که موسیقای ره‌سه‌نی ئیران ئەمرو‌ به‌ده‌س هه‌نه‌روه‌رانی به‌ریزی کوردستانیه‌وه یه‌وه له‌دنیا‌دا جیگای خو‌ی کردو‌ته‌وه و ئیمه‌ به‌هه‌نه‌روه‌رانی تیکوشه‌ری ئوستانه‌که‌مان شانا‌زی ده‌که‌ین. له‌پاشان کو‌ری شانوی تاران به‌سه‌ر په‌رستی کردنی به‌ریز دوکتور قوتبه‌دین سادقی که خه‌لکی شاری سه‌یه‌وه له‌به‌ریوه‌به‌رانی شانوی ئیرانه، به‌وه‌په‌ری ریژو حورمه‌ته‌وه میوانه‌کانی ئەوه‌کو‌ره‌وه خه‌لکی هه‌نه‌ر په‌روه‌ری شاری سه‌ه‌پشو‌ازی یان لی‌کردو خه‌لک زوریان له‌وه‌کو‌ری هه‌ونه‌روده‌نگ و

۲۹۲ - شه پۆل

موسیقایه که لک وه رگرتوو ئه وه هونه زیکه تازه بو له شانۆ و بهرپوه بردنی کۆری موسیقا، بهشی فه رههنگی ئوستاندارای کوردستان له ماوهی سێ روژدا له ئامفی ته ئاتری زانکۆی کوردستان به هاری کاری زانا و فه رههنگ دوستی کورد کاک بارام وه له د به گی موساویری فه رههنگی ئوستاندارای کوردستان حاجی ئاغا ره حیمی بهرپوه چو؛ له م جهژنه دا هونه روه ری ناودارو دهنگ و ئاواز خوش عه ریز شاروخ، عه لائه دین باباشه های، محهمه د حوسین یوسف زه مان، سه ید جهلال محهمه دیان و داود ئازادبنانی له تارانوه به شداری یان تیا کردبو، هه روا کۆری گۆرانی بیژان و موسیقای کوردی، وه ک: کۆری سروه، له ورمیوه، کۆری هیمن، روده کی، موشتاق، دانا له شاری سنه وه، کۆری نهوا، عیرفانی له شاری سه قزه وه و چهن گۆرانی بیژی هه ورامانی به شداری یان کردبو.

زانایانی به ریز: دوکتور محهمه د ئه مین هه ورامانی، محهمه د حه مه باقی، دوکتور قوتبه دین سادقی، محهمه د که مانگه ر، محیدین حه قشناس، ئه ژی گۆران، محهمه د عه لی چاوشی، محهمه د حوسین یوسف زه مان، له بابته موسیقای کوردی یه وه، وتارو شیعریان خوینده وه. کاک هادی زیائه دینی که په یکه ری سه ید عه لی ئه سفه ر - ی سازدبو پیشکesh جیژنه که ی کرد.

سه ید عه لی ئه سفه ر به راستی دهنگ و ئاوازی خوشی بو، شریت و نهواره کانی شایه دن بو دهنگ خوشی ئه و خوالیخوبوه، ئه و گۆرانی بیژه ئاورینه، وه ک هونه ران و هه ستیاران و هۆزانفانی کورد به دیتنی دیمه نی جوان و گول گولینی لوتکه به رزه کان و به شنه ی شه مالی به ره به یان به گول و هه راله ی نیو باخه کان، به شه قه ی بالی کوتر و قومری و چریکه چریکی بولبولان، ئه هاته کول و جوش و ئه خرۆشا . که ف و کولی دلی به هاوار و چریکه چرین به رزه کرده وه و تیی ده چریکاند، ده گیر نه وه له کاتی خویدا سه ید بانگ ده که نه تاران تا قه وان و نهواری لی پر بکه نه وه، که چی له تاران پی ده لێن: دهنگت بو ئاوازی کوردی ناشی و ئیمه فارسیمان گه ره که، سه ید زور به وه تیک ده چی و ده چیه لای پیاوه گه وه کوردکان که له تاران بون به لکو کاری بکه ن تادهنگی سه ید بگرن و بیخه نه سه ر قه وان. به لام هیچیان پی نا کری و پیی ده لێن دهنگت له گه ل دام و ده سگای موسیقای ئیمه دا ناخوینی و به کار نایی، سه ید به

۲۹۳ - باوی کور دهواری

په ریشانی و خهفه تهوه، له میوانخانه کهی تاران شو ده خهوی و له خه ودا ذاتیکی نورانی دپته خهوی پپی دهلی کورم من پاپیرتم و هاتوم مزگینت بدهمی سوژی برو دهنگت ده خه نه نیو قه بان و شریت و بو سوژیا که دهروا، زور جوان دهنگی سهید ده گرن و ئه م ئاوازه ی خویندوه: (له بیرت مه یو چاوه کهم: ئاخ شهوه کهی سه رجوو...» - گورانیه کانی سهی ئه سفهر ئه مانه ن: مه قامی سه دای زیل و به م: هه وای سیگا، شیعی حه کیم مه وله وی کورد - مه قامی زیل و به م: زهنگ دل، مه کامات - ماچی زه واره ن بار که رده ی بسات. مه قامی غه م هیته ر: هه وای خه م هین، شیعی بابا تاهیر = هر آن یاری که دلدارش دگر بی - مدامن عاشقانش خون جگری - مه قامی یار غه زال: به یاتی تورک، شیعی مه و له وی کورد - غه زال چیشم که رد دلت لیم ریشه ن - خوهت ساحیب تیشه ی ته قسیر من چیشه ن - مه قامی زه ردی خه زان به یاتی تورک شیعی مه وله وی کورد: زه ردی من و ئه وزه ردی خه زانه ن - یاران هر دو رهنگ و هه ک یه ک مه زانان. گورانی خه مگین و دلپه شیوم مه قامی کوردی به یات شیعی وه فایی مه هابادی، گورانی ئه ره فیکانی ته ر یقه ت، مه قامی شور: به یات شیعی عه للامه وه فای مه هابادی، گورانی ده ردی هیجران و چه ند گورانی فولکلوریک ی - بروانه کوواری ماموستای کورد چاپی ۱۹۹۲ زوژماره ی ۱۵ سوئید په ره یی ۱۶ تا ۲۴ به قه له میی هونه روه ری به ریز کاک ناسر ره زازی (شه پول) و زور جار پیمان ده و تم ئه ی کاش به وده نگه خو شه، فارسیشت بزانییا. تا زور ترده نگمان زه بت بکردایی.

خوالیخو شبو سهید عه لی ئه سفهر له ۱۲۶۱ی هه تاوی له نیو بنه ماله یه کی ئه هلی عیلم و زانین و دینداردا له گوندی سه له وات ئاوا ی لای سنه له دایک بووه و له حهوت سالیه وه له لاپه ن سهید نیزامه دین - ی باوکیه وه، ده بریته فیر که ی (شیخ عبدال مؤمن مردوخ) له مزگه وتی (دارالاحسان) ی سنه بو خویندن و له وی که قورئان خه تم ده کا به دهنگ خوشی خو ی په ی ده باو خه لک که م که م گو ی ده ده نه قورئان خویندن و مه لودنامه و میعراجنامه خویندن سهید، ته شاماده که ن دهنگ و ئاوازی زور خوشی هه یه و گو یا هر ئه مه ده بیته هو تامیرزا ئیبراهیم خانی ئاسه ف له گه ل خو ی ده بیاته تاران و تاسی ئاههنگی له سه سه فحه ی گرامافون لی زه بت ده که ن که به داخه وه ئیستا سیانزه چارده سه فحه ی زیاتر نه ماوه وفه و تاوه. ده لین سهید پیاوی بی

۲۹۴ - شه پۆل

فیز بووه و له ههر کۆی خه لک تکایان لی کردبی گۆرانی بو کتون چ له قاوه خانهی (قه و پال، چ له باغ، له داوینهی ئاویدهر، خوسره و اووا، جهنگه ل باخ، گریاشان. سهید دهنگ و ئاوازی خوئی بو شادی و خوئی خه لک ته رخان کردبو، ده توانین بلیین: له نیو هونه روه رانی کورد زماندا شوینه واری هیچ هونه روه ریک به ئەندازه ی هی سهید باسی نه کراوه و له سه ری نه نوسراوه، بووینه به زمانی کوردی، فارسی و عه ره بی له سه ر سهید نوسراوه و قسه کراوه ۱- بو ئەوه لێن جار هونه روه ری به ریز قاله دیلان له سالی ۱۳۲۶ ی مانگی له رۆژنامه ی ژین و تاریکی له سه ر سهید نوسیوه. ۲- له سالی ۱۳۳۹ زانی به ریز همه ی مەلاکه ریم له کۆواری (هیوا) ۳- له سالی ۱۳۳۹ غه فور ره شهیددارا له کۆواری (رۆژی نوئی) ۴- زانی پایه به رز عه لئه دین سه جادی ۵- روح الله خالقی ۶- مه هدی (تجلی پور) له (دایره المعارف دانش بشر) ۷- کاک عه باس که مهندی هونه روه روزانی به ریز و تاریکی به وینه ی نامیلکه بلاو کردو ته وه ۸- هادی زیائه دینی بوکله ی سهیدی سازداوه ۹- زانی دهس و قه له م جوان کاک محمه مد همه باقی و تاری نوسیوه ۱۰- رۆژنامه ی (التاخی) له ۱۳۵۱ دا به قه له می (مکرم) تاله بانی به زبانی عه ره بی و تاریک له سه ر سهید نوسراوه ۱۱- رۆژنامه ی که یهان له سالی ۱۳۶۹ و ئاوینه له پهره ی ۷۷ تا ۷۶ چاپی ۱۳۷۳ ی هه تاوی ژماره ی ۱۶ به بونه ی جه ژنواره ی موسیقی له کوردستان له شاری سنه که بو ریزدانان له سهید سازدرا بو - سهید عه لی ئەسفه ر - ی کوردستانی دوا ی ۵۴ سال ژیان له ۱۳۱۵ ی هه تاوی بارگه ی به ره ولای خواتیکناوه. گۆواری کوردی سروهش له بابته سهید - ه ه، به بونه ی جه ژنواره ی موسیقی له کوردستان له شاری سنه که بو ریزدانان له سهید دانیرابو، و تاریکی جوانی نوسیوو و له ژماره ی ۱۰۲ تا ۱۰۱ ی سالی ۱۳۷۳ ی هه تاوی پهره ی ۲۷ تا ۲۶ له چاپ دراوه. ئەو جو ره ی شارام نازری هونه روه ری کوردی کرماشانی رای که یاندوه، گۆرانی و ئاههنگه کانی شهیدا، عارف له ئاههنگ و گۆرانی کوردی وه رگیراون، ده لێن: کاتی عارف ده چیه هه مه دان له ویشه وه ده چیه سنه ی کوردستان و چاوبشی به میرزاده ی عیشقی ده که وی که خه لکی سنه بووه و هه روا ده چیه دیده نی سه ی عه لی ئەسکه ر (ئه سفه ر) ی کوردستانی دهنگ و ئاوازه خوئی ناوداری کورد، هه مو ده زانین ئاههنگه کانی شهیدا و عارف رهنگ و بوئی موسیقی کوردی، گرتوووه، چونکا

پیوه ندیك له نیوان عارف و هونه روه رانی کوردهه بووه، بو نمونه سهی ته سکه ره گهل (نهی) داودو مورته زاخاندای پیوه ندی هه بووه و له تارژه ندنی مورته زاخان که لکی وهرگر تووه و هونه روه رانی فارسیش له وسهرده مهی که سید ته سکه ره تاران بووه، هونه روه رانی فارسیش له دهنگ و ئاوازو ئاههنگی سید که لکیان وهرگر تووه، ئهوانه فره له ریتمه یل و زهر ب و ئاههنگی دیکه و ملودیه کانی کوردی سهی عهلی ته سکه ره سویدیان وهرگر تووه، زوری له ئاههنگ و بهز مه کانی قه مه رو شهیدا رهنگی کوردی یان ههیه، به تاییهت له ماهور که وتونه ته شوین ئاههنگه کانی کوردی سهی ته سکه ره و له م روزگار هدا خو ماشائه لالا هر ئاههنگ و دهنگ و ئاواز یا هی کورده یا له وهه شوینی وهرگر تووه، به داخه وه ته حسین تاها له هولنده له ۱۹۹۵/۵/۲۸ ی زوه فاتی کردو ئه و هونه روه ره دهنگ و ئاواز خوشه له سالی ۱۹۴۱ له کوردستانی گهرین له دایک بوه و تا ۱۱۶ گورانی خویندوه (شه پؤل).

شارام نازری

شارام نازری هونه روه ری دهنگ و ئاواز خوشی کوردی کرماشانی له و تووژیکدا که له گهل کوواری ئاوینهی کور دیدا ته نجامی داوه، دهلی: موسیقیه که مان ئاسمانیه، وهلی، خومان بوچکین، ئیمه فی نه بوین چلون خو به موسیقی بگرین و فی ری بین و په روه رده بین و له گهلیدا که وره بین و فی نه بوین بو موسیقی له بهر موسیقی ورد بنورین - من له و باوه رده دام هونه روه ره که سیکه له وهخت و کاتی خویدا کار ته نجام بدا، چونکا وهخت و کات بایه خی فرهس، دیاره کاریک ته گهر له سه رده می خوئی ته نجام نه دری، وه ک تیریکه، به بی ئامانج و به بی هه دهف، فریبی بدریبی، شارام (شه هرام) نازری له ئاوازی کوردی خویندندا له شیعه ره کانی عارفی ره بانی شاعیری پایه بهرز خوالیخوشبو سهی سالح ماهی دهشتی ناودار به: (حه یران عه لیشا) که لکی وهرگر تووه و ئه مه بیش یه کی له کاره باشه هونه ری و گورانی چرینه کانی کوردی شارام نازری یه.

شه رام له گهره کی (به رزه ده ماخ کرماشان) له دایک بووه و باوک و با پیری له دهنگ خوشان بون و خوشیان له موسیقی و ئاوازا تووه، باوکی له باوکی و شارام نازریش له باوکی

Dr.Saleh Ebrahimi

شارام نازری

موسیقیه گه مان ئاسمانیه، وهلی خوه مان
بوچگیم

بئ بر وایی چینه بهرزه کانی ئورویا، بوو ته هۆی ئه وه له بائی تیکوشان و گه شان هوی هونهر که ئامانجی گواستن هوی ههستی بهرزتره، ئه وه ههستهی که له شعوری دینییه وه سه رچاوه نه گریژ و مرۆقاییه تی دا ئه مه زرتی. جموجۆلی په یلدا بوونی گه وره ترین له زهت و خوشییه بۆ هه ندیکێ تایبهت له ئاده میان.

جا بۆیه له داوئنه ی بهرینی هونهر، ته نیا نه وه به شه ی جوئی کرایه وه ناوی هونهر خرایه سه ر، که ده سه یه کی تایبهت له زه تی لیده بهن. له و ئاکامه نه خلاقیه که له پیناوی ئهم جوئی کردنه وه و گرتگ زانینی ئه وه ی که ناحقه، نه وه به شه جوئی کراوه بۆ کۆمه لێ ئورویایی ها تو ته دی، باس ناکه یه ن. ته نیا نه لێن ئهم ئالوگۆره، هونهری پێ شیل کردو وه به ره وه نه مان و فهوتان پالی پێوه ناوه. په کهم ئاکامی جوئی کردنه وی هونهر، بوو به مه که له مانا و اتای تایبه تی و بهر بلا و قولی خۆی بئ بهش بوو.

ئاکامی دوهم نه بوو، ئه وه هونهر که به هه یجگه له ده سه ته یه کی چکۆ له ی خه لک سه رنجی نه ئه دا، جوانی ته شک و رواله تسی خۆی له ده س دا و بوو به شتیکی ده سکرو دوور له ناسینی گشتی.

ئاکامی سه یه م یا گه وره ترین ئاکامی ئه وه بوو که هونهر پاک و بێ خه وشێ خۆی له ده س دا و بوو به شتیکی فه رزی و نیه ندلالی.

له کتیی «هونهر چه ی توستوی نه و کورته نووسراونه هی پیاویکه، ناویانگی ناسه واری، سه رانه سه ری جه هانی داگرتوه و بئ وینه ترین شوینه واری هونهری له پاش خۆی به جی هه شتوه.

ئه وه به هه ست و نه و ئینکی عه رفانی و ئاوه زکی قولی سه رچاوه گرتوو له معریفه تی دینی، سه رنجی زه مان و ژینی ئه دا. هونهر به لایه وه زۆر به رزو خاوین بوو، بوونی ئامانج و بیروباوه ری له دل و مێشکی هونهر مه نددا پیدایهستی سه ر که وتی تیکوشه رانی مه بدانی هونهر ئه زانی.

ئیمه بۆیه له سه ره تای سه ر و تاردا، نووسراوه کانی «توستوی» مان هینا، که ولاتی خۆمان و نه وانه ی له جیو جرافیای ناسیادا به وه ئنه ی ئیمه ن، له زۆر لاره وه کوونیشتمانی ئه و کاته ی توستوی وایه.

وه کوو ئه زه یه ئیستا ئه و ته شه فا هینه ره ی زانی شوینه وار نه مه، بۆ ئیمه نووسراوه.

په یلدا برون و خۆ تواندنی پێشه که کانی تپه پین و بوار له کۆمه لگای ناسایی به ره و کۆمه لگای پێشکه وتوو ی پشه یی، له ولاتی ئیته و له باقی کۆمه لگاکانی وه کوویه ک له ولاتانی ناسایی و رۆژه لاتی ئاوه راس، زۆری له بیه روناکان و پێشکه وتن خوازانی تووشی سه ر لێ شوواوی کردوه.

به چه شتی که لایان وایه پیدایهستی کۆمه لگایه کی پێشکه وتوو ونوئ له بچرا ئندن و پشت تیکردنی بیرو باوه ری ناسایی و کۆندا یه.

ئه مه سه ره تایه کی تووشه که له په یلدا بوونی شوپشی پیشه یی ئورویا وه، بوو هۆی نه مان و فهوتانی بناغه ی بیرو باوه ر له کۆمه لگه ئورویاییه کاندا و ئینسانی له پله و پایه ی به رزی خۆیه وه گه یانده نزم ترین شیوه ی به ره م و به کار هینان. جاله و هه راو هوریا سه ر سوور هینه ره که هه موو، سه ر خۆشی نا ئاگایی بوون، چه کی مێکی وریاو دلسۆز، وه کوو «توستوی» له به رانه ر ئه و مه تر سییه وه را وه ستاو به رن گاری کرد.

به داخه وه ئهم زه مانه ش ئه و کاره ساته دلته زینه خه ریکی دووبات بوونه وه یه ولێزه له و بئ جه هانی سئ به م دا، هه ندی روناک بیه وه کوو ده لالی ئه ندیشه و بیرو رای رۆژ ناوا و گزیری

خۆدانی شارۆلکه ی ئاوات. (کدخدای ده که ده جهانی) زایه له ی ناله باری جیایی هونهر له دین و جوئی کردنه وه ی دین له سیه Dr.Saleh Ebrahimi نه هه شتی بیرو باوه ری نایینی و نه ته وایه تی له کۆمه لدا به رز کردۆ ته وه.

له پاش داچیرانی په کیه تی شو ره وی جاران و لاچوونی هۆیه کانی به رانه رانه له بارو دۆخی ژیه و پهلوتیکی جه مان، کارناسانی شارستانیه تی رۆژ ناوا، ده سیان کرده بلا و کردنه وه ی بیرو پای خۆیان له مه ر لا به رنی سنوره کان و نه هه شتی با وه ر و ئیمسان. به وه شه وه نه وه ستان و کۆمه لگای جه هانی به شارۆلکه ی ئاوات (مدینه فاضله) پیشان ئه ده ن که تیدا هه رچی هه یه هه مووی مولکی خۆدانی ئه ر شارۆلکه یه که «مه ک لوهان» ی هه لێ زاره دی رۆژ ناوا یه. نه لیه ت نه ده ب و فه ره نگ و زانیاری و با وه پێش ته نیا به گو یزه ی ریک که وتن له ته ک په یو نه دینییه کانی به ره م و به کار هینانی ئه و خۆ دا نه، ئه د ریته به رچاو و سه رنجی ئه د ری. به داخه وه بۆ سه له مان دنی ئه و بیرو با وه له یه، هه ندی که زانا و هونهر مه ندیان بئ ئه لێن ده س ئه تقه س یا نه فامانه بۆ په ره پیدانی ئه و کاره ساته هه نگار هه لته گرن و راگه پنه ری ئهم بیرو با وه ره بوو چه ئه ن که سه ره می دینداری و زه مانی ریز گرتن، له راپه ردوو، بۆ سه ر چو وه ئه وه به پێچه وانه ی ژبانی ئیستا و داها تو وه!

ئه مه هه ر ئه و نازاره بئ ده رمانه یه که وه کوو شیه ر په نجه زۆری له ولاتانی جه هانی سئ به می داگرتوه. په زاره و بئ بسا وه ری و له خۆ دوور که و ته وه نیشانی ئه و نه خۆ شیه یه که رپه ری شوپشی ئیسلامی ئه وی به په لامار و گوشت و بری فه ره نگی ناو بر دو لپه رسراوان و خا وه ن بیرو هزه ر کانی ئهم ولاته ی بۆ به رن گاری کردن له گه ل ئه و دا بانگ کرد.

داخ و مه خابن که هه شتان، زۆری له وان، خه وی نه زانی به ریانی نه دا وه و که سانی تر له وه که لک و ره نه گرن و خه ریکی به ره م هینان و په ره پیدانی شوینه واری به نا و هونه رین که له باری و اتا و ته شک و رواله ته وه زۆر سووک و ناله باره.

برئ له و ئاسه واره که له م داویه دا به ناوی فه ره نگی و هونهر که له بوور، له بواره کانی موسیقار سینه ما و کتیب دا بلا و کراوه ته هه ریاس و تاریفی هه وا و هه وه س و جوا نیه کانی هه یکه لی ئینسان و پیشان دانی خۆشی و له زه ت به سوو کترین چه شن ئه که ن که له بوومه لیلی بئ هه والی بهر پرسانی کاروباری فه ره نگی داها توونه ته بهر هه م.

له ولاتیکدا، که له پیناوی ئه مه کداری با وه ره کان، و نه ریتی نه ته وایه تی و ئایینی خۆیدا، هه زاران چیرۆی له به رن گاری له ته ک ده س درێژی تکنولوژی سپایی رۆژ ناوا له حیماسه ی هه شت سه له دا پێشکه ش کردوه، بلا و بوونه وه ی ئهم چه شنه ئاسه واره، نایب بئ بئ بدری. له وانه یه ئه ر هه نگاره هه ندی که س بۆ لای تازه کردنه وه ی بیرو را له سیاسه ت و رابماری پاش شه ر، پال پێوه بئ، که ئه وه ش بۆ خۆی، ده به یته هۆی پشت سوور بوونی هۆگره سه ر لێ شووازه کانی فه ره نگی په هله وی و رۆژ ناوی چه باو چی.

با پیکه وه له نازایی و نه به زیی و گیان بازی لاره خۆ به خت که ره کانمان، له شه ری هه شت سه له دا به پاراستنی فه ره نگی و بیرو با وه ره له به رانه ر هه ش و ده س درێژی هه نده رانه وه ریز بگرین.

میرزاده‌ی عیشقی

۱۹۸۳ ز ۱۹۲۴ ز

ئەم ھونەرە خودان ھونەرە شاعیریکە: نەتەنیا کورد بەلکو نەتەوہی
گەلانی ئیران لە دوا روژا پەیکەرە ی بو ئەچەقینن.
میرزادە ی عیشقی شاعیریکە، بیرورد، بیرەوہر، لە تیاروانیا بیوینە یە،
خودانی شوینەواری بەرز و تەرزە. شیعەرەکانی دیارە و بزوینەرن، قسە ی کاری
گەر و گورچک بپن، بیژەوو بیژە ی جوان و رەنگینی ئەبیتە و یردی زوان و میژو.
میرزادە ی عیشقی شاعیریکە نیشتمان ویست، کەلە پیاو ئازا، نەبەز،
کولنەدەر، خەباتگیر، پیشەوای شورشگیری و یژاوەری سەرەتای مەشروتە یە،
بەدی ھینەری یەک شیوہی تازە و نوی یە، خودان قەریحە، خوش بە یان، زوان
تەر و پاراو بوو، شوینەوار و ھەلبەستەکانی عیشقی زور شیرین و دلگیر و
کاریگەرە، ئاسەواری عیشقی کوشکیکە بە ھیچ باو و بوران و توفیک نابزوی و
لەناو دل و دەرونی ھونەر دوستان، دەرنایی و لەبیخ و بن نایی، بەلکو بە در یژایی
روژگار، لە ئاسمانی و یژاوەری ھونەردا ھەر ئەدرە و شیتەوہ و گرشە ی دی.
عیشقی شوینەواری پارسی، وەکو، بوک و کابوک رازاندوہ تەوہ،
دیارە جوانە مەرگ بون و شەھید کرانی عیشقی بو جیھانی و یژاوەری بی قەرە بووہ.

هه رچی له روژگاری ژبانی عیشقی دوره وه ته که وین پله و پایه به رزی و
نیشتمان ویستی، بی باکی و نه ترسی، نه بهزی ته ومان باشتر بو ده رته که وی،
عیشقی له پاک داوینی، وزه ی لینه وین، پیاوه تی تیکوشه ری، ئیستیغنا ی ته بع
وخورسک و سروشت بی وینه بووه.

میرزاده ی عیشقی ناوی سهد محمه د ره زاو کوری حاجی سهد ته بول
قاسمی کوردستانی یه و له بهرواری دوانزه ی (جومادی الاخر) له سالی ۱۳۱۲
مانگی هه تاوی و ریکه وتی ۱۹۸۳، زاینی و ۲۵۹۵، کوردی له شاری هه مه دان
له دایک بووه.

تهم هه ستیاره ناوداره کورده له ۱۵ سالی دا چوته ئیسفه هان و بو ته واو
کردنی خویندن ته چیته تاران پاش سی مانگ ته گهریته وه بو هه مه دان و دوباره
باوکی، بو ده رس خویندن ته ی نیریته وه بوتاران به لام عیشقی له تاران وه، ته چیته
رهشت و به ندهر ته نزله ی و دوباره ته گهریته وه، بوتاران.

له سه ره تای جهنگی ناوگه لانی یه که م له ساله کانی: (۱۹۱۴-۱۹۱۸)
زاینی دا عیشقی له شاری هه مه دان و ۲۳ سالانه بووه.

میرزاده ی عیشقی یه کیکی له و که له پیاوانه یه، که جیگای شانازی
ویژاوه ری یه، ته م شاعیره پر هونه ره ته گهر له ئورویا له دایک بوایی ته بووه
مروفیکی میژیوی جیهان، عیشقی توانیویه تی، له روژگاری خویدا ویژاوه ری
به رزوته رزو پر ئابرو به جیهان بناسینی.

شوینه واری ته م بیره وه ره مه زنه و ته م هونه ره باهونه ره، ههستی ئالان
ویستی وزید خوشه ویستی له دل و دهرونی خه لک دا بوژاندوه ته وه راپه رینی
میرمیرانی ئیران له سوئنگه ی شوینه واری ته م شاعیره وه بووه. پروانه روژنامه ی

راپه رینی ئیسلام ۵ خورداد (زهردان) ی ۱۳۰۲ مانگی و پروژنامه‌ی سیاست
ژماره - ۹۲ ی مانگی ره مه‌زان.

شوینه‌واری عیشقی

۱- نه وروژنامه، که له سالی ۱۳۳۶ مانگیدا پانزه روژ بهر له به‌هار له ئه‌سته مبول له
چاپ دراوه.

۲- ئۆپه‌رای ره‌ستاخیزی شه‌هریارانی ئیران.

۳- ئیده‌ئال.

۴- نامه‌ی عیشقی که له ۱۳۳۳ مانگی له هه‌مه‌دان له چاپ دراوه.

۵- که‌فه‌نی سیا.

۶- ئۆ پیریتی به چکه‌گه‌دا و دوکتوری نیکوکار.

۷- جه‌مشیدی ناکام.

۸- حلواء الفقرا (نمایشنامه و هومات).

ملک‌الشعرا‌ی به‌هار، که له ۱۲۶۴ هه‌تاوی له‌دایک بووه، ئه‌م شیعرا‌نه‌ی بو

عیشقی و تووه:

«از خدنگ دشمن شبرو بمرد پرتوی بود از فروغ آرزو

آن فروغ افسرد و آن پرتو بمرد شاعری نو بود و شعرش نیز نو

شاعر نو رفت و شعر نو بمرد»

محمدحسین شهریار

«عشقی که درد عشق وطن بود درد او

او بود مرد عشق که کس نیست مرد او

درمان خود بدادن جان دید(شهریار)

عشقی که درد عشق وطن بود درد او

شعرله نه ورؤزنامه

«بیستون! فرهاد را هرگز بمن نسبت مده
از زمین تا آسمان فرق من و فرهاد باد
من بمژگان میگنم، آنکار، کوبا تیشه کرد
صدهزاران فرق ریزه موی، با پولاد باد
سوختی بر باد داری، جان و عقل و دین و دل
خانهام کردی خراب ای خانهات آبادباد
منکه میدانم ز عشق تو، نخواهم برد جان
پس سخن آزاد گویم، هرچه بادا باد، باد
کوه الوند:

کوه الوند که شهر همدان دانش است
جامه سبز ببر دارد و طوطی نثر است
درد وطن:

جانا فراز دیده عشقی است جای تو
هر جامرو، همه جا نمیشود
لُرنامه:

مشکل که خلق زنده زلُرجان بدر برند
رحمی مگر بخلق نماید خدای لُر
شاید نظر بخاک لرستان کنند یار
بینند حال مردم زار از جفای لُر

زندانی شدن عشق
خوشا اطراف تهران و خوشا باغات شمرانش
خوشا شبهای تهران و خوشا بزم مقیمانش
شباندر صحن (زَرَكُنْدَه) مه است آنقدر آکنده
که گردون است شرمنده، زیکتا ماه تابانش
نگاران خود آرسته، بهریک لحظه یک دسته
بناز آهسته آهسته، خرامان در خیابانش
من بیچاره درویشم، نه در فکر کم و بیشم
نه در اندیش تجریشم، نه در تشویش بستانش
نه من دربند(دربندم) نه بر (زرکنده) پابندم
همانا (قلهک) افکندم، همی دربند خوبانش
نامه عشقی

توهم با (عنصری) شکنیست از یک عنصری عشقی
چرا او گردزرگردید و تو گرد ضرر گردی؟
چکامه‌ی جنگ

(عشقی تو خویش همسر دیگر کسان مکن
نی دیگران کنند همی با تو همسری
استاد عشق:

عاشقی را شرط تنها ناله و فریاد نیست
تا کسی از جان شیرین نگذرد فرهاد نیست
قلب(عشقی) بین که چون سرتاسر ایران زمین
از جفای گلرخان یک گوشه‌اش آباد نیست

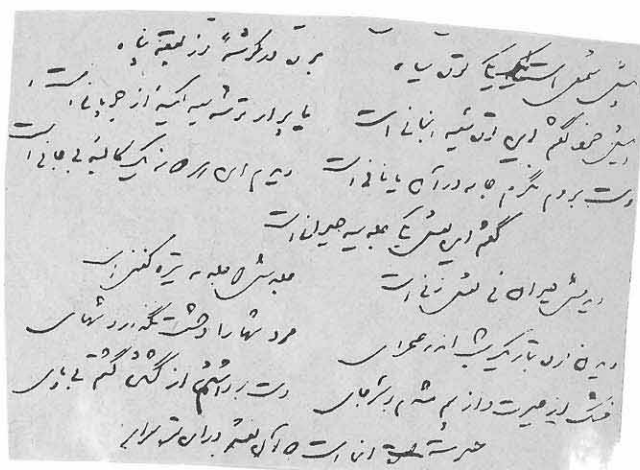
عشق وطن:

معشوق (عشقی) ای وطن، ای عشق پاک !
ای آنکه عشق تو شام و سحر کنم
عشقت نه سرسری است که از سر بدر شود
مهرت نه عارضیست که جای دگر کنم
عشق تو در وجودم و مهر تو در دلم
با شیر اندرون شد و با جان بدر کنم
این دو شعر بالا از حافظ است.

لههه جوی وه حیدی ده ستگردی:

ای وحید دستگردی! شیخ گندیده دهن
ای بنامیده همی، گند دهانت را سُخَن!
ای سخنهایت همه، مانند گوز اندر هوا
ای زبانت در دهان مانند گُه اندر لَگَن!
میرزاده‌ی عیشقی له‌بهره به‌یانی ۱۲ ای مانگی (تیر= پهران- پوشپهر)ی
سالی ۱۳۰۳ هه‌تاوی له‌مالی خویدا له‌ده‌روازه ده‌وله‌تی تاران به‌ره‌شه‌کوژی
کوژراوه و شه‌هیدکراوه و له‌سه‌عاتی ۲ ی دوانیوه رو، له‌نه‌خوشخانه‌ی شاره‌وانی
تاران به‌ره‌ولای خوا بارگه‌ی تی‌کناوه. ری‌که‌وتی ۱۹۲۴ زاینی و ۱۹۳۶ کوردی.
ئه‌مه‌ش چهن شی‌عری لی‌ره‌و له‌وی:
هرآنچه میرسد به من از زود باوری است
بس رنجه‌اکشیدم از این زود باوری
از ساحل آنچنان که بی‌آورده‌ای مرا
بایست تا به ساحل دیگر مرا بری

من آن کبوترم، هله در بحر هولناک
ای ناخدا، کنون به خدایم چه بسپری!
زبان سرخ زبان نیست، بیرق خون است
شفق ز سرخی نیمیش بیرق آشوب
تونعش دشمن دین آر، مردی ار، ورنه
تو خویش نعشی، حاجب به نعش سازی نیست!
من آن نیم به مرگ طبیعی شوم هلاک
وین کاسه خون به بستر راحت هدر کنم
ویندهی خه تی میزادهی عیشقی:

بدر کشته ز زلفه نایه
بدر کشته ز زلفه نایه
بدر کشته ز زلفه نایه
بدر کشته ز زلفه نایه
بدر کشته ز زلفه نایه
بدر کشته ز زلفه نایه
بدر کشته ز زلفه نایه
بدر کشته ز زلفه نایه
بدر کشته ز زلفه نایه
بدر کشته ز زلفه نایه

ای فلک، گر من نمی‌زادی، اجاقت کور بود؟

تا روز خوش گشاید آغوش خود به من
در روز سخت عرصه به خود تنگ می‌کنم
شرف به اشرفی و سکه‌های زر نبود
شرف به داشتن قصر معتبر نبود
مستی حرام باد به میخانه کاندر او
«عارف» قرابه‌کش شد و «دشتی» سبوغرفت
گرسنه چون شیرم و برهنه چو شمشیر
برهنه‌ای شیرگیر و گرسنه‌ای شیر
عزت نفسم نگر که هست خوراکم
خون دل و اشک چشم و چشم دلم سیر
طبل تهی را بلند آید آواز
گرسنه را ناله بیش باشد تأثیر
لدهس تورکی‌وه‌سمانی ده‌نالینی که لهوی موهاجیر بوه و فہرمویہ‌تی:
هرچند لاشه خورنیم، اما مهاجرم
صدبار لاشه به‌زحقوق مهاجری
این تو یک صفحه کاغذ، این دوات و این قلم
این نوا را گر تو بهتر می‌زنی بستان بزن
بخور، تصدق بادام چشمهات، بخور
فدای آن لب شیرینتر از نبات، بخور

گر توانی گفت تو بهتر ز عشقی شعر نغز
ور توانی بود تو اندر غزل عارف شکن
این مردکه زان مردکه هم مردکه تر بود دیدی چه خیر بود
(مستزاد «مجلس چارم»)
بعد از دو سال خواست «تدین» کند نماز
با فاضلاب حوض سفارت وضو گرفت
• شه پوئل •

نیزامی گه‌نجه‌وی

۵۳۵-۵۹۹

ئەم شاعیرە ھونەرورە گەورە یە ناوی ئیلیاس - ەو کورپی یوسف کورپی زەکی کورپی موئەید - کە بە ناوی کورپە کە یەو بە ئەبو محەمەد و بە نازناوی (نظام‌الدین) ەو بە حەکیم (نیزامی) ناسراوە و لە ساڵی ۵۳۰ - یا ۵۳۵ کۆچی مانگی وریکە و تە ۱۱۳۵ زاینی یا ۱۱۴۰ زاینی لە شاری گەنجه لە دایک بوە.^۱ نیزامی گەنجه‌وی ژبان و ژینی بە جوانی روناک نییە، بە منالی چۆتە فیرگە ی باوی سەر دەمی خوی، زانست و زانیاری خولی خوی فیربوە و لە زوانی فارسی و عەرەبیدا زور فیربوە و رەنگە تورکیش فیربووی.

فارسیەکان نیزامی بە فارسی ئەزانن و تورکەکانی ئازربایجانیش بە تورکی دانه‌نین، کەچی لە راستیدا کورده و کوردزادە یە، ھەر وە کو خوی فەرمویەتی و شانازی بەو دایکەو ئەکا کە خانمیکی کورده و پاش وە فاتی دایکی ئەلی: - «ئەگەر دایکم ئەوسەرە ک خاتونە کورده ... کە دایکا نە لە بەر دەم دا وە فاتی

۱ - گەنجه: شاریکی کورده‌واری کۆنە، ھی سەردارانی رەوادی بو، لە سەر دەمی (قەیسەرەکان دا) داگیر کراوە و بە (ئەلیەزابات پۆل) ناوبراوە. پاش ئەو لە سەر دەمی سوڤیتی دا ناو کە ی کراوە تە (کیروڤ ئاوا).

کرد.. له کاتی لاواندنه وه داکي وچ که سيک بينمه وه ياد.. که نه و بهينيته وه بهرچاوم
به زايه له و فهرياد و هاوار» شيعره فارسي يه که شي به م جوړه يه.

شيعر:

گرما در من رئیسه ی گرد

مادر صفتانه پیش من مرد

از لابه گری کراکنم یاد

تا پیش من آردش بفریاد

نظامی له سالی ۵۹۹ کوچی مانگی وریکه وتی ۱۲۰۲ زاینی له ۶۳
سالی داله گه نجه کوچی بولای خوا کردوه. هرچن سه عیدنه فیسی، وه حیده
دستگردی بوگیره شیوینی ده لین: ناوی دایکی (ره ئیسه) یه به لام (ره ئیسه)
ئیسمی عامه نه ک ئیسمی خاص و تاییه ته، به لام نه وه ی له و شيعره دهر نه که وه ی
نه مه یه که دایکی نظامی کورد نیژاد بوه و چون نظامی دیوانی له یلی و مه جنونی
له سالی ۵۸۴ ته واو کردوه و له و ده مه شدا دایکی نه ما بو، که وابی دایکی بهر
له سالی ۵۸۴ مردوه.

له بهر دیک دا که ناویانه ته سهر گلکوکوی له گه نجه داله دایک بونی نظامی
۵۳۵ و بهر حمه ت چونیشی ۵۹۹ کوچی مانگی نوسراوه که وابی ۶۴ سال
ژیاوه.

وادیاره نظامی منال بوه که یوسفی باوکی ره ئیسه ی دایکی نظامی
ته لاق داوه، یا ژنی به سهر هیناوه و لیک جیا بونه ته وه، جاله بهر نه مه نیزامی له
ماله (خواجه عومه ر) ی خالی ژیاوه و پیگه یوه و له یلی و مه جنون دا ئاماژه و
ئیشاره ی بوته وه کردوه.

شيعر:

گر خواجه عمر که خال من بود
خالی شدنش وبال من بود
لهوه ده چی خواجه عومهری خالی له ۵۸۴ که له یلی و مه جنونی ته واو
کردوه نه مابی.
له شيعریکی ترا بنه چه که ی خوی هل ته داو فهرمویه تی:

شيعر:

گر شد پدرم به نسبت جد
یوسف پسر زکی مؤید
لهم شيعره جوانه ده رته که وی که ناوی ئه لياس بوه و کورپی یوسف کورپی
موئه یه دی کورده.
ئه وانهی واگه وهه رناسن و هه ستیار شناس، نیزامی له فیرده ووسی توسی به
بالآتر و بهر زترئه زانن، له بهر ئه وهی فیرده ووسی بیرورای چریکه و میژویی بهر
له خوی کردوته شيعرو به چریکه چریویه تی و که ره سه کانی له به را بو
ئاماده بوه، به لام نیظامی گه نجه وی هونه روه ری بیرورای داهینراوی چریکه و
چيروکه کانی خویه تی و داهینه ره، نه ک پیکه وه لکینه ر.
نیظامی سی ژنی هیناوه، نازانری چهن منالی هه بوه، چونکا ته نیا ناوی
(محهمه د) ی کورپی دیاره که ده بی له سالی ۵۷۰ کوچی مانگی وریکه وتی ۱۷۴
زاینی له دایک بوبی، چونکاله کاتی دانانی له یلی و مه جنون دا محهمه د، کورپی
چارده سالانه بوه، هه روه کو له م شيعرانه ده رته که وی:

شيعر:

فرزند محمد نظامی

آن بردل من چو جان گرامی

ای چارده ساله قرة العين

بالغ نظر علوم کونین

نهمه ش بره شيعریکی جوان و عیلمی.

شيعر:

لب و دهان و دو چشم تو، ای بت گل خام

یکی نبات و دوم پسته و سوم بادام

نبات و پسته و بادام پیش آن سه شدند

یکی اسیر و دوم بنده و سوم گمنام

اسیر و بنده و گمنام در زمان تواند

یکی قباد و دو قیصر و سوم بهرام

قباد و قیصر و بهرام می فرستندت

یکی رسول و دوم نامه و سوم پیغام

رسول و نامه و پیغام از تو می طلبند

یکی هرات و دوم مشهد و سوم بسطام

هرات و مشهد و بسطام در زمان تویافت

یکی رواج و دوم زینت و سوم اسلام

رواج و زینت و اسلام ده نظامی را

بحق سید کونین و سورهی انعام

له کتیبی ته نجومه نی ته دیبان نوسراوی ته مین فیهیضی به گدا له کوبه ی
په ره ی ۳۲ دا نوسراوه نیظامی برایه کی ههستیاری به ناو بانگیشی هه بوه به (قهوا
می موته ره زی) ناودار بوه، دیوانیکی شیعر و هه لبهستی ته و که له سه ده ی
هه شته می کوچی مانگیدا نوسراوه ته وه له موزه خانه ی به ریتانیا دایه.
به لام به لای منه وه (شه پول) ته مه دروست نیه چونکا له هیچ شیعریکی
خویدا ناوی ته م برایه ی که له م کوبه ی ۳۲ دا ئیشاره ی بوکراوه، ناونه براوه و ته مه
له راست ناچی که برایه کی وای هه بوبی.
به نرخترین شوینه وارو ئاسه واری نیظامی (خه مسه) یه واتا: پینج گه نج
که ته مانه ن:

۱- مه خزهن ته سرار

وادیاره له سالی ۵۶۱ کوچی و ۱۱۶۵ زاینی یا ۵۷۰ تا ۵۷۳ خه ریکی
هونینه وه ی مه خزهن ته سرار بوه و پیشکesh به (ئیلده کز) ی ته تابه کی
نازربایجانی کرده.

۲- خوسره و شیرین:

ته م مه نظومه ۷۷۰۰ شیعره و له سهروه زنی موسه ده سی مه حزوفه و
له به حری هه زه ج و به وه زنی: (مفاعیلین مفاعیلین فعولن) ه و مه خزهن ته سرار
۳۴۰۰ شیعره و له لیلی مه جنون ۵۱۰۰ شیعره و بارام نامه ش ۵۶۰۰ شیعره و
شهره فنا مه ی ته سکه نده ری ۷۱۰۰ شیعره و ئیقبال نامه ی ته سکه نده ری ۳۷۰۰
شیعره و به تیکرا ۳۱۶۰۰ شیعره.

نوکنه: مه نظومه ی خوسره و شیرین، خانای قوبادی به ریک و پیک
کردنی سه رگورد مرادی ته ورهنگ له گه لاریزانی ۱۳۴۸ هه تاوی و ریکه وتی
۲۵۸۱ هه خوشه تهر (کوردی) له تاران له ۳۵۰ په ره دا له چاپ دراوه و هه ره وه ها

شیرین و خوسره و بهناوی شاکاری شاعیری ناوداری کورد: خانای قوبادی به واتاکردن وریک و پیک کردنی محمدی مه لاکه ریم خوابی پاریزی له سالی ۱۹۷۵ زله چاپخانه کوری زانیاری کورد له به غاله چاپ دراوه.

۲- وادیاره (خوسره و شیرین) نیظامی له ۵۷۱ کوچی وریکه وتی ۱۱۷۵ از به شیعر و تراوه و له ۷ هزار شیعر دا پیشکesh کراره به (محمه دوقزل ئه رسه لان) کورانی (ئیلده کز) که قزل ئه رسه لان گوندی (حمه دون) ی بو ماوه ی ژیان داوه به نیظامی.

۳- له یلی و مه جنون: - له ۵۸۴ کوچی وریکه وتی ۱۱۸۸ ز دا له چواره زار هونه به شیعر دانراوه و به (ئه خهستان مه نوچهر) شای شیروان (شاوران) و (کووردوان) یش که شاریکی ئاوه دان بوه، له ونیزی کانه یه.

۴- ئه سکه ندهر نامه: - له ۵۸۷ ک - ۱۱۹۱ از به شیعر و تویه تی و پیشکeshی کردوه به یه که م عیزده ین مه سعود ئه تابه کی موصل و ده هزار شیعره. ۵- به هرام نامه (حهوت په یکه ر): - له ۵۹۵ ک - تا - ۵۹۹ ک (۱۱۹۸-۱۲۰۲ز) دا و تویه تی و هزار شیعره و پیشکeshی کردوه به (میرعه لئه دین گلپه ی ره وادی دواترین سهرداری کوردی) ئه ران و ئازربایجان له بئه ماله ی (میرئه حمه دیل) که زوری خوشویستوه و سه رمایه ی ژیانی بوه. بیجگه له مانه که تیکرا بیست و ههشت هزار شیعرن، دیوانه جوانه که شی پره له قه صیده و غه زهل و قیطعه و چارین وشتی تر.

نیظامی خوی کورد بونی خوی له یلی و مه جنون دا به ئاشکرایبی ده رئه خات، له لاپه ره ی ۸۷ و ۸۹ چاپی موسکو باسیکی باوانی کون ئه گیرپته وه، هه ر له باوکه (ئاده م) ه وه تاسه ر باوکی خوی و بو مان ده ر ئه خا جاله به رئه وه ی میهر و محبه ته تی له باوکه وه نه دیوه، خوی له باوکی بواردوه.

به لام شانازی به دایکیه وه که خانم و خاتونیکی کورده که فرمویه تی
(گرماده ری من ره ئیسه ی کورد)، دایکانه لای من مرد.

له کوبه ی ئه نجومه نی ئه دببان پهره ی ۳۴ نوسراوه که نیظامی له سالی
۵۹۹ ک - ۱۲۰۳ زاینی له (۶۳) سالیدا له گه نجه کوچی دوایی کردوه. به لام
به قه دسه نگی مه زاری له گه نجه که حوکومه تی شوره وی ئازربایجان سازی داوه
نوسراوه نیظامی له ۵۳۵ له دایک بوه و له ۵۹۹ کوچی مانگی وه فاتی کردوه.
له م سالانه ی دوایدا له شاری باکوی ئازربایجان په یکه ریابوکلّه
(کوته ل) ی بوچه قاوه وزانکویه کی به ناو نراوه، هه روا له تارانش په یکه ری
بوکراوه و سالتونی کتیخانه ی گه وره ی زانکوش به ناوی نیظامی ناو براوه. تائیسنا
زورجایادی نیظامی کراوه.

ئایه توللامه له کوتی له کونگره ی یادی ئیزامی گه نجه وی له ته ویز که له ۱ - تا ۴ تیر
مانگی ۱۳۷۰ و ۲۲ تا ۲۵ ژوئن ۱۹۹۱ ز-زانکوی ته وریز سازدرا بوو، رایگی یاند که: نیظامی
گنجه وی - کورده و به شاعیری کوردی ئیمه ی ناوبرد (نیظامی گنجوی کردی الاصل ما -
مجموعه مقالات گنکره بین المللی بزرگداشت نهمین سده تولد حکیم نظامی گنجوی جلد
نخست الف - ر انتشارات دانشگاه تبریز سال ۱۳۷۲ ی هه تاوی (شه پۆل).

□ - له پایزی ۱۳۷۲ ی هه تاویدا یادمانیک به بوئه ی ۸۱ سالانه، بو ریزی له دایک
بونی ئوستاد محهمه د قازی نوسهر، شاعیر، موترجیم و ویژاوه ری گه وره ی
هاوچه رخ ساز ئه دری و ئوستاد (شه فیعی که دکه نی) مه نزومه یه ک به و بوئه وه
دائه نی ئه مه ش مه نزومه که: پیری ده یر:

قاضیا! نادره مردا! و بزرگا، رادا!

سال هشتادویکم بر تو مبارک بادا!

شادی مردم ایران چو بوود شادی تو

بوود که بینم هه مه ایام به کامت شادا!

پیر دیری، چو تو، در دهر نبینم امروز
از در بلخ گزین تا به خط بغدادا!
شمع گردانی و گردان، دل ایرانشهرند
ای تو شمع دل ما، پرتوت افزون بادا!
مایه و دایه پروردن ایران مهین
بود آئین مهابادی و مُلکِ مادا
فخر تاریخ و تبار همه ماست زگرد
شیخ اشراق و نظامی دو تن از اکرادا
خان زند، آنکه چو مادر ایران کم زاد
رستم گرد بُد امانکه فرخزادا
اصل «گرمانجی» و «گورانی» و «زازا» خود چیست
حرف شیرین که سخن سر کند از فرهادا
عُمری، ای دوست به فرهنگِ وطن جان بخشید
قلمت، صاعقه هر بد و هر بیدادا
همچنین شاد و هُشیوار و سخن پیشه‌بزی
نیز هشتادِ دگر بر سر این هشتادادا!

۱- کوواری دنیای سخن ژوماره‌ی ۶۲ چاپی گه‌لاریزانی سالی ۱۳۷۳ی هه‌تاوی پهره‌ی ۲۹ جه‌نابی شه‌فیی که‌دکهنی له‌م شیعرا‌نه‌دا دیانی به‌وه‌دا ناوه‌ که‌ شیخی ئیشراق و نظامی گه‌نجه‌وی کوردن به‌ داخه‌وه هه‌ندی له‌ قه‌له‌م به‌ده‌ستانی ئیرانی له‌ نوسراوه‌کانی خو‌یاند‌ا کورد ده‌سرنه‌وه وه‌ک له‌ چاپی دیوانی هومامی ته‌ ور‌ی‌بیدا‌که‌ شیعه‌ کوردی‌یه‌ کان‌یان لی‌ س‌ری‌وته‌وه‌یا دو‌کتور معین که‌ باسی به‌رده‌عه‌ ده‌کا‌ته‌وه‌ئ که‌ یاقوتی حه‌مه‌وی فه‌رمو‌یه‌تی: له‌ به‌رده‌ عه‌دا ده‌روازه‌یه‌ک هه‌یه‌ به‌ ناوی ده‌روازه‌ی ئه‌ک‌راد ئه‌ونه‌ی کوردی زاناو دانا لیه‌ ناتوانم ناوی هه‌مو‌یان بینم، که‌چی معین له‌ ئه‌علام‌دا ئه‌ مه‌ی س‌ری‌وته‌وه‌، یا دیوانی حه‌کیم سه‌نایی که‌ به‌ شیعر ده‌لی:

قرنها باید که تا از پشت آدم نطفه‌ای
بو‌لوفای کُرد گردد یا شود ویس قرن

که‌ له‌ چاپی تازه‌دا ئه‌وانه‌ی له‌ بابه‌ت زانایانی کورده‌وه له‌ چاپی یه‌که‌م‌دا بو‌وه، نه‌ماوه‌و س‌ر‌راو نه‌ ته‌وه‌ یا‌کتییی (خدمات متقابل استاد شهید مطهری له‌ چاپی تازه‌دا ئه‌وانه‌ی واله‌ بابه‌ت زانایانی کورده‌وه، هه‌بون. نه‌ماون. - یو‌رون بو‌نه‌وه‌ی زیاتر برو‌انته‌ کوواری ئاوینه‌ باسی خان‌ا به‌قه‌له‌می شه‌پول پهره‌ی ۴۵ به‌شی سه‌رچاوه‌، چاپی ۱۳۷۱ ژوماره‌ی ۱۰ - و به‌رگی ۴ی زانایانی کورد له‌ باسی خانای قوبادیدا- (شه‌پول).

- وینہی نیزامی گہنجہوی لہموزہی نیزامی لہشاری باکو
من یکی کورد زاده لشکریم
کز نیاکان خویش گوهریم
- کوته‌لی نیزامی گہنجہوی لہشاری باکو
- نوکتہ: لہشاری کفری کابرایی^۱ ھہبو بہشہو لہقاوہخانہکان شانامہی
دہخویندہوہ ناوی (شیخ‌جہبار) بوو خہمسہی نیظامی بہ ھہلبہست
وہرئہگیرایہ سہر شیوہی گورانی کوردی و بہشہو لہچایخانہکاندا
دہیخویندہوہ، تہبی رونوسی تہوہ لای خاوخیزا تہکہی مابی.
- برواننہ تہم سہرچاوان: ۱- دیوانی قہساید و غہزلیات نیظامی گہنجہوی
بہکوششی سہعیدی تہفیزی چاپی ۱۳۶۲ ھہتاوی.
- ۲- کوہی تہنجومہنی تہدیوان تہمین فہیضی بہگ چاپی سالی ۱۴۰۳
کوچی مانگی وریکہوتی ۱۹۸۳ زاینی چاپی کوری زانیاری.
- ۳- فہرہنگی دیہخودا، فہرہنگی موعین، فہرہنگی عہمید، تاریخ
تہدہبیاتِ ئیران دکتورئہدواربراون و بارہ گای ئیستای گلکوی نیزامی لہدہرہوہی
شاری گہنجہ ۴ شہ پؤل ۵

یونس کوری محمەدی ھەولیری

۵۰۸-۵۷۶ مانگی

یونس کوری محمەد کوری مەنعە کوری مالک کوری محمەد کوری سەعد کوری سەعید کوری (عاصم) کوری عەكب کوری قەیس ناو دار (بەرەضی الدین) ھەولیری، باوکی دوزانای ناودار: (عیمادە دین ئەبو حامد محمەد، وە کەمالە دین عەللامە ئەبو فەتح موسی). مروفیکی زانا و خووناکار چاک زدل و درون پاک و با پیرە ی زانای ناودار (ئەحمەد کوری عەللامە کەمال دین) ە لە فیرگە ی ئەمیرزینە دین خاوەنی ھەولیری کە بە فیرگە ی (کەمالیە) ١ ناودارە خەریکی تەدریس و فتوای شەرعی بوە.

یونس کوری محمەدی ھەولیری لە سالی ۵۰۸ ی مانگی لە ھەولیری لە دایک بوە و لە ۵۷۶ ی مانگیشدا لە شاری موسل بارگە ی بەرەولای خواتیکناو و

١ - نوکتە: (فیرگە ی کەمالیە) قازی کەمالە دین شارەزوری ئەبولفەضل (محمەد) کوری ئەبو محمەد، عەبدوللا کوری ئەبو ئەحمەد قاسم شارەزوری کە لە ۴۹۲ ی مانگی لە دایک بوە و لە رۆژی دوشەمە ۶ ی موحرەمی سالی ۵۷۲ ی مانگیدا مردووە، دروستی کردووە دای مەز راندووە. نە ک کەمالە دین عەللامە کوری (رەضی) دین ھەولیری کوری محمەدی کوری مەنعە.

نیژراوه.

یونس کوری محهمه د ههولیری بوخویندن چوته شاری موسل لای (تاج الاسلام) ته بوعه بدوللا حوسهین کوری (نهصر) ناودار به کوری خه میس که عیبی جه هه نی و له ویوه بو به غدا لای ته بو (مه نصور) سه عید کوری محهمه د عومره ناودار به کوری رهزاز درس بیژی: (نظامیه) و له پاشان گه راوه ته وه، بوموسل و لای ته میر زهینه دین ته بو حه سه ن عه لی کوری به کتکین باوکی مه لیک موزه فیری مه زن و خیوی هه ولیری بوته دهرس بیژی مزگه وتی ته ومیره کورده و هه رله نیژیک ته ومزگه وته ش نیژراوه و ۶۸ سال عومری کردوه. ته مه ش نمونه ی شیعیری عه ربی ته وزانا کورده یه:

شیعر:

لَهَا زُورَةٌ فِي كُلِّ عَامٍ، وَتَارَةٌ تَمُرُّ شَهْرًا حَوْلَ لَاتِ جَمْعٍ
وَصَالٌ وَصَدٌّ لِأَلْشَيْءِ سَوَىٰ أَنَّهَا عَلَىٰ خُلُقِ الدُّنْيَا تَجُودُ وَتَمْنَعُ

هه ر کاتی ده چمه په ر لانه خه فه تمه؛ که ته مه نمان چهن کورته؛ بوکه لک وهر گرتن له و سفره ره نگینه (شه پول).

۲
۳
۴
۵
۶
۷
۸
۹
۱۰
۱۱
۱۲
۱۳
۱۴
۱۵
۱۶
۱۷
۱۸
۱۹
۲۰
۲۱
۲۲
۲۳
۲۴
۲۵
۲۶
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱

زانای ناودار زهنگه‌نه

۲۰ ئەم ھۆزانە زۆر زاناو بلیمە تە یە کێکە لە شاعیرە مەزن و پیاوێ خاوەن بیرو ژیرە کانی
۲۱ جیھان کە دەل و دەرونی پاک و بە سوژی ھەبوە، ئەم زاناگە وەر ناوی عومەر ناودار بە زهنگه‌نه یه و
۲۲ ناز ناوی شیعری رەنجوری یە، ئەم ھۆزانە خاوەن ھەستە خاویڤنە خەلکی ناوچە ی زهنگه‌نه یه و
۲۳ لە تیرە ی زهنگه‌نه یه و تووژی زهنگه‌نه‌ش بە تاییەت لە کۆندا زۆر لە ھەو رامیە وە نیزیکە و
۲۴ رەنجوریش شیعری بەو شیۆ و تۆ و زۆر بە ی شیعری کانی بەو زاراوەن.
۲۵ رەنجوری بە شیۆ مۆکریانیش شیعری ھە یە، بوئموئە پارچە شیعری کە شیعری
۲۶ « کارپزی » پی تەخمیس کردوە کە دەلی:

۱۰۲۳

پینجینه

پوچه له عه به ث هینده ده کهم فیکرو خه یالی
مومکین نیه جاریک و ببینم کوجه مالی
بی فاییده تاکه ی هه وه سی ذه وقی ویصالی؟!
چو به عه به ث گهر دلی «ره نجوری» ده نالی
«کاریزی»! له «په روانه» ده کهس راوی «عوقاب» بی.
ره نجوری به پپی قسه ی خو ی که به شاعر له
میعراجنامه که ی فهرمویه تی:

ئه و سال که ئه ی فیکر ئاوه ردم وه هم
عومرم یاوابی وه په نجا، په نج کهم
یانی ته مه نم (۴۵) سال بوه که ئه و میعراج نامه م نویسه له پاشان سالی نویسی میعراجنامه که ی
دیاری ده کاو ده لی:

جه سه نه ی هه زار دوسه و نو دا ئه ی معراج نامه جه لای من رو دا
به م قسه ی خو ی ئه بی ره نجوری له سالی ۱۱۶۴ ی مانگی له دایک بو بی.
ره نجوری له پارچه شاعر یکدا باسی نه خوشبونی خو ی ده کاو ده فهرمی:

ئه و سا ئه و ئازار په ریم با به ست بی

تاریخ عومرم نه سه نه ی شه ست بی

سه نه و سال و وه قت هیجرت موختار

هه زار و دوسه د چه نی بیست و چار

که وابی له سالی ۱۲۲۴ ی مانگیدا سه خت نه خوشبوه و مردنه که یشی هه ر له و سالانه دا بوه.
له پارچه شاعر ی که به ناوی میعراجنامه وه دایناوه، زور به جوانی ده رده که وی زور زانا بوه و
ئاگای له قورئان و فهرموده بوه و زور زیره ک و خاوه ن بیرو بروا بوه و له زانینی عیلمه کاندا

۳۲۴ - شه پۆل

دهسى زۆر بالاى هه بوه و زانايى كه م وینه و شاعيريكى دورناس و دوستى گياني گياني شاعيراني كورد بوه.
بوۆينه ئه حمه د به گى صاحيو قران كه ناز ناوى «شه وقى» يه له په سەندى رهنجورىدا به شيعر ده لى:

ده خيلم ده خيل ئه ي ئيرشاد دين
پير ته ريقه ت نورين به يه قين
سه ردارى عوشاق نه شهر ق تاغهرب
مه جنون ثانى سه ر خيل عه رب
جام دل جامى نيظامى نيظام
ته ر تيب ته ر كيب بيناي باده ي جام
كاشيف كه ششاف سير په نه انى
ئه فلا تون شيعار ئه ره ستو - ي ثانى
ره نجورى موخليف ته خه لوص ره نجه
ره نجت ره نجه كه رد وه دور په نجه ...
مه لا يوسفى داله رويش له په سەندى رهنجورىدا فه رمويه تى:

شيعر

به باده ي عيرفان ره نكين سه جاده!
له وح دل جه نه قش ماسيوا ساده!
ره نجورى كه نجور خه زانه ي ئه سرار!
نه قد دانش به خش خه روار به خه روار!
حاجى قادر ره حمه تيش كه به خه لكى كه ركوكى داناوه، له په سەندىدا فه رمويه تى:

شيعر

يه كى رهنجورى ئه هلى كه ركوكه
فيكرى بيكرى هه مو وه كو بوكه

زانای به‌ریز و لیکۆله رو دلسۆز دوکتور: محهمەد سه‌دیق موفتی زاده

۱۳۰۰-۱۳۶۳/۹/۶ ی هه‌تاوی

ناوچه‌ی سنه‌ی کوردستان بی‌گومان یه‌کیکه له‌گه‌وره‌ترین ناوه‌نده‌کانی فه‌ره‌نگ و هونه‌رو ئه‌ده‌بی کوردی که له‌ئامیزی خۆیدا سه‌تان شاعیر و نوسه‌ر و فه‌یله‌سوڤ و زانای بی‌وینه‌ی په‌روه‌رده‌کردوه. لێره‌شدا به‌داخه‌وه هه‌روه‌ک هه‌مو ناوچه‌کانی تری کوردستان تائیس‌تا لیکۆلینه‌وه یه‌کی پان و به‌رین که هه‌مو لایه‌ن و سوچ و قوژب‌نی فه‌ره‌نگه‌که‌مان بگ‌ریته‌وه نه‌کراوه و ئاگاداریمان له‌ژیان و به‌سه‌ر هاتی زانیانی سنه‌وده‌ورو به‌ری زۆر که‌مه. لێره‌دا به‌سه‌ر هاتی زانای به‌ناوبانگ دوکتۆر محهمەد سه‌دیق موفتی زاده که به‌قه‌له‌می خۆی نوسراوه بو‌تان ده‌گیرینه‌وه.

ناوم محهمەد سه‌دیق، ناوی بنه‌مائه‌ییم موفتی زاده یه له‌سالی ۱۳۰۰ ی کوچی هه‌تاوی له‌گوندی "دشه" له‌ناوچه‌ی هه‌ورامانی جوانپۆهاتومه‌ته‌دناوه. باوکم مه‌لاعه‌بدوڵلای "موفتی" کورپی "مه‌لاحمود" کورپی "مه‌لامحهمەد" کورپی مه‌لائه‌حمەد-ی گه‌وره له‌بنه‌مائه‌ی مه‌لایانی "دشه" یه. دایکم کچی سه‌یید "شه‌هابه‌دین" تالشی و دایکی کچی شیخ "عوسمان" ی ته‌ویله‌بی هه‌ورامانه.

له‌سالانی پیش شه‌ری جیهانی یه‌که‌م باوکم له‌لایه‌ن فه‌رمانه‌رواکانی ئه‌رده‌لانه‌وه ده‌عه‌وت کراوه بو‌شاری "سه‌نه" و بووه به‌موده‌ریسی خوینگه‌ی مزگه‌وتی "دارول ئیحسان" پاش چهن سال له‌روژگاری فه‌رمانه‌روایه‌تی قاجاری یه‌کان دا ده‌عه‌وت کراوه بو‌تاران وله‌قه‌بی "مفتی کوردستان" ی پی‌دراوه و گه‌راوه‌ته‌وه بو‌شاری سه‌نه. ته‌مه‌نم شه‌ش سال بووه، باوکم له‌شاری سه‌نه کوچی دوایی کردوه، دایکیشم پینج سال پاش کوچی دوایی باوکم له‌"دشه" له‌دنیا ده‌رچوووه.

۲- به‌رگی ۲ که‌شکوگی که له‌پوری ئه‌ده‌بی کوردی .

۳- به‌رگی ۳ که‌نجینه‌ی فه‌ره‌نگ و زانست (شه‌پۆل)

۴- دیوانی حاجی قادر کوچی لاپه‌ره‌ی ۱۰۵

۳۲۶ - شه پۆل

خویندنی سه ره تاییم له گونده کانی: دشه و خانه گا و شاری سنه دوایی هیناوه. له سالی ۱۳۱۵ی کوچی هه تاوی دهستم کردوه به خویندنی عولومی ئیسلامی و له خزمهتی زانایانی تاینی مهلبهنگهلی شاره زور، مهربوان، موکریان و شارگهلی: پینجوین، سلیمانی، کهرکوک هه ولیر، ره واندز، مههاباد و سنه دهرسم خویندوه.

ئه وزانایانه که له خزمهتیاندا دهرسم خویندوه ئه مانه: کاکم حاجی مهلا خالیدی موفتی، مهلا سهید عارف، مهلا سالحی "تریفه" سهید بابا ره سولی "عهبا بهیلی"، له مهلبهندی شاره زور، مهلا باقری بالکک، مهلا مهحمودی "دهره تفی" له مهربوان، مهلا عهلی "حه مامیان" مهلا شیخ محمه دی "بورهان" له موکریان، مهلا عارفی بانه بی، مهلا سهید عهلی له "پینجوین" مهلا مسته فای حاجی مهلا ره سوول، مهلا عهبدو لای بیژوی له سلیمانی، مهلا عهزیزی شلی خانه بی له کهرکوک، مهلا سالحی دیبه گه بی، مهلا ئه بوبه کر ئه فهندی له هه ولیر، مهلا عهبدو لکه ریم ئه فهندی له ره واندز، مهلا سهدیق سهدقی و مهلا حوسین مهجدی، مهلا حمودی موفتی کاکم له شاری سنه که ئیجازه ی عیلمیم لای ئه و، وه رگرتووه و له دواییدا له شاری سلیمانی ماموستایانی هه یته تی زانیاری تاینی ئه وقاف پاش تاقتی کردنه وه ئه و ئیجازه نامه یان بوم مور کردوه وله تارانش شورای عالی و هه زاره تی فهرهنگ ئیجازه نامه ی ئیفتا و تهدریسی بوم دهر کردوه.

له سالی ۱۳۲۳ له وه زاره تی فهرهنگی ئه و روژگاره و ئاموزیش و پروهریشی ئیستا بوم به ماموستا و موعه لیم له شارگهلی مههاباد و سنه و خوهره م ئاباد و تاران دهرسم داوه. له سالی ۱۳۴۱ له دانشکده ی ئیلاهی یات و مه عاریفی ئیسلامی دانشگاهی تاران دهوهری لیسانس و دوکتوریم دوایی پی داوه و له دانشکده ی ئه ده بیاتیش داماو ه یه ک خه ریکی عولومی ته ریه تی و زمانه وانیش بوم، له و ماوه یه شدا له ده بیرستانه کانی شاری تاران دهرسم داوه.

له سالی ۱۳۴۹ بوم به ماموستای زمان و ئه ده بی کوردی دانشکده ی ئه ده بیات و عولومی ئینسانی دانشگاهی تاران، له و ماوه یه دا بیجگه له دهرس دانی زمانی کوردی ئه ده بیاتی فارسی و عه ره بیشم تهدریس کردوه.

له سالی ۱۳۵۹ که به هو ی شو رشی فهرهنگی یه وه زانستگای تاران داخرا، بو من دهره تییک بو تا له مال دانیشم و نوسینی ئه وریز مانه کوردی یه م که به دهسته وه بو ته و او بکه م.

له گه‌ل‌ئەوێشدا خەریکی له سەرنوسینی دیوانی مەولەوی (مەعدومی) بوم و ئیستاش هەر خەریکی ئەو کارەم. "چۆن بو خەریکی زمان و ئەدەبی کوردی بوم" له سەرەتای ئاوه زیانمەوه خەریک بونی خویندەنەوهی هۆنراوه کانی مەولەوی ولتی دوان له مانا کانیان له لایەن ئەندامانی بنە ماله کهمان و دوستانەوه، هانی دام که پێوهندی یه کی به تین له گه‌ل‌ زمان و ئەدەبی کوردی دا بهینمه دەس، ئەم پێوهندی یه بووه هۆی ئەوه که ئەو ماوه یه که له کوردستانی عێراقدا ئەم خویند زۆرتر خەریکی زمان و ئەدەبی کوردی بم، تاله سەرەتای دەست پێ کردنی شەری جیهانی دوهمدا که سیاسەتی فرمانرەوایی تورکیا گۆرا رۆژنامەنوسینی کوردە کانی ئەوی بو و لاتانی دەرەوه، ئازاد کرا، کام "محەمەد میهری به گ" که پیش شەری جیهانی یه که م شەهیدی نەمر شیخ عەبدولقادر - ی گەیلانی زاده^۱ له شاری ره‌واندزه‌وه له گه‌ل‌ خۆی بردبووی بو شاری ئەسته مبول (به‌داخه‌وه من هەرچاوم پێ نه کهوت) بۆیه کهم جار به کوردی نامە ی بونوسیم وله نامە که یا زۆر هەلی نابوم که له خزمەت کردن به زمان و ئەدەبی کوردی له هەر هه‌ل و مەرچیکدا کو تایی نه کهم ئەو هه‌لنانی ئەوانه بو به هۆی ئەوه که زۆرتر له جارێ خەریکی لیکۆلینه‌وه له زمان و ئەدەبی کوردی بم.

له سالی ۱۳۳۸ دا که له لایەن حوکومه‌ته‌وه رۆژنامە ی کوردستان له تاران دەر جو پیشناری سەرنوسەری ئەو رۆژنامە یه م قەبول کرد، چونکه له لایه که‌وه به هه‌لیکی گه‌وره م زانی که له وریگایه‌وه به پێی توانایی خۆم خزمەت به زمان و ئەدەب و میژوی گه‌له چه‌وساوه که مان بکه‌م وله لایه کی دیکه‌شوه پیم وابو دەرچونی ئەو رۆژنامە یه به زمانێ کوردی له لایەن ده‌وله‌تی ئێران‌ه‌وه، باوه کو مەبه‌ستیکی ته‌بلیغاتیشی تیدا بویی به‌لام پێ هاتنیکی به‌لگه‌دار بو سه‌باره ت به هه‌بون (مه‌وجودی یه‌ت) ی گه‌لی کورد، زمان و ئەدەب و نیشتمانی. له‌و سالانه‌دا که سەرنوسەری رۆژنامە ی کوردستان بوم گه‌لی مه‌تالیبی ئەدەبی کوردیم نوسیوه و له‌و رۆژنامە یه‌دا له چاپ دراوه هه‌ندی له‌ومه‌تله‌بانه ئەمانه‌ی خواره‌وه‌ن:

۱- کوری مه‌لیک غازی هه‌زرتی شیخ عوبه‌یدیلا شاهی شه‌مزی (قدس سره) که له ۱۸۸۰ ی زانی به‌ دزی زالمان راه‌بری و مافی ره‌وای خۆی و نه‌ته‌وه که‌ی ده‌ویست.

۳۲۸ - شه پۆل

۱- کو کردنه وهی نزیکه ی ۲۵۰ پارچه له هونراوه کانی سهید "عه بدوره حیمی مهولهوی" له نیو به یازه ده سنوسه کوّه کان و راست کردنه وه یان و کورته لی دوانی له مانای هونراوه کان.

۲- کو کردنه وه و راست کردنه وهی زوربه ی هونراوه کانی "وه لی دیوانه".

۳- کورته لی کوئینه وه یه ک له دیوانی "مه لا په ریشان" وله چاپ دانی هه ندی له هونراوه کانی.

۴- راست کردنه وه و له سه ر نوسینی دیوانی "سه یید سألحی کرماشانی".

۵- راست کردنه وهی شیرین و فه رهاد دانراوی مه لا "وه له دخانی گوران".

۶- راست کردنه وهی هه ندی له هونراوه کانی "که نیزه ک و یازده رهم" که به شیکه له شانامه ی کوردی دانراوی "سه رهنگ ئەلماس خانی که نو له بی".

۷- زه نجیره و تار ی له باره ی ریزمانی کوردی یه وه له ژیر سه ردپری چون بنوسین و بخوئینه وه".

۸- زه نجیره و تار ی له باره ی ژیانی کو مه له که مان وره خنه گرتن له هه ندی بیرو باوه روره سم و یاسای ناله باری کو مه لایه تی له ژیر سه ردپری "له کو مه لا چون بژین؟".

۹- کو کردنه وه و راست کردنه وهی دیوانی مه لا "حامیدی ئالیجانی" له ناوچه ی ژاوه رو.

۱۰- راست کردنه وهی شه ره قسه ی ئاسمان وزه وی هه لبه سراوی "میرزا عه بدولقادری پاوه بی".

۱۱- راست کردنه وهی جه نکه نامه ی "کوله وعاینه مه ل" هه لبه سراوی "میرزا عه بدولقادری پاوه بی".

۱۲- کو کردنه وه و راست کردنه وهی شوینه واری شیعر گه لی له شاعیره کانی کورد له ژیر سه ردپری: "له هه ر گولزاری گولی".

۱۳- چه ند پارچه هونراوه یه کی نیشتمانی ونه ته وایه تی و عیشقی و چه ند ورده چیرۆکی هونراوه به شیوه ی ته نز و توانجی نه ته وایه تی و کو مه لایه تی وه ک "چیرۆکی مام ریوی و په پوسلیمانیه و چیرۆکی "فیل و بولبول".

- ۱۴ - زەنجیره و تاریکی فەلسەفی و سورشتی له ژێر سەردێری "ریڤگای خوداناسی".
- ۱۵ - مێژولکەیی حوکومەت کانی کورد.
- ۱۶ - راست کردنەوه و له چاپ دانی مناجاتی "خانای قوبادی" به ناوی "حەفت بەند".
- ئەو مەتالیبە هەمویان له ژێر عەونانی "م.ص.م" که کورت کراوی محەمەد سەدیق موفتی زاده یه له ژماره کانی روژنامه‌ی کوردستان که له چواربه‌شدا به‌رگ گه‌راون له ده‌سدان. روژنامه‌ی کوردستان با وه کوله‌ژێر چاوه‌دێری سهختی حوکومه‌تدا ده‌رئه‌چو له‌گه‌ڵ ئەو هەش له راسته‌قینه‌دا خزمه‌تیکی گرینگی به‌ زمان و ئەدهب و مێژوی گه‌لی کورد ئه‌کرد. به‌لام پاش چوار سال بو‌ ده‌ولەت ده‌رکه‌وت که له چاپ دانی ئه‌و روژنامه‌یه‌ جگه‌له‌ زیان بو‌ سیاسه‌تی ده‌ولەت سویدیکی تیدانیه، ئینجا له‌به‌ر ئه‌وه‌ له‌ سه‌ره‌تای به‌هاری ۱۳۴۲ داروژنامه‌که داخرا.

جگه‌ له‌ وه‌کاره‌ ئه‌ده‌بی یانه‌ که له‌ روژنامه‌ی کوردستان جی به‌جیم کردون له‌ سالی ۱۳۳۸ وه‌ تا پاییزی سالی ۱۳۵۸ چەن زنجیره‌ و تاري ئه‌ده‌بیم له‌ باره‌ی ئه‌ده‌ب و مێژوی کورده‌وه‌ نوسیه‌ وه‌ له‌ رادیوی کوردی ئێران بلاو بونه‌ته‌وه‌ و به‌شیکي زوری ئه‌و سەردێرانه‌ بلاو کراونه‌ته‌وه‌: لیک دانەوه‌ی وێه‌یی به‌سه‌رهاتی باو باپیرانمان، وێه‌ و وێه‌وانان، پهن‌دی پێشینان، راست کردن‌ه‌وه‌ و له‌سه‌ر نوسینی دیوانی نالی، شیعری شیوه‌گورانی کوردی، مه‌ستوره‌ی ئه‌رده‌لان که‌بو‌یه‌ که‌م جار له‌ نیو به‌یازه‌ کۆنه‌کاندا به‌ده‌ستم هینابو.

گرینگ‌ترین کاری ماموستا دوکتور مفتی زاده، شی کردنه‌وه‌ی شیعه‌ کانی مه‌وله‌وی تاوه‌گۆزی یه. بو‌خوی له‌ پیش و تاریکدا که له‌سه‌ر غه‌زه‌ له‌ کانی مه‌وله‌وی نوسیه‌تی ده‌لی:

له‌سه‌ره‌تای ئاوه‌زیانمه‌وه‌ جاروبار گویم له‌ هونراوه‌ کانی مه‌وله‌وی ئه‌بو که‌ خزمان و دوستان له‌ کوپ و کومله‌ی شه‌وانه‌ و روژانه‌دا به‌ بو‌نه‌ییکه‌وه‌ ده‌یان خوینده‌وه‌. جوانی و پاروی ئه‌م هونراوانه‌ که‌م که‌م سه‌رنجیان راکیشام و هه‌زم ئه‌ کرد منیش وه‌ کو ئه‌وان ئه‌و هونراوانه‌م له‌ به‌ر بن و له‌ مانا و مه‌زمونی دل‌رفینیان تی‌بگه‌م. ئه‌م هه‌زه‌ پالی پیه‌نام که‌ روژ بو‌ روژ زورتر له‌ هونراوه‌ کانی مه‌وله‌وی بکو‌لمه‌وه‌، له‌ هه‌ر جیگایه‌ که‌ ده‌سنوسیکی کون و تازه‌ی شیعریم چاوپێ

۳۳۰ - شه پۆل

بکه وتبایی ته گه رام که هونراوه کانی مهولهوی له ناو ته و هونراوانه دا بدۆز مه وه و به سه ر و پئ شكاوی بیانخوینمه وه.

به داخه وه ره شه بای مردن موله تی، نه دا به ربوی باغی ته م زانایه مان، به ته واوی ده س که وی و پیش ته واوبونی ته م کاره گرینگه دنیای بی وه فای به جی هیشت و شی کردنه وه ی دیوانی مهولهوی به ناته واوی به جی ما. دوکتور محمه د سه دیق موفتی زاده له سالی ۱۳۰۰ ی هه تاوی له دایک بوه وه له شه وی سی شه مه ۶/۹/۱۳۶۳ ی هه تاوی له شاری تاران وه فاتی کرد و له گوڕستانی وه بسولقه ره نی کرماشاندا به خاک ته سپیر درا.

شيعری: دوکتور صدیق موفتی زاده

له سه ر کانیای وی له بیخی داری	دانیشن خو شه له گه ل ناز داری
هیچ خه مت نه بی راز و نیاز که ی	به دل ته ماشای دو چاوی باز که ی.
خو شه یار گرتن خو شه دل داری	خو شه له مه ینه ت جهان رزگاری
په ژاره ی ژیان له دل ده رکه ی	رابویری تاوی به بی غه مباری
دل م له ده ردی دوریت غه مباره	بی تو سوماییم تاریک و تاره
بی یادی گو لی جوانی جه مالت	ژیانم له لا وه ک ژاری ماره

□ □ □

ته م ووگه رده لول مله و سه ر به رزان زه ردی روخساری گه لای سه ر ته رزان

۱- بروانسه کتیی زانایانی کورد ج- ۴ و ۵ په ره ی ۱۳۳ باسی سه ید مه حمودی گوگشن، کوردستانی نوسراوی (شه پۆل).

۲- به داخه وه دوکتور عاید- ی سیراچه دینی له حودودی ۱۴ ی مارس ی ۱۹۹۵ ی زاینی له ریازی حیجاز وه فاتی کردوه (شه پۆل) ته م شرحی حاله که به قه له می دوکتور محمه د سدیق موفتی زاده نوسراوه له کوواری سروه ژماره ی ۷ سالی ۱۳۶۵ په ره ی ۲۹ تا ۲۶ له چاپ دراوه.

چو لّی و بیّ دهنگی هەردان ئیلاخان
و شکای چەمە و شەتاو زاخان
پەشیوی گولزار، ماتی هەواران
کزی وەرکاوان سەردی کوّساران
یەگرد نیشانهی ئامای پایزەن
یا خوّجە تەئسیر دوری ئازیزەن!
پاییز یانیهای فەسل غەمباران
یا وادە ی سەردی مەیل نازان مەیل نازان
هەور نەو پاییز چون دەردە داران
مەوارنو ئەسرین نە روی کوّساران
چون من دیوانە و شەیدا و سەرگەردان
مەگیلۆ وە نەرم نەروی سەر هەردان
دیده پەر جەهەرە س جگەر پەر جەخار
پەشان خاتر دەرون تیرە و تار
گاگا جەهەسرت مەنالۆ وەزار
وێل و سەرگەردان نە کاو و کوّسار
جەو ساوێ ئازیز من جەیاد بەردەن
وێ هار شادیم خەزانە کەردەن
گەردووەختی پە ی من وادە ی خەزانەن
کالای نەو پاییز جەلام هەرزانەن
تەم و گەردە لول دەرون پەر دەرد
شورواوێ ئەسرین هەناسان سەرد
زەردی روخسار روماتی و بیّ دهنگی
پەشیوی جەستە و کزی و بیّ رەنگی

۳۳۲ - شه پۆل

ماتەمیی دەرون خەمگینی بی شو

سەرسات پاییزین پەری من بی تو - ۱ -

بەبۆنە ی جیژنی پیروزی نەوروژەو
کوردە! موژدە، باغی رەنجی لاوہ کانت ھاتەبەر
روژئی رزگاری لەژیر ھەوری ستم دا کەوتەدەر
جەژنی نەوروژت دەدا موژدە کەوہختی شادی یە
بۆنەجاتی نیشمانت تی بکو شە بی خەتەر
دوژمنت پشتی شکا، جەرگی برابەد خواھی تو
شووہرەتی رەنج و خەباتت رو ی زەوینی گرتەبەر
گۆل نەخوی کوردە! بەواتە ی پوچ و وادە ی چەورو نەرم
دوژمنت بی ھیزە ئیستا، تودە سووینتی بەسەر
تو بە ھیزی بازووانی رو لہ کانی نیشمان
بو بەدس ھینانی مافت سینگی خو ت کەوہ ک سپەر
قەت نەترسی ھەل لەدست بەر نەدە ی، کوردە! دەخیل
کوششی ئەم چەندە سالہ ی خو ت نەخەیتە پشتی سەر
نیشمانت چاوەروانی ھەلمەتی شیرانەتە
تابە جاری تو لہ خاکت دوژمنت کە ی دەر بەدەر ۱

۱ - روژنامە ی کوردستان ژمارە ی ۱۸ - ۲ سەزماوہری ۱۳۳۹ و ۲۳ نوامبری ۱۹۶۰ ی زاینی چاپی تاران.

بابا تاهیر

دلبەر اگەر شەوی وەیانەم بە ی	مە کەرینەم وە (کە ی قوباد) و (کە ی)
لە جزیی وەسلت ئە ی مە لە ک شپوہ	نمە دەو نەش بە (ئە صفە ھان) و (رە ی)
دەور گەردون جە تو ش جیا کەرد!	تا وەر ووی حەشر، وە ی وەیانەم وە ی!
کەم بدە لا فوسەر برینیم تو	ئیسە سەر ئینە تیغ دە ی سادە ی!
با نە بو شون جە لە عیلەت ئاو حە یات	و من الماء کل شیء حی ←

به هاری^۱

جه ژنی نه وورۆزو وادهی به هاره
کاتی سهیرانی ههردو کوّساره
بای شه مالّ وه نهرم شنۆی خوّی بهردا
مژدهی به هاری به دهشت ودهردا
ههوری به هاری دهرون پر خروّش
وه ک عاشق دلی گهرمی هاته جوّش
فرمیسکی جوانی خوّی به تاو بهردا
دوّر، وه شینی کرد به دهشت ودهردا
به نالهی خه مین سه ذای هه لّ هاورد
نه مامان له خه وزستان بیّدار کرد
کوردستان بهرگی خالّ پوّشی
چاو گه وشه، تاوی وه ک نوقره جوّشی
قه لای کر یلهی به فری کو یستانی
بنای باش وه ستای به ننا ی زستانی
له نالهی هه ورت ری شقهی به هار
له رزی له سهردا، روّخی و هاته خوار
لیزه مهی باران تاوی دا له سهر
به فری هه لّمالی، خستی و دایه بهر
له سهر داهینای کردی به هه رهس
که م که م، وه ده ر کهوت نی رگز چاو مهس

- روژنامهی کوردستان ژماره ۴ چاپی تاران ساکی ۱۳۴۰ و ۳۱ مهی ۱۹۶۱-ژو ژماره ی پشت سه ربه ک ۱۰۷.
۱- م.ص.م.بانی دوکتور سدیق موفتی زاده.

گول سووسهن بووی خووی به لآو کرده وه
سهختیی زستانی له بیربرده وه
له لانزاران چنور که وتهدهر
به لآو بو، بیینی شه و بوو وه که مههر
به ره زا، وه ک چین زلفی نازاران
خاووپه ریشان له رووی مه غاران
دهشت و دهر، سه وزو کووسار دلگیره
چریکه ی مه له و پیه ی نه چیره
شاخه ی شه تاوه له لانزاران
هاژه ی به فراوه له پای کووساران
قابه ی که وه له سه ر کلاوان
برقه ی تاف له دور، وه ک نوقره ی بی گهره
ته ماشای ده وای دلی پر له دهره
شنوی به ربه یان، کاوو نزاران
بین خووش، وه ک نه فسه نازک نازاران
گولالان له ناو باخ و چه مهن دا
خیزیمان له پای سهرووسه مهن دا
نه مامان خه لات «نه ورۆز» یان پوشی
سه وزه و گول باده ی به هاریان نووشی
وه نه وشه شین بو له ناو باخان دا
شه تاو په خشان بو به رووی زاخان دا
لاره و له نجه ی گول له پای ئیلاخان
به سوژه ی شه مال به رزه ده ماخان

دهرمانی دهردی دهرده دارانه
فینکی دلی دل ئەو گارانە
ئیتیر وادهی سه یردۆس و دلداره
مه زرا دلنشین گولشن بی خاره
بولبول چاوه روان دیداری دلبر
سه ره له ئیواره هه رتا که سه هر
به نه غمه ی خه مگین نه وای جیایی
په ژاره ی دوری و رازی ته نیایی
ئه نالی به سۆزده رون پر له چل
داخۆم که ی شادۆی به رووی جوانی گول
گیانی پاسه وان ده وری گولزاره
بو دینی دلبر له ئیتظاره
ئیمجا به ربه یان گول خووی ته یار کرد
دیواخی سه وزی له رووی خوی لابرده
بلبل له بووی خووش هه ناسه ی دلدار
ده رده م بی هوش بوله «حجله» ی گولزار
وه ته ن! تو نه و گول من بولبولی تو م
من عاشقی زار دل پر چلی تو م
شه رته وه ک بولبول بوت به وه فایم
بوت شیت وشه یدا ته ن به جه فایم
کورده گیان! ئەوا زستان ته واو بو
که ژو کیو به هه ور به هار سیرا بو
بوچی واماتی؟ بی هوشی به سه!
بروانیشتمان پارچه ی ئەطله سه

۳۳۶ - شه پۆل

هه مو شاخ و داخ مه زرای کوردستان
سه ر تا سه رشین و سه وزو گولستان
شاخه جوانه کان رازیانه وه
گولان له گولزار خیزیانه وه
وادهی سهیرانی ههردو کووساره
کاتی ته ماشای سه وزه ی به هاره
خه مگینی به سه په شیوی تاکه ی
ساتی دل خوش به کورده ده ساده ی!
به سهیری گولا له کاتی به هار
به سوژی نه غمه ی بلبل له گولزار
سه ختی سهردی ده ی فه راموشت بی
باده ی به هاری یا خودا نوشت بی
یا خودا نیشتمان هه ر به هارت بی
هه زاری وه ک من گیان نثارت بی

چیرۆکی مام ریوی

خوینده واره به ریزه کان! هه روه ها که زورتری برا کورده رو نا ک بیرونه ته وه ویسته کانمان
ئا گیان لی یه ریشه و بناغهی ویزه وزانیاری هه ر که لی له سه ره تا وه چیرۆک و ئه فسانه که لیکن
که زانایان و ویزه وانانی ئه و که له به هیژی مرخی جوان و زانینی خوین ئه و چیرۆکانه یان
به ته شکلی به لا ووهوئرا و، نویسه و کوو کردوه ته، وه له ئا کامدابه وه ته هو ی پاراستنی بنچینه و
قانونی ره که زایه تی و مانه وه ی ئه و که لانه.

جا که وایه له سه ره هه ر کوردیکی خوین خاوین پیویسته به گویره ی لی هاتنی خو ی ئه و
چیرۆک که جوانانه که له با پیره کانمانه وه ده م به ده م هاتونه ته خوار وه هه ریه کیکیان هه زاران په ندو
ئاموژگاری به نرخی تیدایه، کو یان بکه نه وه، تارو له کانی گهل ونه ته وه که مان که لکیان

لی وەرگرن وه له ژانیان دابیته هوی وریابونه وه یان وئاگایی یان.
یه کی له وچیر وکانه چیرۆکی «ریوی و په پوسلیمان» یه که به مندالی بو یان گیراومه ته وه
ئه وامنیش به پیی توانایی خوم هوناومه ته وه، وه پیشکش به هه مو کوردیکی خوین خاوین و
نیشتمان ویست و دلسوزی گهل و کومه لی ته که م.

مام ریوی زوری برسی یه و بو خوارده مه نی ئه سورپته وه :

روژی له روژان ریوی ییکی پرفیل بو خوارده مه نی که وته گهشت و گیل
ئه سورایه وه ئه م دۆل و ئه ودۆل ئه ی دا به پاوه بیان و چول
هه واری نه ما خوی نه کاپی دا کوز گه یی نه بو سوپ نه خواتی دا
نه هاوانه یی نه کونه کونی نه کوتی پیسه نه خیگه روئی
نیپشه و په لای مریشک و سونه نه کوته پارچه ی بیژنگه کونه
نه توراخدانی رزیوو بی که لک نه پاروه نانی له پاشماوه ی خه لک
نه سه لکی دوینه نه دانه که شکی نه چه که کلاشی نه هه نگله که شکی
نه سیرمی رزیو نه ژیره کهوشی نه قوشقنی کون له دوری کهوشی
هیچی دهس نه کهوت زور به دامای به زکی برسی و به دل توراوی
هاواری ئه کرد ئه ی دا به سه ردا ویل ویل ئه گه را به دهشت و ده ردا
کاتی مام ریوی ری چولی ئه بری بالدار له ترسا هه مو هه ل ئه فری
هه ر چه نده گه را هیچی دهس نه کهوت ههروه ها ده ردی برسیه تی نه سه روت
ئه نجا که وته ری خوی به ته نیایی بو مریشک خواردن دهوری ئاوی
ماوه یی ری کرد به زگی برسی له به رخویه وه له خوی ئه برسی:
داخوم سه گ له ناودالان که وتبن؟ مریشک له کولین هه مو خه وتبن
خاوه ن مال چاوی باش چویته خه و مریشکی قه له و برقینم ئه مشه و؟!
به را کران و لوقه و ته قله ده و گه یشته نزیکی دی یی نیوه شه و
برسیه تی زوری زور بو هینابو ئاوه زو هوشی له دهس سه ن را بو
ناگا واقه یی له ده می ده رچو سه گهل ئاوی گشت گوی یان لی بو

هه لمه تيان بو برده مو به چه چه چه
بو به سمرو به قوله وهه را
ئه وئه ی وت «بوره» هاده ری نه که ی!
ریوی ئه وه ی دی که وته باز بردن
ئه نجا له حه یبه ت خو ی کرد به «تول بر»
پاش ئه وه له دی به شه پ کرایه ده ر
له ترسی گیانا ته کانی ئه دا
چوله بن به ردی خو ی دابه هه ردا
ئه وشه وه به سه د ده رد روژی کرده وه
بو تاله ره شی و بو دامای خو ی
بو رسو ابونی لای سه گ و بالدار
ئه ی نالاندله داخ به دریزه ی شه و گار
پاش ئه هوناله و زاری بی سامان
باش وایه ریگای زه هاده ت بگرم
ئه و کاته ریگای حه ج ئه گرمه پیش
ته پلی به دناویم ئیترلی نادری
هه میسه ناوم به چاکه ئه بری
بالداره هه مو دین بو ده سماچ کردن
به فیل و که له ک گشتیان که ره ئه که م
ئه نجابه که یفی خو م ئه بو یرم
مام ریوی هه ستاخوی کرده به حاجی
میزه ری خرتی نایه ته وقی سه ر
ده س به ته سیخ و قول به عه باوه

گه ماره یان دا له راس و له چه پ
«قلینچکه ی که ری تی دانه بچرا»
ئه م ئه ی وت «بازه» ته کان ده، ساده ی!
به دل ده سی کرد به کو فر کردن
له چنگیان ده رچو به گو پچر گو پچر
دوباره ریگای کیوی گرت به ر
ره په ی دلی وه ک ده هول ئه ی کوتا
له تاوی زگی ئه ی دابه سه ردا
له بهر برسیه تی خه و نه ی برده وه
بو ئاورو چون و بو به دناوی خو ی
بو ئیتوار چونی له لادی و له شار
هه ر پیچی ئه خوارد وه ک پیچانی مارا
وتی: هیچ ده ردی نییه بی ده رمان
به فنه ریوازی عبادت بگرم
تا هیچ بالدار ی لیم نه کا ئه ندیش
له پشته سه روغه یبه تم ناکری
سه گیش بم بین ی به ریزم بو ئه گری
بو دو عای خه یر و «مفه ره ک» بردن
ترسی خو م له دل ئه وان ده ره ئه که م
هه رمه لی چاخ بی هه لی ئه بژیرم
به لام ئه ش ترسا له تول و تاجبی
ریشی هیسته وه و عابای کرده به ر
ئه گه راو ده شتی ئه دا به پاوه

به ته کبیر وتن به له بیهیک کردن
 به له قان له قان به سهر ته کاندن
 نه چو به ریوه به لاره وله نجه
 په پو سلیمانی ریوی دی له دور
 وتی وادیاره پیاویکی چاک بی
 ئازاری نه بی بوچینی بالدار
 هاته پیشه وه لئی کرد سلاوه
 وتی مامه گیان ئوغرت خهیره!
 مام ریوی وتی رۆله ریبارم
 ریگایی دورو دریژم له بهره
 نه مه وی له حج دهسکه م به زاری
 په شیمان بسم له کرده ی پوچم
 «په پوسلیمانه» له ریوی فیلزان
 منیش وه کو تو حج له سهره
 مام ریوی وتی: باشه به چاوان
 نه نجاریگایان به جوت گرت بهر
 شه له بیخ داری هه ردوبوی که وتن
 مام ریوی به درۆ، وراوه ی نه کرد
 یه پو لای وابو مامه بی حاله
 به لام مام ریوی خه ونه ی برده وه
 نه وشه وه نه وزی نه چووه چاوانیی
 به یانی که خور له که لهاته دهر
 نه ورۆزهش رییان گرت تائیواره
 چونه پیشه وه بولای ئاواویی
 سهری نه کوتایه گشت کون و قوژبن
 بهم شان وبهوشان به ریش جواندن
 سیواک له بهر شال سول له سهر په نجه
 سهر تاپای بالایی نه دره وشاله نور
 بی فیل و که له ک که لیک دلپاک بی
 وابزانم تازه بوته ته تو به کار
 مام ریوی یه واش وه لامی داوه
 مه به ست چي یه له م گشت و سهره؟
 خزمهت گوزاری چینی بالدارم!
 ماوه بی زوره حج له سهره
 پیاریمه وه له ده رگای باری
 به لکه به خشی تاوان و سوچم
 نه وه ی بیست وتی ده خیل مامه گیان!
 من بو هاوده نگیت له گه ل خوت به ره
 بو هاوری یی تو ئاماده م به گیان
 به هر جور بو نه و رۆژیان داسهر
 پاش نویژی شیوان پیکه وه خه وتن
 یه واشی ده سی بو په پو نه برد
 هی ماندو بونه نه و گرو گاله
 ههر نه تلا یه وه به ده م درده
 له ژیرو هه ربو په پوی نه روانیی
 په پو و مام ریوی رییان گرت بهر
 نه روانن دی یی له دور دیاره
 که له شیریکیان دی به ته نیایی

که له باب رای کرد هاته سه ری یان
پرسی: مامه گیان ئو غرت خهیره!
«مام ریوی وتی: رو له! ریوارم
ریگایی دورو دریژم له بهره
که له شیر ده سی پچاله چاکی
وتی: مامه گیان من خا که سارم
ئه نجا له پیشگات من هیوام وایه
مامه تور په بو: ئهم قسه چی یه!
به لام که له باب دلای بردبو
ئه نجا مام ریوی بو شوینه گمکی
ئیمه داموین بو پیاوی بانگ وئژ
تانوئژه کانمان نه که ونه قهزا
ئه لئین: که له باب زانایی خاسه
بونی که له شیر بو هاوری بی مان
په پوسلیمان و تی: زور چا که
ئه نجا ههرسی یان دهشتیان گرت بهر
ئه و شه وهش نوستن هه تابه یانی
مام ریوی فیل زان دیسان که وته پیش
ناگا «که و» ی جوان هاته سهر رییان
«وتی مامه گیان ئو غرت خهیره!
«مام ریوی وتی رو له! ریوارم
ریگایی دورو دریژم له بهره
که و وتی: دخیل سه د ئامان

سه لامی گهرم و گوری کرد لی یان
مه به ست چی یه له م گه شت و سهیره؟
خز مه ت گوزاری چینی بالدارم
ماوه بی زوره حه جم له سه ره
لیی پارایه وه و خو ی خسته خاکی
ئه رم نیش بهی سو پاس گوزارم
تکام وه رگری نه لئی گه دایه
له لای من گه داو ده و له مه ند نییه
پیری خوار دنی دهیری کردبو
وتی: به په پو به یه واشه کی:
بانگمان بو دا له وه ختی نوئژ
یه زدان له ئیمه نه بی ناره زا
پیاویکی وریا و شه و و روژ ناسه
پیویسته ئه رنه ئه بین په شیمان
منیش ئه ی ناسم گه لی چالا که
ریگایان بری وروژیان دایه سهر
کاتی خور له کهل سهری ده رهانی
وه خت بو ناوزکی ببری له به رئیش
ماندو نه بونی وت: به ههرسی یان
مه به ست چی یه له م گه شت و سهیره؟
خز مه ت گوزاری چینی بالدارم
ماوه بی زوره حه جم له سه ره
منیش له گه ل خوت به ره مامه گیان

مام ریوی وتی: په پو! وادیاره
نهر دزو جهرده له دورو دیار
نهر که لکی نه بی نازاری نییه
په پو سلیمانان وتی: زور چاکه
له م وتانابون ناگاکالای
وتی: مامه گیان: ئوغرت خهیره!
مام ریوی وتی: رو له! ریوارم
ریگای دورو دریژم له بهره
قالا وئوهی بیست په لاماری برد
وتی: مامه گیان ده سم به دامان!
به رگی نو که ریت به تن نه پوشم
مام ریوی وتی: په پو! وادیاره!
بوچیش کردن و ئاوداری ناوری
په پو سلیمانان وتی زور چاکه
به لام هاوریمان ئیتر باباهس بی
ریشهی دوستی مان ده ربینی له بن
مام ریوی چاکه دایه که مری
نه جا پیکه وه ریان گرتی پیش
مامه له برساهه رله تری ئه برد
ئوشه وهش مامه روژی کرده وهی
مامه به یانی چو بولای په پو
ئوهوبی ئاوه زهی ئه وتوله باباه
ئیمان و دینی له لا نه ماوه
به ده ستوری شهرع خوینی حه لاله

« که و » بو هاوری بی گه لی هوشیاره
چییره چییره نه کاو ئه مان کا بیدار
ئیترا نازانم بیرورات چی به
که ویش ئه ناسم مه لی دلپاکه
له لاه هات و کردی سلاوی
مه به ست چی به له م گه شت و سهیره؟
خزمت گوزاری چینی بالدارم
ماوه بی زوره حه جم له سه ره
چاکی مام ریوی گرت و ماچی کرد
منیش له گه ل خوت به ره، وه ک ئه وان
بو حه سانه وهت به دل نه کوشم
قالا نو که ری ته واوته یاره
راستی بر دنی کاریکه به چی
قالا و مه لیکه دهس و چاوپاکه!
نه کتوشمان به توش مه لی ناکهس بی
له ناوی یه کتر بمان کا دوژمن
ئه وانچ هر چوار که وتنه پشت سه ری
به خوشی و شادی بی ترس و ئه ندیش!
له دللی خویدا فه نی جور ئه کرد
له به برسیه تی خه و نه ی برده وه
وتی: سبه نی گویت له بانگ نه بو!
بانگ و یژه که مان: ئه و که ل باباه
بانگی به یانی نیوه شه وداوه
ئیترا نزیکی بو من به تاله

مه لعو نيكي وACHE قى ئيعدامه
په پو سلیمانان وتی مامه گیان!
تو چاک ئەزانى حوكمى ئەوچى به
رئوى بانگ وئزى بانگ کرده شوینی
هه لمه تی سهختى بو که له باب برد
پاش ئەوه خواردى ده می لسته وه
چهند قوناغی تر ریگیان برى
به ناوچاو گرزی و به عه سه بانى
به راستى دلم له «كهو» ئیشاوه
چونكه دلته رو به عیشوه و نازه
دایم به رده و به رد ئاواز ئەخوینی
تو خووت ئەزانى پیاویکم زاهد
بیریا و درو دپاک و صادق
له لایى تریش که و دوژمن داره
ئه ترسم ناگا بزنانن پیمان
ئيعدام کردنى فاسقى وه ها
په پو سلیمانان وتی من رازیم
مام رئوى کهوى بانگ کرد بو شوینی
به قه پى ملی ئەویچی شکاند

دوسی کردنى له من حه رامه
تو خووت پیاویكى زاناو موسولمان
له مه سه له ی شهرع من ئاگام نییه
تا حوكمى شهرعى باش پى بنوینی
له په ناییکا نوشی گیانى کرد
زكى تیر بووو بو وه لی ئەخسته وه
مام رئوى په پوی بولای خو ی چرى
وتى حه رامه بو من زینگانی
هیچ نرخ و بايى له لام نه ماوه
قوته قوت كه رو زور هه وسبازه
خال و میلى خو ی به خه لك ئەنوینی
شهریعت ره وو وارعو عابد
ناجوره بو من هاوری ی فاسق
له دوی ئە گهرین صبح و ئیواره
به هاوری ی ئە وتومەت ده ن لیمان
شهرعاً واجبه یی چون و چرا
بوچ پیم پرس ئە که ی مگەر من قازیم!؟
تا حوكمى شهرعى باش پى بنوینی
خواردى و به جه زای کرده ی خو ی گه یاند

مام رئوى ...

پاش چهند روژى تر ریگیان ته ی کرد
وتى بوشتى دلم زور ته نگه
قالاو مه لیكى زور چاچو لبازه
به دته شك و نه گبه ت شوم وروره شه

مامه ته شریفی بولای په پو برد
ئه مه وه ی بیلیم زمانم له نگه
دزو ناپاک و ناخوش ئاوازه
له ئیمان دورو له دین بی به شه

ئه بی بکوژری خوینی ههدهره
پاش ئه وه ریوی قالاویشی خوارد
روژی له روژان زوری برسی بو
وتی ئه م تانجه کی به تووی داوه؟
وتی: باپیرم له لای «سلیمان»
شاتری بو له ناوی وه لات
مام ریوی وتی: نه خه یروانییه
ئه گهراس ئیژی؟ قسه ت به جی یه
چونکه من پیای شهربعت رهوم
چون ئه بی هاوهم پیایکی دزبم
په پو وردو بو زانی که ریوی
ئه نجا که وته ری بو شوی شاهیید
چاوی خست ناگا دو تولی چه تون
په پو بانگی کرد شاهییدواهاتن
ریوی روانی زور به سه لیه
وتی قه بوله زه حمت نه کیشن
په پو وتی: نه بایینه حوزور
ریوی له ترسا پیچیکی بو کرد
جهزای کرده وهی خووی پیانواند
په ردهی فهن وفیل هه ره بی بدری
راستی بگره پیش تا به رزی پایت

چونکه روره شی روژی مه رحشهره
به زکی تیرو ماوه پی رای بوارد
سه ری به رزو کرد پرسی له په پو
من وام بیستوهه ئه لین درزاوه!
نو که ری کردوه به دل و به گیان
ئه ویش ئه م تانجهی کردوه ته خه لات
بودرو وراسی تو بووه به لگه ت چیه
بیته بزانه م شاهییدت کی یه
به شه و نو یژ ئه که م تاروژ ناخه وم
له دره گای باری شهرمه نده و کزبم؟!
ئه په وهی بی کا به لوقمه شیوی
بی هینی بولای مام ریوی زاهییدی
له سه ردا به تا وه ردو به رو بون
گه لی موخلیسی به ژن و بالان!
دوتول له سه ردادین وه ک تریشقه
ئیتیر بانه یین پیان ئه ییشن
چون دوروست نییه شه هاده ت له دور
به لام توله کان هه لمه تیان بو برد
دایا ببه عه رزا کولکیان وه شانده
به فیل نان خواردن ئاخ هه ره ئه بری
قه ت نه بریته وه سودو سه رمایه ت

۱- روژنامهی کوردستان: چاپی تاران په ره ی ۹ تا ۱۳ - چوارشه مه ۹ ی خاکه لویه (نوسان) ۲۵۷۳ ک و ۱۳۴۰/۱/۹ ی هه تاوی و ۱۱ ی شه والی ۱۳۸۰ ی مانگی و ۲۹ ی مارس ۱۹۶۱ ی زابنی (شه پوول).

ئەمەش ئافەرىن نامەى دوكتور محەمەد سەدىق موفتى زادە

بۆ دەنگ خوشى بەناو بانگ حەسەن زىرەك^۱

ھونەر بە شىكى خودا داوھ زۆرتى بە ھەول و تىكۆشان نىيە ھونەر بارە يىكە بە ھەمو
كەسى نادىر ھونەر بە خوينە وارىي نىيە ھونەر تىشكىكى بە تىنە كە لە جىھانى پەنامە كىيە وە
پىر شىنگى خوى بەر ئەداتە وە لە ناكاو ئە كە وىتە سەردىك ئەود لە روناك ئە كاتە وە بەبى ئە وە
خاوەن دل ئاگای لە خوى بىي. يە كى لە و كە سەنە كە بە بارەى ھونەرى پەنامە كىي رازا وە تە وە
كاك «حەسەن زىرەك» كە بەبى ئە وەى بخوينى ھونەرىكى تەردەس و بەستەدانەرىكى
چالاك و نوكتە و پىژىكى قورس و قولە؛ ئە و ھونەر مەندە ھەروەھا كە شىوہ و چارەنوسى
زۆر بەى ھونەر مەندان ئەبى و ابى لە ژيانى خوى دانا كامى و چە و سەنە وەى زۆرى ديوہ؛ تالى و
سوپىرى رۆزگارى گەلى چىشتوہ؛ لە گەل ئە و ھەموە سەختى و تەنگ و چە لە مەش دا كە بە سەرىا
ھاتوہ ھونەرە بە نرخە كەى خوى لە ھەر كات و رۆزىك دا كە ھەلى بۆ كە و تىي بۆ خزمەت بە گەل
و نىشتمانى بە كارى ھىناوہ و دەرخستنى ھونەرە كەى بۆ بە تىن كەرنە وەى پاىە و بناغەى
موسىقاي كوردى بە ئەركىكى گەورەى سەرشانى خوى زانىوہ.

بەداخە وە! سەرلى شىواووى و پەشىواووى گەلە كەمان بوو تە ھوى شىپزەبى و لى
قە و ماووى ئە و ھونەر مەندانەمان كە دەستى ستمى رۆزگار لە خويندن و رىگاو رە و شتى
زانبارى بى بە شىي كەردون؛ وە ئە و ھونەرە بە نرخە يان وە كو گە و ھەرىكى نە ناسراو و نە تاشراو و
رىك و پىك نە كراو ماوہ تە وە؛ ئە گەر وىنە كانى كاك «زىرەك» لە رىگای خوينە وارى و
زانبارى يە وە پەروەردە بكرايان بى گومان لە كۆر و كۆمەلى كوردە وارىي دا بلىمە تىكى بىوتىنە و

۱ - نوسىنى ئەم ئافەرىن نامە، نىشانەى ئە وە بە كە زانای ناودار بەرپىز دوكتور موفتى زادە سەبارەت بە ھونەر وەرانى
كورد دىكسوز بوو باش ئەى زانى كە خوالىخوش بو حەسەن زىرەك بە و دەنگە خوشەى كە خوا پىدا بو، چلون خزمەتى بە
زمان و فەرنىگ و ھونەرى كوردى كەردو بوو ھوى ئە وە زمانە كەمان باشتى يەك بگىرى و لە و ھەل و مەر جەدا زۆر
كەس بە ھوى گۆرانىە كانى حەسەن زىرەك فېرى واژەى جوان و رەسەنى كوردى بون و كوردى يە خومالىە كەيان
ھاتە وە بىرو كە و تە بىر كەرنە وە بۆ بۆزانە وەى زمان و ئە دەب و كە لە پورو ساز و ئازادى رەسەنى كوردى بە راستى ئەم
ئافەرىنەى دوكتور لە جىگای خويدا زۆر بە نرخە خواھەر دو كيان لە گەل ئە نىباو ئە و لىا و پىاو كاندا حەشر بكات
(شە پۆل).

هونه رمه ندیکی پایه به ززی جیهانیی نه بون که گه لی کورد له ئیستا چاکتری شانازی یان پیوه بکات.

کاک «زیره ک» به بی که سب و کوششت چند هونه ری تیدا کو بوتوه که که مترله کهسانی خوینه واریش دا نه و هونه رانه کو نه بنه وه: هونه ری به سته دانه ری، دهنگ خوشیی، قسه زانیی.

کاک «زیره ک» ههروه ها که هونه رمه ندیکی پایه به ززی کورده، زور قسه خوش و خوین گهرم و دهس و دل بازه، وه له دوستایه تی دا راست و دورسته؛ وه گه لی نیشتمان ویست و ره گه ز پهروه ره.

کاک «زیره ک» تائیسنا نزیکه ی هه زار گورانیی و به سته ی له رادیوی کوردیی «عیراق» و «ئیران» داتومار کرد وه؛ زور تری به زمه کان و هونراوه کانی نه و گورانی یانه، خو ی دای ناوه. دهنگی کاک زیره ک بو خوی ده زگاییکی ئور کیستری کوردی یه چونکه له هه رچریکه ییکدا چه ند جوړ ئاوازی موسیقا هه ست نه کری؛ نه وده نگه به سوژه له گه ل به زمه دل رفین و هونراوه ته رو تازه کانی، یه کی گر توه و بووه ته هو ی نه وه که هیچ کوردی خوین پاک نییه؛ کاک «زیره ک» نه ناسی؛ و به گورانی یه کانی گوی نه دا پوه له کانگه ی دل وه به ریزی نه گری... «کاک هه سن زیره ک» بو نه وه که چلو نایه تیی ژبیانی خو ی به هه مو کوردیکی نیشتمان ویست و هونه ر پهروه ر بناسینی کورته یی له رابوردوی ژینی تالی خو ی هونا وه ته وه که به راستیی هونراویکی وه ها جووان له هونه رمه ندیکی نه خوینه وار. گه لی جیگای سه سوپمانه. هیوا یه نه وه هونه مه نده به نرخه له پیناوی خزمهت به گه ل و نیشتمان دا پیرو زبن وه له سیبه ری به خته وه ری و کامه رانیی گه له که ماندا به سه سینه وه:

«زیره ک»! زورت کرد خزمه تی هونه ر	ژینت له پینا و هونه ر برده سه ر
باوه کو له ژین نه حه سایه وه	په ژارهت زوردی، زور چه و سایه وه
روژگارت ساتی به بی غه م نه بو	به لام له هونه ر هیچت که م نه بو

نه مه یش هه ندی، به سه رهاتی هه سن زیره ک، نه وه هونه ر وه ره ناوداره، دهنگ خوشه،

به شیعر و به قسه ی خوینی که خوینی، به شیعر له بابته ژبیانی خو یه وه، رای گه یاندوه:

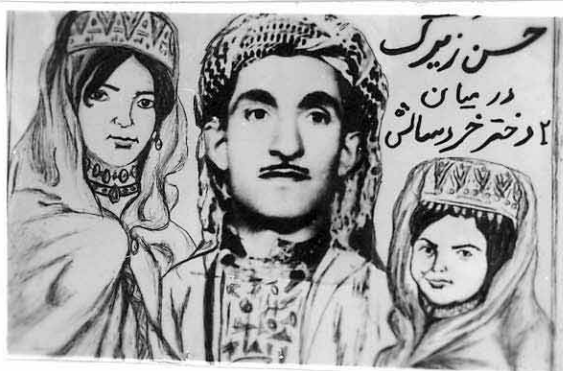
۳۴۶ - شه پۆل

خه لکی بو کانم کوردی خوین پاکم
ناوم حه سه نه باو کم «عبدالله»
دهستی قودرهت بو باهم کوچکی کرد
به و جوړه مالی ئیمه ی به قورگرت
خوشک و برامی وادهر به دهر کرد
بناغه ی مالی له بن دهر هینا
برام «حسین» ه و خاتو «آمین» دایکم
خوشکم سارایه؛ کاک مینه کاکم
دایکم میردی کرد زور به دهست و برد
بزنی ده فروشت، ده ی گوت مانگا مرد
خه لکی بو کانی لیمان خه بهر کرد
سه بارهت به میرد گشتمانی دهر کرد

ههشت نوو ساله بوم به عه مه له
له م دی بو ئه ودی له م شار بو ئه و شار
له کار کردنا زور ئه مکرد په له
له بهر بی که سیی که و تمه ئه و هه له

تا یازده ساله ئاوا کارم کرد
براکه م گه و ره بو کچی رفاند
تار بوم هه لاتم روم کرده سه قز
مه لاج مه لا؟! به توانج و بوختان
مانگی شه ش تمه ن من بیگارم کرد
ئه منیشی تار کرد، هه ردی و شارم کرد
بومه چاو ساغی مه لایی حافظ
له جیاتی ئامانج کردیشمی به دز

له (۱۲) ساله بوم به قاوه چی
حه ق ۱۳ شایی، روژ تا ئیواری
ئیر له کویر و من له و ناوهم چی؟
ئیدی له و ریه و من له و داوهم چی؟

حسان زیرهك

دهنگ خوش و هونه روهری به ریزه سهن زیره ک له بابته موسیقاوه ئاواده لئی:

چهن دۆپریک له سه رته عریقی هونه روه موسیقاوه دویین

موسیقا! خوشی رۆحی به شهری
ئورکیستیر! مردم له سه ر قه بره کهم
موسیقا! شه رته هاوارزم تو بی
موسیقا! هر تو ی رۆح و گیانی من
موسیقاوه به سته و نه غمه و گورانی
لاده بن غمه و ده بن دل تهنگی
ئه م ما داد له ده س دهنگی «گزنفون»
ئه وه ل «ویبرافون» دوه مه میش «ئه رگ»
ئه وه لیان «سنج» ه دوه مه میان «بانجو»
«هارمونیک» وه ختی ئه گر یته دهستی
زه مانئ گهردی صه دای «ساکسیفون»
نه وای «قه ره نهی» بانگ ده کا «ته نبور»
«ته نبور» نه جیبه سه دای زور گهرمه
«دوتار» و «کیتار» شاگردی سی تار
ئافه رین «سه نتور» ده نگت چهن خوشه
دهنگی «ماندولین» گرمه ی «ترومپیت»
وه ختی ده بیستری دهنگی «کرنترباس»
دهنگی «دمبه ک» و صه دای «دوزه له»
دهنگی «دهف» چاکه بو ده رویشه کان
«ده هول» و «زورنا» خوشه سه حری
یا له بو سواره و له بو شه ره که ل

صاحبی دهست و په نه جی گه وری
بیته دهنگی نه وات بو هونه ره کهم
پاشی مرد نیش ده مسازم تو بی
موسیقا! خوشی بو ژیانی من
مردو بانگ ده کا له قه برستانی
هه رکه س به نه وعی ده بیستی دهنگی
به شیده ت ده دا جوابی به «باسون»
پیاو نه جات ده دا له غمه و له مه رگ
پیاو رزگار ده کهن له شین و رو رو
ئینسان ئه خاته عالمی مهستی
له دهنگی ده پسی په رده ی «میکروفون»
په رده ی گوئی ده دری له نزیکه و دور
دهنگی مه حزونه په رده ی له به رمه
دهنگیان هیند خوشه له دل ده بن بار
صاحب هونه ران ده که ی بی هوشه
ده تخانه خه یال سواریی ئه سپی کویت
دهنگی لیوه دی به هه زار ته ماس
ده تخانه شایی و هه را و هه له له
بو صوفی و مرید بو قور کیسه کان
سه ر له سه ر رین بتاخاته بهری
ئینسانی به ذوق ده خاته گونگه ل

له خه وهه له دهستن ياران خه رامان
ئه ماما «كمانچه» ده كا فيكه فيكه
ئه ماما داد له دهس دهنگي «باله بان»
«شمشال» تاييه تي دهستي شوانه
صه داي «فلوت» دي چهنده به لهنگي
«زه رب» و «دايره» گهر دينه سامان
«چهنگ» موسيقيكه چه ندين قهرن پيش
ئه ماما داد له دهس «جاسي» فهرهنگي
«وييه لۆن سل» ده دا صه داي دل تهنگي
«پيانو» شاي هونه ر و موسيقيه داره
«عود» گهر بانگ ده كا ئه ري هوي «قانون»
«ئاكوردئون» صه داي له چه ندين نه زمه
ئه مانه ههركام به سوژ سازي
موسيقياي كوردى ئه رازينه وه

ده چنه هه له پهركي به هه له و داوان
دلي جوان و پيير ديه جيكه جيكه
شوان دينيه ره قص له دهشت و له بان
موسيقياي كوردان نه غمه ي كوستانه
بانگ ده كا برام! «دائره زهنگي»!
به بي ئيختيار ده مكي سه رگه ردان
وه ختي لي ده دري دل ده كاته كيش
گهر هونه ر مه ندي ده يگرپته چهنگي
بروانه سيمي بيسته دهنگي
خوشتر له كول شت «ويلون» و «تاره»
سيمي ده له رزي دل ده كا زه بون
«جونش» كاسه ي زيو چه ند جه زمه
بو ت ده كهن به دل رازو نياز
ريشه ي دل به جوش ده له ر زيننه وه

□ □ □

هونه روه ري ناوداره: قاله مه ره

قاله مه ره يا (قادر عبدالله) شمشال ژه نيكي ناوداره، نه واري شمشالي قاله مه ره له
زوربه ي ماله كورده كاندا هه به و زور دلگير و خوشه به لاي منه وه ئاههنگه شمشاله كاني قاله
مه ره له ره سه ن ترين ئاههنگي كوردى به كه له كه و ناراهه به مجوره بو نه ته وه ي كورد پاريز
راوه و قاله مه ره ش به جواني ئه م هونه ره ده زاني. قاله مه ره له ئاوايي كوليجه ي سه ر به مه هاباد له
خودودي سالي ۱۲۰۷هه تاوي له دايك بووه، ناوي باوكي قاله مه ره (محهمه ده) قاله مه ره
هه ره به مندالي خوي به شمشال ليدان گرتووه و فيري ئه وه هونه ر بووه و هه ر كه س له و ئاههنگانه

شاره‌زا پوووه خوی داوه‌تیی، تافییری بووه، تابوته ئەم هونەر وهره به‌راستیه، که زۆر ناوی دەر کردوه، وه ک ئەوه مام ره‌حمان عه‌بدو‌للازاده مامی قاله مه‌ره و مام برایم مامی قاله مه‌ره که ئەوانیش هه‌ر له کولێجه دانیشتون شمشال ژهن و ده‌نگ خوش بون و کاریان کردوته سه‌ر قاله مه‌ره‌ی برازایان و ئەمیش جوان فییری ئەم هونەر وهره. قاله مه‌ره بو رادیو کرماشان، مه‌ریوان، سه‌نه، سه‌ری شیرین، گورگان، ئیسفه‌هان، یه‌زد و رادیو بافه‌ق بانگ کراره و ده‌نگ و شمشالی خراوه‌ته سه‌ر شریته و نه‌وار. هیندیك له و ئاهه‌نگانه‌ی که ئەم هونەر مه‌نده به شمشال لیی داون و له سه‌ر شریته زه‌فت کراون ئەمه ناوکانیانه:

کا که مه‌م و خاتوزین فولکلور.

گه‌لو - فولکلور.

ئایشه‌گول - فولکلور، مه‌قامی "سیوه" ی خوشخوان.

پیره‌هه‌لو - مه‌قامی کاوه‌یس تاغا.

قه‌لای دمدم - فولکلور، به‌یت.

رمبازین، هه‌وای بوک گواسته‌وه - فولکلور.

هه‌وای چوپی - فولکلور.

ته‌یری گه‌رمین - فولکلور.

هه‌واری ترکانه - فولکلور، به‌یت.

هه‌وای حه‌یران - فولکلور.

خانباچی - فولکلور.

۳۵۰ - شه پۆل

لیکۆلینه وه یه ک: (کرماشان)

فَهْهُ اللَّغَةُ

(کرماشان) ئەم ناوه بهم (کرماشان) جوّره زوّر له میژره له ناو خه لکی کرماشاندا به سه ر زارانه وه هه ر باوه و تائیس تاش هه روا ماوه و له ناو بوّره پیاوان و خه لکی ئەو ناوه ناوه هیمان نه گوّردراوه.

- به لام (کرمانشاه) یا (کرمانشاهان) تازه خرا وه ته ناو نامیلکه و کتیب، ئەویش له لایه ن پیاوانی حوکومه ت و موسته و فیان = حیسا و نوسان = کارمه ندانی حیسابداری و فه رد نویسان - ه وه - له سه ته ی ئەم دوایه.

دیاره ئەم ناوه (کرمانشاه یا کرمانشاهان) نه بون که به هه له له باتی (کرماشان) کرمانشاه یا کرمانشاهان یان به سه ر ئەم ناوه دا، دابریوه.

ناوی ئەم شاره (کرماشان) له بنه ره تا (کرماچان - کرماجان) ه - واتا: شاری کوردان.^۱ له سه ره تای ئیسلامه وه میژو و نوسانی. مسوّلمان ئەو ه یان به شیوه ی (قرماسین - قرمیسین) به پیی جوّری خویندنه وه ی خویان نویسیا نه که ته بی بزانی:

۱ - به شیوه نویسی (قرماسین) یا (قرمیسین) « - یین » ی دوا ی واژه که هه مان (- ن) ی ئاخری شیوه ی شکلی «قرماسان» ه - و نیشانه ی کو: (جهم) ه و (ی) بهرله (س) بئیش هه مان (۱) یه له واژه ی (قرماس) موعه ره بی (کرماچ) ه. دیاره هیچ وه ختی واژه که به شکلی تاک به ناوی، ناو بو ئەم (کرماشان) شاره، به کار نه براوه.

۲ - له شیوه ی به عه ره بی خویندنه وه ی و له به را قسه مان لپوه کرد (ن) ی شیوا و (بهرله دهنگی (چ) که له راستیدا له به را به ئەلفه بهروه که وه لکاوه و تیکرئه لفی (گن) = غونه = له لوت و که پو دا قسه کردن) ساز ئەدا، له زا راوه کانی جنوبی خوژئاوایی ئیران « کوردستان » دا له سه ره تای ئیسلامه وه بو ئاسان خویندنه وه فریدراوه. له گه ل ئەوه شدا ئەه توانرا وه کو

۱ - لیکۆلینه وه: فه رهنگی نامهای پرنده گان چاپی ۱۳۶۱ ی هه تاوی له بابه ت (کرماشان) ه وه نوسراوی موحه قیقی ناو داردوکتور محمد کیوان موکری.

زاراوه کانی باکوری تر: (شمالی تر) ئەم که وشه نه، واژه گهلی وه کو: «قرمانسین» و «قرمیسین» گۆردراو و به عه ره بی کرابی واژه ی (کرمانچان - کرمانجان = کرمانشان) هه بی، به لام ئەم واژانه له گۆنه زاراوه کانی ناوهندی ئەم مه لهنده (ن) ی غوننه ی باکوری نییه.

۳- ئە گهر به هه لکه وت له نوسخه به ده لی (ن) ی غوننه ی قه دیمی حه زف کراو ده رکه وی و شکلی «قرمانسین» و «قرمیسین» ببیندری ئەمه ناتوانی ئەمه بگه ینی که پاژی یه که م له و واژه دا «قرمان یا قرمین» به عه ره بی کرابی «کرمان» بو بی، به لکو نشانه ی ئەوه یه که پاژی یه که مین له و واژه دا «قرمانس یا قرمیس» گۆردراوی کرمانج و ئیماله ی ئه ویش (کرمینج) ه.

۴- له بارو باهه تی ده ستوری (قه لب و ئیبدال) هوه، نه له زمان و زارا وه کانی کوردی و ئییرانیدا و نه له واژه گه لی به عه ره بی کراوا، له هه یج ده میدا (ش) ینی ناوه راست به (س) و (ه) ی خه تم کراو به (ن) ته بیدیل نه کراوه و نه گۆردراوه.

آوای (س) له شکلی به عه ره بی کرابی سه ره و داو (ش) له بیژه ی (کرمانشان) دا (چ) ی قه دیمی مو ته مایل به آوا کانی (ج و س) ه - واژه ی (قرمانسین یا قرمیسین) ته نیا نه وه ی له ده س دی به عه ره بی کرابی شکلی کرمانچان و (کرمانجین) و یا کرمانجان و کرمانجین) بی، نه ک (کرمانشاه).

ئه بی بلین که له کاتی کردنه عه ره بی واژه ی کوردی دهنگی (چ) ئه بیته (ص). وه کو چین صین گه چ حص له واژه ی (صایه ن قه لا = شاهیندژ (ص) له باتی (س) له عه ره بیدا خویندراوه ته وه. (سه = (س . ع . ن) ئام و یستایی: (شاهین) ه که له زمانی فارسیدا بو ته (ش ۱). ئەو میسالانه ی سه ره وه نیشان ده ری ئەوه یه که ئە گهر (چ) له واژه ی (کرمانچ) هه ره ئەو (چ) - (قرمانسین) و (قرمیسین) بوایی، نه ک (قرمانسین) و (قرمیسین) به واتایی تر عه ره بییه که ی (کرمانچ) واژه ی (قرمانص) بی، نه ک (قرمانس).

۱- هه ر چه ن له روژگاری ماننا کاندای شاهیندژ (سایه تله لا) ئەو کان بووه بوگه به سی لای بوکان بهیت به گه یا «بهیت به گی» و بوکان به غ به گ، بی بی که ند، به ی که ن، شوینه واری لای ره حیم خان سه راو، قه لای تاغجه یوان، فه رهاد ناشی سماقان، قه لاکچی لای بوکان، شیز هه موهی کورده ماد - ه کان بووه - ئەرد له ئەسلا ئەرت بووه و به مانای پیروزه وه ک ئەرده لان ئەرده شیر یا قوره به راز له شار به رازی فه رمانده ی له شکری خوسره و په رو یز - گه راوه که له ۶۳۳- زله ترسی هه را کلیوس روم هه لات و چه ه گه نهجه: جزن تا شاهین و شار به راز بگه نه هاواری، یا کو با گوان: شاری خودا به غدا با قوبه: باکوا: شاری خوا یا شوینه واری قه بری فه روه رتیش پاشای ماد (۹۵۵-۶۳۳) به رله زاین - په ری ۴۲ تا ۵۰ ماموستای کورد ژماره ی ۱۵ به هاری ۱۹۹۲ کاک ئەنور سوکتانی.

۳۵۲ - شه پۆل

۵- له زمانى كوردى و فارسى و له هه مو زارواه كانى ئيرانى داچ له دهرونى يه ك زمانى تايهت داچ له بهرا ورد كردنى زارواه كانى نيزيك به يه ك. گوڤرانى (چ) به (ج) و (چ) به (ش) و بهر ئاو و ژو و يش زۆر باوه و ميساليسى زۆره:

دچار (فارسى) تو شيار (كوردى) ۱

كيجا (مازندهرانى): دختر، كچ (ك. چ) (كوردى) دختر، كه نيشك (ك. نى. ش. ك)

كوردى:

زه: ژن (هاوريشه) (كه نيز) و (كه نيزه ك): خاديمه، جارييه، بهرده بى كه ژن يا كچ

بى.

لوچ / لوش - زاچ / زاج - كاشى / كاچى - چاچ / شاش (ناوى بهروى تاشكه نند) - كاچ / كاج - كاش (= كاشكى) - كچكۆل / كه شكۆل نه تيزه كرماچان كرماچان كرماشان.

۶- كردنه عه ره بى آواى خلف الحنكى (پشت مه لاشو) ي ئه صه م (كه ر) ي (ك) به

آواى غلصمى ئه صه م (ق) له واژه كانى به عه ره بى كراوى (قرماسين) و (قرميسين) له بهر شوين دانانپكه (كه ر) بى قه له و - يا ده نگدارى په هله وى = كوردى، كه به سه رده و رو به بى هيجايى ته ك واژه بى خويدا بوؤينه به سه ر (ك) ي سا كينى سه ره تايدا داى ناوه.

(ر) ي قه له و مه خه ره جى دهنگى به سراوى (ئينسدادى) (ك) ي به ره و دو اگيراوه ته وه،

آواى: (دهنگى) غه يره ته نينى نيزيك به دهنگى له هوى يا غلصمى (ق) به گوڤى ئه وانى وا قسه يان به م واژه نه كردوه، كه ياندوه و چون ئه م دهنگه له ئه لفه و بى بى خه تى ئيسلامى فارسى / عه ره بى دا نيشانه يه كى تايه تى نه بوه (له ئه لف و بى بى مادى و په هله وى و قه ديمى كوردستان و ئيرانيشدا نيشانه ي دهنگى نه بوه).

يا ئه گه ر بو بئيشى له بيره وه چه وه ئه ويان به شكلى مومكينى نيزيك به وه، يه عنى به ويئهى

(ق) نوسيوه: كرماچان (ك. ر. ما. چا. ن) قرماسان (به ره له ئيماله ي ئه لف به، ي) (ق. ر. ما.

سا. ن). - قرماسين: به (ر. ي) ده نگدار - (بروانه الهدية الحميدية فى اللغة الكوردية، موعجه مى

۱- سه رچاوه ي به رو: دوكتور موكرى. - كيچا: كيچرا، كيچران ناوه كچان له كوردى (شه پۆل).

کوردی - عه‌ره‌بی^۱. (رپی) ده‌نگدار یا قه‌له و به‌ناوی یه‌ک واحیدی ده‌نگی سه‌ره‌به‌خو (فونم) له‌زمان و زاراهه‌کانی خو‌رآوا و ناوه‌ندی ئیراندا هه‌ربه‌و خو‌یندنه‌وه، به‌لام به‌ناوی یه‌ک واحیدی ده‌نگی دوه‌می، یافه‌رعی (وه‌چه‌یی) له‌حالی نوسان دابوه و له‌ژیر شوینی آواکانی موصه‌میت (بی‌ده‌نگ)ی به‌سراوی: (ئینسیدادی) ده‌وروبه‌ری هیجایی خو‌ی حه‌ره‌که‌تی: (بزوینی) ده‌نگیکی تی‌کلاو له‌خویدا بو‌ماقه‌بل به‌وینه‌ی ژیری سوک یا بو‌ری سوک (به‌پیی میسال) نه‌قل کرده‌وله‌زمانی فارسی رسمی شه‌ده‌بی له‌به‌ر شه‌وه‌ی بزوین نه‌بوه‌یاوه‌ری نه‌گرتوه، بزوینی سوک بو‌ته‌ژیر، سه‌روبو‌ری مه‌عمولی.

حه‌ره‌که‌تی (بزوینی) ده‌نگی رپی قه‌له و ته‌نانه‌ت له‌زاراهه‌گه‌لیکدا که‌له‌سه‌ره‌تادا به‌ناوی واحیدی ده‌نگی سه‌ره‌به‌خوبه‌کاربراهه‌له‌کاتی تی‌ک هه‌له‌نگوتنی له‌گه‌ل ده‌نگی به‌سراوی که‌ناری و خلف‌الحنکی (پشت مه‌لاشوی) شه‌صم و که‌رپو‌ته‌ژیری سوک و له‌پاشان بو‌ته‌ژیری مه‌عمولی و له‌به‌رانبه‌ریشدا له‌کاتی تی‌ک هه‌له‌نگوتنی ده‌نگی غلصمی شه‌صم (ته‌نانه‌ت له‌واژه‌ی به‌عه‌ره‌بی کراو) دا بو‌ته‌سه‌ر.

له‌شوینگه‌لی تراکه‌له‌م باسه‌به‌ده‌ره‌شه‌م بزوینه‌ده‌نگیه‌بو‌ته‌بو‌ر.
دیاری کردنی قه‌له‌وبونی (ل) و ده‌نگداربون و قه‌له‌وبونی (رپی) به‌ناوی یه‌ک واحیدی ده‌نگی سه‌ره‌به‌خویاله‌ژیرشوینی ده‌وروبه‌ری هیجایی: (بین‌ی له‌وزه‌ی شه‌م تو‌یژانه‌وه به‌ده‌ره‌نیازی به‌ورده‌کاری زورتر هه‌یه، هه‌لی ده‌گرین بو‌جیگای لیکو‌لینه‌وه‌ی خو‌ی.
بو‌خو‌ینه‌ری که‌بیه‌وی ئاگاداری لوغه‌وی (بیژه‌یی) په‌یابکا به‌تایبه‌ت له‌مه‌به‌سته‌ی وائیستا قسه‌مان لیکرد شه‌م هه‌نده‌تو‌یژانه‌وه‌به‌سه.

۷- له‌نیو‌ناوه‌کانی شاروگونده‌کانی کوردستان و ئیراندا تائیشاشاری یا گوندیکی قه‌دیمی مان نه‌بیستوه و نه‌دیوه‌که‌له‌دو واژه‌ی وه‌کو (کرمان) و (شاه) سازدراپی، دیاره‌شاریک به‌ناوی (گیلان‌شاه) ئیسفه‌هان شاه، ته‌وریزشا - شیرازشا و... نه‌بیسراوه‌).

ریوایه‌تی عه‌وامانه‌ویی به‌لگه‌که‌گو‌یا بارامی چارده‌می ساسانی له‌روژگاری پاشایی براکه‌ی حوکومه‌تی (کرمان)ی هه‌بوه و خو‌ی به‌شای (کرمان) یا (کرمانشاه)

۱- حَقَّقَهُ وَ قَدَّمَ لَهُ مَعَ دَرَسَاتٍ لُغَوِيَّةِ الْأَسَازِ الدُّكْتُورِ مَكْرِي - مَكْتَبَةُ لُبْنَان. بِيروُت ۱۳۹۵ ه.ق / ۱۹۷۵ م.

۳۵۴ - شه پۆل

ناوبردوه وله پاشان به ناوی ئەو شارێک له و جیگایه دا به ناوی ئەو سازکراوه، جیگای پروانییه، ههروه کو ئەوه که بی لیکۆلینه وه وتراوه: شاری میصر، میصرائیم کورپی ئیسراییل و (شام) سامی کورپی نوح و (تهوریز) یش هارونه ره شیدکه (تهبی) (زییده خاتون) ی ژنی له ناوچو ناوی (تهوریز) تهبریزی به سه رابرا یا (ماداگاسکار) مه لیک ئەصفه رنا و یک سازی داوه، یا ریشه ی لوغه وی (کرمان) له (گرمان = ژرمان = ژرمن: ئەلمانی) ئەبرپه ته وه، که هه موبی کا کله وی به لگهن.

۸- چون ئەلف و نونی ناخری ناوی (کرمانشان) گۆردراوی (کرمانچان) نیشانه ی جه م و کوله بابه ت ناوی شار و گوند زۆرجار واتای (جیگا) ئەدا، کاتی شکلی کرمانشاه له نامه و ده فته ری حوکومه تا له باتی (کرمانشان) نوسراو به کار برا، بوقه ره بوکر دنه وه ی شکلی پیشوی جارن (-ان) به رو، به میسه وه لکیندراو (کرمانشاهان) بوه نیو بو هه مو مه له بندی (کرمانشان) ئەمه ش خوئی به لگه یه کی تره بو ره سه نی (کرمانشان) که له باتیان به هه له (کرمانشاه) به کار براوه، دیاره روچی زمان و واتای واژه که بو ته هوئی ئەوه (ان) هه زف کراو، که نیشانه ی جه م و کو یه و زۆرجار نیش واتای (جی) ئەدا.

له راستیدا په یابونی زاراوه ی (کرمانشاهان) خوئی ئەمه ته گه ی نی که شکلی تازه ی (کرمانشاه) ره ق وله سه رزار ناخوشه وه مه میسه به ره و شکله به رو ه که ی بوه ولانی که م (ان) ی پاشگری میژینه و میژویی خوئی پاراستوه.

به کار بردنی (باخته ران) به واتای شاریا پا ریزگه ی خو ر آوای ئیران که له م روژانه ۱ داله باتی (کرمانشان) دابراوه، دروست نییه، چونکایه ی (باخته ران) له (آویستا) دا «پاختره» (ا. پا. خ. ت. ره) وله په هله ویدا (پاختر) «پاختر» (ا. پا. خ. ت. ر) له بنه ره تابه واتای با کوره وله آویستا به جیگای ئەهریمه ن و دیو و جیی گه زنده و زیان هینهر، و اتا کراوه.

له زمانی فارسیدا باوه کو ئەم بیژه له واژه نامه و فره نگدا به واتای با (کور) ه - به لام هندی له قسه بیژان و نوسه ران (ته نانه ت له سه ته ی چاره م و پیجه می مانگی) به هه له به واتای

۱- مه به ست دوا ی شورش ی ۱۳۵۷ ته تا ۱۳۷۰ یه، که به هوئی پی داگر تتی جه نابی ئیسماعیل خان ته ته ری مله سوره، نو بنه ری به ریزی خه لکی کرمانشان له مه جلیسی شورای ئیسلامی ئیران دوباره له (باخته ران وه بو وه (کرمانشان) شه پۆل.

(خوآوا) و جار جار هس به واتای (خو ره لات) به زاریاندا هاتوه و به کاریان هیناوه^۱ دیاره به کار بردنی ئەم بیژه بو واتای (خوآوا) له ده سکر دودا تا شرای که سائیکه ئەزان.

له زمانی فارسیدا (شەرق) به واتای «خاوه» و (خوآسان = خوآیان) - له زمانی کوردیشا: (خو ره لات (خ. و. ر. ه. ل. ت) = روژ هه لات: (ر. و. ژ. ه. ل. ت) به واوی کولور و لامی قه له و. به واتای ئەوشوینە و له به یاندا خو ره له و یوه له ده م که له ده ره که وی. وه (غەرب) یس یان به واتای: (خو ره پەران) و (خو ره بر) و له کوردیش دا به واتای (خوآوا) (خ. و. ر. آ. و. ا) یا (روژ آوا) (ر. و. ژ. آ. و. ا) به واوی کولور. ئەوجیگه ی و خو ره و روژ له ده م که له له و یوه آوا هه بی. ئەلین: فەخره دین ئەسهه دگورگانی شاعیری سه ته ی پینجه می مانگی له داستان و چریکه ی (ویس و رامین) دا که له ساله کانی ۴۴۶ ی کوچی مانگیداله زمانی په هله وی: (کوردی) یه وه کردویه ته نه زمی فارسی آوا هه لی:

زبان پهلوی هرکوشنا سد + (خراسان) آن بودکزی (خورآمد «خورآسد» پهلوی باشد» خورآید» عراق و فارس را (خور) زو (برآید) + «خورآسان» رابودمعنی خورآیان + کجازوی «خورآید» سوی ایران (۱)².

واژه ی باختر به واتای (باکور) باواژه ی (باختر) که شکلی دیرینه تری (به لخ) له ویندیدای آویستا: بخدی (ب. خ. ذی) هاتوه و تیکلا و بو هه شه گونجی بو یته جیگای واتای زیدونه قیزی هه وه. - ولاتی (باختریان) که ناوهندی هه وی (باختر) یا (به لخ) بو هه با شوری (جنوبی) - سه غدیان) که ناوهندی هه وه (سه غد) یا (سه مه رقه ندو بو خارا) ی ئیستا بو هه. و واقع بو هه و واهه زانری (ههروه کوله لوغەت نامە ی دیخودا یشدا ئیشاره به م مه تله به کراوه. ئیخیتلافی که له واتای (باختران) روی داوه له باختریان (به لخ) بو بی. که خه لکی له جیرانه تی جنوبی هه وی، هه وی یان به (باکور = شمال) و هاوسا کانی شیمالیش - به (جنوب باشور) و جیرانه کانی لای خوآوا وایش - به (شەرق = خو ره لات، تاوه لات)

۱ - فەرهنگی فارسی نو سراوی دوکتور محمه دموکری تاران ۱۳۳۳ ی کوچی هه تاوی چاپی ته هوری.

۲ - (۱) ویس و رامین، تاران ۱۳۵۷، په ره ی: ۱۷۱، فه سلی ۴۸، ئە بیاتی ۲-۴.

۳۵۶ - شه پۆل

وئەوانەش وا لەلای خۆرەهەلاتی یەوہ بون ئەوی یان بە (مەغریب = خۆرآوا = روژآوا) ناو بردی. هەر جۆر بویی نە (باختەر) لەواژەنامەدا بە واتای (غەرب = خۆرآوا) هاتووە و نە سەرزەوینیکیش بە ناو: (باختەر) (باختەریان)، (باکتەریان)، (بەلخ)، (بەخدی) و (باختەر) لە خۆرآوای ئێراندا هەبوو. لانی کەم تائەم سەردەمە وائیمە تێدا ئەژین هیچ کەسیک لە میژوانان و جوگرافیادانانەکان آگایان لە نیویکی و نەبوو بۆی، نە یان هیناوە تەسەر کاغەز و قسەیان لێ نە کردووە (۳) لە سەرانی سەردەمی مەلەندی (کرماشان) دا بەو هەموو حەشیمە تەووە کە زیاتر لە یە ک میلۆین و نیو خەلکی ئەوناوە ناووە. بیژە (کرماشاھ) نە بیسراو، ئەم هەلە بە لە سوینگی قەلەم بە دەسانی کار بە دەسی حوکومەتی لە هەندەرانەو ئەم ناو: (کرمانشاھ) یان لە نووسینەکانی خۆیاندا و لە دەفتەری رەسمی دا بە سەر (کرماشان) دابریو، ئەم جۆرە هەلە یانە لە ناو قەلەم و کۆلکە ی کۆنە دەفتەرا ندا زۆرە.

هیوا دارین تا بلاو کردنەوێ لیکۆلینە یە کی وردتر لە باتی ناوی (کرماشان) برایانی ئیماندا روخۆبە بەرپرسیارزان کە حەز لە بیژە (شا) ناکەن، بیژە دەسکردودا تا شراوی (کرمانشاھ) یا ناوی نامۆتر نە خەنە سەرزاران و بکۆشن بیژە رەسەنی (کرماشان): شاری کرماجان - کرماشان، وە ک لە ناو خەلکدا باو و بە درێژانی میژووە و بە سەر زاراندا ماو و نە فەوتاو، نە ی فەوتین، لە باتی ئەم واژە رەسەنە واژە نارەسەن مە چەقین.

لە شیعرو هەلبەستی کۆنی کرماشانی و ئەوناوە ناو، شارو ئە یالە تی کرماشان لە هەموو شوێنکدا بە بیژە (کرماشان) و کرماشانی بە کاربراو و تەنانەت بووینە جارێکیش بیژە فارسی بە قەلەم نووسراوی (کرمانشاھ) و (کرمانشاھی) بە کارنە براو و بە زارو زمانی کوردە کرماشانی یە کدا نەها توە و رانە براو.

۱ - دیارە هەموو دەزانی و واژە شالە شاسیم، شاری، شاجرا، بەواتای و زەبە و واتای نەحسی نییە و لە تەک شازاڵمە کان جیا یە (شە پۆل).

پر وانه ئەم شیعرا نه که له سالی ۱۳۲۹ی کوچی هه تاوی بووینه:

ریکی کرماشان گول وگولدهسته	بویشه دوسه کهم غه ربی بهسه
هه رکهس بپرسی نوونیشانم	من بهد بهخته کهی نو کرماشانم
هه یف وه کرماشان چاله زه مینه	بیستون خاسه جیگهی شیرینه
کرماشان مه چیم بیستون رامه	قه تلگای فهرهاد شو مه نزلگامه
کرماشانیکم، وه دیل گیر یامه	وه حوکم دوسم زنجیر کریامه
خوم کرماشانی دوسم قه سری یه	خاتر خوای بیمه، ته قسیرم نییه
خوم کرماشانی زوانه کهم چهفته	داوای ئەو مه کهم قیسمه تم نهفته

(۳) ئەوه که په ره دراوه به واتای (شیمال) و واتای (ره خی چهپ) یشی گرتو ته وه که جار

جاره واتای:

(مه غریب = خوآوا) یشی خستو ته بیرومیشکه وه له زمان و شیعری عه ره بيشدا هه په وه مه ش لیر ه وه سه چاوی گرتو ه که ماله خودا: (کابه) رو له خو ره له لاته، له سه ره تا وه لای ده سه چه پی که سیک که رو له خو ره له لات بو ه (شیمال = با کور) یان پی و تو ه که ته ره ف و ره خی ئەستیره ی قوتبی یا جه دی: (ئەستیره ی په سینی به نات نه عش صغری: دُب اصغر) چکوله و تائه ندازه یه ک به قوتبی شیمال = باگوره وه لکاوه): و بای شیهالیش به (بایه ک) و تراوه له نیوان جیگای خو ره له لات وو هه فتوره نگه ی چکوله: (بنات نه عش صغری یا دب اصغر) و هه ره هاش که پیشینان فهرمو یانه: جیگا هاتنی ئەو بایه له ده م خو ره له لاته وه بو ه تا مه سقه تی نه سرتائیر). که چی کاتی قسه له (چار رهخ = جهات اربعه) ئە کریی نه له زوانی عه ره بی نه له زمان کورگکو نه له زمانی فارسیدا (مه غریب = خوآوا) ی هیچ گوندو شاروولات و قاره ک دابه شمالی ئەوانه ناوتری و نه شو تراوه. دیاره له هیچ زاراوه یه کیشدا له باتی دنیای خوآوا = مه غریب زه مین، دنیای شیمال = با کور) به کار نه براوه و ئیستایش کهس به کاری نابا.

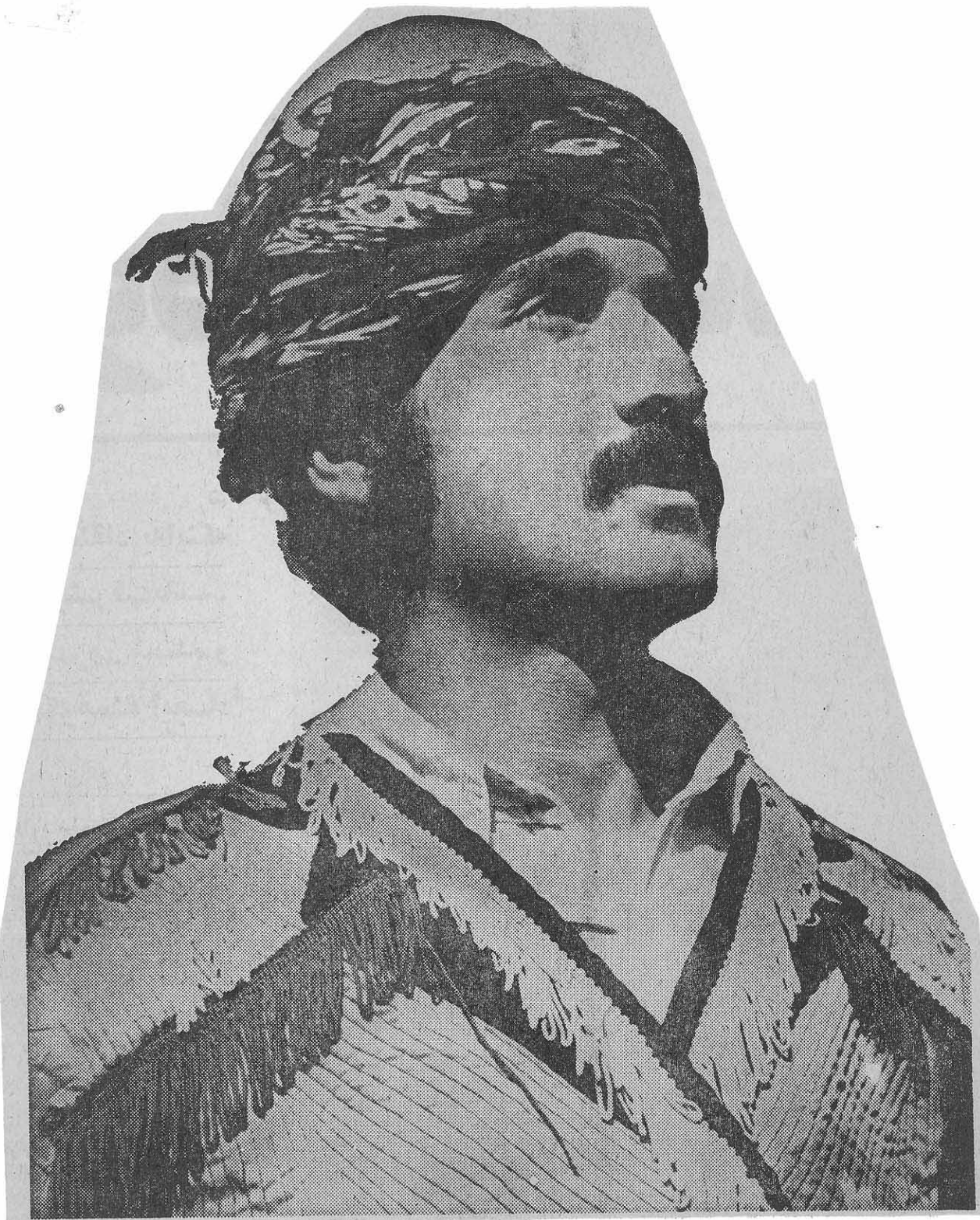
۱- (ر.ک. گورانی پاتهرانه های کوردی نوسراو و گردو کوئی دوکتور محمه مد موکری، تاران، کتبخانه ی دانیش، تیر = پوش په ر (پهران) ی ۱۳۲۹ی کوچی هه تاوی.

۳۵۸ - شه پۆل

بەم جوۆره زانراکه (باخته ر = شیمال = باکور) نابی بو ئه ولایه، که له بابته (جهات
ئه ربه عه = چار رهخ) «مه غریب = خوړآوا = روژآوا یا باکورو باشور) دیاری ئه کا به کار
بیری. له مه وه به جوانی ده رکه وت که به کار هینانی زاراهوی وه کو: (دنیای باخته رو ته مه دون و
فه رهنگ باخته رو/ باخته ناس، (له راست - خاوه ناس) و شتانی تری وادا دروست نیه و
له سه رزار ناخۆشه و ناره سه ن و داتا شراوه

۱- پروانته لیکوگینه وه: سه ره تایی فه رهنگی نامهای پرنده گان جایی ۱۳۶۱ی هاوی له بابته (کرماشان) وه وه
نوسراوی موجهیقی ناوداری کورد دوکتور محمه د که یوان موکری (شه پۆل).

بە ناوی خوای بەخشەر و دلاواود لۆقان

هۆنەری زانای ناودار مەلامستەفا بێسارانی ۱۰۵۲ - ۱۱۱۳ی مانگی

ئەو یاوهران و یارانەیی زمان و دەس و قەلەم لەبارانەیی تۆز و گەردیان لە بەژن و بالاو
رۆی میژوی شیعیی پێشویان تەکاندووە و پارچەیی ئاوریشم و خارا و ئال و والای زەردو
زانایانە، خال و میلیان رشتوووە و سورمەیان لە چاوی کێشاووە و داوی پرکەزی و پۆری
ئالوزاویان دانەدانە، بە دەم شانەدا هیناووە و لە پرچی ئاوریشمی و لولی، چەند پەلکەیان
هۆندو تەووە، لەمەر شیعیی زاراوە کوردی، کە لە بەر شانازی بە بێسارانیان ناو بردووە و ایان
بوگیاوینە تەو:

شاعیر و زانای ناودار مەولانا مەلامستەفا بێسارانی لەبەر ئەوێ زۆر هۆگرو
ئەوینداری ئاوی بێسارانی، جیگای لە دایک بونی خوێ بوو، بێسارانی کردو تە
نازناو بوشیعیرو تنی خوێ و ئەمەیش لەفەر مودەیی رەسولی خوا سە رچاوەیی گرتوووە کە
فەر مویە تی: «حب الوطن من الایمان» نیشتمان و ێستی نیشانەیی بروا و ئیمانە.

هۆنەری زانای ناودار بێسارانی شیعیی کانی زیاتر بە زاراوەیی کوردی گورانی واتە
(هەورامانی) یەو زۆر بەیشیان غە زل و غە رامین، بە لام لە سۆنگەیی دل و دەرون پاکیی و
چاکیی و صفای باتنەووە لە عەشق و ئەوینی مەجازی یەو، دە گاتە عەشقی پاکیی حەقیقی و
خودایی بووینە کە فەر مویە تی:

پەرو بال سوڤتەیی دین خاصانیم	ئیمە ییچ پەروانەیی شەم شناسانیم
نە ک جە تایفەیی کەم نەزە رانیم	میللەت پاک دین، پیغە مە رانیم
ئەرتو پاکەنی، جە کی باکتەن	بنمانە جە مین، نور پاکتەن

واتا: ئیمە بیش لەو جورە پەپولە شەم و موم ناسانەین، پەپولە گەلی کە ئەوینداری
شەم، وە ئەو وەندە بە دەوریدا خول ئەخون تا خویمان دە کە نە قوربانی. ئیمە لەو ئەویندارانە نین،
کە بیرکورتن و بە دوی هەواو هەوەسد ان ئیمە دل و دەرون براوانی بە راستین. ئەوینی ئیمە

دین و ئایینی پاک و بێخەوشی پێغەمبە رانە که لە بان هەمویانە وە دینی پێغەمبەری ئیسلامە (د - خ) که ئایینی خواناسی و عەشق و ئەوینی حەق پەرستانە، ئەمی ئەویندار! روی واقعی خۆت بنۆینە که ئە گەر عەشقی بە راستی و خوداییت هەبێ، نوری ئیوچاوانت شایەدی ئەون، که لە سافی و پاکی تۆقسە دە کەن، دیارە ئەو هی پاکە لەم ولەوی چ پاکە.

لەم جوۆرە شیعراوە و هۆنەمی دیکەیش وینەمی ئەمانە، جوان دەردە کەوی کە ییسارانمی دارای بیرو ئە ندیشهمی وردو جوانمی عیرفانی واتە (ناسە وەری) و فەلسە فەمی ئیسلامیە، پاکمی، داوین پاکمی، راستمی، دروستمی بە مەرجمی هیم و بنەرە تی تەرەقی روۆحی و پاکمی دل و دەرون دادە نی.

ئە گەر برێک ورد بروانین، باش بو مان دەردە کەوی کە هۆنەری عارفمی ره بانی مه ولانا ییسارانمی چەن جوان رازی ئەم ئایە تەمی (انّ الدین عند الله الاسلام) می چەن بە جوانمی له بره شیعردا دەرخستوو، چونکامە بەست لە (پاک دین پێغمە مەران) دینکی پاکە که دینی ئیسلامە و دینی بێخەوشی ئیو دینی هەمو پێغمە مەرانە، هە رچە ئا دە یشگونجی مە بەست لە واژەمی پاک لە شیعردە کە دا واتای گشت و عوموم بی ت یانی دینی گشت پێغمە مەران.

مه ولانا ییسارانمی وتی روانینی بو باری کو مه لایه تی

زانای بلیمەت ییسارانمی له پارچه شیعری (خەزانمی زار) مە بەستی زورداری بی زور و چەوسنەرو چە وساوه، زالم و مەزلومی زور ژیرانە و پیریرانە مە ترح کردو و باسی دەسە لاتداری بی دەسە لاتی له کور و کو مه لدا کردو و لیکیدا و تە وە و هاودەنگی و هاودەردی خو می بو مەزلوم و چە وساوه کان لە راست زورداراندا دە برپو و کە و توتە بیرو ئە ی دیشەمی لا بردنی زولم و زورویژی له سەر مەزلومان کە بە شیعردە فرمویە تی:

ئارو وینەمی ویم دیم (خەزانمی زار)

بە ندی بە زامەت جە و رو جە فای خار

ئە و جە دەردی ویش بی مە دارابی

خار چەنگی زامەت لیش و یارا بی

به زار زاره وه، ههرویش مهشانا
جه زامه تی خار دوریش مهشانا
خار شهرمش نه کهرد جه رهنگی زهردش
تا به جه فاو جهور سه د پاره کهردش
(راستهن) جه وهه رکۆ دهرده دارای بو
زهدهی زامی سهخت نیشی خاری بو
ئه ویچ چون جهستهی من دهرده دار بو
یابهی تهور زهدهی زامه تی خار بو
واتای واژه سهخته کان وینه: وه کو خه زانی زار: گه لای زهردی پاییزی. زامهت:
زه حمهت. بی مه دارا: بی تاقت. خار: درک: چه ننگ: چنگ، چنگانه. لیش و یارابی: لیبی هه
پیکابو. زار: زار، به ناله یه کی دل ته زینه وه. مهشانا: رای ئه وه شانده، په له قاژهی ده کرد، دوریش
مهشانا: ئه ی ویست دور بکه ویتته وه. پاره: لهت. کهردش: کردی. جهه رکۆ: له هه ر شوینی.
نیش: چز، نوک. بهی تهور: بهم جوړه. زامهت: زه حمهت. دهردی سه ر. ئارۆ: ئه مرو.

ژیانی بیسارانی:

سالی له دایک بونی بیسارانی زور روناک نییه، ههروه ک بیرورا سه بارهت به ناوی
باوکی بیسارانی جیاوازی ههیه.

زانای ناودار (علاء الدین سجادی) له میژوی ئهده بی کوردی دانوسیویه تی ناوی باوکی
بیسارانی ئه حمهده وله ۱۰۵۲ ی مانگی له دایک بووه وله ۱۱۱۳ ی مانگی وه فاتی کردوه.
نوسه ری پهراوهی (پیرشالیار) دهلی: باوکی بیسارانی ناوی مهلا ئه حمه د بن مهلا مه حموده وله
۱۶۵۰ ی ز، له دایک بووه وله ۱۷۰۶ ی زاینی دا وه فاتی کردوه. له کوواری گه لاویژ به زمانی
کوردی چاپی به غدا نوسراوه که له ۱۷۶۰ ی زاینی وه فاتی کردوه.

زانای ناودار (سید محمد طاهر هاشمی) خوالی خوشبو، له یاد داشته کانی خویدا
نوسیویه تی: بنه ماله ی (قاضی جوانرو) که ئیستاش «مه لاعلی فه خری» جوانرویی قازی

جوانرۆیه، وه مه‌لا ته‌حمەد فه‌خری له‌ بڤه‌ چه‌ که‌ی مه‌لا مسته‌فای بیسارانین، له‌ و بڤه‌ مه‌اله‌ زانای ناودار: «مه‌لا محمد - ی قاضی» جوانرۆیی، که‌ تا ساڵی ۱۲۹۰ی مانگی له‌ ژیاندا بووه‌، خو‌ی له‌ بڤه‌ مه‌اله‌ی «مه‌لا مسته‌فای بیسارانی» زانیوه‌ و نه‌سب نامه‌ی خو‌یشیان به‌مجۆره‌ی خواره‌وه‌ نویسه‌.

نه‌سب نامه‌ی بڤه‌ مه‌اله‌ی بیساران:

مه‌لا محمّد - ی قاضی» کورپی مه‌لا محمود، کورپی مه‌لا مه‌هدی، کورپی مه‌لا هادی، کورپی مه‌لا قاسم، کورپی مه‌لا مسته‌فای بیسارانی، کورپی مه‌لا «قطب‌الدین» عه‌ره‌ب، کورپی مه‌لا «شمس‌الدین» ه - مه‌لا «محمد - ی قاضی» که‌ تا ۱۲۹۰ی مانگی «قاضی» جوانرۆ بووه‌، مه‌لا مسته‌فای بیسانی به‌ باپیره‌ی گه‌وره‌ی خو‌ی ژماردوه‌ و ناوی باوکی مه‌لا مسته‌فای بیسارانی به‌ (ملا قطب‌الدین عرب بن ملاشمس‌الدین» داناوه‌، لیره‌وه‌ ئه‌توانین بڵین: مه‌لا مسته‌فای بیسارانی تا حودودی ۱۰۹۰ی مانگی ژیاوه‌.

نوسراوه‌ کانی خو‌الێخوشبو (سیدطاهر هاشمی) سی مه‌ به‌ ستمان بو‌رون ده‌ کاته‌وه‌: ۱ - ناوی راست و دروستی باوکی مه‌لا مسته‌فای بیسارانی به‌ نوسراوه‌ی که‌سی وه‌ ک «مه‌لا محمه‌د - ی قازی» که‌ خو‌ی له‌ بڤه‌ چه‌ که‌ی ئه‌و بووه‌.

۲- ده‌ورانی ژیاوی مه‌لا مسته‌فای بیسارانی.

۳- نادروستی قسه‌ی که‌ سانی که‌رایانگه‌ یاندوه‌، که‌ بیسارانی مندالی نه‌بووه‌ و ژنی نه‌هیناوه‌. هه‌روه‌ ک ده‌رکه‌وت مه‌لا مسته‌فای بیسارانی کورپی مه‌لا «قطب‌الدین» عه‌ره‌ب بن مه‌لا «شمس‌الدین» و له‌ ئاواپی بیساران له‌ ئاواپه‌ کانی ژاوه‌رۆ - ی کوردستان یانزه‌ فرسه‌خی جنوبی غه‌ربی شاری سنه‌ له‌ ۱۰۵۲ی مانگی و ۱۶۴۱ی زاینی له‌ دایک بووه‌ و له‌ سه‌ره‌تاوه‌ هه‌ر له‌ بیساران ده‌سی کردوه‌ به‌ خو‌یندن و له‌ پاشان وه‌ کو هه‌مو مه‌لا و فه‌قی نیو کوردەواری بو‌ فیربونی عیلم و زانین به‌ فیرگه‌ کانداه‌راوه‌، له‌ فیرگه‌ی گونده‌ کانی ئه‌و ناوه‌ ناوه‌ و له‌ هه‌ورامان و له‌ حوجره‌ی فه‌قی یانی «پایگه‌لان» و «نو‌دشه‌» زانست و زانین و عیلمی خو‌یندوه‌ و سه‌ره‌نجام له‌ شاری سنه‌ مه‌عارفی ئیسلامی سه‌رده‌می خو‌ی ته‌واو کردوه‌ و ئیجازه‌ی مه‌لایه‌تی وه‌رگرتوه‌ و گه‌راوه‌ ته‌وه‌ بو‌ بیساران، خه‌ریکی ته‌دریس و کشت و کال و په‌ند دادانی

موسولمانانی ئەو ناوێ ناوێ بوو و شیعریشی و توو.

هەندێ رایان گە یاندووە کە بیسارانی لای عەلامە ی ناودار مە لاقاسم پایگە لانی دەرسی خۆیندووە، بەلام ئەمە راست نییە چونکا حاجی مە لاقاسم لە سە تە ی سیانزە هەمی کوچیدا ژیاو.

زانایی بیسارانی لە عیلمی ئوصولی (فیقه) و فەلسە فە ی ئیسلامیدا

مە لاقاسم فە ی بیسارانی لە زانستی ئوصولی (فیقه) ئیسلامی و زانستی فەلسە فە و کە لام دا، زۆر شارەزا و زانا بوو. زۆر بە ی مە لاقاسم هاو کاتی ئەو، و ئەوانە ی بە دوای ئەو دا هاتون بیسارانیا ن بە زانایە کی بە دە سە لاتی لە زانستی ئوصولی (فیقه) و فەلسە فە و کە لام دا، زانیووە و بە تایبەت حە کیم مە ولە و ی کورد، بیسارانی بە زانایی بالادە ست داناووە و لە ویش شوینی وەرگر توو.

بیسارانی زانایە کی پایە بەرز و تەرزووە زۆریش شوخ و قسە خووش بوو. بیسارانی زۆر دەم بە پیکە نین و روگە ش بوو، هەر وە کت لە هونراوێ کانی دەر دە کە و ی، خاوەن بیرو رایی، سەر بە خو بوو و فیکریکی ورد و قوول، دلیکی ناسک و هەستیکی بە تینی بوو.

عیرفان و خواناسی لە شیعری بیسارانی دا

بیسارانی شیعری عیرفانی و خواناسی زۆر، بو وینە لە پەرە ی او ۲ ی ئەم و تارە دا چە ند شیعەر مان لیکدا یو، هەر وایە کیکی دیکە لە غەزە لە عیرفانیە هەرە جوان و دل نشینە کانی بیسارانی ئەم غەزە لە یە کە پیشکە شتانی دە کە م کە بە ناوی (تەرسا بەر دە نم) ناو داوە:

تەرسا بەر دە نم ...	راسە ن سو ج دە ی دە یر تەرسا بەر دە نم
مە ی نە پای مە مەر مە سجد وەر دە نم	تە جیدی مە زهە ب عیسا کە ر دە نم
فە توای بەر هە مە ن گرتە نم نە گو ش	دینم دان جە لای دینی مە ی فرۆ ش
کە ر دە نم نە دو ش خە ر قە ی رە هبانا ن	کی شانم جا رو ی دە وری بتخانان
ئانە گشت جە وە خت نادانیم بیە ن	فە سلێ (سەر مە ستی) و جوانیم بیە ن
ئیسە ها جە گشت پە شیمانیم بەر د	فە سلێ پیریمە ن جوانیم و یە ر د

واتای واژه سهخته کان: ته ر سا: مه سیحی. به ر ده نم: بر دومه. راسن: راسته. ئەلی: من بومه گا ور له ده یری مه سیحی یه کاندای سو جده م بر دوه.

فتوای به ره مه من: به ره همەن، خودای هیندی به کان، ره ننگ بی ۸۰۰ سال به ره له دایک بونی چه زره تی عیسا به ره همەنه کان له هیندوستاندا خودای خو یان به وینه ی ئینسانیکی سی سه ر نیشان دابی و له وه ده چی ئەقانیمی سه لاسه (خودا، عیسا، مه ر یه م) له مه وه، وه ر گیر درابی. دینی سی خودایی هیندی یه کان (ویشنو، به ره همما، شیوا) یه. بیسارانی ده لی: له تافی گه نجیدا له به ره نه زانی دینی من، دینی عه ره ق فروشی خاوین کردو ته وه (من ئیستا له وه تو به مه) و ئیستا پیرو پوخته م.

ده توانین بلین: بیسارانی ره ننگه له عیرفانی ئیسلامیدا په یره وی ریبازو (رچه ی خه لوه تیه) بوبی، که له و روزگار هدا له کوردستانی ئیراندا باو بووه.

عه شق و ئە وینی بیسارانی

بیسارانی ئە وینداری کیژی بووه به ناوی (ئامینه) کچی شیر محمه د ناویک که خه لکی پایگه لان بووه، ئە و کیژ به بوته هو ی هه لقولینی شیع ره بیرو مئیشکی بیسارانیدا. شیع ره کانی بیسارانی ئە گه ربه چاوی ورد بو ی بروانین ئە توانین لانی که م بیکه ی نه سی به ش: غه رامی، عیرفانی، کومه لایه تی.

بیسارانی ئە وینداری خو رسک و سروشته، به تایبه ت دیمه نه جوانه کان، چیا به رزه کان، تافگه و قه لوه زه ی ئاوه کافوره کان، گو له هه زار ره ننگه کان، شاخی هه ورامان، ره زه میوه کان جیگایه کی زو رد یاریان، له شیع ره غه رامی یه کانی بیسارانیدا هه یه:

وینه ی غه زه لی غه رامی:

چراغ و نه وشه چنور چه نی گول	عه زم رای و سال تو شان هانه دل
چنور جه سه رکو و نه وشه جه چه م	گول جه گولستان وه هم به یه ن جه م
واتشان به من به نده ی فلانی	چون حال زانه نی، به حال مه زانی
یو نه رای الله بکهره کاری	بیاومی به وه سل ئە و دل به ر جاری

چراغ یه ههر سیم بهستن به دهسته
 ههر سیم یه ئاورد چون خاکه ساران
 چه دهسته، دهسته ی رزگاران بهسته
 ههر یه ک وایه ی ویم وه چه م مه داران
 وه نه وشه سه ودای خیال خال شهن

شوین دانانی بیسارانی له سه ر شاعیرانی کوردده واری

بیسارانی له سه ر هیندیك له شاعیرانی کورد شوینی داناوه و ئه سه ری کردو ته سه ر بان.
 بو وینه بیسارانی شوینی له سه ر دوزانای بلیمهت و مه زنه شاعیری کورد داناوه، یه کیان چه کیم
 مه و له وی کورده و ئه می تریشیان زانای بلیمهت (پیره میرد) ی نه مره، که پیره میرد به شوین
 وه رگرتن له بیسارانی شیعر و غه زه لی غه رامی (چراغ وه نه وشه ی) کردو ته سوورانی و به
 شیوه ی سوورانی ده لی:

ئازیر وه نه وشه و چنور له گهل گول
 چنور له ههردان، وه نه وشه له چه م
 سه ودای دیتنی توین که وته دل
 گول له گولستان، یه کیان گرت سه ر چه م
 ئه مه مان بو بکه و تا جی سه رمان به
 بگه ین به وه سلئ ئه و دو لبه رجاری
 هاته خزمهت به دهستی بهسته
 گیانیان به فیدای خاکی به ریته.
 چه کیم مه وله وی کورد له م پارچه شیعه ری خواری دا که له دهس پیری شکایهت
 ده کا و له گهل خویدا ده دوی له چه ن شیعه ری بیسارانی به وینه ی تیهه لکیش که لکی وه رگرتو وه
 که فه رمویه تی:

پیشانیم هه وهس زانووش جازمه ن
 یانی نیوچاوانم دانه و یوه ته وه و ئاره زوی وایه بگاته ئه ژنوم چونکا پیری هاتووه ورزیلی
 گرتنی پیوسته ۱.

۱- مانای واژه کان: (ئه ولای: بولای، پهستی: دانه وینه وه. وردیکلانه ن: وردیله. ههستی: بوون، وجود، مه وجود) ئه م شیعه ئه ئاماژه به ئایه تی پیروزی (ومن نعمه، ننکسه فی الخلق)

بالاکەردەووە مەیل ئەو لای پەستی وردیکلانەن دەروازە ی هەستی .
 مەعدومی! کردە ی بە دی هەزار تەرز
 زانوی ئومیدت ناوەرۆ ئەو لەرز
 ئەو کەس مەزانوو ستارەن ئارۆ
 جە و بوزورگ تەرەن شەو ئەورۆت نارۆ
 سفیدیت قەلغان پە ی روی سیات بو
 کە مانیت شەفیع تیردیات بو.
 تادەلی:

عەزابم ئەرسەدجە حەدبە رشی یەن^۱ جەروسیایم گران تەر نی یەن.
 من کە خەجالەت خزمەت ئاماپیم جە هەنم صەدسال دۆزەخ بو وە جیم.
 مو تریب، بو وە داد دلگیریمەوہ پیری ها ئاما وە پیریمەوہ
 نەوات و یرانە ی دل کەرۆ ئاوا چەنی (بەستە ی فەرد بیساران ماوا)
 نەوات: ئاوازی خو ش. لە گەل. بیساران ی ماوا: ئەو ی خە لکی بیسارانە، کە مە بەست
 مەلامستە فای بیساران یە. یانی: کاک ی گۆرانی بیژ بی بە هاواری داماوینەوہ چونکا پیری هاتوہ
 بە پیرمەوہ، وە بە ئاوازی خو شت دلی و یرانە م بەم شیعرانە ی خو ارەوہ ی بیساران ی ئاوە دان و
 شادبکە.

شیعری بیساران ی لە نیو شیعری مەو لە ویدا:

«ئینە گرد جەوہخت نادانیم بی یەن فەصل سەر مەستی جوانیم بی یەن»
 «ئیسە ها جە گشت پەشیمانیم بەرد وادە ی پیریمەن جوانیم ویەرد»
 کۆچ دواییمەن، یاوانم نۆبە نۆبە ی تۆبە مەن، کەرەم دار، تۆبە^۲.
 ئەم شویندانانە ی بیساران ی لە سەر مەو لەو ی و پیرە میرد، بەسە بوزانایی و جوان و یر ی
 وچاکی و شوین دانان و نەو ع دوستی بیساران ی.

۱- مانای واژە کان: ستارەن: گوناھ پۆشە. ئارو: ئە مرو. نارو: نەھینی. ناوەرۆ: نەھینیت.
 سفیدیت: ریش سپی پون. کە مانیت: جە مینەوہت وە ک کە وان. شەفیع: تکا کار. دیات: روانینی حە رامت
 بو نامە حرە م. - تادەلی:
 ۲- یاوانم نۆبە: بەسەرم هاتووہ. ویەرد: بەسەرچو.

بیسارانی و زیبازی رۆمانتیسیم

هه رچهنده، ههروه ک میژوده نوسی: سه ره له دانی رۆمانتیسیم له سه ره تای سه ته ی نۆزده وه له ئیگیس و ئه لمان و فه رانسه ده ستی پیکردوه، به لام بیسارانی له سه ته ی حه فده دا، ژیاوه که هیمان مه سه له ی رۆمانتیسیم دانه ها تبوو شیعی رۆمانتیکیش له ئوروپادا پیوه ندی به باری شارستانیته و ژیارو پیشه سازی و بوژانه وه ی علیم و هونه ریا باشر بلین: پیوه ندی به (رینسانسه وه) هه بو، یاله سه رده می سه فه وی یه کاندایه که مین چرووی بورژووازی سه ری هه لداوه له ئیراندا؛ که چی بیسارانی له بارو دوخی لادی نشینی و کشت و کالدا ژیاوه، به لام بیسارانی له شیعی سه ر به زیبازی رۆمانتیکدا، شیعی راناوه، چونکا بیسارانی له مه لبه ندیکی خو رسک و پپروته ژی له گولی ره نگا و ره نگ، چاوی کردو ته وه دیاره خو رسک و سروشتیش له زیبازی رۆمانتیکدا نه خش و ده ور یکی سرنج راکیشی بو هه یه که سه رچاوه ی حه سانه وه، به ختیا ری، بز وینه ری هه ست و عاتیفه ی هونه روه ره، وه هه م به دی هینه ری دهر د و که سه رو په ژاره یه. بیسارانی وه ک به دی هینه ری ک، خو رسک به و واتایه له دل و دهر و نیدا شوینی داناوه و بو ته سه ر چاوه و بناوان بو هه لقو لین وه ه ژاندنی ئه وینیکی خودایی و غیر فانی، هه روا خوشه و یستیکی پاک و بیخه وش بو ته هه ستیکی غه رامی، وه ئه و هه مو ه دیمه نه جوان و نه خشینانه ی کورده واری و ناوچه ی کورد و گوران که بو بیسارانی بونه ته وینه یه کی هه ست پیکراوی په روه ردگار، هه مو بونه ته هو، بو به دی هیئانی تابلو ره نگین و سیحراوی یه کانی بیسارانی.

چراغ ره زان بو، چراغ ره زان بو خاس ئیده ن گلکوم نه پای ره زان بو
 نزیک وه پرشنگ پای قه لوه زان بو ئامیته ی خاکم، و لگی خه زان بو.
 بیسارانی له تی روانینیکدا بو خو رسک و ته بیعه ت له م دوشیعه ردا ده لی خو زگه له دوای مه رگم
 گوره که م له په نای باخه تیری و ره زیک دابی، وه له نیزیک تافگه یه ک دابی تا پرشه
 و پریشکه پرشکی قه لپه زه و تافگه که، له قه بره که م بدات و فینکی بکاته وه و گلکو که یشم له گه ل
 گه لا ریزانی پاییزیدا ئاو یته بیی^۱.

۱- زمان و بیرو... نوسراوی زاناو موحه قیقی به ریز (محمد عادل محمد پور) مه ریوانی خوا بیپاریزی

تەشبیە لە شیعری بیسارانی و مەوله وی کورددا

حە کیم مەوله وی کورد لە شیعری کدا عالی ترین تەشبیە و بە لیغترین تەشبیە بە کار بردووە

کە فەر مو یە تی:

گۆل چون روی ئازیز نەزا کەت پۆشان

و ه فراوان چون سه یل دیدە ی من جو شان

کە لە م شیعەرە دامە و لە وی بە جوان ترین شیو تورت و ناسکی و جوانی گۆلی بە جوانی و

زەرینی گۆنە و رومە تی ئازیزە کە ی تەشبیە کردووە، هەروا بە فراوی کۆیستانی بە لافاوی ئە سرین

و فرمی سکی ئە ویندارە کە ی دە شو بهینی... دیارە کاتی ورد بینانە بروانینە ئە م شیعەرە ی

مە و له وی ئیتر بو تە شیبە ی عالی و بەرز و تەرز هەربە م شیعەرە وینە دە هینینە و و قەت نالین:

(ئە بو حنیفە کابی یوسف) - بیسارانیش دە لی:

بەرەزایی هەن جە سایی کە مەردا

پەخش و پەر کەردەن بە و سەراندەردا

چون زولفی یاران، سافی سەراوین

مە گیلۆ نە دە وور، توفانی سو ب خیز.

کە گۆلە بە رەزای بە زولفی یار شو بهاندووە، کە ئە مە لە زانستی بە لاغە دا زور جوانە و

بەرز و عالی یە.

بیسارانی و خواجە حافزی شیرازی:

بیسارانی لە بابەت حافزە و ه فەر مو یە تی:

حافظ باحیسی شاخی نە باتت به نوشیدە ی جام جورعە ی مە ماتت

بە هە وای (گۆلگەشت) سەیری (موسە للات) بە ئاب (روکنا باد) سە رچە شە می حە یات

بە (لسان الغیب) سینە ی پیر جە دور مایە ی دل جە گەنج، بە حری مە عنا پور

جە و ساو ه قیبلە م جە من دور کە فتن سە رت پای بالام ئالودە ی نە فتن

بوخرمەت کردن بە زمان و فەر هەنگ و ئە دە بی کوردی کوواری ئا وینە چاپی ۱۳۷۴ و پەرمانی ۲۲ تا ۲۱.

فائلی (وصف الحال) باوەر پەزیم مونساب بە حال جەستە ی خەستە ی ویم
 هەرشەو جە ئاسمان قەبیرت پەرنۆربو دیدە ی بەد جە شاخ زوبانت دوربو.
 ئەم شیعرا نە نەشانی ئەو نە کە بیساران ی کە وتوتە بن شویندانانی حافظ و ناسیاو بە ئەدەبی
 فارسی بوو و زۆر جوان و شاعیرانە کە لکی لیبی وەرگرتو جە چون لە زەمانی صفەوی یە کاندای
 ژیاو، هەروەها بە شیو و شیوازی هیندی و شیو کانی دیکە کە لە و خولەدا لە ئیرانی صفەوی دا
 باو بوو و سودی وەرگرتو.

ئەستیعارە لە شیعری بیسارانیدا:

یە کێک لە نیشانی کانی رهوان بیژی و زبان تەرولە باری و جوان و بیژی ئەو یە، کە شاعیر
 یانوسەر لە وردە کاری ئەدەبی و هونەریدا، وە لە بە کاربردنی ئەستیعارە و تە شیبە، هەر و لە
 خونجاندن و گونجاندنی ئەرکانی بە لاغەت دا بە وزە و بە هیز و بە دە سەلات بی. جە لە بەر ئەو ی
 مەولانا بیساران ی لە فەرھەنگ، زمان و ئەدەبی عەرەبی و فارسی و مەعارف و زانستە کانی
 قورئانی و ئیسلامیدا، هەر و لە زانستە کانی بە لاغە، بە دیع و مەعانی زۆر شارەزا و خودان بیرو
 وردبین و بیتریز بوو، لە و جوورە زاراوانەدا زۆر بە وزە و خاوەن نەزەر بوو، ئەو یە لە شیعری
 بیسارانیدا زۆر چاوت بە وردە کاری، تابلوی رەنگاوەرەنگ دە کەوی، کە پەرو تە ژین
 لە صووهری خەیاڵ، بیرو وردو تازە کە دارمان لە واتای نەخشین و رازاوە، جەئەو یە کە
 شیعەرە کانی بیساران ی پەرو تە ژین لە و جوورە زاراوانە و بە وینە ی سەهلی مومتەنیع خو پان
 دە نوین، کە دە لی:

دیدە م بینایی تیش غەمانو پەرو بال نە دەور زولمات مەشانو
 بی ئەو ی بە دوای واژە و واتادا گەرابی، ئەستیعارە و واتای تازە ی بە کاربرو، زولمات
 ئەستیعارە ی مە کنبە یە، کە شوبهاو بە بالندە یە ک، کە پەرو پال لیکدە دا، مەل و پە لە وەرە کە، ناو
 نە براو، بە لام لە باتی ئەو پەرو بال، ناو براو، کە قەرینە یە بو ناسینی بالندە کە (مشبە یە)
 هوشوبهاو بە (زولمات) کە (مشبە) ه.

بیسارانی له سه قافیە (مهسنهوی) شیعری وتوو، یانی (قافیە) لههه ر نیوه شیعر یکدا
 سه ر به خوێه، بیسارانی خووی وابوو، له نیوه شیعر یه کهم و دوه مدا (قافیە) ی یه کسان ی
 هیناوه و نیوه شیعره کانی دیکه ی به پێی زهوق و سه لقه ی خو ی، گور یونی، ههروه ک
 فرمو یه تی:

ئاخ په ی منالی ئاخ په ی منالی ئاخ و در یغا په ری منالی
 گو شه ی خا تر م جه خه م بی خالی لاقه ی د بیم، جه تان، جه وه شی وتالی
 هه ر بازیم مه که رد من چه نی یاران مه شیم وه با وه ش نازک ناز داران
 ئیسه جه شومی زه مانه ی باتل نازاران یه ک یه ک لیم مه که ران سل
 بیسارانی له شیعر ی یه کهم دامنالی وه له شیعر ی دوه مدا (قافیە) ی خالی و تالی که چی له
 شیعره کانی دوا ییدا (قافیە) شتیکی دیکه یه و جورا و جورن.

سه رچاوه: میژوی ئه ده بی کوردی، به غدا (١٣٧١ ی مانگی و ١٩٥٢ ی زاینی په ره ی
 ١٨٠ و کوواری گه لاویژ په ره ی ٢٠ و ٢١ چاپی به غدا ١٩٤٤ ز، ژوماره ی ٤ و ٥ کتیی
 پیری شالیار په ره ی ٣٧ - دیوانی ده ستخه ت به لیکۆلینه وه ی جه نابی سه ی د تا هیر هاشمی
 خوالیخو شبو - تاریخی مه شاهیری کورد، عوره فا، عوله ما، ئوده با، شاعیران به رگی یه کهم
 دانراوی زانای خوالیخو شبو بابا مه ردوخ رو حانی شیوا - چاپی ١٣٦٤ تاران سروش - په ره ی
 ١٦٧ تا ١٧١ وه کتیی ژینا وه ری زانایانی کورد له جیهانی ئیسلامه تی یا گه نجینه ی فره هه نگ
 و زانست چاپی ١٣٦٤ به ژماره ی (ثبت کتابخانه ملی) تاران ٧١ - ١٥/١١/١٣٦٣ ی
 هه تاوی نوسراوی محمه د صالح ئیبراهیمی محمه دی (شه پۆل) په ره ی ٢٧٦ تا ٢٨٦ - وه
 زمان، بیرو... نوسراوی زانا و لیکۆله ری به ریز: (محمد عادل محمد پور) خوا بی پاریزی بو
 خزمه ت به زمان و فره هه نگ و ئه ده بی کوردی - کوواری ئاوینه به کوردی چاپی ١٣٧٤ هه
 تاوی ژماره ی ٢١ و ٢٢ په ره ی ٢٢ و ٢٦ - زمانه وانی محمه د مه عروف فه تاح په ره ی ٣ و
 ریبازی رۆمانتیک له ئه ده بی کوردیدا، دانراوی خورشید ره شید ئه حمه د - دیوانی حه کیم
 مه وله وی کورد په ره ی ١٠٨ تا ١٠٥ چاپی ئوفستی سه رما وه زی ١٣٦٧ ی هه تاوی به کو
 کردنه وه و لیکۆلینه وه ی زانای پایه بهرز ئیمام شافع روژگار عه للامه ی موحه قیق مه لا

عہ بدولکہریم مودہر یس خوا دہ وامی ئە وزاتہ موبارہ کہ بدا. دیوانی زانای بلیمہ ت بیسارانی بہرگی یہ کہم بہ کو کردنہوہ و لیکدانہوہ و لیکولینہوہی کہ یومہ رس (عبدالغفور) نیک رہفتار سولہ یمانی بہ یارمہ تی کو ماری عیراق ئە مینداریتی گشتی روشنبیری و لاوان ۱۹۸۱/۶/۱۸ ی زاینی و ۱۳۶۰/۳/۲۸ ی مانگی ۱-.

۱ - ئەم وتارہ بو کونگرہی ریز دانان لە بیسارانی نوسراوہ، کونگرہ کہ لە شاری مہریوان لە سالونی تازہی فہرہنگ و ئیرشاد-ی شاری مہریوان لە روزانی پینجشہمہو ہینی ۲۷ و ۲۸ ی گولانی ۲۶۰۸ ی کوردی و ۱۳۷۵ ی ہہتاوی و ۱۵ ی مہی ۱۹۹۶ ی زاینی و ۲۷ ی زیحہجہی ۱۴۱۶ ی مانگی بہریوہ براو ئەم باس و لیکولینہوہ لە روژی ۱۳۷۵/۲/۲۷ دوا بہ دوا ی قسہ کانی ئوستانداری کوردستان خوم خویندہوہ • شہ پوئل •

چیرۆکی تەنزاوی

چیرۆکی تەنزاوی شیعیری فولکلۆری حاجی مام رێوی بە دەنگی کاک: رەشاد کە شیعرە کانی برای رووناک دل کاک: رەسول قەرە کەریمی دایناو و لە قەوڵی مام رێوی یەو وە کە دەچێ هەندی پارچە بوو دەسره و میزەرهی دەوری سەری بکری و روو دە کاتە پارچە فرۆش و پیتی دەلی:

رۆلە گیان بیفرۆشه به من
 من دوستی بایتم چۆن دەبم بە دوژمن
 من عاشقی دینم کوا عاشقی زێرم
 بیکەمە دەسمال بوو بەستنی چاو
 ئەمجار دەتوانم یە ک یە ک بیان خۆم
 کەری پەیدا بکا بەو نیو شەو
 کەشیدە زەردی بوو سەری ساز کرد
 کەلەبایکی دی واقعی برده وە
 دەبی بوو کوئی بچی بە سواری کەری
 قاتلیی ئەو و داعبای کیوی یە
 گەرچی قاتلی من لیت هەر اسم
 توو مام رێوی ئەم ریش و پەشمە
 بەم زیکرو ویردە دە فەرموی فەسیح
 ئەم کەشیدە یەت لە بەرچی پییە
 بە لای خۆت مەلاو خاوەن ئیمانی
 قەت نە چوئی نوژی بە یانی
 چۆن پایوی عالم بەسە هو دەچی
 ئاخر و عاقیبت مەلای هیچ نەزان
 بی ئەو هیچ بلی و فریوی خوارد بوی

بوو حساب دەکەم بە پازدە تمەن
 من توو، حیلە و ناگێرم
 ئەم تەبلیغاتە کە بکەم تەواو
 تەواوی مەلان فریو دەخۆن بووم
 بەلی رێوی فیکری هینا سەر ئەو
 هەستا لە رێو، کەری پەیدا کرد
 لئی سواری کەر بوو بە کەشیدە وە
 وتی: عەجایب باوەر ناگری
 کە لئی خوردبوو و زانی کە رێوی یە
 کەلەشیر وتی: چاکت دەناسم
 لە بوو کوئی دەچی بەم کەشم و نەشمە
 بە کەشیدە و بەرمال و تەسیح^(۱)
 لە بوو کوئی دەچی مەقسودت کوی یە؟
 وتی: خو ئەتو قورئان دەزانی
 چۆن توو مەلابی و شەرع بزانی
 نازانی ئەم دەچم بوو حەجی
 توو ئەهلی عیلمی بوو حەجیک ناکە
 بە بارە قەللاو تەعریفاتی جوان
 چو لە پشتەو سوار بوو وە کو خوی

وه ننده نه رۆيشت گه يشته له گك له گك
له بۆچ لايهك ته شريفو ده چي؟
ده رۆين بۆ مه ككهو به حه ج موحتاجيم
چونكي ئيسلامي و ئاخري ده مرئ
مه جبورم ده تبه م وه كو كه له باب
كو جايي باوه رپي به من دوژمني
منيش ديم بۆ حه ج ره فريقي ته توم
هه تا بمينم خه يانه ت ناكه م
يا سوارم كردوو ه ته وه مه لايه
زۆر ده ردي مارو بي ئاويم ديوه
حاجي و غازي ربي به هه شت پي يه
بۆييم هيناوه به و ده ر دو غه مه
بۆيه به دايم كزو بي ده ننگم
له كاتي گيان دان مه لام نه گاتي
تاكو ئيشه للا مه حفوز بي دينم
ئاوري جه هه نه م بكامل و جيم
كه خويندي مه لاه له سينگي دايه
كه ئيمان دارو ته هلي رۆزو نووژ
له حاندي رپوي دلي بوو به ئاو
لبي سواري كه ر بوو خوي خسته پشتي
زه رديكي بۆ گرت و ئاورپكي داوه
تا كه ولي ده كه م پيوه ي ده كه م ديقي
سه ممي قاتله و سه به بي ده رده
چي له گه ل ده كرئ كه ته وه ش نه دا
به پۆنزيكه وه عه ينه ن وه كو گه ف
خودا له و رينگا كو مه گمان بكا
كه ويك بانگي كرد له شاخ و زه ردي
بالنده ت نه هيشت پار نه وه ده مانه

ئه مجار مام رپوي زالمي ده ره به گك
بانگي كرد له گك له گك رپوي له بۆ كوئ
رپوي بانگي كرد: باوكه كه م حاجيم
باكه ر ماندوش بي و جيگايش بگري
كه بۆم رينگايه بيي به دلي كه باب
وتى: مام رپوي تو زيده دي مني
كه بيانو نه گري و قه سه م بخوي بۆم
وتى هه زار جار به و حه جه ي ده يكه م
بابم به قورئان تو به م كردوو ه
من ته و رينگام دوو جار برپوه
تو بۆ شه ري مار سه ر نيژه ت پي يه
ئه و جا كه له باب كه ته و عالمه
من له خو فسي مه رگك يه كجار دلته ننگم
ده ليم مه بادا بكه م وه فاتي
بابي عالم له پشت سه رينم
مه بادا شه يتان زه لله بكا پيم
ئا به م قورئانه مه نزورم وايه
جا ته گه ر ديي بۆ حه ج فه رمو، وه ره پيش
كه له مه جليسي مه وعيزه ي ته واو
ئيتر خوي نه گرت يه كجار به گشتي
رپوي كه له گك له گك دي له داوه
وتى: له خورا كردم به ره فيق
گوشتي له كوئ بوو ته م دارو به رده
وتى: رازي به، به به شي خودا
رپوي ته م سه فه ر روي كرده له گك له گك
واچا كه برۆين بۆ مالي مه ككه
وه ننده نه رۆيين له شاخ و به ردي
وتى: فيل باز پيري زه مانه

ئەو بالئندانە بو ھاتونە لات
 من كەوى راو بووم لە لای قەرەچى
 بو سىرمە كونىك مىلى خۆت دەشكان
 لە بو ئىعتىبار فىلىكى جوانە
 لە كوئىيان دەخۆى كەوا كەيف خۆشى
 ئازاوبە كارى فرىن و بدەو
 بئى ئىمان نەبوو، وەك ئەرمەنى و جو
 خودايش لئى قەبول كردو موسلمان بوو
 بخوازئى ئەمان دەى بەخشم فەورى
 گوناھى پىشوى بو حىساو ناكەم
 بەسمە رەفىقى تەسىحى ناجىم
 پىت وایە بو گوشت ئىمانم بەرم
 نەعوزبىللا، كارى وا دە كا
 ئىشى ئەو وەيە بو خۆت بئى دىنى
 دلسۆزى تۆشم نابم بە دوژمن
 چ بکەين بە ئەتو روون دەبئى دلمان
 ئەم وەسىەت نامەى بو من داناو
 لە پاش ناشتن و تەلقىن كردنم
 كە ساحىب دىن و ئەھلى بەھەشتى
 ئىجازەى بدە سوار بئى لەو كەرە
 خودا عەتاكە بە ئەو ئىمانى
 ئەو وەختە عەھدم لە گەل كردوو
 ئەگەر دەر نەچئى و بتوئى كەرم
 وەسىەتى بابت بەجئى دەھىتم
 كورى جوانچاكى خال لە گەردنم
 كىئى مۆلەت داوہ بلى جەھىلە
 من قاتلم، سەگەو تۆ پىرە ھەلۆ
 رۆژى تۆبەيەو پەنا بردنە

ئەلئان بو شىخىت چت بەسەرھات
 واچاكە برۆى لە پىشيان لاچى
 تۆ چەتەو دز بووى لە لای چادرەكان
 ئەمما كەشىدە يەكجار ھەرزانە
 ئەرى مام حاجى كەشىدە پۆشى
 رىوى ھاتە جواب، وتى: مامە كەو
 تۆ خودا نەسوحىش خراب نەبوو زو
 بوچى لە پاشان كە رجوع بوو
 خودا فەرموئە ھەر زەمان لە پىش مردنى
 روحىمى پى دەكەم
 من تۆبەم كردوو بە لای خۆى حاجىم
 ناىنى حاجىم كەشىدەى سەرم
 كەسى دەست بگىرى بە قولفى مەككە
 تۆ بوئى ئەلئان لە من زەنىنى
 من لەبەر بابت كە دوست بوو بە من
 بوئى پىت دەلئىن: وەرە لە گەلمان
 خودالى خۆشبووى باوكت نەماو
 نووسىوئە حاجى لە پاش مردنم
 ھەر كات بو حجەى سىوہم روئىشتى
 كورە كەم لە گەل خۆت لە بو حجەى بەرە
 ئاواى نووسىوئە لە كاتى ژيانى
 تۆ خوا لىخۆشبووى باوكت مردوو
 كە بچمە حجەى رۆلە تۆيش بەرم
 لەسەر ئەو عەھدە ئەگەر بمىتم
 تۆيش رەفىقم بە لە حجەى كردنم
 ئەجەل لە شوئىن ھەموو كەس وئە
 نات كەم نەسىحەت بە كىنەو دەھو
 چون عاقىبەتى ھەموو مردنە

ده‌بئی به دین و دوستی خودا بین
 بییه ره‌فیقمان تاقه‌تمان نه‌چئی
 ئەوه‌ی ده‌یزانی له‌بیری چۆوه
 كه‌وی هینا‌خوار له‌روه‌زو به‌رد
 ره‌فیقی حه‌ج و ریگای یه‌قینم
 بگ‌رین له‌سه‌ری ده‌سنوژی ته‌واو
 دلم ده‌توقئی بـه‌فه‌وتئی نوژیتم
 كه‌ ئاونه‌ نوژیتم بکه‌م به‌ ته‌یموم
 هه‌لی گرت به‌ خا‌ک ته‌یه‌مو دوجار
 كه‌شیده‌ی سه‌ری به‌ با‌ک‌راوه
 ساز بوون هه‌موویان لئی سوار بوون له‌ که‌ر
 كه‌ به‌ ته‌یه‌موم دای به‌ست له‌ کیوی
 کوا‌خاوه‌ن ئەقل و ساحب ئیمانین
 له‌و زاته‌ گه‌وره‌ ئەمین نه‌بین لئی
 به‌ره‌و مه‌دینه‌ که‌ بوون ره‌وانه
 له‌ بن‌ که‌له‌ کی‌ک بانگی کرد په‌پو
 ئیوه‌و ره‌فیقی ریوی حیلله‌باز
 بئی دین و مه‌ل خۆر و جو‌چکه‌ زگ‌ دره
 وا بانگمان ده‌که‌ی ده‌خوینی له‌ دوور
 که‌ که‌وته‌ شوینی مایه‌ی نه‌جاته
 له‌ ریگای بوغزو حه‌سه‌دو کینه
 قه‌سه‌م به‌ شیخان و به‌ ده‌سته‌ی پاکان
 له‌ نیوه‌ شه‌ودا مه‌رگتان ده‌بینم
 خۆ‌بابت وه‌ک تۆ بئی ئیمان نه‌بوو
 زۆر موسلمان بوو یه‌که‌جار به‌ ئیمان
 ئیتاعه‌ی نه‌بی له‌ لای فه‌رز بوو
 ئەو پیغه‌مبه‌ره‌ گه‌وره‌و نورانی
 له‌سه‌ر باوکتی کرد ئەم تاجه‌په‌ره

ئیمه‌ ساحیبی دوژمنی وابین
 جاتۆ بو‌نابی بچین بو‌حه‌جئی
 که‌و فریوی خوارد سوار بوو له‌ خۆوه
 حاجی به‌ حیلله‌و به‌ که‌شیده‌ی زه‌رد
 که‌ سوار بوو، وتی: ره‌فیقی شیرینم
 وه‌ختی نوژی هاتوه‌ چ بکه‌ین له‌ بو‌ئاو
 چون روژ دره‌نگه‌ له‌ تاوان گژیتم
 وتی: دابه‌زن یه‌که‌جار ماندوبوم
 ئەم سه‌فه‌ر حاجی له‌ که‌ر هاته‌ خوار
 که‌ نوژیته‌که‌ی خویندو ئاوری داوه
 فه‌وره‌ن که‌شیده‌ی به‌سته‌وه‌ له‌سه‌ر
 سه‌ریان سوورما بوو له‌ نوژی ریوی
 وتیان به‌ یه‌که‌تر ئیمه‌ نه‌زانین
 بو‌ده‌بوو ئەوه‌ل باوه‌ر نه‌که‌ین پیی
 له‌سه‌ر ئەم نه‌قله‌و ئەم به‌حسه‌ جوانه
 وه‌نده‌ نه‌رۆیین که‌ سوار بوون هه‌موو
 وتی: له‌ بو‌کوئی لئی سوار بوون به‌ ناز
 نازانن ئەوه‌ له‌ بنه‌وه‌ بپه‌ر
 وتیان: مام په‌پو وریای به‌شه‌دور
 چ هه‌دت هه‌یه‌ بلیی به‌م زاته
 ئەغه‌زه‌نه‌للا که‌ بلیی: بئی دینه
 په‌پو هاته‌ جواب وتی: براكان
 ناتان باته‌ حه‌ج برای هاودینم
 ریوی هاته‌ جواب، وتی: مام په‌پو
 من بابتم دیوه‌ له‌ لای سوله‌یمان
 هیند خو‌شه‌ویست و پایه‌ به‌رز بوو
 هه‌زرتی سوله‌یمان له‌ کاتی ژانی
 کردی به‌ وه‌زیر بو‌ته‌کیرو را

چون پیشهت خواردنی سویندی درۆیه
یادی به خیر بی و عهفو بی ره بی
چون تو به جارئ شانت کرد نهوی؟
وا ریگای فهرزو ئیستاعت ناگری
حه جمان له گهل بکهی و بی به دهلیل
ئیشه لالا ته تو بو به ههشت ناچی
روی کرده ریوی عهززی کرد به سه
له گهل خۆتم خهی بهم بیانه جوانه
له شاخ و بهندهن و چرئ
ئهوه ئهمن نیم بکهومه دامت
وتی: زور سهیره و قسهیه کی خوشا
بههم شهرف و ئابرو ناموسم
ئهعازه نه لالا بچم بیان خۆم
وهه بو حه جئ و لئی سوار به له کهر
به عهزمی خواردن هیچ مهلی ناگرم
بو رهزای خودا حه ج به جئ بینه
کهه وایه روژی تو به و ئه مانه
به فریبی شهیتان خۆت مهخه دوایه
چو له پشته وه، وهک ئهوان سوار بوو
وتی: مام په پو تو بو قرژی
رهنگ بی هی تو بی ئه م بونه خوشه
به بۆنی پیسی میشکی سهرم چو
ئهوه چاتره له سیرمه کۆنی
نهک وهختی برپاو فریا نه کهوین
وهختی روژ پهرو نیک ئیواری
دوو کۆتر چاویان به ریوی کهوت
وا به درهنگه وهه له ولای ئیواره
بو بوونه ئه سیری دهسی ئه و جووه

زۆرم پی حه یفه ئه لعان هی تو یه
له بیرمه بابت له خزمهت نه بی
رۆیی بو حه ج بو کردنی ته و اف
پیم به ته مانی په پو بهم زووه بمری
له بری له بو رهزای خودا وهندی جهلیل
که چی جه نابت مانعی حه جی
په پو که بیستی ئه م نه قل و قسه
وتی: ده تهوئ وه کو ئه وانه
ئههوسا نیوه شه و بمبهیه کونی
بیانوم پی بگری و بمکهیه شامت
ریوی پیکنه نی و قاقای بو کیشا
تو باوهر ده کهی به هه وای نه قسم
لهم ریگا پاکه ره فیقانی خۆم
ئه م فیکره قۆره دهه بکه له سه ر
ئه مهش بزانه چون ئاخری ده مرم
بو ییت پی ده لیم تویش ته شریف بینه
ده زانم ئاخری هه مومان نه مانه
ده خیل و ئه مان بو ئه و ریگای
به حیلله ی ریوی ئاخری مام په پو
سوار بوو په پو، ریوی به گرژی
دلی پاکه تو بو حه ج له جۆشه
وتی: به خۆرا هیام مام په پو
وتی: رازی به به تهۆزه بۆنی
وتی: حاجیه کان با به ریکه وین
سواری کهری کرد هه مووی به جارئ
له هه ورازی داو له کهل سه رکهوت
پیان سهیر بوو ئه و خیل و باره
کۆتره کان وتیان ماندونه بنه وه

وتیان: حاجیه و تۆبە ی کردوو و
وتیان: چۆن باوەر دەکەن بەم گورگە
نازانن ئەو قاتلە بۆ ئیمە
رێوی هاتە جواب وتی: کۆترەکان
بە درۆ پیاوی پاک نایتە دوژمن
قە لەسابونی جوچکە ی رفاندوی
ئەبقتیرا پیم بکە ی بەم کەشیدەو
قەسەم بە خودا لە روژی مەحشەر
گەر قاتلی جوچکەم بە قسە ی ئیو
کوا شاھد بلی: بە ملم وە بالی
ئەو دەفەرمون پەروەندەم هە یە
کوا عە کس و مورو ئیمزای کاغەزم
کە چی پەروەندە زیندو کردنەو
بۆ وە ی لیو نە گری خودا غەزەب زوو
کە بێنە حەجی ئازادو دەکەم
فەرمايشات وتیان زۆر جوانە
ئەعتا و بەخشینی ئەتۆ تەواو
وتی: زامنم لە بۆ روژی مەحشەر
دەلیم: ئەم دووانە مەنسوی مەن
ئەمجار خۆ ئیدی قسە و نەماو
کۆترەکان سوار بوون لە دوا ی کەووە
ئەمجار مام رێوی بەم کۆل و بارە
وتی: دەبئی من کارئیکی وا بکەم
وتی: براكانم ئەو شەو داھات
وہرن بۆ ئەم شەو جی یە ک دەزانم
با بچین بخەوین سەرم دە کا ئیش
تیکرایی وە پیشدان، بۆ نیو ئەشکەوت
لە نیو شەو دا کە لەبابە سور

بۆ و لانە ی دەلین: دلی مردوو
تۆبە ی بەراستی نەمان و مەرگە
چوار جوچکە ی خوار دین پەروەندە ی پیم
بەم حەجە ی دەچم قەسەم بە قورئان
کەشیدە ی سەرم شاھیدە بۆ من
خەجالەت نابی بە من دەلی: جوی
ئەفەرین قاتلی جوچکو دیتەو
شکایەت دەکەم لە لای پیغەمبەر
کە بوختان ناکەن لەو شاخ و کێو
کوا سەری جوچکەت یا توکی بالی
ئەگەر راست ویژدانو هە یە
بە چ دە لایل قاتل یا دزم
لە پاش ہزار سویدی بە درۆکەوتنەو
زەلیلو نەکا لە دەستی باشو
ہەردووکتان دەبەخشم روحمو پیدەکەم
حازرین بیین بۆ حەج لە گەل ئەوانە
ترسی عەزابی خودامان ماو
بۆ خۆم دەتان بەم بۆ لای پیغەمبەر
وجوودی ئەمەن بۆ وان زامنە
فەرمون تە شریفو سوار بن لە دواو
دەگریان بە جوت و ہەر دووکیان پیکەو
کەوتە خەیاڵ و غەم و پەژارە
ئەکشەوت و کوئیک بۆ وان پەیدا کەم
رۆینیمان پی ناکری ناگەینە ئاوات
ہیلانە ی خۆم بوو و جیگای شەوانم
بۆ خوا موتیع و عەبدو نوکەرین
بەردنیە لای ژوری و لە دەرا خەوت
بە عادەتی خۆی خویدی قورەقور

ریوی که له خودای دەویست ئەوه
 هاته جواب وتی: نادان بێسهواد
 بو بئی دەنگ نابی قاتلی گەندوگو
 نازانی شەرە بانگی نیوه شهو
 شەرع نەزانی بئی ئەقلى نەفام
 که دای پەلامار گرتی گەردەنی
 حاجی بئی ئیمان بەم شکل و وینە
 له پاشی ئیعدام و هەراو چەقە چەق
 که حاجی زانی ئیعتیباری چوو
 تـوـرـە بـوـو وتی: درێژی زەلام
 نـازـانـی ئەم تەقە تەقە
 مەخسوسەن خەلک له بو ئەم هاوینە
 ناترسی له دئی هەل بسئی هاوار
 چوون تۆ دەتەوئ بـم دەی بە گـرتـن
 خاینی بئی شەرەفی بئی ئەقلى نەزان
 فەوری پێدا هات له هەلۆ گشت تر
 له پاش خواردنی له گک له گی برا
 که ریوی بیستی قاسپە قاسپی کهو
 وتی: زۆله کهوی قرتی بئی شەرم
 تۆ تەوهینت کرد بە مالی مەککە
 حیزباب قاسپ و هۆر لەم کونە بەردە
 ئەوه مەعلوم بوو بئی ئابروی لوتی
 چون هەرزەو سوکی بەسەری بابم
 که تاوی دایئی سینگی کهوی گرت
 له پاش خواردنی کهوی خاکسار
 هەر ئەوه نەدە بیستی ببو ببوی پەپو
 تـوـرـە بوو وتی: من بئی حەقو مزد
 که تۆبەئ بکەئ له شوینتی بابت

بیانویە ک هەلکەوئ بەو نیوه شهوه
 گوم بە داوین و ئاتەگی کهوات
 بەم قۆرە قۆرە میشکی سەرم چو
 دوو هەزار هەتیو هەل دەستی له خەو
 ویژدان مەحکومت دەکا بە ئیعدام
 بوو بە قایز و پەیکی مردنی
 بە عومری مەلا دوایی پئی هینا
 له گک له گیش دەستی کرد بە تەقە تەق
 رۆژ مەعلوم بکا هەل دەفرن هەموو
 بو چوکت دەگیم پیت واکەر و گام
 چەن له بو ئیسلام مە کرو هۆ رەقە
 لەبەر چەتەو دز یە کجار زەنینه
 بئین دەس گیرمان بکەن له ئەشکەوت و غار
 بـمـدەـی بە دوژمن بو ئیعدام کردن
 ئەلعان مەحکومی بە مەرگ و نەمان
 کهوئلی کرد له گک له گک و کردی بە و شتر
 کهویش کردی قاسپە قاسپ بە هەرا
 بو بیانو گرتن راپەری له خەو
 بو بوکم بو دئی بەزمت کرد گەرم
 ناکا بییه حەج خودا عەفوت کا
 پیت وایە بەنەدن و رەوهزو زەردە
 هەزار حەجیش بکەئ تۆ وه کو خۆتی
 مەحکومی ئەلعان بییه که بابم
 بە دەم ریوی یهوه گیانی دەرچوو مرد
 پەپو سوله یمانه کهش خویندی دو سیجار
 لهویش تـوـرـە بوو لئی راستەوه بوو
 بو ییم هەلگرت باوک چەتەو دز
 نە ک بچیهوه سەر خوو رهوشتی بابت

بابه سه گه كهت له پيش توپيني
 له باره گاي رهسولي خودا
 نه ترسا له بهر ئەم تاجه‌ی دزی
 ئەلعان ئەم تاجه‌ی تو ناوته له سه‌ر
 چون ئەلعان له تو ئاشکرا بووه
 به جیگای باوکت ئیعدامت ده‌که‌م
 که تاوی دایئ سه‌ری په‌پوی گرت
 ئەمجار ته‌مام ریوی به‌که‌یفئ ته‌واو
 ئەمجار کوتره‌کان به‌هه‌وا‌ی جاران
 ریوی رووی کرده دوو کوتری فه‌قیر
 بو بابو مردوووه بو‌ی ده‌گیرن شین
 بو نالین به‌من چيو لئقه‌وماوه
 وتیان: عه‌رزو که‌ین ئەتو ته‌واوی
 که ئیجازه‌ بده‌ی به‌وه‌که‌ بلیی برۆ
 ئەلعان هه‌رسیکیان دینیته‌ حوزور
 حاجی پیکه‌نی که‌شیده‌ی دانا
 ئیجازه‌ ئەده‌م پیی بلی: برۆ
 نیره به‌دزیه‌وه‌ وتی: به‌میوه
 زانی تاجی و توله‌ به‌ریوی فیره
 که‌ میوه‌ فری ده‌رچو له‌ ته‌له
 کوتر وتی: ده‌بی مه‌کری ده‌رینم
 ده‌ستی کرد به‌ لاق و به‌ بال هه‌لاتن
 به‌و جووره‌ بردی سی توله‌و تاجی
 وه‌ره‌ ره‌فیقم هه‌ر سیک له‌ گه‌له
 وتی: براگیان مه‌یان هینه‌ پيش
 وتی: ئەوه‌ تا وات ده‌که‌ن عه‌رز
 ده‌لین: دیته‌ ده‌ر یا بیینه‌ ژورئ
 وتی: ناکری دوورکه‌ون که‌می

گوی سه‌گ به‌ گۆرو مه‌زه‌هب و دینی
 یه‌عی: سوله‌یمان روحم بی فیدا
 که‌ ئاخ‌ر توپی له‌ گل‌دا رزی
 به‌ قانونی من و شه‌ری پیغه‌مبه‌ر
 باوکت دزیویه‌و ئەه‌ویش مردوووه
 به‌م مه‌که‌ه‌ی ده‌چم روحم پی ناکه‌م
 جه‌رگ و ریخۆله‌ی به‌ گۆرئ وه‌رگرت
 به‌ خو‌ی گوت حاجی ئاوا ده‌بی راو
 به‌گمه‌و ناله‌ فرمیسکیان باران
 وتی: پیم وابوو پیکاون به‌ تیر
 مه‌لعونی مورته‌د فاسقی بی دین
 کامه‌تان باکوو مردوووه‌و نه‌ماوه
 دوقه‌لمان دوسته‌ له‌ گه‌ل مرایی
 من بارمته‌ بسم له‌ خزمته‌ ئەتو
 له‌ سایه‌ی لوتفت کارمان ده‌بی جور
 وتی: زۆر چاکه‌ فیلیکی جوانه
 هه‌رسیکیان بینئ بو لای نیوه‌رۆ
 هه‌سته‌ بگه‌رئ له‌م شاخ و کیوه
 ده‌بی به‌ هه‌ر جوور بی هینه‌ ئیره
 راوچی یه‌کی دی دوو تاجی و توله
 تاجی و توله‌ هه‌ر سیک بکه‌ونه‌ شوینم
 هه‌ر سیکیان به‌ غار به‌ دویدا هاتن
 تا درگای ئەشکه‌وت بانگی کرد حاجی
 نازانم بو بوون به‌ تاجی و توله
 گلاومان ده‌که‌ن ده‌مان به‌ن له‌ نوپۆ
 بو پیت پی ده‌لیم بو ته‌ فه‌رز
 یا توله‌ ده‌نیرین ده‌بی ببوری
 رازی بن به‌وه‌ی نوشته‌یان ده‌می

کۆتر عەرزى کرد که نه ئی وەرن
 که زانی رۆی چاری ناچاره
 دەس بەردار نابن ده که ونه شوینی
 به ره و خوار هه لات و نه ده یی پئ نه چو
 رۆی به خۆی وت: پیسم لیتقه وما
 زۆرم حیلله کرد تا بگه م به مراد
 که تاجی لیداو توله گه یه سه ر
 فریا نه که وت بلئ: شه شه دو
 ته واوی حاجی نه مپوکه ئاوا
 تای قه ند به قه رز به پیسه ت تمه ن
 چون قه ند سه سئ سه ت تمه ن دوو رۆزی پئ بچئ
 تۆ بلئی و دک رۆی عاقیبه ت خودا
 یه کسه ر دینه ژور هه ر سیکیان که رن
 که شه یده ی ئیدی بی ئیعیباره
 بو وه ی نه ی کوژن و نه ریزن خوینی
 گئیپرایانه وه و رۆی ده ر نه چو
 ریگای خه لاسی و نه جاتم نه ما
 له ریگای حیلله ئاوام به سه ر هات
 جه رگ و ریخۆله ی رۆیان هینا ده ر
 به بی ئیمانی وه فاتی فه رمو
 هه جیان بو فیل و که له ک و داوه
 زۆر سه یه ره حاجی ئیمانی به بن
 قه سه م به خودا نه چویه هه جئ
 به حیلله ی حاجیان دوا یی پئ نه دا
 ۱- دارشمشار که شمشالی کوردی لئ ساز ده کن.

۳- له وه ده چی نه م شیعرا نه فولکلۆریک بن و خاوه نه نه که ی نادیارو ده ماو ده م هاتون و رووناک دل کاک: ره سول قه ره که ریبی
 خویندیبئی و که وتبینه زاری کاک ره شاد. نه ویش داخوا چ حاجی به ک شتی له ترخی رۆژ به گرانتر پئ فروشتبئ، که وا هیرشی
 بر دۆته سه ر حاجی و قسه ی کال و نه کولیوی به زارا هاتوو. ده نا حاجی و مه لا و پیاو چاک له کورده واریدا زۆر به ریزن و
 موسولمانانی کورد به چاوی ریزه وه بۆیان ده نواری (شه پۆل).

زمرگ ئانیه ها چشم روزگار گریست
 درخت مرد و به بالین او بهار گریست
 به زیر سایه گسترده درخت غروب
 عقاب زخمی خورشید در غبار گریست
 ستاره ها همه خاموش در کرانه شب
 به انتهای افق ماه در حصار گریست
 به بام دهکده صبح کوس شب کویند
 به پشت قلعه ظلمت سپیده زار گریست
 جوانه ها همه مردند بی ترانه آب
 به باغ زرد خزان ابر بی قرار گریست
 طنین نعره تاریخ در گلوی قرون
 به گور سرد زمان روح انتظار گریست
 ز شیب دره شب آفتاب زد فریاد
 زمین ز گردش خود خسته در مدار گریست

چریکە ی سە یدە وان

توێژینه وە یە کی میژوی لە سەر ئەم چریکە (سە یدە وان) یە کی کە لە کورتە چریکە کانی تراژیدی کورد، چرگەر گە وەرە ترین تراژیدی پیک هیناوه، بە شیوه یە کی یە کجار شاعیرانە و بەرز هونێو پەتەوه، لەم چریکە دا هەموو ئەم شتانه ی کە تراژیدی یک ئە ی خولقین هاتونە کایە وه، وه ک مردن، مردنی لاو، لاوی تازه زاوا، خوشه و یستی باوک و کور، باوکی پیر که کوری لاوی تازه زاوای ئە مری و ...

ئەم چریکە جوانە بە داخه وه هە تا ئیستا لە لایەن رۆژە لات ناس و کورد ناسە کانه وه سە رنجیکی نە دراوه تی و لە هیچ یە ک لە کتیی رۆژە لات ناس و کورد ناسە کاندای باسیکی لیوه نە کراوه، تە نیا جار یک ئەم چریکە بە فارسی وه رگیر دراوه که بە ریزان کاک محە مە دی قازی و حە سە نی سە یفی قازی بە کورتی کردویانە تە فارسی و لە مانگنامە ی «ئە رک» دا لە چاپ دراوه، بە لام ئە ویش بی ئە وه ی بە راورد و توێژکاری لە سەر کرابی.

نووسەر و توێژکارە کوردە کانی تریش هیچ کامیان تا ئیستا پە رده یان لە سەر دەرد و خە فە تی میر عە بدولعە زیزە کۆرە ی داسنی هە لئە داوتە وه، تە نائە ت لە پاری میژو ویشە وه ئەم چریکە باریکی روناکی نیە لە شەرە فنامە ی بدلیسی دا سە بارە ت بە هۆزی داسنی شتیکی ئە وتۆ نە ها تووه که پە رده لە سەر تاریکی لادا، ئە گەرچی لە سەر تە ی شەرە فنامە دا نووسراوه که لە فە سلی سیهە م بە ندی نوهە م دا باسی داسنی و داسنیان ئە کات، بە لام جیگای داخه که هیچ یە ک لە چاپە کانی فارسی و عەرە بی و کوردی ئەم کتیبە ئەم بە نده یان تیدا نیە و دیار نیە که ئایا میر شەرە فخان خۆی ئەم باسە ی نە نووسیوه؟ یا لە نوسخه دەس نوسە کانی شەرە فنامە دا ون بووه و لە ناو چوو؟ بە هەر حال سە بارە ت بە داسنی و داسنیان زانیاریکی زۆر لە دە سا نیە، ئە گەرچی بە پیی وتە ی پرۆ فیسۆر قە نات کوردیف و اثرە ی داسنی سوواوی و اثرە ی «تاسان» ی یە که یە کی کە لە هۆزه هەرە کۆنە کانی دنیا یە.

داسنی یە کی کە لە و هۆزانه یە که ئایینی «ئیزە دی - یە زتی» یان هە یە، بە داخه وه و تا قمیک لە نووسەرە کان بە هە ل «یە زیدی» و تە نائە ت بە «شە یتان» پە رە ستان ئە دە نە

قەڵەم، لەسەر دەمی «سەفەویەکان»^(۱) دا لە ئێران «ئێزەدیەکان» هات و بپرەویکی زۆریان هەبوو، زۆربەیی عیلهوی یەکانی پازوکی که ئەو دەم لە دەورووبەری بدلیس دائەژیان و ئیستا لە دەورووبەری تاران، وە خێلی گەورەیی دونهلی که ئیستا لە دەورووبەری تهوریز و ئازەربایجانی خوراوا بە تاییەت لە چورەس و خو نیشته جین و حوکومە تیان کردوو بە تاییەت شەهبازخان، هەر وەها چەندین خیلو عیلى تر لە ناوچەیی موکریان و دەورووبەری گوومی ورمی و بە دەیان خیل لە هەریمی بادینان و کوردستانی سەر بە تورکیە و عیراق و بەشی هەرە زۆری کوردەکانی ناوچەیی میرگ و ئالاگویز و تفلیس تیکرا ئایینی «یەزد - یەزەتە» یان هەبوو، بەلام بە چەشنی که میژوو پیشانمان ئەدا سەفەویەکان زۆر بە توندی لەو خیلانەیان داوە و کوشتاریکی زۆریان لیکردوون، بو وینە سارم بەگ که گلکوو قەلاکەیی لە نزیک مەهابادە لە سەرۆکانی خیلی داسنی بوو که ناپیاوانە بە دەستی شاسمایلی سەفەوی شەهیدکراو و هەر وەک هەمیشە کورد، کوردی کوشتوو و ئەم شاخەیی خیلی داسنی که لە موکریان بوون ئەبێ رچەو مەزەهەبی «یەزەدیان» بووبی، بەلام جاری جیگەیی ئەو نەه که بە دریزی باسی ئایینی یەزەدیەکان بکەن که داسنیەکانیش هەر لەسەر ئەم ئایینە بوون. پەیرهوانی شیخ هادی (عەدی هەکاری) کوری موسافیرن، بە چەشنی که میژوو نووسی کوردی عەرەبی نوس «ابن الاثیر جزیری» لە جەلدی (۱۱) کتیبی (الکامل) میژوو ی گەورەیی ئیسلام و ئێران «لاپەرەیی (۱۰۸) دا ئەنووسی شیخ هادی لە سالی ۵۵۷ی کوچی مانگی لە مانگی محەرەم دا لە ئەیالەتی حەکاری لە دنیا دەرچوو و عەبدورەزاق حوسینی لە کتیبی «الیزیدیە» دا ئەنووسی که شیخ هادی لە تەمەنی ۹۰ سالی دا دنیای بەجی هیشتوو، که وایی ئەبێ شیخ هادی لە سالی ۴۶۷ی کوچی مانگی لە دایک بووبی، ئەم شیخ هادی یە سەرۆکی ئایینی «یەزەدە» کان بوو که داسنیەکانیش لەسەر ئەم رچەو ئایینەن، ماموستا جەمیل رۆژبەیانمی میژوو زانی کورد لە داوینی شەرەفنامە عەرەبیە کهیدا سەبارەت بە خیلی داسنی ئەنوسی:

هۆزی داسنی: یەزیدی بەر فەرمانی پیشەوا ئایینیەکانیان بوون، هەوێلیان شیخ

۱- بە پێی کتیبی شیخ سەفی و تەبارەش نووسراوی ئەحمەدی کیسرەوی پەرەیی ۴۸ چاپی ۲۵۳۵ یان ۱۳۵۵ هەتاوی و کتیبی صفوت التاریخ و حرکت تاریخی کرد بە خوراسان، پەرەیی ۳۵ چاپی ۱۳۶۴ بەرگی ۱ نووسراوی تەو حودی کانیمال و ... سەفەوی یەکان کورد بون و سونی و لە ژەنگاردا (سنجار) ی کوردستانەو هاتونەتە ئێران - شەپۆل.

عەدی یەوێ دەوای ئەو شیخ حەسەنی کۆریەتی کە بەدرەدین لولوی خاوەنی موسڵ لیبی ترساوێ و گرتوویە و لە قەلای موسڵ دا بەژی کەوان خنکاندوویەتی. لە رۆژگاری تەیمورە شە لە دا میر عیززەدینی بۆتانی هیرشی بو بردون و لە زەمانی سولتان قانسوغوری چەرکەسی دا پەلاماری داوان، شیخ عیززەدین سەرەرای یەزیدیەکان خێو میری کوردەکانی نیوان حەلەب: (حەمارەش) بوو کە لە زەمانی سولتان سەلیمی عوسمانلی لە سەرکار لایراوێ، دەوای ئەمە کە سولتان سولەیمانی قانونی بە گزیکاری عیززەدین شیری میری هەولیری لە ناو بردو حوسین بەگی داسنی لە سەر هەولیر داناوێ و میر سەیفەدینی برای عیززەدین بە گژی دا چوو و دەری پەراندوو و خوی کوتاوە تە ئاستانە و تورکانی و سەمانی خنکاندووانە، لە دەوای ئەمە یەزیدی هاتونە تە هەولیر و میر قول بەرەنگاریان بوو و کوشتاریکی زۆر لە هەر دوو لاکراوێ، ئیتر تا زەمانی میری رەواندز باسی داسنی نیە.

لە سالی ۱۸۹۰ی زایینی دا شەریکی قورس و گران لە نیوان یەزەدیە کوردەکان و دە ولەتی و سەمانی دا روی داوێ کە بو تە هوی کوشتاری کوردە هەزارەکانی داسنی و ناوی سەرۆکی عیل و شەرکەری داسنی ئەم شەرپانە نەزانراوێ! لە هیچ یەک لە میژووێ کانی فارسی و کوردی دا نیوی سەرۆکی عیل و عەشیرەتی داسنی بە «عەزیزیا ئازیز» نەهاتووێ، بەلام لە سالی ۱۸۳۱ی زایینی لە دەورانی حکومەتی پاشاکۆرە رەواندزی سەرۆکی خیلی داسنی نیوی میر عەلی بوو کە شەرپیک بی ئەمان لە نیوان ئەو دوو میرێ کوردە دا روی داوێ، ماموستا «تاهیر ئەحمەد حوێزی» لە کتیبی میژوووی کۆبە، لاپەرە ۹۶ دالە مبارەوێ ئەنووسی!

عەلی بەگی کۆری حەسەن بەگی کۆری جولوبەگ لە سالی ۱۲۴۷ی کۆچی مانگیدا بە پەیمان خوی و مال و مندالی بە دەستەوێ دا، بەلام میر محەمەد لە سالی ۱۲۵۰ی کۆچی خنکاندی.

میژووونوسی بە ناوبانگ حوسین حوزنی موکریانی لە لاپەرە ۶۶ میژوووی میرانی سۆران دا ئەنووسی:

ژنی عەلی بەگی داسنی کەلین دەگری و کۆمەلیکی زۆر داسنی خەر دەکاتەوێ، ئەچیتە سەر قەلای ژەنگارو شەریکی قورس لە نیوانیاندا ئەقەومی.

میژوووی میرانی سۆران لە زۆر جیدا باسی شەرپو هەلای میری سۆران و

داسنیه کان ته کاو ته نانهت په رده له سه ر ته مه هه لده گریته که میری سوران نزیکه ی ۵۰۰ ژن و کچی داسنی به ئاغاوهت و سه روک عیله کانی کورد ته به خشی، رهنگ بی چرگه رانی کورد ته «میر عه لی په گ» ه یان گوپی بی به میر عه زیز یا میر عه لی به گیان به میر عه زیز ناو بردبی، به لام لیږه دا ته بی دیارده بو بیرو پای کاک «ره سو شیرموخ» ی چرگه ریش بکه یین که ته لی عه زیز به گی داسنی نه وه ی عه لی به گ بووه، به لام له رووی میژووی یه وه ته مه شتیکی روون نیه و ئاخرین زانیاری میژووی که سه بارهت به داسنیه کان له ده سایه شه ری ته م عیله یه له گه ل کار به ده ستانی عیراق له سالی ۱۹۳۵ ی زایینی دا که له م شه رده دا داسنیه کان زور شیرزه ته بن و نه فه راتیکی زوریان لی ته کوژری، به لام با ئیتر واز له باری میژووی داسنی بینین و بیینه سه ر دوخی چریکه وت تویتکاری ته م چریکه ی سه یده وانه.

ته م چریکه که به «سه یده وان» ناوداره باسی تراژیدی ژن هینانی میر عه زیز داسنی یه بو سی کوپی خو ی به نیوی نه چیره وان و مه لکه وان و سه یده وان، پیم وایه ته بی سه یده وان به «ص» بی نه ک به «س» یین، چونکه وه ک میژوو پیشانمان ته دا ته م خیله ی داسنی یه له کونه وه هه ر په یره وویان له ئاینیکی کون و نه یی کردووه که سه بارهت به باری ئایینی ته وان زانیاریکی گرنگ له ده ستا نییه، به لام رهنگ بی ئایینی داسنی شیوه یه کی گوړاو له ئایینی زه رده شت بی و وشه ی سه ید که به زاړو کانی عه لی کوپی ته بوتالیب ته گوتری هیچ ناگونجی خو ی کوتا بیته ناو داسنیه کانه وه، به لکو ده بی هه ر پیتی «ص» دروست بی که له «صید و صیاد» ی عه ره بیه وه دی و به مانای راوو راوکه ره، له م به یته دا باسی شارو جیگایه کی واش ناکری که له باری میژوویه وه زانیاریک بداته ده ست. ته نیا باسی چیا یه ک به نیوی چیا ی «مه قلوبی داسنیان» ته کا که به پی کتیبی شه ره فنا مه چاپی کوپی زانیاری وه رگیروای مام هه ژار موکریانی «لا په ره ۲۱» چیا ی مه قلوب چیا یه کی سه رکه شه و جیگای هوژی دونه لی بووه، وه ک ته زانین دونه لیش هه ر (یه زه دی) بوون و ته نانهت رهنگه به شیک له عیلی داسنی بن، هه ر وا له کتیبی «معجم البلدان» دا هاتووه که له باکوری موسل له لای خوړنشینی ده جله وه چیا یه کی گه وره سه که کوردی تیدا نیشته جی یه و به داسنی ته ناسرین، ته مرو به و داسنیانه ته لین (یه زیدی). وه ک میژووی جوغرافی نیشان ته دا، وه بو مان ده رته که وی ته م چیا یه چیا ی ژه نگاره یا شه نگاره که ئیستا پی ته لین چیا ی سنجار به هو ی زه برو زه نگی

کوردەکانی غەیری داسنی و گەلانی تری هاوسایان زۆربەیی داسنیەکان پەرەوازه بوون و تەنانەت زۆریشیان لە سەدەکانی (۱۹-۱۸) دا هاتونە سەر دینی ئیسلام که لە نیوان ئەواندا هۆزی پازوکی و دونبەلی زۆربەیان بوونە شیعە و هیندیکی تریان بوونە سونی، بەلام ئەوەی که نه گۆراوه ماهیەتی داستانە که ی سەیدەوانە که ئەویش رەنگە رەمزیککی نەهینی بی سەبارەت بە زولم و زوری که وا له لایەن موسلمانەکانەوه لەم هۆزه کوردە بی دەرەقانه کراوه و چریکه و داستانی ژن هینان و پەرەگیری لای نازای داسنی، بیگومان روژیک ئەبی که میژوو پەرە لە سەر ئەم راستەقینەیه هەل داتەوه و روون بیته که کیهه نه ته وه و له چ دەورانیکی دا زولمیکی وا زل و زوریان له داسنی کردوو که تەنانەت نه یان ویراوه راستەقینەیه کی میژوویش بی پەرە بدرکینن و مهجور بوون تارای سوری به سەر دا بدەن و میر عەزیز یا میر عەلی هەر نیویکی تری بوو بی، له شەریکا سی کوری لای کوزراوه، کوشتیان خراوه ته سەر ئەستوی بوکیکی له خویان بی تاوان تر، ئاخو کیهه له شای مل هورپی سەفهوی که به دریزی سەلتەنه تیان هەر دژی کورد بوون به هەموو ئایین و رچهیه که وه یا کیهه میر و دەرەبه گی کورد و دژی کورد پەت پەتینی به داسنی هەژار کردوو؟ یا کاری کیهه سولتانه خویری و خوین مژەکانی عوسمانلی تورک بووه؟

سەیدەوان

به هاره، چ به هاریکه له من به غروره

ئه من ده چوومه وه سەر قهبری کاکه سەیدەوانی، له ویم

شین دەبو شەش پەرە شللیره

گەزیزه و به بیون و گۆله نه ورۆزه

سەد ماشەللا ده لئی گلوپیکی دەسوره

شەرت بی ئەمن له پاش کاکه سەیدەوانی له خۆم نابەستم تەنگی ده شەش خانە، رووناکە مەوه ده

چیایی مه غلوبی داسنیان و ناکە مەوه راوی نیری به به له کوره.

به هاریک له من دادی عەزیزه که ی له دنیايم به هاره

فەسلێکه (کزیکه) گیا ده گریتەوه ژەنگی

خۆم ده چوومه وه سەر قهبری کاکه سەیدەوانی

له بابی خوئی زیز بووه ناکاتهوه دهنگئی
خوئنه من له پاش سه یده وائی
له خوئم حه رام ده کهم راوی ده کیوان و جیا ده بجه وه له راوی به تفهنگی
به هاریک له من دادی، چ به هاریک له من به به فرو به بارانه
خوئنه من ده چومه وه سه ر قهبری ده کاکه سه یده وائی
له من شین ده بووه شهش په ره شللیره
گه زیزه و گوله نه وروره و گولی خیو دانه به دانه
شه رت بیئنه من له پاش کاکه سه یده وائی
له خوئم نابه ستم تفهنگی ده شهش خانه
رو ناکه مه وه له چیا بی مه غلوبی داسنیانه
ناکه مه وه راوی به رانه کیویانه
به هاریک له من دادی عه زیزه که ی من له دنیا یم هه ر
به هاره چ به هاریکه له من به ئالوزه؟
خوئنه من ده چومه وه سه ر قهبری کاکه (سه یده وائی)
له ویم شین ده بووه شهش په ره شللیره
گه زیزه و گوله نه وروره
شه رت بیئنه من له پاش کاکه سه یده وائی
له خوئم نابه ستم تفهنگی شهش خانه
ناکه مه وه رو ده چیا بی مه غلوبی داسنیان
ناکه مه وه راوی تیری په به له بوزه
به هاریک له من دادی عه زیزه که ی له دنیا یم
فه سللیکه ده وله مه ندان ده چو ونه وه کوستانئ
خوئنه من بوت هه لده لیم به ده زگیرانی (مه لکه وائی)
سه ری هه لئا په له بهر خرینگی شه ده لی دانی
به هاریک له من دادی عه زیزه که ی له دنیا یم به هاره
چ به هاریکه له من شین ده بی گوله نه وروره
یا ره بی خودایه نه که ی و نه سه لمینی
که سانیک نه بون بلین عه بدولعه زیزی داسنی

ده‌ستی تفه‌نگیت ورد بی
چاوی جاسوسیت کویر بی
کوانی سورت له تانیشکی بی
قامقکی په‌لان پیتکیت ویشکین بی
ئه‌وه کاکولی کاکه سه‌پده‌وانی ده‌چایی سیانی دا‌با
رایده‌ژینی (مه‌لکه‌وانم) مرد ده‌نگم نه‌کرد
(نه‌چیره‌وانم) مرد ده‌نگم نه‌کرد
(سه‌یده‌وانم) به‌ده‌ستی خوم‌کوشت، ماله‌خوم به‌ده‌ستی خوم‌ویران‌کرد
(سه‌یده‌وانم) رو
(مه‌لکه‌وانم) رو
(نه‌چیره‌وانم) رو
گه‌وره‌ی هزار و پینسه‌د ماله‌داسنیان (سه‌یده‌وانم) رو
تا‌ئه‌ور‌وژهی خودای مه‌زن‌ئه‌کاته‌وه دیوانی هه‌ر ده‌لیم:
سه‌یده‌وانم رو
مه‌لکه‌وانم رو
نه‌چیره‌وانم رو
به‌هاریک له‌من دادی‌عه‌زیزه‌که‌ی له‌دنیا‌یم
به‌هاره‌و به‌هاریکه له‌من چهند له‌به‌هاران‌دووره
کی دیویه‌تی له‌جیهان له‌چ‌ده‌ورو‌زه‌مانه
وه‌ک هه‌روا به‌رو‌سوره‌بگه‌ریته‌وه ماله‌باوانه
به‌هاریک له‌من دادی‌عه‌زیزه‌که‌ی له‌دنیا‌یم
به‌هاره‌و چ‌به‌هاریکه؟
له‌من چهند‌گرانه؟
عه‌بدولعه‌زیزی داسنی بانگ‌ده‌کاته‌وه ده‌زگیرانی
(مه‌لکه‌وانی) روله‌وهره‌مه‌ره‌خه‌سیک له‌مامی خو‌بخوازه
روبکه‌وه مالی‌ده‌بابانه
ده‌زگیرانی (مه‌لکه‌وانی) بانگ‌ده‌کا، مامه‌هه‌لکیشه
خه‌نجه‌ریکی ده‌ده‌بانه‌بیست و چوار‌جاران‌بگیره‌وه

دە جەرگ و دلانە

ئەمن لەسەر (مەلکەوانی)، (سەیدەوانی) و (نەچیرەوانی)

رابە چ روئیکی رو بکەمەو ماله باوانە

بەھاریک لە من دادی عەزیزە کە ی لە دنیا بێم

چ بەھاریکی بە نە گبە تە

دە چومەو سەر جە نازە ی سەیدەوانی

ھەر دە خوینی خویدا دە گەوزی

ئە من لەو بەیتە ۵ تیکستم لە دەست دایە کە ئەوا تیکستی کە محەمەدی غەزالی
مەشھور بە «حەمە ی بەیتان»ە پۆتانی ئە گێر مەو، دەبی ئەو ش بلیم کە کاک حەمە ی
بەیتان تەمەنی نزیکە ی ۵۰ سالە و جوتیارو نە خوینە وارە و خەلکی گوندی بیرەمی
لە ناوچە ی مەھابادە و ئەم بەیتە لە ھاوینی سالی ۱۳۵۲ دا لەسەر نەواری کاسیتت
زەبت کراو!

والیر لە چاپ دەدری.

کوواری گرشە ی کوردستان

یە کەم زمارە ی گرشە ی کوردستان لە سالی ۱۹۸۱ ز لە تاران لە چاپ دراو و لە کوردستان و لە شارە کانی ئیران بلاو
کراو تەو. شەپۆل

سەرچاوە

بووکروکاشی ئەم کتێبە

- ١- قورآنی کەریم.
- ٢- دیتن و بیستنی خووم لە سەر دەمی فەقی یەتی دا لە شارودی.
- ٣- ئێران لە روژگاری ساسانیاندا، کریستن سن تەرجه مەمی دوکتور رەشید یاسەمی - نوکتە: مویە بە نەقل لە پروفیسور مار - لە (سەفەری دوهم ١٨١٢) دەنوسی لە و روژگار دا لە روژی ٣١ مانگی ئوت: (ئاب: سونبۆلە، سوران: خەرمانان: شەهریوەر) دا هەمو سالیکیک لە دەماوەند جیژنیکیک بە شانازی ئازاد بونی ئێران لە دەس زولم و زوری (ضحاک) بە ناوی جیژنی کوردی دە گیر درا - برواننە کورد و کوردستان واسیلی نیکتین پەرەیی ٦٥ تەرجه مەمی محەمەد قازی چاپی ١٣٦٦ بلاؤکی نیلوفەر لە تاران (شەپۆل).
- ٤- ملوک الارض و الانبیا - حمزە اصفهانی.
- ٥- ئێرانی باستان مشیرالدوله پیرنیا.
- ٦- چەن و تار لە ژمارە ٣ و ١٠ سالی یە کەمی گوواری - یادگار لە بابەت میری نەوروژی یەو.
- ٧- بەهاری کوردی نوسراوی زانای بەریز: دوکتور عوبەید یلای ئە یو بیان لە گوواری وەحید ژمارە ٣ سالی دوهم ١٣٤٣ هەتاوی.
- ٨- بووکوردستان مام هەژار شاعیری گەورە و گرانی کورد.
- ٩- دیوانی پیرە میردی نەمر.
- ١٠- سەرەتای میهرو وەفا زانای بەریز: کاک قادری فەتاحی قازی ئوستادی زانکۆی تەوریز.
- ١١- میرمیرین یا جەژنی ئەمیر بەهاری لە مەهاباد دوکتور عوبەید یلای ئە یو بیان.
- ١٢- روژنامە و گووفارە کوردی یەکان.
- ١٣- نە وروژ لە کوردستان زانای بەریز: مستەفا کە یوان.
- ١٤- نە وروژ بە لاؤکی وەزارتی ئیتیلاعات.
- ١٥- نە وروژنامەیی حە کیم عومەری خە یام.

- ۱۶ - مه‌قاله‌و و تارى كه له رۆژنامه‌و گوڤاره فارسي يه كان‌دا له بابته نه‌ورۆز و كۆله چارشه‌مه و سيانزه به ده‌را، نوسراوه.
- ۱۷ - نه‌سه‌ب نامه‌ى خوله‌فا و شه‌رياران زامباور، وه‌رگه‌ راوه‌ى دوكتور مه‌شكور.
- ۱۸ - شىخى سه‌نعان فه‌قى ته‌يران مۆسكو.
- ۱۹ - ته‌قويم البلدان ته‌بولفيداي ته‌يويى.
- ۲۰ - مروج الذهب.
- ۲۱ - كليات شىخ سعدى شيرازى.
- ۲۲ - معجم البلدان.
- ۲۳ - افسانه‌ه‌اى كوردى وه‌رگه‌راوه‌ى كه‌ريم كه‌شاه‌ورز، بو‌فارسي، كه‌ زۆربه‌ى چريكه‌و چيرو كه‌ كان، وه‌رگه‌راوه‌و وه‌رگه‌راوه‌ى ته‌مه‌ن.
- ۲۴ - سه‌ره‌تاى ديوانى مه‌م و زين دوكتور عوبه‌يديلا ته‌يويان.
- ۲۵ - شىخى سه‌نعان به‌ريز: كا‌ك قادر فه‌تاحى قازى ئوستادى زانكوى ته‌وريز.
- ۲۶ - نه‌و رۆژنامه (محمد عبدالرحمن) زه‌نگه‌ به‌غدا چاپى ۱۹۸۵ز - ده‌بى بزانيه‌ له نه‌و رۆژنامه‌ى زه‌نگه‌نه‌دا زياتر له ۷۵ شاعيرى وه‌ك عارفى ره‌بانى مه‌لاى جزيرى، كه‌ كيم ته‌حمه‌د خانى ناو براوه‌ كه‌ شيعريان بو‌نه‌و رۆز وتوه.
- ۲۷ - نه‌ورۆز و بنيان نجومى آن يحيى ذكا.
- ۲۸ - نامه‌و تيكتيكت كه‌ دوستان بو‌يان ناردوم.
- ۲۹ - جه‌ ژنه‌ كانى باستانى ئيران.
- ۳۰ - وتارى كه‌ له‌ گوڤارى هونه‌رو مه‌ردوم له‌ بابته‌ ميژوى ميژينه‌ى نه‌ورۆزه‌وه‌ له چاپ دراوه.
- ۳۱ - فه‌ره‌نگى عاميانه.
- ۳۲ - وتارى دوكتور يارشاتر.
- ۳۳ - تاريخى ريشه‌ى نيژادى كورد ژه‌نرال ئيحسان نورى پاشا چاپى سالى ۲۵۶۷ كوردى و ۱۳۳۳ هه‌تاوى چاپخانه‌ى سپهر.
- ۳۴ - نه‌خشى قاره‌مانى شه‌رق (سلطان سه‌لاحه‌دين ته‌يويى) له‌ پيشگاي تاريخ‌دا به‌ريز: دوكتور عوبه‌يديلا ته‌يويان.

۳۵- وتاری زانای بەریز: کاک قادر فەتاحی قازی لە گوواری زانکۆی تهوریز لە بابەت زاراوەی آشهوه.

۳۶- گوڤاری گرشەیی کوردستان

نوکتە: ناوهرۆکی: (بەههشتی کوردەواری) لە کاتی خۆیدا لە سەر رادیوکانی ناوهندی کرماشان، سنه/مههاباد و ورمی بە کوردی بە وینەیی و تار بلاوکراره تهوه، لە ورمی کاک سەید ئەحمەد تاهیری و تارەکانی لە سورانی یهوه ئەبرده سەر زاراوەی کورمانجی بادینانی بلاوی ئە کردنهوه دهبی بزاینهوه و تارانە، بە ناوی باوی کۆمه لایه تی یا باوی کوردەواری بە وینەیی تیکست لە تارانەوه بەری ده کرا بو رادیوی شارەکانی کوردنشین - دهبی بزاین (قمری سنندجی) بە فارسی بە شیعەر زۆری لە پهسەندی نهووزو به هاردا هه ل گوتوووه.

۳۷- تیکستی رادیو ئیران.

۳۸- وتاری گوڤاری هونهرو مهردوم له بابەت آسیاوی آوی.

۳۹- میژوی ماد، دیا کونۆف و وهرگه اوهی کهریم که شاهه رز.

۴۰- دیوانی حافظ و دیوانه کوردی یه کان.

۴۱- گاه ژماری له ئیران دا.

۴۲- ناوی په رهنده گان، دوکتور محهمه دی موکری.

۴۳- جوامع الحکایات سدیدالدین محمد عوفی به خوش کردنی دوکتور شیعار.

۴۴- تاریخ بناگیتی تالیف له سه تهی هه شته م دا.

فەرھەنگلیله

RAWET	WAJE
راووت :	واژه
ئامرازی گه یاندنی ئایه نده: (ئەخۆم، ئەنوم)	ئە
شتیکێ تراوه، که ساز کراوه له ئوکسیژین و ئیدروژین که هوێ ژیانی گشت گیاندار و سهوزاییکه، توێی گیاندارێ نیرۆهییه، نیشانهی H_2O اوله شیمی دا	ئاو
وه به بیرو بروای زانایانی بهری؛ ئاو به کیکه له چاره عونسورو موقاییلی ئاگره؛ ئاو تراویکه بی تام و بی بو	
دهس راست - نیشانه پیکهر	ئەنگیو
بی ئەنوا، ههژار - دهس تهنگ - به ئەنوا: دارا	ئەنوا
به وه فایی	ئەمه گداری
بوکوی - کیوه ئەچی - ئەرووی بوکوی	ئوغریت
ئەلین	ئوشن
له سه ره خو، ئاهسته	ئەسپایی
ئەسپی، ئەبلەق، چاره وئی، چوار پهل و ناوچاوسپی	ئەسپی شی
دایه بیرم دیت لای لایه ی شهوان	ئاگری کردهوه؛
بو منت نه کرد تا بهری بهیان	ئانقه ست
به ئکو بخهوم نه بی ئازارم	ئابوری
زوو گهوره بکریم بو نیشتمانه	ئاقسادی
هاوال، هاوکایه، ئاول دوانه	ئاوهل
ئیسنا گهوره بووم فامم کردهوه	ئاوه سو
بیرم له زینی کورد کردۆتهوه	ئاوانه
سویند بهو شیرهت بیت پیی گهوره کرام	ئاوری کردهوه؛
سویند بهو خاکه بیت له سهری ژيام	ئەشق
ئانزاد نه بی کورد و کوردستان	
ئانه بی به یه ک هر چوار پارچه مان	
بو ئزادی کورد هه رتی ئەکۆشم	
هه نا نه و کاته ی گیانم نه به خشم	

۴۶۸ - شه پۆل

ئه‌ستیره‌ی زوهره، ونوس: (رَبَّةُ النُّوعِ) یا ئه‌ناهیه: ناوی یه‌کیک له‌ خودایانی زه‌رده‌شتی یه‌که‌یه‌شتی پینجه‌م واتا: آبان (وه‌ران، یاخه‌زان) یه‌شت، به‌ناوی ئوه‌ وه‌یه. خوای ئاوه‌ و له‌ ئاویستادا به‌ وینه‌ی کیژۆله‌ یه‌کی زۆر خوشکیلانه‌ و جوان و ناسک و تورت و له‌ بارو بالا‌ به‌رزوته‌ رزوته‌شک و داوین پاک و خاوین ناسیندراوه‌.

ئال جنوکه‌ی زه‌یستان کوژ -

ئاین دین، راژه

ئه‌سپارد ئه‌رکایه‌تی، ئاگالیبون و به‌ دواچوندا، ئامانه‌تی .

ئه‌نجام دواپی، ئاقیبه‌ت، به‌ریوه‌ بردنی کار و ئه‌نجام دان.

ئاونگ شه‌ونم

ئاسۆ ئاسۆ، ئوفوق، به‌زایی شاخ

ئاخچین کیژی ئه‌رمه‌نی جوان، ناوی کچانه‌یه

ئه‌رک پیوستی سه‌رشان، کاری لازم، وه‌زیفه، ئه‌سپارده

ئه‌ز من، ئه‌گه‌ر دیتیانم ئه‌زم ئه‌گه‌ر نه‌یان دیم دزم (مه‌سه‌له)

ئه‌ستۆ سوکر، مل، گه‌ردن

ئه‌نزان مروّف، ئینسان

ئه‌زمون ئاقی کردنه‌وه، زمناي

ئه‌وینداری دلبون، دلداری، بیداری، ئاشقی

ئه‌ستیره‌ ستیر، ستاره

ئه‌قلی ژیری، هوشی، هوش

ئه‌ندیشه‌ بیر، هزر، فیکر

ئه‌ده‌لێته‌ خواری؛ خزینه‌خواری گۆزه‌ یا کوزه‌ که‌ ئاو ئه‌ده‌لێنی یانی: نمه‌ ئاوی لی‌ ده‌چی: ئه‌رواته

خواری، له‌ ریشه‌ی ده‌لین - ه‌ ده‌لین: دادان

ئاسک مامز، که‌ژال، خه‌ژال، مامبز

ئاسکۆل	بیچۆ ئاسک، کارمامبز
ئاوابون	بزربون، لە بەر چاواچون، غروب
ئاوژو	پشت و رو، ئەم دیو و دیو، تیاچون، پیچەوانە
ئاسایی	مەعمولی
ئاژال	پاتال، ولسات، گاگوول، مەر و مالآت، پڕو پووش، جیلکە و چال، ئازگەل
ئامیتە	تیکەل، تیکلاو، لیکدراو
ئاخەوتن	قسە کردن و تووژ، پە پوین
ئەروانی	تە ماشادە کە ی
ئارات	هەر اوراد، یانی کیوی بەخشەندە، بەخشەر، بە عەرەبی جبل الجودی یانی چیای بەخشەندە، ناوی کیویکە لە کوردستان کە گەمی نوحی لە سەر راوہ ستاوه
ئایەت	نیشانە، ئایەتی قورئان
ئاگری	ئاگری، ئاکری: ئاور، ئاگر، کیوی ئاگر پژین
ئەنگوت	هەلات، هاتەدەر، پشکوت
ئەستیر	گولاو، جینگای جەم بونی ئاوه
ئەسپایی	لە سەرەخو، هیدی هیدی
ئول	دین، ریباز، مەزەهەب، ئارۆ
ئەمەگ	بەوفا، چاکە لە چاوابون، قەرەبوی چاکە کردن، رەنج و ئەرک و زەحمەت کیشان
ئەوین	ئەشق، ئەوینداربون
ئابلوقە	دەورەدان، چوار دەورە گرتن
ئابوری	هۆی ژیان، بژیو، مایە ی ژیان
ئاتاج	نەدار، دست کورت، هەژار، بی ئەوا
ئاگر	ئاور، ئاتەش
ئازوخە	بژیوی پیداویست لە مالد، تفاق کو کردنە وە ی پی بژیو، بو روژی مەبادا-

۴۷۰ - شه پۆل

له ۲۳۵ مانگی له دایک بوه و له ۸۵۰ زاینی مردوه، بیره وهر و موته که لیم ی موعته زیلی بوه، نه فی سیفات له خوا، ان الله يعلم ان علمه ذاته و له فه لاسیفه شوینی وهر گرتوه .

ئه بو حه سه ن عه لی کورپی ئیسماعیل ئه شعهری دژی موعته زیله و سه رده سته ی ئه شعهریانه، که بر وای وایه ئوصولی دین: ته و حید، مه عاد، نبوه ته، بر وای به قه لب و دله ۲۶۰ له دایک بوه و له ۳۳۰ وه فاتی گروه و کتییی زوری له پاش به جیماوه: لومعه، موجه ز، ئیزاح، بورهان، ته بیینی ئوصولی دین، ئیبانه، شه رح و ته فصیل له ر ه دی ئه هلی ئیفکدا

بی:

ره ونه ق ره و اج، باو، بره و
جیگه یه که له کیو زور له بهر تاو دایه به روژ
چیا، کیو به نده ن
بنچینی خانو، خیم، هیم بناغه
ترس، مه ترسی، خه ته ر بفه
جوانی قه د باریک، بلیند تر له ده ور و بهری خوئی، مل بهرز، دژر بهل
به چکه مندال، زاروک، گه راتومی په له وهر بیچوله
بالدار، په له وهر بالنده
کچیینی، کیژانی بوک، بوکیئه، گالته ی منالان به بو که له ی یستوک بوکیینی
میوه بهر
بوئی خوش، به رام به رامه
وه که یف که فتن له پاش له پری و که ساسی، هیزگرتن، گه شان ه وه بوژانه وه
قسه ی پروو پوچ و ناله بار، پرته پرتی ژنانه له بهر خو و بو خو قسه کردن بو له
ونه وز، خه وه نو چکه بیره خه و
گیای له ناو زه پ عات دا بژار

داوینی کیۆ -	بنار
بژارە کردنی ویژاوەری: نه‌قد ئەدەبی -	بژارە
بنچینی خانو، خیم، هیم -	بنیشە
مەر دۆش، ژنیک کە پەزویزن ئەدۆشی:	بیری دۆش
شوان بە هەو هەو مەر بە قە تارە - پیشەنگی گرتووە ئەوشەدە لارە	
بە ئاوەز، خودان ئەقل	بەمشور
یەخە، پیش	بەربینگ
درزبەری	بچرژئی
فراوان، زوروزە وەند	بەلیشاو
زان، پیتۆل، زۆرزان	بلیمەت
بەچە کوش بەرداش ئەنجین و کون و کون کردن، لیدان، تەمی کردن (تاش تا بیرازی نکە ی ئارد ورد ناکات)	بیراز کردن
قۆرە - کال - کەرچ	بەرسیلە
بیمارستان	بارستان
ناوە و بەواتای: دیوار - حەسار - قەلایە	بارۆ
بیان دیبایی	بوینا
بە تالۆ کە، بە خیرایی	بەلەز
قەلە و بم، خەمیلن: قەلە و بون	بەخەمیلیم
داهات، رەحسین	بەر و بو
پیشە کک، سەر راو، بەربینگ	بەرەگە
بازنە، بازو بەند	بازن
خۆش لەور، بە پیت و بەرە کت، پرگژوگیا	بژوین
مل بادان	بەقسە نە کردن
بەرخ	بەخ

شوانی برخ	بهرخهوان
به ره بیر، که قری، بیری، بهردیا کوته ره داریک، وه کو صهنده لی، که شوان له	بهرده بیر
سه ری دانیشی و بیری دو شه کان، له و لاو له و لایه وه، دائه نیشن و پهزو پۆله	
می و شیرده ره کان به ته رتیب دینیتیه بهر دهستان و شوان سه ری ته و مه رانه،	
ته گری و بیری دو شه کان ته یان دوشن	
مه نجه ل، قازان، قهران	بهروش
بهرو ماک، تیکلاوبونی بهرخومه ر (بیچولله و دایکه) به ره ماک: بیچوی له گه ل	بهرو دان
دایکه که به ئازادی شیر ده مژی و دایکه نادوشری	
که سپک که پهزو پۆله ته باته بهر مه ر دو ش و بیری: ناوی کچانه به	بیری وان
بوک، بوکی مندالان	بوکله
ژنی خانه دار، بناوانی مال	بهرمالی
و شتره نیره، دو دوگه، (دو کوهان)	بوغور
گه ران بو سه یرانی ژنان به پۆل	بنداری
گای بوغه، بو مانگا به که له	بوغه
توراتو، مه قهستی مه ر برینه وه، برینگه	برینگ
یال، سه ریال و کیو	باسکه
دار قلیانی درپژ	باس قه نه
پنجی بیستان (برکه کاله ک)	برکه
میوه	به ر
دهنگی کاريله، ئاسک، دهنگی بهرخی ساوا	باله
نه خه و تو	بیدار
له دوانه هاتو، بی پرانه وه	بی داوی
خاوه ن بیران، زانایانی خاوه ن بیر	بیره وه ران
خیرا، زو، به تالو که	به له ز

۷ - باوی کورده واری

به ته سڪ	كه م عهرز، نابهرين، مه حدود
بزوز	بي ئوقره، هه ره گه راندابي، ئارا و قارا، صيفه تي موباله غه يه
بي فهر	به دفهر، خراب
بزر	گوم بون، له بهر چاولا چون
بي هيو	هيو ابرو، بي هوميد
به ديهاتن	په يدابون
به ديهينه ر	خوا، موجد - سازدهر
به ديهاتو	په يدابو
بي برانه وه	بي دوابران، بي نيهايهت
به ژ	ويشك، ويشكي، ويشكاني
باو	داب و ده ستور، مرسوم، شيوه، رمين، ره ونهق (تيروكه وان، له باو كه وتوه)
باري ژيان	وه زعي ژين
بارهيٽان	په روه رده كردن، عاملاندين
بوز	گونجان، مه يسه ربون، خونجان، بوز خواردين، گونجاندين
به سه رها ت	سه ربوه وري
به خشه ر	ده هه نده، دلاوا، دل لاوين

بيجار

بيجار، جاري داره بي، جار كيشان، بيجار: ناوه بو شاريكي پر گه نم و دخل و دانه ويله ي
كور دستان كه له كيوي بانيدا ۲۵۹۵ سال بهر له مه خوشكي تاشور باني پال له كورده ماديك
ماره كراوه و كيوي باني لاي شاري بيجار لاي كيئي شانشين به ناوي ته و كيژه تاسوري يه كه
ناوي (باني) بووه ناو نراوه.

كيوي په نجه عه ليش له روژ ئاواي بيجار دا يه و ۲۴۰۷ ميتر به رزه، چرگه ر ناوي ئه م
كيفه ته باو ئه لي:

۸ - شه پۆل

سیف و زهر ده لۆی حهنای مه م ده لی گرفتاردم وه ی په نجه ی عه لی
بو ئه مه بروانه گو قاری گرشه ی کوردستان ژماره ی ۵ ره ز بهر (به ران) و خه زه لوه ر
(وه ران) ی سالی ۱۳۶۰ هه تاوی و ۱۹۸۱ ز - و ریکه وتی ۲۵۹۳ کوردی - سالی دوهم.
بانی: چل، داوینی کیو، کیفی بانی لای بیجار.

پی:

په یوین	قسه کردن، ئاخه وتن
پیل	شه پۆل، مه وج
پیشواز	به ره و پیرچون، بهروهاتن
پی لیه لینان	به رزکردنه وه، چونه قوولایی مه به ست، پی له ئاش هه لینان بو درشت هارین، زیاد، له راده به ده ر قسه کردن یا ویستن
په له	له ز، خیرا، به پی، زۆر به پی یه: خیراده روا
په تا	ئاهو، نه خوشی، گیرو، ئازار، درم
په تک	له ته گوریس
په ر	توکی بالی مه ل، مه ری سپی سه ر گه ردن ره ش، قه راخ، که نار، وه ره قه، قاقه ز، ئاخر
پیتۆل	زانا - زۆزان
پواز	هۆره
پسپور	کارزان
پاراو	تیراو
پیکول	دروی خر
پشکاندوه	دۆزیویه تی - کو لویه تی
په ستاوتن	ته وژم دان - داگرتن: ئاخنین به زۆر
په سیو	نشوو - جیی ون بون،

۹ - باوی کورده واری

پاشکو	خورجین، ده سکرد، که له پشت چاره ویی قایم ئە کەن
پشتیند	شو ته ک
پالە ستو	ته وژم - فشار
پەرژین	چوار دیواره گرتنی باخچیلە و باخ بە چروچالوک و تیکان و گرالک و لقه سنجو و شیلان و شتیوا که ده وران دەوری وه کو سیمی خاردار ی لیبده ی وایگری و که س نه توانی زیانی لیبدا، پوش، خو له میش، به رخی، که سه رو گو ی لاکی خو له میش بیت
پیخاس	پیخواس - پی په تی
ته زی	سار، فینک
ته ون	دام و ده سگای ته نین و چین، جولایی
پشته سهر	پشته سهره، جو ره خشلیکه ژنان له دەوری سه ری ئە دەن
په لکه زیرینه	کولکه زیرینه، هه سونه ریزینه، قه وس و قه زه ح
پال	لا، ته نیش
پوستین	جلکی له پیست، که په نک
په ریز	جار، جاره گه نمی دروینه کراو -
په رژین	په رژان، شوره، هه لی کار له باری شتیکه وه، (نام په رژی) ته نینی دەوری شتیك، په رده، مانع
پر	ته ژی
په ری	جو ری، ژنی جوان و بیخه وش، پاک و له تیف
پلوره	خه لیف، جیگه ی هه نگ، پلوسک، که ندوی هه نگ
پاوپا	دودلی، خو وه دواخستن
پچک	ده وه ن
پولو	سکل، ئە خگەر
پول	کو مه ل، ده سته، وه تاغی دهرس

په پوهازه	ئاواره، ره تیندراو -
په لپ	بیانو، گرو
پول	دراو، قوشه
پووان	سوان، هه پرون، تیاچون
پاژ	جوزء، پارچه، کوت، له ت له تی

تی:

ته کوز	ریک و پیک، له بارویی که مایه سی، نه زم و ته رتیب
ته ریک	ته نیابون، گوشه گیر
تیاچون	له ناوچون
تیاده چی	له ناوده چی
تیپه ربون	هاتن، رویشتن، عوبور
ته ژی	پر، لیواولیو، پراو پر
تیپه له نگوتن	روبه ربون، لوتن و بزوت، توش یه کتره اتن
توف	توفان، سه رما، سه خلت
ته سه لسول	زاراوه ی زانستی که لامة، زنجیره -
تازه به دیهاتو	حادیس، تازه
تین	گهرما، ته و ژرم
تارا	روبه ندی بوک، پارچه ی ناسک، توپی سور، یازهرده، چوره چنراوه یه کی په شمیننه، فیعلی ماضی یه وله ریشه ی توران و توریان - ه - به واتای ده له بون و تاران و توراو، و تاربون و تهره و ته ریک بونه
تف له زارا	ترسان، ده م وشک بون
ویشک بون	
تهق و چهف	زورچه و ساوه، سارد و گهرم، درگا به قون کردنه وه

تاف	عه یام، کاتی جوانی، کاتی خوئی
تهره زن	مهرو مانگای زگاوزه گ شپردان، مانگا که تهره زه نه، ههردی تاوده لین
تهق تهق	رینگای بهره لانی پله پله وه کوپله ی آسانه ی، لای سه قزو گوندی (دوره په مه دان ی، کاک مه لا حه سه نی کوری (مه لا عه لی ره بان ی)
ته وژم	تین، گهرم، فاشر، به گور، به گر
تیر	تیر، نابرسی، ته سه ل
تیر	جوئی جه وائل و خورجینی گه و ره یه -
ته رازن	زونگ، چه مه نی زونگ، زه ل، تهره زن، چه مه نزاری خیس
توی	توی شیر، توی ماست، توخیل، تویکل
تاران دن	ده رکردن، ره تاندن، دوره وه خستن
تاو ل	بلوقی پی، په له وهر تو قینه، چادر، ره شمال، کون
ته پکه	داو، داوانانه وه له سه ر ته خته
ته راد	چه رمی خالیگه
ته ره بون	تورانی یه کجاری
ته سک	که م بهر
ته شک و داوین	پانایی داوین
ته لان	به نده ن، که ژکه ل
ته له زم	پارچه ی ناسک له دارو به رد
ته وس	پلار، تیز، تانه
تیله که	کوله پشت، کول، تیله گه
تیز	تانه، گالته پی کردن
تاویر	به ردی گردوزله، که بتوانی خلور بیته وه
تاته برد	تاشه به رد، به رده تاشراو، وه ک، به رده نویتز
تکوز	نیزام، نه زم

تاڤم	دهسته - پۆل - کوڤر
تارانډن	راوانان - دور خستنه وه
تهزو	مچورک، سوزهی سه رماو بای سارد، سربون
تلۆز	تویژ، شه قار، هه لډانی پیست، پوله که هه لډان، له ته داری تلۆزه دار
تلپه	تلته، نیشته، پالیوراو، دهنگی که وتنی زل و نهرم
تلته	تلپه، خلتهی چایی
ته مه ل	ته وه زه ل، ییکاره
ته مال	دوزینه وهی که رویشک له لاند، خو له ته مال دان بو په یدا کردن
تالاو	زۆنگک، دهردوخه می زور
توودایه	شیعری پی هه لاگوتن و لاواندانه وه، کابانی شیردوش
تافگه	قه لپه زه، هه لډیر، ئابشار، ئاوی به خوڤ، خوڤین

جیم:

جیره	به شه نان و بژیو، موچه و بهرات
چار	جیگه گه نمی دوراوه، جار به بی، جار به جو
جو	ده غلی هه وائی گه نم، جوگه، جو بار، شوینی ئاو پیدا رویشتن
جو	موسایی، جوله که
جام	کاسه، قاپ، ده فری قوولی چکوله، شوشه، ئاوینه، جیگای من، شوینی من، تاس.
جزیه	گزیه، سه رانه
جه وال	جیگای گه نم و جو، شتی که ده گرد له موی بز نئهی چنن
جل	به رگ، جلی و شتر و کهر و هیستر
جه غر	خه تی به ده ووره، دایره
جه غه تو	ناوی چه می که لای بوکان و سه قزو سایه ن قه لا: (ئه وکانی بهرو)
جگ	ئیسکه جگه، ئیسکی که لهره فیسکه ی مهرو مالآت دایه.

۱۳ - باوی کوردده واری

دو، لف	جوت
چهل	جار
ده زگایه که په موی پی چاده کهن، دانه - ی په موی پی ته گرن	جیکه نه
کو	جهم
خاوه نی جوت، که دیوهر، جوتکار، که سی که خه ریکی کیلانی زه وی یه	جوتیار
وهره ز، وهرس، بیواز	جارز
داوی جال جالو که، تالی کا کله میشان، داپیر و شک، بروانه باوی کو مه لایه تی	جولانه نه
باسی شه ویار و شه بو نو سراوی (شه پول).	
که پ، هه ناک، گالته	جهفه ننگ
خه لیفه، ولیعه هد	جی نشین
مه عاش، جیره نام، به شانه	جیره
جانی، جوانو ته سب، یا جوانو ماین	جوانو
جامیر، پیاو چاک، نازاود لیر، دلاوا	جوامیر
گویره که ی نیر، بهر گه لی نیر	جوانه گا
ته جولینی	جومیت
را که یانندن به ده نگی بهرز، کو کردنه وهی خه لک بو کار	جاردان
گینکل، خو بزاتن، جوولانه وه	جنگل
کات له دوا ی کات	جار به جار
بونه وهر، خاوه ن گیان	جانه وهر
تیری یه ک لایی	جه وال
مه وچ، ته نراویکه له خوری، نوینی تیوه ده پیچن	جامم
بی گیان	جه ماد
جیو جیو، زریوه زریو، ده نگی تیکلاوی مه لانی بچوک	جیکه
ته زمون، تاقی کردنه وه	جه ربانندن

باتی، له جیاتی له باتی، باتی، له جیاتی له باتی

جیاتی

چ:

جار، که ره ت، هه، نو، به، نو، به له قوما و گالته، کیس، به لای سهرشان: (چه و	چه
مله و دهس هه لئا گری)	
کارامه، باش، به کار	چی
گران، دژوار	چه تون
کای بانه برده، قه لچغ	چه ت
شه مزاو، درز براو	چه رزین
دار دهستی زور دریز، داره خیهوت، چه له ک، چالاک	چه ک
نه هات، هاتنی جگ به باری چه پا	چه ق
نا پاک، گوند و خانوی دور له ریبازی گشتی	چه په ک
نوسینه وهی کتیب به ماشین، درو	چاپ
شات و شوت، دروه له بته، بافیش، خو هه لکیشان، لاف لیدان	چاورا
چه قه چه ق، قسه ی بی تام	چه لته چه لت
سوراندن، له قاندن	چه خاندن
ئاوی به خور، نیوه چه م، شیوه ل، شیوه له ئاو	چه مه ل
که پر، که پری به شول و قامیش، که پری به قور	چه داخ
نینو ک، ناخون، نینوخ	چه نوک
قافر، بی گیا و له وه، به رده لان	چه ر
تونده، که شی دی توند.	چه ره
دار چالوک، جو ره داریکه، درودار	چه لوک
چیه ک، مانگا	چه ل

۱۵ - باوی کورده واری

چاو به لک	چاو جوان، رهش و سپی، سه یران به هه شتیش دو چاوی به له که
چاو قولکه	تاعون
چیه	سرته، سرکه
چتو؟	چون، چاڤا؟
چرژاو	درز بردو
چکه چکه	که م که مه
چنجر وک	چنگال، چنگورک
چوختی	چه قاوه سو، روهه لمالا و
چوار میرده کی	چوار مه شقی، چوار زانو، چوار مه شقانه
چه تون	دژوار، گران
چه ورو شیرن	جوره مور و یه کی به له که، ده لین: بو خوشه ویستی به کاره، جورئ موروی که ردن به ند
چیشته	نه چیری چه شه خوار دگ، چه شه بو نه چیر، چه شته خوار
چاره وی	ئه سب و ماین
چه پهر	درگایه که له شولک و ورده شول دروست ئه کری
چز	دوایی، کلکه، جزوی دو پیشک و زه رگه ته، یا جزی هه ننگ، پیوه نوسانی گهرم و داغی سو تینه ر، به پیسته وه، ده نگی روئی داغ له هه لقرچاندا، ده نگی برژانی گوشت، پیوه دان
چزه	ده نگی هه چوقانی روئن، گوشتی برژاو له زمانی مندالدا، به یت و باو، داستان:
چریکه	حه ماسی، غه نایی، جه نگی وه که مه م وزین، به یئی ئاوره حمان پاشا بابان، سوار و شه م و شه مزین و ...
چیر وک	ئه فسانه، داستان
چنگال	په نجه ی شیر و پلینگ، چنگ، قولایی له ئاسن، هه وایی که وچک، په نجه ی درنده

چاخ	كاو، دهم، كات، زه مان
ح:	
حه و جۆش	لولىنهى مه فره ق، هه و تجۆش، ئافتاوه، مه سینه
حه يران	ئه ويندار، به نده وار، عاشق، سه رلى شىواو، هه وای گورانيه كى له ميژينه يه، كه زۆر به ناو بانگه وه كه هه يرانى مه لا كه ريم.
حه شيمه ت	ئا پۆره، كو مه ل، خه لكى كى زۆر.
حه سه ن كى ف	ناوه بو مه لبه ندى له كوردستانى توركييه كه زانای مه زن مه لا ئه حمه دى جزيرى (بو تانى) كه له گوندى سه ربای نيزى كى ديار به كر بارى كردوه ته ئه وى. مه لا جزيرى له ۱۴۰۷ ز-له داىك بوه و له ۱۴۸۱ زاینى له ته مه نى ۷۴ سالى دا بار ته كاو ئه مرى و له ژيرزه وینى مزگه و تىكدا نيژراوه كه خان شه ره فخانى جزيرى دواى هه زاره مى بارى سازى كردوه. وه هه ر وه ها هه سه ن كى ف ناوه بو به خشى له به خشه كانى كه لارده شتى لای نه و شارى (ماز ندران)
حه شاردان	شاردنه وه، وه شارتن
حاند	به رانه ر، ئاست
حه جمين	ئارام گرتن، داسه كنين
حه شامات	خه لكى زۆر، ئا پۆره
حه و جۆش	مه سینی مه فره ق كه چایی تيا ساز ئه كرى.
حاجى خه ليفه بها؛ زاناو هوزانىكى دينى و ميژو، زانىكى بير تير و كوردى نوسىكى خودان وزه بووه.	
حاجه ت	ئه سپابى مال، ئامرازى كار
حاسته م	له سه ر خو، سه برو كه، هه له ت و زه ردوبه رد، سه خت و دژوار.

همزه ریش سور؛ همزه ریش سور با پیره ی پیره میرده ویه کی له دوانزه سواره ی مهربوانه و بویی ده لین؛ هه ریش سور ی هه مز اغا نییه. یه کی تر له و ۱۲ سواره (ره حمان ره نگینه) و (مامه یاره) یه که له کاتی خویدا بو ترساندنی هیزی قه جهر له سهر شاخه کانی قه لای مهربوان که به دهس قاجاره وه بوه ئاگریان به شه و له سهر ۱۲ کیو هه لکر دوه و له شکری قاجار له ترسان رایان کردوه، تاسپای پاشای بابان هاتووه، دوژمن ته و بی چول کردوه (شه پول).

حه سار	حه وش، گورایی ناو چوار دیواری مال
حادیس	تازه تازه به دیهاتو گونگه ل، روداو
حصولی	که سبی، زانینیکه که به خویندن به دهس بی و حاصل بی له راست زانستی
	زه ووریدایه، که عیلمی موجه ره داته به ذاتی خو ی
صورتی زیهنی	صوره تی ته شیا که له زیهندا حاصل ده بی و وجودی زیهنی به خوده گرن، که صووه ری عیلمی و نه قلیشیا ن پی ده و تری له راست صوره تی حیسدا که شکل و رهنگی ته شیا ی خار یجن که به حه واس ده بیندرین

خی:

خپ	بی هه ست و خوست
خرینگه	خشلیکی ژنانه، ده نگدانه وه ی خشل، خرینگه خرینگه: ده نگدانه وه ی زور
خورانان	خو پیشان دان
خو	خده، عاده ت
خورت	به هیز، خیوی زور
خویا	ئاشکرا، دیار، بهرچاو
خودی خو ی	هه ربو خو ی، شخصیا
خه له ستن	رزگار بون
خیزو ک	ده غلی سالی ترکه هه لداته وه .

خوڤان	كاودانى تېكهل له سهر جوڅين، كلوشى گيره نه كراو، خره وه بوى شه ن نه كراو خوڤان: تايبه تى خوڤان
خوره	ته وژمى باران، بارانى به خور
خوست	ههست
خهرگين	قورين
خهرتهل	دال، دالاش
خه لات	كفن، به خشش
خهو	خه وتن
خه ون	خه و ديتن
خه وار	پر خهو، كه سى كه زور ده خه و پي، ته مهل، خه والو
خور	تاو، روژ، نورى روژ، تيشك، هه تاو
خورپ	توندا، تاوى خورپين، خوره: دهنگى كه وان: (كهو) كه به راندهر به به كه ده بن
خورپين	خورپ، نيرينهى چه م، كه به توندى دى
جفو ك	خزو ك، جو له نده
خو له ميش	خو له مره، بول
خراب	به دفه ر، بى فهر، ناچاك
خيم	بناغه، هيم
خه بات	تيكو شان - بى پشو كار كردن
خه سار	زايه، خه سار بوه، زايه بوه، دارى ژير كار يته، بو ديوار له قورسايى كار يته پاراستن
خه ره فاو	هوش نه ماو، له بهر پيرى خه ره فياك
خو پيرى	كه م هيزو بى ده سالات، پهست
خو دار	خوراگر
خودار	نه خوش، كه سيك كه خوى له گهل بى

خوئی هه لداشت	خوئی فری دا، خو توور هه لدان، خو خسته خواری
خورا	زور خوور
خوره	دهنگی خوره ی ئاو
خرته	خرته خرتی مشک، دهنگی بزوتنه ی گیاندار له نیو کوندا، خزته خرت کردن
خاوهن	خودان - خیو
خهنیم	دژ، میمل
خره	دهنگی ویک کهوتنی شتی خرله باردا، خره ی گویدی
خرخره	گهرو، هه و، قامیشه ی گهرو، قامیشه ی بین یا کرکره، بهرچیله، بهرخره به به
خایاندن	دهوام کردن، خایه نندن: پیچونی وهخت - ئه م کاره دو روژی خایاند
خهوش	ناته وای، عهیب
خوار	کهچ، خیچ، لار، لاروویر
خورپه	ته په ته پ، راتله کانی دل، خورپه له دلمه وههات
خرپ	کو، کو، هممو، گش، ئاو در، جی لافاو، شیوه له، مالمان له سه رخری یه له
	مه هاباد: گه ره کی خری
خیو	خاوهن، خیوی کانی، خودا
خودان	خیو، ساحیو، خاوهن، مالیک
خورسک	خو کرد، سروشت، فیتری، ته بیعی
خارا	له کل دهرهاتو، زیره ک، ته قوو جهف دیو
خزوک	جوله نده، جانه وهری، که بخزی
خاتر	له بهر، خاتر جه م، بوریز له تو، له بهر دلی تو خاتری تو،

دال:

له پیش واژه وهدی به واتای: ئه - ده، نیشانه ی کرده ی
> ئیسته و ئایه نده، (ده چم، دییم)

نیشانه، نیشانه‌ی پەرچەم، شیعار	دروشم
دەر وازە، درگانه‌ی مال	درگا
ریگای دەر باز بون، فرست، مه‌جال	دەرە تان
خو پپوه هه‌لا‌واسین	داله روچکه
ئاین، مه‌زەب، رچه	دیژە
شیاوە، دە کالێته، لی‌دی	دەو‌ه‌شێته‌و‌ه
زار	دەم
داسه‌لماندن، به‌خورتی ته‌حمیل کردن	داسه‌پاندن
دە لاقە، په‌نجه‌ره‌ی بچکۆله	دریجە
لی‌ئه‌دا، ئەنگیوه‌یه، راست لی‌ئه‌دا، دەس راسته	دەنگیوی
دەرەو‌ه‌یی، لاوه‌کی، خاریجی	دەرە کی
شەبه‌ق دان، تیریزدانەو‌ه، روناکی دەر	دەرەوشین
ئەگەریتەو‌ه، سل‌ئە کات بو‌دواوه	دەرپرنکیته‌و‌ه
تیرۆکه‌ی خەرەک، تیره‌ی دوژی تیخ	دو‌خ
گا‌و، قاس، له‌حزه	دەم
دانا‌ف، یه‌که‌م ئاوی مه‌شکه، یا‌گه‌نم و‌جو	دانا‌و
دانه، کا‌و، و‌جو‌به‌خشین، و‌ه‌رز، به‌شی‌له‌ روژ یا‌سال، دانی نیوه‌پرو، خوراکی	دان
بالنده‌ی مالی‌وه‌ک مریشک، جیگه‌و‌ه‌ک قه‌لا‌غدان، تو‌م، دیان	
دایتن، هیله‌ک، یا‌شیلگیر، یا‌بیژینگ کردن	دایژتن
ره‌ش، ناحه‌ز، ناشیرن، ناجوان	دزیو
ئە‌نیشته‌سه‌ر یه‌ک، که‌مه‌ئه‌کات	دە‌په‌سیوریت
کو‌یله، ئە‌سیر، به‌ندی، یه‌خسیر	دیل
رو‌هیشن	داهیلان

۲۱ - باوی کوردەواری

دارە مرواری	ناوی ژنه ناوداریکی کورده (شجرة الدر: ملكة المسلمين) كه له ۶۴۸ كوچي حوكماتی میسر و ولاته موسلمان نیشینه کانی به ده سوه گرتوو، بر وانه گرشه ی کوردستان ژماره ی ۵ چاپی ۱۹۸۱ و ۱۳۶۰ به قه له می (شه پۆل)
دادوش	مال به قیل سین
داره نه	چوار چیوه ی تهون
داشکستان	کانگای به رداش، ناوی گوندیکه
داکوشتن	داکوژاندن
دالگوشت	هه میسه له ر
دانسته	دانسقه، تایبه تی
درپوونگ	به گو مان، دودل
دنه دان	هان دان، ناوتیدان
دۆز	ئامانج، داخواز، مه به ست له ژیاندا، تۆله، پشکینه ر: خوت بدۆزه سه رم بدۆزه، حه یف
دۆژ	نیوان، مابه یه ن
دوژه ه	جه هه نده م
دو	کلک، دوکه ل، دوا
دونبلی	زازا، چهند هوژ و تیره ن له کوردستانی بن ده ستی تورکانن، که له تورس: خو زوریان حوکومه ت کردوه
دوزمان	به ده م که تن گیر، ده م شر
درگانه	ده ره گا، قاپی
دهرمانداو	ژهر پیدراو
دهرۆسته اتن	ده ره قه ت هاتن
دهره تان	ریگای ده ر بازبون
دهسک	مشتو، ده ستو

دهسکه نه	دروینه ی به چنگ
دهغه ز	ناساگی دهرون، دهغه ز دار
ده لاقه	کونای دیوار و تاقه ی چکۆله
ده لال	جوان، ناز دار
ده لاندن	نمدانه وه
دیروۆک	میژو، تاریخ
دیوه ز مه	غول، پیره هه څوک
داره نه	چار چیه ی ته ون
دانسته	تایبه تی، آنقه ست
داهو	دهو، گزی، گهر
در دۆنگ	دودل، به گومان
دزیو	ناحه ز، ناشیرین
دیمه ن	مه نظره
داد	هاوار، عه دل
دل لاوین	دلۆفان، لاواندنه وه ی دل
دزیو	ناحه ز، ناشیرین
داعبا	جانه وه، گیاندار
دوین	قسه کردن
دهس به دهس	دهستاو دهست، له گهر دا، به ره واج، نه غد به نه غد
دهستری	پاکی ده کرده وه - سرین پاک کرده وه
دادی	ده بی، دی، گهرم ته بی
دو زینه وه	دیتنه وه، که شف کردن
دنه ده ر	بزوینهر، قانه قدیله ده ر
دهه نه	به خشر، دههنده، دلاوا، دل لاوین

۲۳ - باوی کورده واری

دلوفان	به خشر، دهه نده
دژایه تی	دوژمنی کردن، زیدیه ت
دارا	دهوله مه ند، دهست رویو، ناوی یه کی له پاشا ماده کانه
دامه	دامه ؟

دامه یا تهخته دامه، جوژی شه ترنجی کورده واری یه به ۳۲ دانه دار قرقچه که هه ر یه که له دامه که ر ۱۶ دانه له لای خوئی له نیو جیگای خو یاندا، ریزبان ده کاو به بیر کردنه وه، یه کی له وانه که به ناو (ئاغا) ناوده بری بگه یینیه پشت سه ر دامه کانی لایه نی دیکه ی دامه که ر، ئەم کایه به ناوی کایه ییکی کوردی بو خه لک ناسی که لکی لی وەر ده گیر دری (شه پۆل)

داره به ن	دار بنیشت
دیبه ر	زه وینی خواری ئاواپی، باغچه

ری:

رییوار	ری پیو، موسافیر
رخ	تیره ف، لا
رزگار	نه جات
ره خسین	سازدان
روژی به ری	په سلان، روژی قیامت
روشت	هه لدان، نمو، سه بک، شیواز، شیوه
راویژ	ته گبیر، شورا، گرینگایه تی و که سایه تی دان به تا که تا کی مروف، دانی نیکو شانی راسته و خو به خه لک له کار و باری چاره نوی خو یاندا، به جو ریکی وا ته ک ته کی خه لک بتوانی له کار و باری چاره نوی و ژبانی خو یاندا به شداری بکه ن وه ملهور به سه ریانه وه نه بی

رامال	راوانان
ره چه له ك	جنس، ره گزی، نيژاد، ته سل
ره چاو	چاو ليكه ري
ره وه ز	تيشه به ردي سهخت
ره هه ند	خه نده كي ئاوهر و
رمي	دهنگي گريان و نالاندن
راوه ت	واتا كردن، ته فسير كردن، ليك دانه وه
رواله ت	زاهير
ره تان	ماندوبون، خومان دو كردن، ليك دانه وه
ره وه ز	چين چينه بردي ناوچه دو سه ري كي و
رابه ر	شاره ز، پيشره وه، ري به ر
ره وان دز	دزي ره وان، دزي چريكي كه جهنگي نامه رئي ده كات، ناوي شاريكه له كوردستان
راپسان	له پر جيا بونه وه
رابون	به رزه وه بون، هه ستان
راچله كان	داچله كان، راچله كين
ز:	
زه ل	قوي، زه لكاو، جي زه ل
زي پك	وزه، هيز، كه سايه تي
زيزانه	خه وش و خال ناو گه نم و دانه وي له، كوي ره، گورگه، كويرو
زوقم	به فره لوكه، سيخوار
رژد	چروك، ليژايي، هه وراز
ره مه كي	ناتاييه تي

۲۵ - باوی کورده واری

ره خته	په رداخ، قاییم
ره شایی	گوندنشین، ئاپلاره ی مهردم، دی نیشی، بی زهوی و زارو جوت وگا، نه چین
راتله کاندن	راوه ژاندن، هه ژاندن، راره شانندن، ته کان داه، بزوانندن
ره گژی	ریشه
رچه	ریگا به فرینه، ریگای باری له ناو به فرا
رابوه	هه ستاوه، راپه ریوه
رو ندهک	فرمیسک
راسان	روش هه لگه ران، راست بونه وه، هه لگه رانه وه
زیژه و	بارانی به خوړ، مالوسکه به ستنی گهنم له خه رماندا، به ره می فره و زوړ
ریسه	ریسان، رستن
رایه له	ئه و تالانه ی له ته وندا پویان تیوه ده دری، راهیل، راویچکه
زریه	زریا، ده ریا، زریوار
زیت	وریا
زیخ	خیز، ئازا
زید	نیشتمان
زباره	هه ره وه ز
زارو	باریک، کیسه ی زهرداو، زهرو، زالو، (زارو: مندال، منالی چکوله)
زه ندهک	ده ریاجه، بیرک، جومگه ی ده ست
زه نده ک	زه ندو ک، قول وانه، شتیکه، وه کو پوزه وانه، بوده س، له نوکی، پنجه وه، ئه ی
زه ری	گرئی تا پشت ئانیشک، وره، هیزی دل، زراوی گیاندار
	با کیره، دوست، کچ، بندار، جوانی، سپی پیستی، سهوزه له، سهوزه، ده ریا،
	زه ریا (زه ری: پارچه، رایه له، زی، زه پاندی)
زو یل	زو له چه رم
رهان	پیری په ک که وته

گرپانی به قهوه	زۆر زۆر
کوستان، هاوینه هه وار	زوزان
فره، زۆر، زحف	زاف
راز و سهخت	زهرد
زیز، عاجز و مات	زویر
هه تاوی ئیواران، هه تاوی دم کهل	زهرده
زینگه، مله کیو، گیاندار، حه ی	زیندو
زارو، مندال، زارو له	زاروک
دهلیا، ده ریا	زه ریا
باسک، قۆل	زه ند
دهر په ریو، زۆپه	زه ق
زریار، ره خی ده لیا، ده ریا چه یه که نئزیک شاری مه ریوان له کورده واریدا، وه ک ده ریا، گۆل، زه ریا مانه ند، زه ر، کورته ی زه ریا یه، وار، باشگری ته شبیه:	زریوار
وینه ی زه ریا	
دهنگی کولانی ئاو له سه ر ئاگردا	زلته و قولته
جیکه ی بلند، هه وا، سازگار	زنویر
زه وینی زۆر به گیا سه رشین	زه مه ند
دهلیا، ده ریا	زه ریا
گله یی، کیسه ی زهرداو	زاله
نه ترسان، ویران، هه بون، هه یه تی، زات نا که م بچم	زات
دهم دراو، دم شپ	زاردراو
شیوه ی تایه تی ئاخافتن، دراوی ده م، زاراو، له هجه، شیوه ی قسه کردن،	زاراوه
ئیسیتلاح	
گه وره، زه لام	زل

زنازنا ههروا و هوریا، چهقه و گوره، زه نازه نا
زانین عیلمی، عیلم، زانست
زانینی حضوری عیلمی حوزوری، زانستی که نیازی به که سب نه بی و حازری

ژی:

ژار بیچاره، هه ژار
ژهنگه سوره جانه وه ریکی گه زنده یه، وه ک زه رده واله وایه به لام سور و قه ویله تره
ژیار شارستانی، ته مه دون
ژن به ژنه واتا گه نجیک دلی له کیژولله یه ک ته چی و ئه ی خوازی و ئه یه وی
ماره ی بکات ئه م خاوه ن کیژژن په لپ ئه گری تا بنه ماله ی ئه و گه نجه ش کچیک
یا ژنیک له بنه ماله ی خوی بدا به کوره که ی ئه م خاوه ن کیژه جوانه، ژن به ژنه به
بار مته دان یابه شودانی چاو که ژالیکه به نابدلی له به ربه جیهنانی دلی عه شقی
گرگرتوی کوریک، دیاره ئه م ره سم و باوه ناشایاوه، جوریک، فروتنی ژن و
کیژه، ده لین: کچ به زور، به شودان ماره ی نایه. به ختیارانه له کورده واریدا. ئه م
باوه پو و او، دار زاوه، باری تیک ناوه، ته کی داوه به ملاوه، تیک ره ماوه، ئیتر
باوی نه ماوه.

ژیوار گوزهران، ژیان، شارستانی، ناوی گوندیکه له هه ورامان که له وی (مه لا محمه د
سلیمان) که ناز ناوی (صدیدی) بووه و ئه ویندار و ئوگری کیژولله یکی
نه شیملا نه ئه بی به ناوی: (نیشانه) کچی بارام نیویک، صدیدی هه ورامانی له
سالی ۱۱۹۹ ی کوچی هاتوو ته جیهان و له ۱۲۶۵ کوچی دا مردوو، ئه مه ش
شعیریک له هونره باهونره مه زنه:

عه رزه داشت به ندی دل مه ندو ره نجور

(صدیدی) دامس عه شق به (صدیدی) مه شهوور

دیوانه شعیره که شی که ۱۰۴۰ هونراوه یه له ۱۹۷۱ زاینی دا له چاپخانه ی

کامهرانی سلیمانی چاپ کراوه

ژیر	ثاقل، زره ننگ، زیره ک
ژاژای	سیریز، شیریز
ژهنگ	ژهنگ، چلکی سهر کانزا، به لایه کی گهنمه، که ماکیکی ره شی ئال دسوری لی ده نیشی
ژههر	زه حر، زه هر، سه م
ژین	ژیان، زینده گی
ژار	هه ژار، نه دار، که نه فت
ژیر	ئه قل، ئه قلدار، عوقول
ژیری	ثاقلی، ئه قلدار بون، ئه قلی، هوشی، هوش، به هوش
ژان	ئیش، ئازار، ده ردی مندال بون، نه خوشی، ماستی بونه دو، مه شکه، راژه ندن، ژام
ژاکان	سیس بون، چرچ بون
ژمار	ئه ژمار، ژمارده، بژاردن

سیین

سهر که شکه ئه ژنو	که شکه رانی، کاسه ی زانو
سیره	سیره گرتنی تفه ننگ چی وورد روانین له شتی
سارد	سار، چایک، بی مه یل، سارده بی مه یله
ساوا	سافا، کو رپه، ده ست ریخستن، پیامالین، ده س پیاخشان
ساوانی	ههستی که ده ست و پی ده یکا، پیست ههستی پی ده کا
ساو	تیژ کراو به هه سان، سامال، پیا ساوین تیژی ده می تیخ
سه رنج دان	روانین، ورد بونه وه
سوران	گه ران
سله مینه وه	راچه نین، هه لاتن، ره می
سوز	ئه وین، عه شق، شه وق، گر، ئاره زو، گرگر تو

۲۹ - باوی کورده واری

مه زن، ره ئیس، سه ره ک، گه وره	سه روک
سه دومی سه غیر، شارپکه له چیا شاره زور، که فریشته له نیویان	سه دوم
بردو چیگا که ی بوه زریوار - زریواری لای مهربوان - زریا، ده ریا	
بوت، ژنی جوان	سه نهم
بوعلی سینا، ئەم زانایه له ۳۷۰ له دایک بوه و له ۴۲۸ ی مانگی له همدان	سینا
وه فاتی کردوه، مه یلی به ئیشراق و صوفیه تی بوه، زۆر زانابوه و ئەم پەراوانه ی	
نوسیوه: قانون له پزشکیدا، شفا له فەلسەفەدا، ئیشارات و تەنبیها ت له مەنتقدا	
و ...	
سارد، بی له ش، بی تین، سپه	سپ
سایه قه، بی هه ورو هه لا	سامال
نیشانه	سیره
سه تالی، سه توپی	سه تهلی
کاردار، دروینه وان	سه پان
دلیر، نه بهز و نازا، دانه مرکاو	سه بز یو
جزمی سی په ره	سی پاره
له بهر - له بابه ت	سه باره ت
به ژن و کیترو له یه ک ئەلین که سورو سپی بی، رهنگی پیستی گونای وه کو به فر و	سور هول
خوین و ابی کاتی تاو له هه نیه و گونای ناسکی بدات ئاره ق دانار دانار له	
سه رگونای وه کو ئاونگ له سه سور ه گول بی و چرگه ر، بخاته عیشق و ئه وین و	
بونی گول، بولبول بروا خه ریکی چینه له ریشه ی دل بی و به دهنگی خوش تی	
چریکینی و بیژی:	
وه کو بولبول بونی گول ده کم	

چینه له ریشه ی دل ده کم

سازان	ساچان
سرته	چپه، سرکه

به لادا هاتو	سلار
نه خوشيه كه، ده زگاي ئاسنگري، ئاسينكه، ئاسني له سهرده كوتن	سندان
ساج	سييل
دايك مردو .	سيئي
كهوش، سولك	سۆل
ديرزاهه، فرني، بيچوي، ئازهل، كوربه .	ساوا
مراوي، كيوي	سوراويلك
هو. سه به ب	سونگه
زره كهو	سويسكه
آگر، بهربونه وه، حريق، آگر، بوسو ،	سوتمان
به خشش، بوچلكي نوي	سهر درانه
ماموستا	سهيدا
سیراج، سیريچ، ژاژي	سیريژ
ره بهن، بيژن، سه له قه مچي، ته نيا، سه له، جوړه كالايه كي قول داري كورته،	سهلت
زياتر، فه قی يان له سه كه واوه له بهري ده كه ن .	
جوړه خوارده مهني يه كه، له ئارد و قه رسييلي گه نمي ناسك و توپكل گيراو	سه مهني
ساز ئه كرتي و به آگر ئه كوليئرتي .	
چاوره شه، چاوره ش (سياچه مانه ... سياچه مانه ... + ههورامان جيگاي	سياچه مانه
سياچه مانه) ديواني گوراني نه مر ،	

شین:

شین

که وگ به ره نگی ئاسمانی بره نگی گیاسه وزی توخ، شه پور، جوین، رویشان،
رابور دوی، چون، حه زره تی مه ولانا خالد شاره زوری نوسخه ی جامیعه
(شین) ی له مه عنای جه معی موزه که ری موخاته ب بو پیغه مبه ر به کار بردوه که
فهر مویه تی:

وه سیزده هه نی ته و خورجه بینه

راهی بی کوچ کرد شین وه مه دینه

یانی له ۱۳ ی مانگی مه ولود له روژی هه ینی پیغه مبه ر (د - خ) چوو ه شاری
مه دینه. حه کیم مه وله وی کوردیش (شی) له مه عنای (رویی) دابه کار بردوه که
فهر مویه تی: شیعر

دیده ی سه ر ئه رشی دیده ی سپر کافین

ئید دای مونافین ته و ده وای شافین

ئه وان چون، پی داگرتن و به ربینگ گرتن (تو بوله من شین بویه وه و ده س به ر
ناده ی،

جوان و له بار، شرو شاتالی ناومال.

شه نگ

شمشال

شمشال له داری شمشاره، له وه ده چی پیتی (ری) بویته (ل) وه ک: قورینگ
بویته قولینگ، له ناوی قازی و قولینگ که بو بالنده یه که یا وه رام، وه لام، ته مه
قانونی (قلب و ابدال) ه که (ری) بوته (ل) یا (ل) ده بیته ای ئیستا شمشال له
وداره و له فافونی زه رد و سپی، و یا له نه ی و قامیش ساز ده کری، وه ک بلوینز
شه پول دانه وه: مه وچ دانه وه.

چیندراوی هاوینه، چیمه ن و گول زار.

شیناورد

ئاوی زور، که له به فری تاو یاوه، سه رچاوه، هه لده گری

شه تاو

گولیکی سووری ئاله .

شللیر

موری دارین بو نیشانه کردنی خه رمان، بی ده نگی .

شه قل

تازه و ناسک، گیای تازه گیایه کی خوارده مه نی په .

شلکه یزا

شینهیی	ئازام، له سه ره خوایی، له سه ره خوایی -
شه پۆل	شاپیل، مهوج
شه پۆل دانه وه	مهوج دانه وه
شینکایه تی	شینکاتی، سه وزایی -
شه وه زه ننگ	تاریکه شه وه، زۆر تاریک
شینکه	گژوگیای تازه سه رده رهینا وکله دهشت و سارا
شلوی	لێل، قوراوی
شیواز	ریباز، شیوه، سه بک
شهود	دنیای شهود، عاله می عیرفان و خوابینی، دل روناک
شایه ر	خوویژ، چرگه رگورانی بیژ، بیژقام
شالوو	هیرش، شالوو کردن، هیرش بردن
شیناورد	شینایی، زه رحاتی شین
شه وه	جنوکه ی ساواری رفین، گه وه هری رهش
شیوه ل	دول، قولای کیو، یا ئاودرگه
شوینه ونکی	خوشاردنه وه، شوینه وارگوم کردن
شه که زه کات	زه کاتی شه که، بهرات، خه لات
شه که	مهری یه که ساله ی میو
شاده	شایه ت
شوتک	شال، پشتین، پشتوین
شین	سه وز، شین گیران
شین	شیوه ن، گریان، کوته ل گیران
شیف	شام

شاره زور :

له کونا سه رزه وی به کی بهر فره بووه له نیوان هه ولیر و هه مه دانا، له روژگاری یا قوت: (سه ته ی ۷ گه تاوی) خه لکی ته و ناوه هه مو کوردبون، ئیستاش شارو- لکه به ک به ناوی (دیر زور) له باشوری خوژ هه لاتی شاری سلیمانی و روژ ئاوی زنجیره کیوه کانی هه ورامان دا هه یه و زور خوژ ئاو و هه وایه، یارسان ته هلی حق بروایان وایه دینی وان ته چیته وه سهر شاره زوری: شه مسه دین محمه د کوری مه محمود حه کیمی سه ته ی ۶ و ۷ هه تاوی نوسه ری (نه هزه تولته روح - وره وزه تولته فراح، ته لیتن: خز می سوه ره وهردی به و له سه رته لویحات - و حیکمه تولتیشراق - ی شیخی ئیشراقی کورد رافه ی نوسیوه هه ره وها کتیبی (الرموز الامثال اللاهوتیه فی الانوار المجرده - الملکوتیه) شی نوسیوه که شیخ علی کوری محمه د ناو دار به (مصنفک که له ۸۷ مانگی دا راوه تی کردوه، شاره زوری پهیره وی رچه ی - شیخی ئیشراقه له فه لسه فه دا.

شیز: به پی نوسینی (راولینس) له شاری (شیز: ته ختی سلیمان) دا خوسره و په روژ سپای رازاندو - ته وه له ئاگردانی ته ویدا نوژی کرده وه - نیایشی خوای به جی هیناوه و سه رکه وت و به خته وه ری خواسته، له ناوه راستی قه لای شیزا گول ئاویکی زور جوان هه یه که پان و بهریناییکه ی حه وت هه زارو پینسه ت میتری چار گوشه یه، ته م گول ئاوه مه خرو تیه و سه ری له قولایی دایه و جیا بونه وه ی جوگه ئاو، له و گول ئاوه بووه ته، هو ی ئاوه دانی گونده کانی ته و ناوه تاوی ته وی، وه کو ئاوینه روژگاری ئاوه دانی زور کونی ته وی ته نوبنی. ته مین ته حمه د له کتیبی: حه وت ئیقلم دا ته نوسی: «شیز» شاریکه له نیوان مه راغه و زه نگانا. که ئاگردانی گه وره به ناوی (ئازه رگوشه سب: ئازه رجسنف) یش له وی یه و زه رده شتین هه ره له وی بووه و له پاشان چووه ته (سه به لان) و کتیبی ئاویستای به خه لات بو ها تووه و بردویه ته لای گوشتاسب.

یاقوتی حه مه وی له موعجه مولبولدان دا ته نوسی: شیز، ولاتیکه له ئازر بایجان دایه - ناوه که ی (جزن - یاگزن) ه و عاره ب به شیز خویندویه ته وه ئینو خورداذیبه ته نوسی: ئاگردانی شاری (شیز) به ناوی ئازر گوشه سب لای

۳۴ - شه پۆل

موغە مادە كان به ريز بووه و مروّفه شهركاره كانى ئاتروپاتكان (آزربايجان) زۆر - ئازاؤنەز بون.

دهوران دهورهى قهلاى (شيز = تهختى سليمان) باروگه ليكه به بليندى ۶/۵ تا ۸/۵ ميتر، وه له بان ئەوانه وه پۆ پاسهوانى، بورجه بهردينه ساز كراوه كه ئەگه نه ۳۶ بازو. ئەم بورجانە ۲۲ تا ۲۶ ميتر له يه كتر دورن، بۆهات و چۆ له شارى شيزا دو دهروازهى كه و ره هه بوه و ئاورگه ي شيز يا ئازهر گوشه سب له رۆزگارى ساسانيان (۲۲۴-۶۵۲ز) زۆر گرینگ بووه له تيسفونه وه چونه زياره تى، هرا كليوس ئيمپه راتوك روم كه هيرشى كرده سهر ئيران خوسره و پهرويز شاي ساسا له سالى ۶۲۳ى زايىنى راي كرد و چوه شيز و چاوه روانى (شاهين شار بازار) ي سهر دار له شكرى خوى بو، گويا (شار بازار) له (قوره بهراز) ي لاي بۆكانه وه رويوه و ئەم ناوه گوڤردراوى شار بازاره، ههروه ك ده لىن: بۆگه به سى يادگارى (به يت) يا (به يت به گه يا) يه (شه پۆل).

شوین، ئەسەر

شوپ

له سالى كوندا ئەى چه قين، وه ك: شه تله توتن يا شه تله ريحانه، جادواى دو مانگ يا زياتر به ريشه وه هه لى ده كه نن، و ئاؤ ديراو يا كه ردو دهى چه قينه وه و ئاوى ده دن تاشين و سهوزيته وه

شه تل

داوينه ي كه وا، ئاته گك

شاقه ل

پرو بلاؤ

شپريو

چاورا

شات و شوت

نم، تهر، برينه كه شه ي هيناوه يا ته شه نه ي كردوه (تشنج) موعه ره بى ته شه نه ي كوردى يه و موره كه به له: ته + شه + ن + ه

شه

راوه مه ل به چرا

شه واره

برگه له جوگه

شيله گه

قه يسى

شيلانه

شه تگل له خودان، وه كار كه وتن

عهین:

ئه وهی به یه کی له چه واس ده رک ئه کری، وجودی عهین، موبینی وجودی
زیهنی و خاریحی یه، په سنی خوی پی ده ناسیری، زا کونی خواناسی یا له
ریگای به لگه وه که تایبهت به زانایانه یا به ریگاتی پاک راگرتنی دل و
دهرونه وه .

عار شهرم، شوره یی، عهیب و عار .

عه جبات سهر سورمان، عه جیب

عیرفان ناسینی خوا، ناوی زانستی که له زانسته کانی ئیلاهی که خواو . . -

غهین:

غهواره بیگانه، غه ریه، نامو

غه زالی ئیمام موحه مه د غه زالی یه کی که له زاناکه و ره کانی جیهانی ئیسلام که له ۵۰۵ ی
مانگی له توس له دایک بوه و له ۱۱۱۱ ی زاینی وه فاتی کردوه و ئه م کتیبانه ی
نوسیوه: ئه حیای علوم دین، مشکت الانوار، المنقذ من الضلال، تهافت
الفلاسیفه، الوجیز و ...

فی:

فراین نه هار، نان خوار دنی نیوه رو

فیرگه مه دره سه، مه کتبه

فه رته نه به لا، وه یشو مه، قه و ماوه، فیتنه، هه را، جه ننگ

فیرانکو زانکو، فیرگه، مه کاتیب

فرچک هه وه ل شیر، گوچ

فیکر هزر، بیر

فلچ شل، دم فلچ، خوار، خییچ، ناحه ز -

فیر کردن راهینان، ته علیم دان .

قه لاش، زرهنگ، خوړيخهر، جوان	قه شمهر
واجب	فهرز
جوینی ژنانه په	فرتول
گزی کردن، فیل کردن	فزی
ماندوی په ک که و ته	فل
خوړسک، سروشتی، خو کرد	فیتری
دوا هه ناسه	فهراقی رهش
زور، زیاد، زاف فیه	فره
زور زور، فره زور، بهر فره و زیاد	فت و فهوان

قی:

مروّف، ئینسان، ئه نزان، ئادهم، بهنی ئادهم

قاف:

شتی که کانزای تاویایوی تی دهریژن، جهسته، لهش، به دهن، قوتو، ده فر بوشت	قالب
فروشتن، ژماره بو دارژاوی تونده و ه بو، قالبه شه مچه، قالبه سابون .	
بی بن، عه میق	قوول
قالور، ساقه ته گیای ناو خالی	قالوره
تاوی، ده میک، هه ناسه په ک، کاویک	قهنه کیشی
قرتال، سه و ته ی میوه یا هی تری	قرتاله
دو که لدان، قانگدان	قاودان
که سی که له بهر مهل و قاز بی، قازچه ران، ئاگدار له قاز	قازه وان
قه ناعه ت، سه بوری، رازی بون به بهش	قنیات
زه وینی که گیای لی نه روی، کنایه له مروفی رژد و چروکه	قافر
پیشه وای ئاینی مه سیح و خاجدار، که شه	قه شه

۳۷ - باوی کوردده واری

سه وه تهی بچوک قرتاله، قوتوی بچوک، چرای فتیله، ئاوینهی گرفان	قوتیله
قیژه وهه رای سه گ و تاژی	قوروسکه
که لاتی دز - قه لای که سانی که به دزیه وه بی ئه وهی ببیندرین، به جهنگی	قه لادی
چریکی دوژمن بوژ ئه دهن و زوری بو دینن، ناوی شاریکه له کوردستانی	
باشوری	
دوکه ل، ره شی دوکه ل	قورم
دوژه نگ دار، رهش هه لگه راو، دوکه لای	قورماوی
گول بهرگ و کاس بهرگی په مو یا لو که	قوزاخه
ته لان، لاپالی کیو	قه دپال
گاز، قه پ گرتن، گاز گرتن	قه پ
هه لاتن، بازدان	قاچاندن
لاسکی ویشک و هه لول و ناو خالی	قالور
ترسه نوک، ژنانی	قزه
قه ناعه ت، سه بوری، رازی بون به بهش	قنیات
له هه واگر تنه وه	قوزینه وه
سل	قوشتی
گیژه و کیشه	قه رقه ش
کولی گریان، قولپی فرمیسک به خور	قولپی گریان
سوچ، قوژبن	قورنه

کاف:

لوله ی هه ناسه	کرکره
ره ک و ریشه	کرکوک
ئاگردان، تفک	کوانو
که پر، که ورگ، بهرد، ئه شکه وت	که ور

کهل	به ناندن، کهژ، ئرینو، یال
که لاهه	دیواری روخاو، کاوول
که لاک	لاشه
که لی کوستان	بو پیاوی ئازای به کار نه بهن
که نار	لاکیش، کو به، په راویز
که و	بیژینگی کون زل، ناوی بالنده به کی جوانه که نه چیره وان له کاتی خووی دا
	نه چیته راوی، له کورده واریدا راوه که و زور خوشه
که وده ری	مه لیکه له نیو به فردا ده ژی

کورت کردن

که رت و دابهش کردنی وشه و، که خوویی باسیکی زور گرینگه له زوان ناسیدا، زانایانی کورد خویمان په تاندوه به لام نه چون به لای زمانی زگ ما کی خویمان مه به ست له که رت کرن دیاری کردنی: (بین - سیلاب - لهت - سریچکا - مه قته ع).

۱- له زمانی کوردیا وشه تاپینج که رت هه به.

۱- وشه کانی به که که رتی واتا: به به که بین بگوترین و دوپیت بن وه کو: چر، در، پر، پر، چو، مو، شو، تو، دو، تو، دو، هو، مس، کر، مژ، دژ، دش، مر

۲- سی پیت وکو: داو، راو، چاو، خاو، مه، سهر

۳- چار پیت بن وه کو: هه ننگ، ره ننگ، ده ننگ، سیننگ، لیننگ

۲- وشه کانی دو که رتی وه کو:

۱- چار پیتی وه کو: باوک (با - وک) مامر (ما - مر)

۲- پیچ پیتی وه کو، هاوار (ها - وار) نه خوش، (نه - خوش)

۳- شه ش پیتی وه کو: هه نجیر (هه ن - جیر) سهر دار (سهر - دار)

۳- وشه کانی سی که رتی:

۱- شه ش پیتی وه کو: ئاره زو، (ئا - ره - زو)

۲- ههوت پیتی وه کو: شاره زور (شا - ره - زور)

۳۹ - باوی کورده واری

۳- هشت پیتی وه کو: هه ورامان (هه و - را - مان)

محهمه د ئه تاکی له په راوه که ی خو یا به ناوی کورته یه ک له فیهو لو غه به عه ره بی که له ۱۲ ی
ئه یلوی سالی ۱۹۶۹ زایینی له بیرو ت چاپ کراوه بو سی که رتی له په ره ی ۲۶۱ - دامیسالی
به شابه ندهر (شا - بهن - ده ر) هینا وه ته وه وله پراویزیشا نویسیویه تی ته م وشه عه ره بی نییه

۴- وشه کانی چار که رتی:

۱- هه هشت پیتی وه کو: ئالو بالو (ئا - لو - با - لو)

۲- نو پیتی وه کو: قو تابخانه (قو - تاب - خا - نه)

۳- ده پیتی وه کو: هه زار میرده (هه - زار - میر - ده)

۵- وشه کانی پیچ که رتی - واتا به پیچ بین بها و یژرین:

۱- یانزه دپیتی وه کو: وه شو زه کوته (وه - نه و - زه - کو - ته) ئاسیا وه کو نه (ئاس - یا - وه -
کو - نه) کولیره ره ش که (کو - لی - ره - ره ش - که) کولیره چه وه (کو - لی - ره - چه و -
ره)

۲- دوانزه پیتی وه کو: سه ره به ره و ژیره (سه ر - به - ره و - ژی - ره) شه مه کویره (شه م -
شه - مه - کو ی - ره) سه ره به ره و ژوره (سه ر - به ر - ره و - ژو - ره) *

که وه	شینى ئاچوخ
که وشه ن	سنور، تخوب، هه ریم
که وی	مالی، رنوه به فر، کليلة، ره نی
کلکه سوتی	ریایی
کوری ره ش	کوری ئازا، ره شکه له، ناشیرین
که نگه لاشک	دهنده لو شک، گه لای ویشکی که نگر
کار ژيله	کاريله، کاری بز
کچی دزیو	کچی ناحه ز، کچی ناشیرن و ناجوان

کۆسه:	پیاوی مولی نه هاتو، که سی که به خو گوران کایه بو خه لک ده کا.
که نین	پیکه نین، خه نین
کۆزی	وجا خیک، که به ته پاله و ده وه کیوی یا کیوی له، روشن بکریت
کۆیزر	که نملی دهر نه چوی پاش گیره
که پرو	برش
که رکه مهر	کۆمه له مهریک، دابراوی په ز
که له ک	دیواری وشکه به رد
کرنوش	سه لام به خو نوشتانده وه بو پیشه وه
کناله	کچی، یار
کیل	زه وی بو کیلان، کیلگه، خانوی هاوینه ی ناوباخ، چارداخ
کلاوزه ر	کلا و ئالتون، ئافره تی هه وشار سازی ئه دهن
کۆلۆش	ساقه ته که نم و جو، ساقه ته ی هه رزن و گال، به لام، که لوه ش ناوی شاخیکه له نیوان شاری دوکان و سوئی سینان له کوردستانی که رمیان که لوه ش یا که لبه ش ناوی تاقمیکه دارای ئاینیکی تایبه ت به خو یان، که لی به ش، که ل کامیشی ناوچا و سپی یا جوانه گای ناوچاوان سپی و به شه
کسه کسه	دهنگی مه رلیخورین
کششه کششه	دهنگی مه ل و مروم ریشک ده رکردن
کولیلک	خونچه
کولین	ئه نباری تازوخه
کلکه	پیچی دواینی شاخ و کیو، خوشک و براودایک و باوک و ئاموزای ژن یا پیاو، بی کلله یه، بی که سه

ئازا، نەبەز، كۆلنەدر، چالاک، ناوی نەتەوہیہ كە، ئاری رەگەز، كەبەزوانی كوردی، كوردی قسە دە كا و لە بەشیکی ئێران و عیراق، توریكا و سوری یە و بەشیکی شورەوی و چەن مەلبەندی وە ك قوچان، نەیز، شەهری كورد، كوردیچال و... ئەژین	كورد
كەم، زەرە، تۆزقَالَه زەر	كە موسكە
كەف كردن، شەپۆلدانەوہ، سیلاو كردن -	كەف چرپین
كەلامی، زانینی كە لام، كەلامی نەفسی یا كەلامی لە فزی	كە لام
بە كار، ئازا، كارزان	كارا
چال، چالە قوت	كەند
نەتەوہیہ كی قەدیمیە لە ئاسیادا دژی	كورد
قورت، تە گەرم	كۆسپ
كۆمەل، دەستە، پۆل، كۆبونەوہ -	كۆر
ئەستێرە كانی ئاسمان -	كا كە شان
شوینی راگرتنی كاریلە و بەخۆلە بەرلە تی بەردان بو شیر خواردن	كۆز
گیایە كە بژارده كری لە بە رویستان	كەلە
كوچە، زوی دانەوہ، هەلكەندنی زەوی.	كۆلان
وہ جوش هاتن	كۆلین
زولف، گیسو	كەزی
	گ:
گایی كە زەوی دە كیلی	گاجوت
توز، غوبار، كە موسكە، قوربان، گوری (وہ گەرد بالات بام)	گەرد
نیوہ جە غز، قەداو قەدی كیو	گەوہ

۴۳ - باوی کورده‌واری

سورانه‌وه، فیل، ته‌شقه‌له، بره‌و، سه‌رسه‌ختی، ته‌ختایی زه‌وی، گیژاوی گوم، پیچ‌دراو	گه‌ر
گوئیکه له هه‌وه‌لی به هاراده‌روی	گه‌زیزه
خوشی و شایی، زه‌رده‌خه‌نه	گه‌شه‌ونه‌شه
گزنه	گه‌زکه‌سک
نه‌باتات، پوش و پار، روه‌ک	گژوگیا
ئاوری‌گرت	گپ‌گرت
پرشینگدانه‌وه‌ی خو‌ر، ورشه و ورشی روژ له دوره‌وه، گرشه‌ی کوردستان ناوه بو‌کو‌واریکی کوردی که له ۱۹۸۱/۳/۱ له تاران به زمانی کوردل چاپ دراوه	گرشه
ئاورگرتن	گرگرتن
داغ	گه‌رم
گوئی، گو‌ه	گوئیچکه
گزینگی خو‌ر، ره‌شینه‌ی چاو، بی‌بیله، هه‌تاوی به‌ره‌به‌یان	گزینگ
گه‌نجینه، حی‌کمه‌ت، جزن، جزنق	گه‌نجه
لوتکه، که‌شتی	گه‌می
گه‌ران، سوران	گه‌ریان
کوره‌کانی سوران	گوکان
فیل، ته‌له‌که، فزی، حیله	گزی
خر، گردیله، گرده، توپی دارینی کاشو بازی، کوره، جه‌غزی زه‌وی	گو
سفت، بادراو، گشته، قشت، هه‌مو، ته‌وبه‌نه‌گشته	گشت
گفه‌ی بالی کو‌تر له‌هنگی بالی مه‌ل	گفه
خو‌ه‌له‌ماسان، با‌کردو، بو‌قله‌مونه، گفی کردوه	گف
گله‌یی	گازنده

بهردی زل، گاشه بهرد	گاشه
وهخت، ههنگاو	گاو
کهشتی	گه می
له گه پان که وتو	گرده نشین
گری کویره ی گوریس و تاله ده زو، گرنچک	گری پوچکه
پاچه قاندن، گرنه، گرو	گروگرتن
هه لداو، دهنگی تری	گلار
گورانی گوتن به کومهل، گورانی و تن به نوره	گه ره لاوژی
به زم، زه ماوه ند، شایی هه لپه رکی	گوونده
کاشو بازی، ناوه بو جورئ کایه	گوین
فیل، ته له که، گه رمان لی بکا: فیلمان لی بکا، شالتاغ	گه ر
بلیسه، چونه سه ری گری ئاگر	گر
ئاگری به گرو زور، ئاگری گر بهرز	گره مه سقه لان
چاویشه، چاوم گل ئه کا، چاوم دیشی	گل
گه رده لول	گیژ ه لو که
کاسه ی قورین	گلینه
پربونه وه ی برین	گوشته و زون
	هینانه وه
روژگار ناس، وگاشنا به کات و دهم	گه ر ناس
هه ره شه و گوره شه	گه ف
فیل، گه ر	گزی
رایان بوارد	گوزه رانیان
ئاخو، هه ی گهل	گه لو

۴۵ - باوی کورده واری

گه‌ند	رزیو، رزی
گه‌و	قه‌ف، ئالقه
گه‌وال	هه‌وری ئاسمان که ئه‌نیشیته سه‌ریه‌ک، هه‌وری گه‌وره‌ی گه‌وال گه‌وال، ده‌فی
گه‌ش	گچکه
گاز	روناک
گوند	بانگ کردن
گرار	ئاوایی، دیی، لادی
گاله‌گال	ئاشی خواردن
گرک	گورانی گوتن
لورک	ته‌په، ته‌پولکه، گوتکه‌ی نان کردن
لوک	لورکه
گفی	وشتی نیری قه‌وی
گولمانج	په‌نیری تازه، که هیمان ئاوی نه‌گیرایی
	گول، ئه‌ستیر، گول ئاو

لام:

لینکدانه‌وه	تویژانه‌وه، ته‌حقیق
لینکدراو	تیکلاو، ئامینه
لکاو	پیوه‌نوساو
له‌ز	تالوکه، زو، عه‌جه‌له
لاملی	مل‌بادان، نه‌چونه‌ژیر
لاپال	قه‌دیپال، لئزایی کیوو‌چیا
له‌مپه‌ر	به‌رگر، کو‌سپ

باران به ریزه وو، بارژنی توند به باوه	له نگیزه
سیلاو، ههستانی ئاو	لافاو
قهاردان	لیبران
جهنگه ل، لیر	لیزه وار
رشته ی به مورو	لیزگه
لاداری چوار چیوهی درگا	لاشیپانه
لا یه ک له که له سهر	لاتیلاک
لا په ره، خوتی هه لقوتین	لا په سه ن
کو تو پر، له ناوکاو	لوت و بزوت
کۆمای گز ره وکا	لوده
نمه د، کولاف	لباد
گویره که، گو یلک	گولک
دور بخه وه، دوره په ریزه به، دهس هه لگره (لابه تونازانی کار بکه ی)	لابه
خوار و خییج، سه ر سهخت و نه گونجاو، قه دپالی کیو چین له سه ر چین، خوتی هه ل قور تین	لابه لا
ته ن، به دهن، جیسم	لهش
له سه ر یه ک دانراوی داری سووته مه نی، دهسته یه ک خه لک له کاتی کار کردن دا	لیژنه
ئاوی زور به ته وژم	لیشاو

میم:

گونچان، بوز خواردن، میسه ربو: جی به جی بو	مه یسه ر
ئینسان، نه نزان به نی ئاده م	مروف
دژ، ن خواز، پو شه ر، داپو شه ری حه ق	مونکیر

<p>هه رپم، ناوچه باقه، مه لو مه لو، دهسته دهسته، چه پکه چه پکه مامر، مریشک کز، کروشمه کردو، خه مگپین، دهرفهت خواز له کاری، سه رسورماو، رهنگی بی بریقه، واژه یه که، بو له کار که وتنی شای شه ترنجی ده لپن، دوراو له کایه ی شه ترنج، بی دهنگ، دوای گریان مات بون مادا، مادایی، ئامادا: ناوی شوپنیکه، سابی نیوی دینی ماداییه که به زمانی عه رهبی به موخته سیله ناو ده برین یانی به ئاو زور خو یان و جلیکان ده شون، به ئاوی چه م خو یان گرتووه، مه ندا که له ئاساری صابیان به مادا ئامادا ده خویندریته وه، له واژه ی ماد، مادی گیراوه. له تاریخی یونانی کوندا مه دی بوته ناوی ماد یا ولاتی ماد تا روژگاری ئیسکندر و جی نیشینانی ئه وه له میژوو جوغرافیادا له باتی ناوی ئیرانی ده وره ی ساسانی و ئیسلام، ماد یا ولاتی مئاد به کاربره وه، دیاره ئه وه نیشانه ی پهره دار بونی ماد یا ولاتی ماد - ه - ئه بی بلین: سنوری غه ربی ناوی جوغرافیای ماد تا سنوری غه ربی ئیران له روژگاری ماد وره ه خامنشی و سلوکی و ئه شکانی راکشاوه، به پپی ریوایه تی خودی صابیان کاتی صابیان له راست جوله که، که له لایه ن هیزی زالی یونانی و رومی له خو هه لاتی ده ریای مه دی ترانه و سه نعاوه بولای با کوری سوریه کولچیان کردوه و هاتونه ته مه لبه ندی هه ران له هه وزه ی فورات که به شی له ولاتی ماد یا مادای به قسه ی صابیان ده هاته ژوماره، نیسه ته ی مادایی یا ماندایی بو نا ساندنی باری تازه ی خو یان هه لبارد و به درپژایی ۱۸۰۰ سال هه میسه ئه م ناوه تازه یان بو ناماندی خو یان پاراستوووه و صابیان سامی نیژاد نه بون * له راستیدا ناوی ماندایی وه ک ته قویمی سال و مانگی ئه وان که نوسخه ی دوه می ته قویمی یه گردی به راست ده ناسری، دو قه رینه ی پته وه له سه ر پیوه ندی پته وی تاریخی و کو مه لایه تی ئه وان له گه ل خه لکی نیشته جیی سه ر ژه وی یه که، که له خولی ماد و</p>	<p>مه لبه ند مه لو کر مات مه ندایی</p>
---	--

هه خامنشی و یونانی و ئەشکانی ماد و مادای و له روژگاری ساسانیان به ملاوه،
 به ناوی ئیران شار ناو براوه، صابیان که له ئیته تی ۶۲ به قهره و ۶۹ مائده و ۱۷
 حه ج له قورئانا ناو براوه، ئیستا له سهر چۆمی که رخه و فورات و به سرهن -
 قهومی له یاد رهفته، نوسراوی سه لیم برنجی چاپی ۱۳۶۷ تاران، سه ره تایی
 ئوستاد محمد محیط طباطبایی ۱۳۶۵/۷/۲۸. به لام دوکتور مانسوج
 پروفیسور نولدکه ی ئەلمانی خانمی دراو رهوه نندی زانای تر، بروایان وایه که
 ماندایی سیفه ته و له ماندابه مانای زانین غیرفانه و ناو بو ولاتی ماد یا نه ته و گه ماد
 نییه، به لام ته با ته بایی ده لی، مهندایی ناوه بو ماد و ولاتی ماد فهره نگی ئیران
 زه مین ده فته ری ته وه ل ج ۲ به ره ی ۲۵ (شه پۆل).

میشک، مه زبوت، گورج و گول، میوینه ی مهل، به رخی بی دایک که هه مو
 مه ریک ده مژی

میچک

گیایه کی ناسراوه و ده خوری

مهندوک

جایز

مه باح

گه وره، سه ره ووز - ریش سپی و گه وره

مه زن

چون لای خوا، چونه سه ری، چونه ئاسمان، به رز بونه وه، سه رکه و تن، ئامرازی
 چونه بان

میعراج

پیغه مبه ری موسایی چه زره تی موسای کوری عیمران

موسا

ده سته بی له ئەهلی سوننت و جه ماعت بون، که له روژگاری به نی ئومیه دا
 سه ریان هه لرؤ بنچینه دانهری ته و ده سته واصل بن عه تابه، که فه قبی حه سه ن
 به صری بوه و له ۱۱۰ مانگی مردوه. له ریگای فه لسه فه وه ته و حید بو خوا، نه فی
 جیسمیه ت له خوا و عه دل بو خوا ... ده سه لماندو ئوصولی ته قیده یان ئەم
 پنیجانه بوه ۱. مه نزلی بین المنزلین ۲. تو حید ۳. عدل ۴. وعدو و عید ۵. ئەمر
 به چاکه و نه هی له خراپه

موعتله زیله

۴۹ - باوی کورده واری

چه مه نی گیادورین	میرگ
کون، قه دیمی، کونه و که و نارا	میژین
حه ق	ماف
که لافه بهن	ماشهر
ئه سل - ما که: دایکه	ماک
سه نگر	مه ته ریز
ئاژه لی میوه، به رانبه ری ئیر، ئیره و میوه، ئیرومی	می
رابه ری دینی چوله که	مالم
مراد	مراز
هیلال	مانگیله
حه یف	مخابن
مله مه لمانی، به حس کردن	مجانجین
جیگهی کو بونه وه	مه کو
بربره، بربره ی پشت	موغره
زه وی بو کیلان، مانگانه بو کارمهند	موچه
دوواژه یه ۱ سهر واتا سور ۲ وهر د واتا بهرد، لیره دا (ب) گوردرا وه ته وه به (و)	سهره وهر د
زه وی وزار، موچه و چه مه ن زار	مه زرا
مه یره، په نیری لورک لی نه گیراو	مه یله
ئازاله شهرا	میرخاس
ئاسنی پاژنه ی سوار	مامزه
به ره ره کانی	مله
که له زه پ، ملقه وی	ملهور
چینه قوری دیوار، گلمه ته قوری کز ره وه بو،	موره

مولگه جیگای مولدانی گاران له نیوه روایاندا، جیگه ی مۆل .

نون

ناپوخت	پیس و پوخل، کاربلاو
نسیی و نهزار	سیبه، جیگه یه ك، له بهرزی شاخ و کیودا که بهر سیبه ره و که متر تاوی لی ده دا
نهی	منع، گیرانه وه، دست به سینگه وه نان
نهزان	نه قام، بی زانست، بی فه ره ننگ، نه خوینده وار .
ناف	ناو، ناوه وه، داخل
نوک	جوړه دانه و ئله یه که
نیری	بزنی نیر، نیری و بهران، بزنی نیرو مهربی نیره
نقیشک	که ره، روئی که ره
نیقه ک	ناوه راستی پاتول، یا ده رپی، نیقه که ده رپی
نزار	به شی باکور و یالی کیو
نوبه دار	نیگه هبان
نیچر	راو، شکار، نه چیر، نه خچیر، نیچر و نه چیره وان
وهندا	گوم، نادیار، غایب
نیگار	مه عشوقه، دم و چاو، سهرو سورهت
نابی	ناشی
نهینی	نادیار
ناخ	بن، قولایی، ناخی دهرون، قولایی دل و هه ناو.
نه عاملاو	نه پهروه راو .
نهوم	بال خانه، قاتی خانو
نیسکه	سه ره هل ته کاندنی ته سب

۵۱ - باوی کوردده واری

نیل دان	جو شاندنی ئاگر
نَسار	قه دپالی کیو، خووری که م لی بکه وی، نسرم، بی خووره تاو
نامیلکه	نامه ی بچکوله
نه سمرپو	کون نه کراو، نه سوراو
نزار	له ر، کز
نای بزرکینی	لیی هه له نابی، پته پت ناکات
ناوه رۆک	ناواخن، موخته وا
نه بان	نامو، خونه گر، خو بویر
نه هیزرین	دانه سه پین، دانه هیزرین، پان نه بنه وه
نقیم	موروی بهر مورروی نیو ملوینکه، پیروزه و یاقوتی نیو نه نگوستیله
نه ده لینی	نه ی داته وه، ئاونه دا
ناکالته وه	لینه هاتن، پیوه ی نایی
نه هاتی	نه دامه ت، بو نه هات
نامو	غه واره، بیانی، بیگانه، خونه گر
نان بده	دل ئاوا، دل گو شاد
نیاز	رجا، نیازم پیته کارم پیته
نزا	دوعای چاک و باش
نمرود	نمرود: شاریکه له باشور و ویرانه که ی له ۴ کیلومتری سه لامیه ی عیراقه و شه لمنه صر سازی داوه. ناز ناوی پاتشای که لده (بابل) ه ناوی نینوس، که شاری بابل نه و سازی داوه و له گه ل چه زره تی ئیبراهیم دژ بوه، عه بدوللا کوری عومه ر رای که یاندوه، که ره ئیسی هه یئت موحا که مه کارانی ئیبراهیم، کورد و ناوی هویون بووه، له بن ئایه ی و حرقوه و انصروا، الهتیکم (سوره ی نه نبیا ئایه تی ۶۸) و کتیبی زانایانی کورد ج ۲، پهره ی ۲۲۱ ج ۴ و ۵ نوسراوی (شه پۆل) ته فیسیری صاوی، که شاف، به یزاوی. ئایه تی ۱۶ سوره ی فه تحیش له

بابهت سه لابهت، تازایی و نه بهزی کورده وه نازل بووه: ته فسیری ئیبنی که سیر له قه ولی پیغه میهره وه دلّی: له تاریفی قهومی کوردی کاله موین نازل بوه، ته فسیری ئه لمیزان، ته فسیری روح المعانی، الاصابه فی ته مییزی ته سمای سه حابه، حهرفی جیم شه پۆل.

واو:

توانا، هیز، قهوهت	وزه
بی لیپران، دودل	واز وازی
زریوار و زریاییکه له خوڤ هه لاتی آسیای گچکه دایه، له فه لاتی ئه رمه نستا و له ناو خاکی کورده واری دایه و ۳۶۹۰ کیلومتری چار گوشه یان و به رینه و ۱۰۰ میتریش قووله	وان
واته، قسه، که وایی، یانی مانا، یه عنی	واتا
زه میری سیهه م که سی کویه، وه کو: وان ده گوت	وان
باران هه ر و کوران ته فه رمی: له گه ل سایه قه ی پاش وه شتا	وهشت
هیزی خوایی	و دم
کیلانه وه ی زه وی	وه رد
منالی له بجرده سته	وه رو پیرکه
سه ره تای خه و داگرتن	وه نه وز
ره گه ل، ده گه ل	و پیرا
خه م، کسه ر	ول
دراوی ورده، ورده پاره	ورده
مه وسیم	وه رز
هیز، ده سه لات، قهوهت	وزه

۵۳ - باوی کورده واری

وَلَسَاتِ وَشَكَلْ
تازال، پاتال، مهرو مالآت
لکیداری وشکه دار - وشکه دار - چربی و چالی ویشک
وردبونه وه
سرنجدان، دیقته کردن
ونوس
ناوه بو دوه مین سه یاره ی مه نزومی خو ری که له نیوان عوتارید (په ران)
وزه وی دایه
ونوس
(رَبَّةُ النُّوعِ) جوانی و نهوین و شادی وره سه نی یه لای رومیه کانی خو ر تاوای
کون (کونه لاتینی به کان) که ها ولفی ئافرودیت: (ئیلایه ی جوانی و نهوینه له
یونانی کونا)
فینوس: ئافرودیت (خواژنی جوانی) نه ستیره ی زوهره، ههروه کو ماموستای
عه شق و دل تهر نه لی:
ئه ی گه وره کچی (زه ووس)!
خوشکه جوانه که ی (فینوس)
زه ووس: باوه گه وره ی خواکان (بته کان) ی یونانی کونه
زوهره: فینوس، نه ستیره یه کی گه ش: (گه لاویژ)
گوران.
به له عنرت بی زوهره ی جوانی سروشتی
دائه فلیقی هه ر دلی که و ته مستی!...

هی:

هو
بیانو، سه به ب
هه له ت
ئاسته م، زه خست، لیژی سخت
هیما ن
هه ی
هه ر

مه لهنه -	هه ريم
نسي داويته، نسي داري كيۆ	هيسي
لباد مال	هولوان
هوپاني، به يه ك پيي حه لوا كردن، كايه ي مندالانه يه .	هه لوا
ئيتلاع، ئاگاداري، خه بهر	هاي
زار	هه زار
هه يف، مانگ	هيف
هيمن، ئارام	هيدى
ته ناقي چادر	هه بن
به نرخ	هه زرا
تاف، خول ده ور	هه ره ت
ديوه خان	هه وده
ئادينه، جومعه، هه ينو	هه يني
يارمه تي دان به كوۆ	هه ره وه ز
جيا كردنه وه، هاويز، هه لاوازين	هه لاواردن
مايه، هه وينى ماست بو شير، بو ماست چا كردن، بو هه وينه، بويينه	هه وين
لق و پوپ، گژوگيا	هه زگه ل
زانا، بليمه ت، زورزان، زورزانا، شاعير، قه سيده، عيلات، عه شايير، پارچه	هوزان
شيعريك .	
خه يار، هاروى ناوى زانا يه كى ئينگليسى يه كه نه زه ريه ي گه رانى خويني ...	هاروى
ده ربريوه	
تيل گوشى زيرينگه ر، پارچه پولايه كى كون كونه زيرينگه ران تاله زيرى پي	هه تينه
ده گوشن و پيي راست ده كه نه وه .	

۵۵ - باوی کورده واری

هراو	به رین، گوشاد
هه ره مه	جه نگه، پرابی
هه لاش	گه لا و پوشی سه ر ئالودار -
هه لپر واندن	به نینوک هه لوه راندن
هیمان	هیشتا
هه ناسه	ته نه فوس، نه ک ئاخ
هول	دیوه خان، جیگی په زو ئازه ل، هولی مهر
هیل	خه تی جوت
هیچک	گه وه دار، یا ئیسک به گور یسه وه
هه نگور	تری
هه مه کاره	هه ر خوی حه ساو
هه له موت	رژدوسه سخت
هه لبو واردو	جیا کراوه
هزر	بیر، میشک
هه زم	ده رک، تو وانه وه
هه له نگوتن	لوت به لوت ته وه نان، سه ره نگر ی بردن، سه رسم دان
هه لی	ده رکه وی، رابکا
هه لاتن	ده رکه وتن، را کردن
هه لده چی	ده چیته سه ری، که فده کابو سه ری، شیر ه که، هه لده چی
هوزانفان	بو یژ، شاعیر، که سه که شیعری خه لک به گورانی ده لی،
هه ته ری	واژه په که له نه ور و زاندا ده گو تری به مانا ئه ی ئا گر، ئا گرانه
هو	سه به ب، عیلله ت
هاتنه لا	سه لیدان، نیژیک بونه وه ،

به‌رز یونه‌وه، تهره‌قی کردن، ودر گرتن، به‌په‌له هه‌لدانه قسه	هه‌لدان
پیرک، که‌پری ناوهره‌ز و بیستان	هه‌رزال
میش هه‌نگوین، کرمیکه له پیستی مالاتی به‌رز ئه‌دا، کومه‌لیکی زور، ناز، ده‌لالی، گزی و فزی و به‌زم و ئاهه‌نگ -	هه‌نگ
ته‌قالادان، تیکۆشان، خه‌بات کردن، خه‌بتین	هه‌ولدان
لیک جیا کردنه‌وه	هه‌لاواردن
گرتی به‌ربون، شه‌پوهه‌راقه‌ومان	هه‌لیسان
وه‌ته‌نگ هه‌لیان، ده‌نگی مانگا	هه‌وره
ئه‌بوه‌به‌کر محمه‌د کورپی عه‌بدولمه‌لیک کورپی محمه‌د کوری محمه‌د - قیسی، پزیشک، فه‌یله‌سوف، شاعیر، وه‌زیر، فه‌قیه ئه‌ندولوسی. ده‌لین: له‌نیوان ساله‌کانی: ۴۹۵ تا ۵۰۵ مانگی ۱۱۰۲ تا ۱۱۱۱ زاینی له‌دایک بوه‌وه‌له ۵۸۱ مانگی و ۱۱۸۵ زاینی وه‌فاتی کردوه‌وه‌حیی کورپی یه‌قزانی نوسیوه، شه‌پولیش ته‌رجه‌مه‌ی کردوه، به‌کوردی و چاپیش کراوه‌وه‌ره‌نگینه (شه‌پۆل)	ئیبنی توفه‌یل
ئوگر، خوپیوه‌گر	هه‌وگر
برویش	هه‌روش
فینک	هه‌ونک
چریکه‌ی شادی	هه‌ی هه‌لات
	بی:
دۆست، هاوال، دل‌به‌ر، به‌ختیارخواهن، پاشگریکه‌ واتای چاوگه‌یی ئه‌دا به‌ واژه، یائه‌یکاته‌ئیسمی مه‌صدر (بریار، پرسیار، کریار، جوتیار)	یار
مال، خانو، جیگه‌ی هه‌سان‌وه، ئیداره	یانه
وینجه	یونجه

۵۷ - باوی کورده واری

دیل، گیراو، له شهردا، بیچاره، بهسته زمان	یه خسیر
ریکی و دوستانه تی	یه کبون
بی دره ننگ، بی یه ک و دو، دهس به جی، چهله حانی کردن	یه ک و دو
ماشین ره وه	یه واژی
باسک، بهزایی تهسک و دریژی شاخ،	یال
نیشانه ی کوّیه	یه یل
کایه، شوخی . شه پۆل	یاری

به ناوی خوای به خشه رو دلاواو دل لاوین سه ره تا

مرؤف له سه ره تای په یدابونیه وه له سونگه ی غه رایزیکه وه که له گه ل بونیدا به دی هاتووه و خولقاوه و گونجاوه. ئوگری نه نبوزه نی و مادیات و به دهس هینانی چیژه و خوشی له شو لار بووه، به تاییه ت له م روژ گاره دا که تیکنیک بوته هوئی به دیهینانی شتی نوئی و هوئی ژبانی خوش. ئەم بوکشان و ئوگر بونه زیاتر په ره ی گرتووه و له هه ندی کورپوکومه لگای روژاوا پیدا، خه لک له زه لی چه قیون که به ژبان ناوی نه به ن و ناتوانن خوئی لی رزگار بکه ن.

قسه له مرؤف و مافی مرؤف زور دیته به رگوئی، به لام به کرده وه، که متر نمونه ی گیردی. ئەم هه موه کوشتن و برین و له سیداره دانه، یا نه و هه موه قره و شه ره گه رکه و جه نگی سوتینه رانه که به درژیایی میژو به هوئی با هوئی هه ندی خوین و خوویست و قین له دلانه وه رو نه داو روی داوه یاقه و ماوه، بو وینه هه له بجه ی سوتا و به بوئی سییانورو بوئی خه رده ل و گازی شیمیایی که به هوئی سه دامی عه ره بی نه فله قی نه و شارو مه له بنده پیرپیت و به ره که ته، بووه هیروشیمای کوردستان.

دیاره علوم و زانینی مادی و نه نبوزه نی له لایه که وه مرؤفی گه یاندو ته دوندولوتکه ی پیشکه وتن و نه و هه موه که ره سته ی سروشت و خو رسکه ی ده سه مو کرده و له لایین دیکه یشه وه ئەم دوژینه وانه و ئەم په دیدانه بونه ته هو که زورتر خه لک به ره و ئامانجی مادی و نه نبوزه نی برؤن و هه ده ف و ئامانجی مه عنه وی، راستی، دروستی، ئیعتما د به خو، خو به که م زانین، چاکه و چاکه کردن، میهر، مه جبه ت، سه فا، وه فا به عه هد، ته وه کول به خوا، که روژی له سونگه ی رابه رایه تی پیشه وایانی دینی، فه لاسیفه و زانایانی عیلم و زانینی خو و نه خلاقی چاک و پاک و عیرفان و خواناسی دا، له پله یی سه ر سه ره وه بو، دا

که وتوووه و نزم بۆتهوه.

خۆزیا به پیتی سه رکه وتنی زانستی نه بوژهنی، مرۆف له باری مه عنهوی و خوو ئاکاری چاکیشهوه، سه ره ده کهوت، هه رچه نده ته مه دژواره، به لام به ئاو پر دانه وه بۆ سه ر ئاینی به راستی، خۆ دزینه وه، له بیرو باوه ری پوچ و بی کاکله، ته مه ئاره زوه، ناشیا ونیه، ته مه هیوا به، هه یه، که: خاوه ن بیرو راو بیروه ران و زانایانی علوم ی ته خلاق ی له م ریگایه دا، زۆر تر گرینگی و سه رنج به دن و ورد بنه وه و ته رح و گه لاله ی پید او یست بۆ ئارا و قارا گرتنی گیان و رو حی یقه راری خه لکی له سه ته ی ته تو مدا هو یه ک بدۆزنه وه که هو ی ئارام گرتن بی.

له ته بو سه عید ته بولخه یر ده گیر ته وه که له باب ته ژیا نه وه فه رمو به تی:

زندگی چیست؟ خونِ دل خوردن

پشت دیوارِ آرزوِ مردن

گفت: نه. زندگی در صدفِ خویش گوهر ساختن است

در دلِ شعله فرورفتن و ننگ ساختن است

معجزِ زنده دلان خوابِ پریشانی نیست

در همین خاک جهانی دگر ساختن است

به لئی ژین و ژیان خوئینی دل خواردن و مردن له پشت دیواری ئاره زوو خۆزیا و بریادانییه، ژیا ن ته وه یه مرۆف له ده رونی خۆیدا گه وه ره رو دو پر و مرواری ساز بدا و خۆی بتو ئینته وه، تا خه لک له به رو بوی بحه سئته وه دیاره به م جو ره ده چئته نیو ئاگردانی قالد بون و نایشتو ئیته وه، هه ره وه ک به ردی بلورین که ده هار در ئی و شوشه و پیاله و ئاو خۆری جوان و ره نگینی لی ساز ته در ئی وای، به سه رد ئی و له ناو ناچ ئی، ته مه یه کش گیر ی دل زیندوان، که له م سه ر ئاخه، ئاخ و جیهانی دیکه ساز ته دن تا خه لک ژینو ئینی بکه ن بۆ ژیا نی که هو ی شادی و خو شی و بژو ئینی و حه سانه وه و ئارام گرتن بی.

نازیران، خوښه‌ران، دوستان وهرن لهم جیهانه، فانیه‌دا چنه‌دهم و کاویک بچینه بیرکردنه‌وه و نامانجی خوښان لهم هم‌مووه قپه قپه وکیشه کیشه، بدوزینه‌وه، که بۆ کوی ده‌چین و چمان ده‌وی، نه‌گهر ژبان هر نه‌م چنه‌شهو خه‌وتن و به‌روژ هه‌ستانه‌یه و لامان‌وا بی که به‌مردن هم‌موشتی ته‌واو ده‌بی و نه‌بی له‌م دنیا‌یه‌دا تاما‌ین خو‌ش و باش رابویرین؟ نه‌مه‌ئیده‌یه‌که، به‌راوه‌ژوی بیرورای زوربه‌ی زانایان و پیشه‌وایانی دینی و بیروه‌رانه‌ودیاره‌ ژینی ناوا نه‌بی به‌ژیانی ناژه‌لی و حه‌یوانی ناو بی‌ی.

جا‌که‌وا‌یه، وهرن له‌زمینی که‌لک‌وه‌رگرتن له‌به‌ره‌می شارستانی و ژیار، مه‌عنه‌ویه‌تی خوښان، که‌وه‌دیعوه‌ نه‌مانه‌تی خوا‌یه، ته‌سه‌ل و غه‌نی بکه‌ین و به‌رئنگای راست و دروستی خوا‌دا بروین، نه‌م قسانه‌که‌مرؤف له‌ژباندا چی ده‌وی، منی خسته‌نه‌م بی‌ره‌که‌هه‌ندی مه‌به‌ستی جوانو‌گول بژیر له‌قورئان و فه‌رموده‌و قسه‌ی زانایان و دانایان و پسه‌ورانی خو‌ نه‌خلاق‌ی چاک، هه‌ل بژیم و بیخه‌مه‌به‌رچاوی ئو‌گر دارانی کورد زمان‌ی خو‌یشه‌ویست، به‌وه‌یوا‌یه‌ی به‌که‌لک و په‌سه‌ند، بی.

نازیران نه‌م کتیبه‌له‌راستیدا به‌رگی دومی کتیبی دین و نه‌ده‌ب یا قسه‌ی دا‌بیژراوی و‌یژاوه‌ری پاراوی زوانی کوردی‌یه، که‌له‌به‌هاری ۱۳۶۲ی هه‌تاوی له‌لایه‌ن مه‌تبعاتی عه‌تایی له‌تاران له‌ژیرناوی (فره‌نگ اسلامی ۲۰) له‌چا‌پدراوه‌و به‌رگی دوهم داگری نه‌م مه‌به‌ستانه‌یه: یه‌کیه‌تی و بانگ‌کردن بۆ یه‌کبون، ئیعترافی میژوزانان و زانایان، تی روانینیک بۆناسینی جوانی، نه‌وروز، تازه‌بونه‌وه‌ی بیروه‌وه‌ری گه‌وره‌ی خزمایه‌تی ئینسان و سروش‌ت و خورسکه، دین و نه‌ده‌ب، واتای نه‌م چنه‌ئایه‌ته، مرؤف ئازاده، مرؤف خوا‌ه‌نی نامانجه، ئازادی و هه‌لدانی مرؤفانی، چریکه‌ی پیاو‌چاکان، په‌ندو چریکه‌ی ته‌مسیلی، چنه‌نو‌کته، چریکه‌ی مردن و بی ده‌سه‌لاتی مرؤف، لیک‌کۆلینه‌وه‌یه‌ک له‌سه‌رمیشکات‌الانواری ئیمام محمه‌د غه‌زالی، کژ، یا به‌شی دوهم، به‌شی سی‌وه‌م،

ناسیاوی له گهل قورثانا، نیمه و قورثان، کارشکینی دوپروه کان، هیزی یه زدانی و هیزی نه فسانی، نیمه و قورثان و پیگه یشتن.

خوینهرانی بهرینز نه گهر مه به سته کانی نه م په راوه گیراو په سهند و به که لک بی، له لوتف و رحمتی خوی بزانت، نه گهر که م و کورپی و هه له یشی تیدابو له م نه داره که م هیزه وهی بزانت و هه له م بو پینه و په رو بکه ن، به هیوای سهر که وتن و به خته وهری بو هه موان (شه پؤل) سی شه مه ۲۵/۸/۱۳۷۲ ی هه تاوی و ۲۵ سهر ماوه زی ۲۶۰۵ ک و یه که می ج ۲ سالی ۱۴۱۴ ی مانگی و ۱۶ ی نوامبری ۱۹۹۳ ی زاینی تاران.

شه پؤل: دوکتور محمه د صالح ئیبراهیمی نه ندانی هه یته تی عیلمی زانینگه (دانشگاه مذاهب اسلامی) له تاران.

تی روانینگ بو ناسینی جوانی

ئەوێ بەر لە هەموشتیک دیتە بەر چاوی، ئەم نوکتە یە، کە ناسینی جوانی و زیبایی، بەشیکە لە سیستمی بیرو باوهری فەلسەفی خوراوا کە چەن لایەنی پەرەدار ئەوێ گرتۆتە بەر، وە زۆری لە بیرە وەرانی خوراوی بەخوێوە خەریک کردووە، باس و خواسی نەزەری هونەر بو هونەر خویشی ئانە و یەتی هە یە، وە فەیلە سوفان لەو بابەتە وە، کە فەیلە سوفن لە باسی نەزەری هونەردا Art توێژانە وە و لیکۆلێتە وە و یا سیکیان بە ناو «جوان ناسی یا زیبا ناسی» بەدی هیناوە. بە واتایی تر «زیبانا سی Aesthetic هەر وە کو دیواریکە، پایە کانی ئەو، سیستم Systeme فەلسەفی تایبەتی فەیلە سوفیکە، دیارە هەر چتی کە توانیبیتی لە گەل بیرو پپوهند پە یا بکا، کە و تۆتە بەر سەرنج و لیکۆلێتە وە ی فەیلە سوفان و بیریان لی کردۆتە وە، جا بەم دەلیلە، لە رامیاریدا، فەلسەفی سیاسەت و لە زانستدا فەلسەفی زانست و لە هونەریشدا فەلسەفی هونەریان، بەدی هیناوە.

هەندی لە زانایان و اتای جوانی و زیبایی یان ئابەمجۆرە بە یان کردووە: زیبا و جوان چتیکە، لە روانگای فەلسیفە ئە شیا دا لە بەر چاوی دە گیردری و نە تیجەشی بەدی هینانی شادی و سرورە

له ناخی دل و دهرونی خه لکدا.

بوچی قسه له هونه ر و مهبانی ناسی نه کری؟ سهرنجی بیرورای (باکلیر Bacler) نه دین که یه کی له فله سوفانی هاو چاخه، باکلیر، سی بیرورای هه یه:

۱- «هونه ر به وینه ی که ره سته ی له زه ت» هندی ده لین که نه گهر هونه ر چتیکه و واقعیه تی هه یه، نه بی و هها ته فسیر بکری، که بو شادی و له زه تی مروف وجودی هه یه.

۲- «هونه ر به ناوی ریگای گه یشتن به واقعیه تی پشتی ته جره به و نه زمون، زوری له فله سوفان له هونه ردا هو به کیان دیوه، که به کومه گی نه وه، ده سمان نه گاته شتی، وه به ره مه که ی شتیکه له وزه ی زانست و زانین Scince و نه زمونی (Exprience) مروف به دهره.

۳- هونه ر به وینه ی به یانی بته و بونی نه زمون» نه م بیرورایه هونه ر به شتی ریشه دار، له تار و پوی نه زموندا نه زانی، جا که وایی هونه ر نه زمونیکه، که ناگاداران، سر له نوی شکل و دیمه نی گرتوه.

سهره رای نه مه، هه ر کامه له نه زمونه کانی (Exprience) زیبا ناسانه و هونه ری نیمه، نه توانی یه ک واتای خو و نه خلاقی (Ethical) بو ه بی و نه مه ش موجه ویزی تره بو قسه کردن له هونه ر.

هندی له جوان ناسان پروایان وایه، که نه خلاقی روماننیه کانی "Romantism" له رومان و چریکه کانیدا داوه ته بهر سهرنج، نیستا وزه ی زانستی "Powerofscin" ریگایه کی بو به دی هیئانی بزاره و نه غدی "Critic" زیبایی ناسانه کردو ته وه.

به راستی هه ر وایه که ریچارد "Richardse" وتویه تی: هونه ر وهر به حالاتی دهرونی نیمه شکل و دیمه ن نه به خشی.

۱ - (موعجه می فلسفه فی ج ۱ دوکتور جمیل صلیبا)

۲ - (قسه به ک له سهر فلسفه فی جاستوس باکلیر ته رجهمه ی جه لاله دین نه علم).

وه ئهم حاله تانه له واتاي پرو ته ژين، باوه كو ئهم واتايا نه له نيزامی زانستيدا جيگايان بو نيه، بهلام بى گومان له نهفسى واقعيه تدا شوينيان بو ههيه، بهمجوره يه ك شوينه وارى هونهرى هوپه كه، بورا كه ياندنى مه عريفهت، وه زور جار ئه مه خوئى هوئى موكاشه فه وده رخشته. رىچارده ئه لئى: كه ئه سپارده ي ره خنه گرانه كه لهم بىرورايه، پشتيوانى بكن و نهم و ئىتزامى پى بيه خشن^۱.

ئه بى بزانيه كه جوان و زيبا چتيكه به ناوى شادى گشتى ده خريته بهر چاو ونومايشت ئه درى «رسته يه ك كه باكلير زياتر له «كانت» له سهرى سوره و پى بو دانه گرى. ئه بى تى بگه ين له ته واوى دنيا حاسلى يه ك جوانى و زيبايى مو تله فه كه ته نيا به هوئى ئه شق و ئه وينيك كه له خودى ئه شيا، داي ئه نى هوئى ئه شيايه، مه له كوتى ترين، جوانى و زيبايى و ئه سلن كاملترينى ئه وه، داگرى رازه، نه ترسيم و حه قيقه تى، بلين كه زيبا نه بى، بيچگه له يه ك كه مه ي مه نتقى له زيهندا "Mind" چتى ترينه..

جوانى و زيبايى حه قيقه تيكي پته وه، كه جوان و شياوى ئه و ناوه يه و جا ههر به م به لگه يه هونهر ته جهلى هه ستيكى پاك و خاوينه، كه مروف ئه وانهى ئازمون كردوه^۲.

دياره ئه وه يه كه، (لئون توليستوى) به هه ستى پاكى، ناوبردوه، ته عبير له هونهرى روژگارى تازه يه و ئه گهر قه بولمان بى، كه به ته عبير - ي «هيگل» جوانى خو رسك كه هونهر، بهر داشتيكه له وه، داراي كه م و كورپى يه كى زوره^۳.

ته نانهت ئه گهر برواشمان وه كو ئه فلاتون و ابى، كه هونهرى واقيعى ده ننگ دانه وه ي گرينگى ئه زه لى ئه شيايه^۴.

ئو ساعه زه مه تى هونهر زياتر ده كرئته وه، باوه كو «ديدرو و كانت له م بابته وه

۱ - (فلاسيفه ي گه وره ئه ندره كرسون ته رجه مه ي كازم عيمادى)

۲ - (هونهر چيه؟ لئون توليستوى ته رجه مه ي كاوده ده هگان)

۳ - (فلسه فه ي هيگل و.ت. ئيستيس ته رجه مه ي دوكتور عينابهت)

۴ - (نه قدى ئه ده بى نوئى دوكتور محمه د غه نه مى هيلال)

موخاله فەتیان کردووە.

جا ئەگەر بیروورایی وەها ئارمانجی مان لە بابەت هونەرەووە پەیا کرد، ئەو سا ئەزانین کە زیبایی و جەمالی کە مەتلۆبی، عارف و خواناسە، زۆر بەنرخ ترە لەو هی کە هونەرەوەر بەدوی کەوتووە.

لەبەر ئەوەی خواناسان بەدوی زیبایی و جوانی مۆتلەقەوون و ئەوەیش جوانی و زیبایی یە کێ دیکە یە کە لە یە ک تەتەلە ی هونەری دا مۆتەسە ورنیە.

ئەو جوانی یە، هیچ جوړە شکلیک ناگری، و بە هیچ جوړە جوانیە ک پەسەند نا کری و لە نیو دڵ و دەرونی ئەشیادا شار دراو تەووە تەنیا لە نیو دەرونی هەندی مۆفدا خو دەنوینی، نە ک لە یە ک تەتەلە ی هونەری دا.

هونەر: هونەری بەرپرس و نەخش و رۆلی ئەو، لەراگە یاندن دا:

هونەری بەرپرس و جسن و رەسەن ئەبی لەسەر چاوەی بەرزی دڵ و دەرونی هەلقۆلی و تافگە و فەوارە بکا و لەریگای ئەندام و حەواس ی خوێوە و بەگاتە جیھانی مەحسوسات، لەواقیعدا هەستی جوانی و زیبایی لە وجودی هونەر مەندەو بەجێتە نیو دنیای دەرهووە بە جوانی و خوشیکی خوێ دای پۆشی و بی رازییتەووە و جوان جوانی بکا و بی خزینیتە ناو دڵ و دەرونی ئەم و ئەو، بە واتایی تر: هونەری واقعی بریەتی یە لەتەجەلی هەست لە قالبی مەحسوسدا، چونکا هیچ تاکیک لەبەرە ی مۆف خالی لە هەست نەبووە و نایش بی، تەنانەت پلە ی کزبونی ئەو لەبی زەوق ترینی تاکیشدا هە یە، جا کە وایی محالە کە سی بیرو لەش و لاری سالم و ساغ بی و کە چی بی هەست بی.

بەشقم دارای هەستگەلی جیا جیایی، چونکا هەست چتی کە حەتمی و لەزەروریاتی ژیا نی بەشەر و مۆفانی یە، لەبەر ئەمە ئەبی بلین: کە هیچ بیر باوەر و ئەندیشه یە ک لە میژودا نەنوسراو و نە گەشتو تە نیو قولایی کۆر و کۆمەلگا و نایشگا، مەگەر لە گەل هونەر ئاویتە بی و

۱ - (نەقلی ئەدەبی نوێ، دوکتور محەمەد غەنەمی هیلال)

سهر وازکا، سهر او، وههر شه تاو دا
وهسهر سهوزهی پاک ئال و ئهصحاو دا
تا بیدا پرتو، وهسهر، وجودا
ئیمان له ئهسرار، ئههل شهود دا
سهروهرا، زانایان و هوژانفان و میوانانی بهریز، درود ورهحمهتی خواتان لهسری
ئیمه دهمانهوی هندی لهبارهی بیروباوهری چه کیم مهولهوی له بابهت زانستی کهلام و ماورای
تبیعت و خورسک بو ئیوهی بهریزان بدوین^۱:
مهولانا چه کیم مهولهوی مهعدومی له بابهت ئهوه که وجودی خوا (اظهر اشیا، یعنی
الظاهر بذاته والمظهر لغيره) یه و خوایش عینی وجوده و نیازی به تاریخ نیه، فهرمویه تی:

هونه و شیعر:

۱- زهی نادان که او خورشید تابان بنور شمع جوید در بیابان^۲
میان اهل دل ای دل، خودا را خود آرادان، تو مدلول خدا را
پس آنگه گو خدایی گر نبودی بشو، پس شد، بما کی (رخ) نمودی^۳
۲- له بابهت روهیه تی خوی گه وره شدا ده لی:

شیعر:

تَفَضَّلْ بِالْعَجَلِ بِالْكَاسِ سَاقِي^۴ صه فای (مهی) نماید وجه باقی
زدیده زنگی ظلمت را زداید دلم تصدیق رؤیت را نماید
در این نشأه با مکانش بگویم در آن نشأه وقوعش رابجویم

چه کیم مهولهوی کورد کیه؟

ناوی سهید عهبدوو رهحیم ناودار به حوسهینی کوری مهلا سهعید له بهرهی ملا یوسف جان

۱- ئهم باسه بو کوئنگرهی ریژ دانان و یادی مهوکهوی کورد ناماده کراوه که له شاری سه قزله اتا ۹۹ شمسانانی
۱۳۷۱ هه تاوی پیک هاتبوو.
۲- گو یا ئهم شیعره ی له شیخی شه بوسته ری وه رگرتوه.
۳- اشاره به آیه کن فیکون، الفوائح یا عقیده ی فارس مهولوی کورد.
۴- شاهوکیویکی به رزو خوش ناوو هه وایه که له باشوری روژاوا ی شاری سنه و باکوری روژاوا ی کرماشاندا یه.

کوری عدلامه‌ی گوره‌ی کورد (مه‌لابوه کر - ی موصه‌نیفه^۱ که ده‌چینه‌وه سه‌ر خواناسی مه‌زن سید محمه‌د زاهد ناودار به (پیر خدر - ی شاهویی).

مه‌وله‌وی له ۲۱ی مانگی له سه‌ر شاته‌ی، تاوه‌گۆزی مه‌لبندی جووانرو، له کوردستانی ئیران له نیو بنه‌ما له یه‌کی زاناو به‌رز له سالی ۱۲۲۱ له دایک بوه‌و ناز ناوی شعیری مه‌عدومی یه‌و له ناو خه‌لکیشدا به مه‌وله‌وی به ناو بانگه.

مه‌وله‌وی هه‌ر وه کوگشت مه‌لاو فه‌قیی ناو کورده‌واری به کوردستادا ده‌گه‌ری و لای مه‌لاچاک و زاناکان له هه‌ورامان، مه‌ریوان، سنه، سابلاغ و سوله‌یمانی، زانست و مه‌عارفی ئیسلامی ده‌خوینی و دوا‌ی شاره‌زا بوون له صه‌رف، نه‌حو، به‌لاغه، به‌یان، مه‌نتیق و فلسفه، (فقه و اصول فقه) که‌لام و ته‌فسیری قورئاندا، لای زانای گوره: مه‌لا ره‌حمان نودشه‌یی موفتی سوله‌یمانی، عیراقتی ئه‌و زه‌مانه ئیجازه‌ی عیلمی ئیفتا و ئیجتهد و ته‌دریسی مه‌عارف وه‌رده‌گری.

حه‌کیم مه‌وله‌وی کورد

به سه‌رنج دان و ورد بونه‌وه له زانستی که‌لام و نارای مووته که‌لیمان که زو‌ریشی هه‌ز له مه‌بانی و مه‌عارفی ئیسلامی کردوه، ئه‌وه‌یه که له مه‌به‌ستی ئیسلامی دا، بوته‌خواه‌ن نه‌زر، هه‌رچه‌ند مه‌وله‌وی له زانستی که‌لام دا تابعی فیرگه‌ی ئه‌شعری بوه، به‌لام له زو‌ر مه‌سائیلدا، نه‌تیجه‌ی (تَبَّعَاتِي) خو‌ی له رسته‌و عباره‌تی جوان و پرواتا به پيحه‌وانه‌ی، بیرو رای عامه‌ی خه‌لک به‌یان کردوه.

ده‌گیرنه‌وه: جاریکیان له سنه غولامشاخان والی کوردستان (ئه‌مانه‌للاخان) واتای ئه‌م ئایاته‌ی لی ده‌پرستینه‌وه (كُلُّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَأْنٍ^۲ عه‌لامه مه‌وله‌وی له وه‌لامدا ده‌لی: خوا له سه‌ر دوندی کیوی ته‌زه‌له‌وه روی کرده ده‌شتی ته‌به‌دو صو‌ر جزئیات) هه‌ر وه‌کو، میگه‌له‌په‌زی له به‌رانبه‌ر شواندا، له به‌رامبه‌ری عیلمی خو‌ی راگرتبو و گو‌چانی قه‌زایشی گرتبو به ده‌سه‌وه‌و به‌ده‌ستی قودره‌تی خو‌ی به‌هو‌ی ئه‌و گو‌چانه، هه‌ر یه‌کی له‌وانه‌ی بو مه‌به‌ستی تاییه‌ت دیاری و

۱ - مه‌لا ئه‌بو باکر چو‌ری بوه، له به‌ر ئه‌وه‌ی کتییی زو‌ر نوسیه له دنیای عوسمانیدا به موصه‌نیف ناو دار بوه.

۲ - سو ره‌ی الرحمان ئایه‌تی ۲۹.

نیشانه کرد بو، ئیستا هه مو روژی و هه رکات و ساتی عه یهنه به پیی نیشانه گه لی که ئه و زه مانه دیاری کرد بو، کارو باری خوئی به نه نجام ده گه ینی. حه کیم مه وله وی کورد، زور ورد بین بووه و جوان ترین ته شبیهی له هونه و شیعری خویدا به کاربردوه، بو وینه که فه رمویه تی: گول چون روی ئازیر نه زاکه ت پو شان - وه فراوان چون سه یل دیده ی من جوشان ... که له م شیعره دا تور و نازکی و جوانی گولی به جوانی و زه ریفی گونه و رومه تی ئازیزه که ی (ته شبیه) کردوه، هه روا بفرای کوستانی به لافای ئه سرین و فرمیسی ئه وینداره که ی ده شو بهینی ... دیاره کاتی وردینان ئه م شیعره ی مه وله ی بینن ئیتر بو ته شبیهی عالی و به رزو ترز هه ر به م شیعره وینه ده هینه وه و قه ت نالین: (ابو حنیفه کابی یوسف) ده گپ نه وه روژیک خانمیکی جوانجاک داوای دوغای چاوه زار له مه وی ده کاو ئه میش له گه ل دوغاکه دا ئه م سی شیعره یشی بو ده ئیری:

ته عوید به ند ریشه ی دلّه ی سه د پارهم	به رگش په ره ی جه رگ وه ده رد ئاواره م
توینه ند نازکیت جه حه د ویه رده ن	بینایی خه یال راگه ش گوم که رده ن
سه فات خه جاله ت دان وه جامی جه م	دیده ی به د مه رعه کس ویش بدیو وه چه م

یانی ده زوی دوغاکه به سته که ت ره گی باریکی دلّی هه لاهه لامه. به رگه که یشی په ره ی جه رگمه، ئه م نوشته شتیکی باوه، ده نا جوانی تو چاوی خه یالیش نای دوزیته وه، پاکی توئاوینه ی جه مشیدی که م بایه خ کردوه، که هه مو شتیکی له خویدا ئه نوواند، دیاره به م هه موه جوانچاکیه که خوا به توئی داوه، ئیتر چاوی پیس له باتی ئه وه ی له توکار بکا، هه ل ده خزی و ده گه ریته وه بولای خوئی، خوئی، ده نگیوی^۱ مه وله وی زور باش توانیو به تی که سایه تی و ژیان به ئه شیای بی گیان و غه یری ئینسان بدا که ئه مه خوئی جورئ ئیستعاره یه. (کروچه) له په راوه ی (جوان ناسی) خویدا ده لی: خوورسک له راست هونه ردا ئه بله یه و ئه گه ر مروّف نه ی هینیته قسه، لاله، مه وله وی کورد زور چاک ئه م کاره ی کردوه، کاتی به ده رده وه روو ده کاته گول و گیاو ئاو و ئه شیای خوورسک و لیان ده خوازی چرو نه دهن و روشته نه که ن و له غه می ئه ودا

۱ - دیوانی مه وله وی به خوش کردنی عه لامه، مه لاکه ریم موده ریس ئیمام شافعی روژگار په ره ی ۲۳۲ چاپی ۱۹۶۱ - ز - (شه پوّل).

به‌شدار بن که له ئه‌وینداره که‌ی دوورکه‌و توته‌وه (مه‌شینه چین چین، چنور نه‌ کاوان - توخوا
ماتم به‌هاژه‌ی وه‌فراوان - نه‌سیم وه‌س بویه‌ر، وه‌کو‌ساراندا، - وه‌سه‌ن شانای وه‌لگ
وه‌دیاراندا) مه‌وله‌وی له‌ مه‌سایلی زانست و زانیی که‌لام و مه‌بانی دینی و فه‌ره‌نگ و معارفی
ئیسلامیدا ده‌سه‌لاتی زوری هه‌بو‌ه و سه‌ره‌ رای ئه‌وه‌ی شاعیریکی گه‌وره‌و (بلامنازغ) بو‌ه، له
زانست و (علمی مختلف اسلامیدا) بیره‌ وه‌ریگی مه‌زن و پرمایه‌ بو‌ه و واژه‌ی کوردی و فارسی
و عه‌ره‌بی له‌ ده‌ستیدا هه‌ر وه‌ک میو‌ وابه‌.

صه‌رفه‌ نه‌زه‌ر له‌ باسی فه‌لسه‌فی و که‌لامی له‌م بابه‌ته‌وه مه‌وله‌وی به‌ بیرو مه‌شه‌ره‌بی خو‌ی،
ئه‌م ئیدیعایه‌ که‌ خوارو‌یت ده‌ کری له‌ ریگیای ذه‌وق و که‌شف و شه‌ود و عیرفانیه‌وه، ئه‌زانی ئه‌م
جو‌ره‌ باسه‌ باوه‌ کو‌یه‌ کی‌که‌ له‌ مه‌سه‌له‌ ئاینی سه‌خته‌کان، به‌لام له‌ باری شیعریشه‌وه‌ پرو ته‌ژین له
واژه‌ی جوان و له‌ سه‌ر زار سوک و خو‌ش.

۳- مه‌له‌وی له‌ بابه‌ت (سه‌به‌ب و مُسَبَّب) ه‌وه‌ ئه‌م قاعیده‌ عیلمی به‌م شیعره‌ جوان و
ساکارو پرواتیانه‌ ده‌لی:

شاعر:

فلان باوکه، ئه‌وه‌ له‌ ئه‌ولاد له‌ دوای ئه‌ولاد پیی ده‌لین: ئه‌حفاد
له‌ بو‌خاره، هه‌ور له‌ هه‌وره‌ مه‌طه‌ر له‌ مه‌طه‌ر گیاسه‌ر دیریته‌ ده‌ر
موقه‌ده‌م ناوی نریاگه‌ سه‌به‌ب به‌ موئه‌خخه‌ره‌یان ده‌لین: موسه‌به‌ب
هه‌ر دولا هه‌ر خه‌لق ره‌بی هادی‌یه‌ سه‌به‌بی یه‌تیان ئه‌مری عادی‌یه‌
به‌ قودره‌تی حه‌ق عاده‌ت جاری‌یه‌ ئه‌و دیته‌ وجود، ئه‌م دیاری‌یه‌
(ئیمکن) ئار بو‌ی ئیحراق هه‌ر نه‌وی یا ئیحراق، وه‌بی ئاگر هه‌لکه‌وی

هیمان له‌م روژگاره‌دا وشکه‌ نه‌زانی واهه‌یه، کاتی باسی ته‌رتیبی هه‌لم و هه‌ور و باران و
گیای لابکه‌ی له‌وانه‌یه‌ به‌ کوفری بزانی که‌چی مه‌وله‌وی له‌و روژگاره‌دا به‌م جوانیه‌ قسه‌ی
لیکردون و به‌باشی تیمان ده‌ گه‌ینی و ده‌لی:

شاعر

هه‌ر دولا هه‌ر خه‌لق ره‌بی هادی‌یه‌ سه‌به‌بی یه‌تیان ئه‌مری عادی‌یه‌

مهولهوی چهن شوینه واری زاینی و زانستی زور به نرخی هه یه بهم ناوانهن:

۱- مه نزومه یه ک به ناوی الفضیلة به زمانی عه ره بی له ۲۰۳۱ شیعر دا که له سالی ۱۲۸۵ مانگی دایناوه و ئیمام شافع روژگار: ماموستا مه لا عبدولکه ریم موده ریس شهرحیکی به ناوی (الوسيله فی شرح الفضیله) له سهر نویوه وه له ۱۹۷۲ی زاینی له بابه ت ته قیده و ئیدئوژیکیه وه به شیوهی فهلسه فی و عیلمی که لام و لیکدانه وه به یانی ریبازه، جیاکان، وه ته حقیق له بابته خواناسیو عیرفان باس ده کاو سهره تا که ی ته مه یه:

شیعر:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
من تاه فيه نهيّة الحكيم

۲- العقیده المرضیه: له ته قاید و ئوصولی دین به زبانی کوردی که له ۲۴۵۲ شیعر دایه، (محمی الدین صبر نعیمی کانی مشکانی) کورد له سالی ۱۳۵۲ مانگی له گهل عقیده ی فارسی که به (الفوائح) ناسراوه له بهرگیکدا له میصر له چاپی داون مهولهوی له م رساله دا، زانیاری که لام و بیرو باوه ری ئیسلامی فیر خه لک ده کا، به لام له ههر لایه ک سوزیکی بو هاتبی و ده ربیجه یه کی بو شیعر وتن بو کرایته وه و نوری خوی به سهر داباری بی قهریحه ی گولی کردوه و شابه تی جوانی خولقاندوه و خوی و خوینه ریشی نوقمی ده ریای بیرو وردو جوانی خوی کردوه.

زور و اتا و مه عنای پرواتای له واژه ی جوان و ساده وره وان و له بار به کار هیناوه، که مروفی زاناو شاره زا له و کاره شاکارانه ی مهولهوی مات ده بی و سهری سور ده مینئ ته مه یه ش سهره تای عقیده ی مهرزی یه:

شیعر:

زوبده ی عقیده و خولاسه ی که لام
ههر له توو بو تووس حه مدو ته نای عام

۳- الفوائح یا عقیده الفارسیه له ۵۲۷ شیعر داو به زمانی فارسی یه، شیعره کانی ته مه نزومه، وه ک یوسف و زلیخای جامی له سهر وه زنی (مفاعیلن، مفاعیلن، فعولن) داتراوه و یه که م شیعر ی ته مه یه:

۱- تاه: بیربکاته وه - سهرگه ردان، متحیر شود - نهيّة: ته قل، پایان، نهی کردن.

هونه:

چو بینم در خود از بس روسیاهی ننگجدای آلهی، یا آلهی
لهم شیعره‌دا دو قاعیده‌ی عیلمی: نیدای قهریب و نیدای به‌عید هه‌یه و تاماژه‌یه به‌ثایه‌تی
(نحن اقرب الیه من جبل الورد) سه‌عیدی شیرازیش فهرمویه‌تی:

هونه:

دوست نزدیکتر از من بمن است وین عجب که من از وی دورم
۴- کومه‌له شیعریک به‌ناوی دیوانی مه‌وله‌وی مه‌عدومی کورد، له ۵۶۴ لاپه‌ره‌دا که له لایه‌ن
ماموستا مه‌لا که‌ریم موده‌یس، موده‌ریس و خه‌تیبی مزگه‌وت و باره‌گا و خانه‌قای جه‌زره‌تی
عه‌وسی ته‌عزه‌م (قدس سره) له به‌غدا شرح‌کراوه‌له ۱۳۸۰ ی مانگی به‌زمانی کوردی له
چاپ دراوه‌و به‌م شیعره‌ده‌سی پی‌ده‌کا:

ئیمشه و ته‌نیا بی جه‌سته‌ی زه‌بونم دیسان سه‌رواز که‌رد دل‌ه‌ی پر هونم
۵- رساله‌یی له به‌یانی ته‌ریقه‌ی نه‌خشیدا به‌زمانی فارسی

باری کومه‌له‌ی آیه‌تی مه‌وله‌وی:

مه‌وله‌وی هه‌ر وه‌ک باقی شاعران و بیره‌وه‌ران و زانایانی دنیا به‌ه‌ژاری و ده‌سته‌نگی
ژیاوه، به‌لام زور قانع بوه‌وعیزه‌تی نه‌فسی زور بوه‌و قه‌ت ته‌بعی له‌تیف و هونه‌ری زه‌ریفی
خوی وه‌ک هه‌ندی له شاعران بونان و ئاوویک سه‌ری، بو‌ئه‌میرو پاشا سه‌مه‌کاره‌کان
دانه‌نه‌واندوه‌و هونه‌ری خوی به (ئه‌مه‌نی به‌خس) نه‌فروشته‌و ئه‌م په‌نده‌ کوردی‌یه‌ی کردو‌ته
سه‌ر مه‌شق بو‌خوی که‌ده‌لی: (به‌ه‌لوویی مردن نه‌ک په‌نا به‌قه‌لی رو‌ره‌ش بردن) ته‌نانه
ت‌کاتی عه‌نبر خاتونی خیزانی که‌یارو دل‌سو‌زو سه‌ر چاوه‌ی ئیلهامی شیعری بوه‌و وه‌فاتی
کردوه، مه‌وله‌وی هه‌ر په‌نای به‌هونه‌رو سو‌زی ده‌رونی خوی بردوه و به‌س.
هه‌رواکاتی له‌دوا تمه‌نیدا سو‌مای چاوی له‌ده‌س ئه‌داگو‌شه‌گیر ده‌بی و په‌نا ده‌باته‌به‌ر
هونه‌ری خوی و شکایه‌ت له‌روژگار ده‌کاو ده‌لی:

۱- یانی: که‌وته‌یادی بیچاره‌یی خوی.

ئه‌م دیوانه‌به‌ته‌رتیبی حه‌رفی ئه‌لف و بی‌ریک و پیک‌کراوه.

هونہ:

تہدریس و تہقدیس تہمجید بی دہنگن حہسارہی تہقریر تہوحد بی رہنگن
پارچہی تألیفات شیخ موہاجیر^۱ گرانہن، نیہت موشتہری و تاجر
بال نمہدو تہیر تہحریر وہہمدہ گا وہروی رومدا، گا وہعہجدہ
ٹومہنای دہولت جہ گردین لاوہ^۲ بہ ٹیتیزارہن چہم نہ روهی راوہ^۳
تہوانای وانای فرمان نہمہندہن^۴ چہپہر بی جوواو خہبہر پابہندہن^۵
سہلہن بینایی دیدہی مہعدوم سہند داخم ہہرئیدہن ٹاخ پہی یاران مہند
بہلام کین بدونہی راکوزر دا شان وہشان شیر قہزا و قہدہر دا
ہہر شیرئ جہ شیر شیران شیر وہردہن^۶ گہردہن پہی زہنجیر تہقدیر کج کہردہن
بارئ تہگہر ہہور تہلتاف باری پہی مہدہد کاری وہدلدا باری
دیدہی سہر تہرشی دیدہی سیر کافین^۷ ئید، دای مونافین تہو دوا ی شافین^۸

مہولانا خالد نہخشبنہندی کہ بہ نہسخہی جامعہ نوسخہی نایغہ ناودارہ لہ یہ کی لہ تہشعاری
خویدا لہ واژہی شی کہ بہواتای (رویی) بہ کار براوہ کہلکی وہ گرتوہ و لہ بابہت ہیجرہتی
حہزرتی رہسولہوہ فرمویہتی: (وہسیزدہ ہہنی تہو خور جہبینہ - راہی بی کوچ کہرد شین
وہمہدینہ^۹ لہ ۱۳ مانگی مہولود لہ روژی ہہینی چوتہ شاری مہدینہ چہند مہسہلہی
فہلسہفی و کہلامی، کہ حہ کیم مہولہوی لیان کولیوہ تہوہ :

- ۱- شیخ عبدالقادر تختی کردستانی ناودار بہ شیخ مہاجر یہ کی لہ زاناکانی کیم وینہی روژکاری خوئی بوہ کہ شہرحیکی فیلہ سو فانہ و عالمانہی لہ (تہذیب الکلام تفتازانی) کردہ، حاشیہ دیوانی مولہوی پہرہی ۱۴۰، مہولہوی تہم شیعرانہی بو عہلامہ شیخ و بسم برای شیخ موہاجیر نویسوہ و دہردہ دلئ کردہ کہ سوامای چاوم لہ دہس داوہ و کہس نیہ تہو کتبیانہ بہ دہرس بلیتہوہ.
- ۲- امنای دولت از ہر طرف، در انتظارند.
- ۳- چشم براہ من ہستند.
- ۴- قدرت خواندن دستور نمادہ است.
- ۵- چاپار بی جواب ماندو خبر نیز متوقف گشتہ زیرا نمی توانم بہ تقاضای رؤسای روم و عجم پاسخ دہم.
- ۶- خواردیان.
- ۷- چاو باتن کافیہ.
- ۸- دیوان مہولہوی لاپہرہی ۱۴۴ - ۱۳۹، چاوی سہر ہوئی تاوانہ، چاوی باتن و سیر کافئی و شافین.
- ۹- رویشتن .

۱- له زانستی که لام و فلهسه فهی ئیسلامیدا مهسه له یه ک به ناوی (مناط احتیاج شیء بعلت) هه یه: موته که لیمان ته قیده یان وایه که چون (شیء) نه بوه و هاتوته بون یانی: حادیس بوه و هاتوته وجود، نیازی به عیللهت هه یه، جا که وایی ملاک نیازه مندی (حدوث) هه. فه یله سوفان ده لئین: چون (شیء مومکین) له (هه د ذاتی خویدا ئیقتضای) بونی هه یه نه ک ئیقتضای نه بون و نیستی (ولا اقتضای صرفه) که وایی ملاک نیازه مندی (امکان) هه. هه مندی (حدوث و امکانیان) پیکه وه به ملاک زانیوه، تا قمی ئیمکانیان به شهرتی (حدوث) به ملاک داناوه، به لام فه یله سوفان بر وایان وایه که هه مومکینیک مه سبق به (ماده و مدته) و له دیوانی عه ره بی مه وله ویدا ئاواقسه له وه ده کا:

شاعر:

كلُّ من الحوادثِ افتقر لمادةٍ ومدّةٍ كما ذكر
و حکمنا بان یجوح الممكن الى المؤثر جلیّ بین
والخلف فی علته استباناً أكان ذی حدوثاً ام امکاناً
ام ذین شطراً او بشرطٍ لاتبع حقاً من الاقوال بل ذاک اتبع

۱- مه وله وی خوئی له ته فسیری ئەم شاعر هه دا فەر مویه تی:

ذهب الى الأوّل حکماء و بعض المتکلمین، و الى الثانی قدهاء المتکلمین و لكل وجهة ...
به لام له واقیعه دا ذهب الى الأوّل قدهاء المتکلمین و الى الثانی حکماء و بعض
المتکلمین.

له دیوانه کوردیه که شیدا لهم بابه ته وه فەر مویه تی:

شاعر:

پی دی ده وی پیی ئەم به حس و به یانه عیللهت حدوس یا خه یر ئیمکانه^۲
یه کیکیچ ده لی: مه جموعیانه شه تره ن ئەو شه تره ن راس کامیانه^۳

۱- الوسيلة فی شرح الفضيلة لاپه ره ی ۱۹۸.

۲- بو رون کوردنه وه ی ئەم باسه لازمه بپرسین عیللهت حدوسه یا ئیمکانه.

۳- ته قیده ی مرزیه جایی میصر لاپه ره ی ۸.

۲- فیهلہ سوفان لایان وایہ ہەر مه وجودیکی مومکین دارای دووجوب و دو ئیمکانه، بیرو رای مهوله ویش له ریسالهی تهلفه زیله دا بهم جوّره بهیان کراوه.

شاعر:

وَبُوجُوبَيْنِ يَحْفَ الْمَمَكْنَ بِسَابِقِ وَلَا حَقَّ فَبَيَّنُوا
بأنه ما لم يجب لم يوجد لاصل ترجيحهم المشيد
وانه حين الوجود امتنع عدمه لامتناع ان جمع
عدمه بذلك القرار و ليس ذاك نافي اختيار

۳- له تاریقی قَدَمِ ذاتی و زه مانیدا که یه کی له مسایلیداغی فهلسه فی و جی هه لخلیسکانی بیرو رای (متفکران) و بیره وه رانه بهم جوّره به شاعر ده لی:

عدم مسبوقیه قد يُكْحَلُ بغير او بعدم فالاول
القَدَمُ الذاتى ثُمَّ الثانى مقرط بالقدم الزمانى
يمشى الحدوث مشيه فليوشم بكونه مخالفاً للقدم
ولاقديم عندنا بالذات سوى جناب الله ذى الصفات

۴- له تهقسیم و دابهش کردنی وجود به واجب و مومکن له تهقیده ی مه رزیه دا به شاعر ده لی:
عهقل صاحب سود بو ته دای مه قسود له دواى ته سه وری مه عناکه ی مه وجود
یانی ته قلی موفید بو ته دای مه قسود له دواى ته سه وری واتای بیژه و که لیمه ی وجوده.

قال: الموجود على نوعين يأبى معناه عن غير ذين
یه کیکیان ته گهر ته عریفی ده که ی ته وه ته نه زهر ته بال ذات خووی
ثاره زوی عهدهم وه گشت گوزهردا جائز نییه پی بنی وه سه ردا

یانی: نه له وجودی له فظی نه له وجودی زیهنیدا و نه له وجودی خار یجیدا جایز نیه عهدهم له ده ورو بهری تهو (خوا) دا په یدا بی.

۱- الوسيله لاپهره ی ۲۰۵.

۲- الوسيله لاپهره ی ۲۱۳ و ۲۱۲.

دلّ لهم ته عریفه وامه علومیه که ئەسلەن عەدەم بوّی جائز نییه
نهوع ئەوئیان هەر واجب بزبان چونکه بوّ عەدەم ناوی وه نیشان^۱
تلی خه ته ره ی غه ی ریچ بی ته ردید ده ی پاچی مه ودای بورهانی ته وحید^۲
نهوع سانیمان هەر مومکینه و بهس عەدەم وه ک هه رهس هه ره وه ده کا پهس^۳
له بابته ته وحید دا له ئەقیده ی فارسیه که یدا فه رمویه تی.

شیعەر:

وجوب تام از وحدت نگرده تعالی شأنه عن ان تعدد
بکثرت در بود امکان آفات بل التوحید اسقاط الاضافات^۴
از آن سر زده اند، این ابتداء وزین برپا صدا این انتهاه
هنا چون ثمه از وی گشته مهجور عرض چون جوهر از وی هست مهجور
هیولی نزد وی صورت ندارد صور آنجا هیولی را گذارد
زمان را دوری از وی صد مکان است مکان را دوری از وی صد زمان است^۵
۶- له بابته تیمان به خوا و صیفات و ئەسمای ئەو به شیعەر ده لی:

ره باریک و استدلال تاریک فبارک ربّ این تاریک باریک
من باناله بی پا چون درایم مگر در گردن گیری درایم^۶

۱- چونکا واجب نا بیته هه ده ف و نیشان بوّ عەدەم.

۲- بورهانی ته وحید تالی خه ته ره ی وجودی غه یری ئەو هه لده یری.

۳- ئەقیده ی مه رزیه لاپه ری ۸ - ۷.

۴- حافظ شیرازی لسان الغیب له م باره وه فه رمویه تی:

ندایی آمد از کنج خرابات
که التوحید اسقاط الاضافات
ئەشی مه وله وی له می وه رگرتی.

۵- الفواتح لاپه ره ی ۱۳۶ و ۱۳۵.

۶- سعدی شیرازی می فرماید:

من بیچاره بیدل چون درایم
مگر در گردن گیری درایم
ئەشی مه ולה وی ئەمه ی له و وه رگرتی.

بگیریدم در این منزل سپردن غنای نی سنای می بگردن
بزن نائی نواهای عیراقی بده ساقی از آن صهبای باقی
بمستی تا درآید مو بمویم بپویم ره بخندم گه بمویم
بجویم باز از آن آبی بجویم برویم بار دیگر خوش بگویم
چه ای ذات، ذات و چه چه گفתי چه گفתי در چه افتی در چه افتی^۱

۹- له بابهت ثافه ریشه وه، به پهیره وی کردن له قورئان و مه شره بی عیرفانی به سی جور خهلق کردن ئامازه ده کا:

- ۱) به هوئی ئه مری (کن فیکون^۲) له واتای خهلق کردن له نه بون و له هیچه وه.
- ۲) خهلق به واتای سازدانی ئه جزا وه ک: خَلَقَ سَبْعَ سَمَوَاتٍ طَبَقاً^۳.
- ۳) سیوه م خهلق به واتای ته جه لئی و زهور، بو وینه مه وله وی فهر مو به تی:

شاعر:

همه آشیا، امر آیا خلقند همه آینه آسمای حقتند
چنان کاسما مجلائی صفاتند صفاتش جملگی میرآت ذاتند^۴
ظهور وی به شانی چون نشاید به هر روزی بشانی اندر آید
ز طور فلسفی بر طور حق آی باآثار صفاتش دیده بگشای
تمام عالم آعینی: ماسوی الله نبود اندر عدم از بود آگاه
۱- کان الله و لم یکن معه شیء فهر موده ی په یامبه ره (د.خ):
به اورنگ حدوث از وی نشسته به او رنگ حنای بود بسته
نه مده در وساطت پانهاده نه دخلی بهر ماده روی داده^۵

ته شی مه وله وی ئه مه ی له و وه رگرتبی.

- ۱- الفوائج لاپه ره ی ۱۳۵ و ۱۳۴.
- ۲- سوره آل عمران آیه تی ۴۷.
- ۳- سوره ی ملک نایه تی ۳.
- ۴- الفوائج لاپه ره ی ۱۷۱.
- ۵- الفوائج لاپه ره ی ۱۴۲ - ۱۴۱ - ۱۳۹.

له دیوانی کوردی ئه قیده‌ی مهرزیه شدا فهرمویه تی:

شاعر:

ئه‌ی گرد مه‌وجودی جه توگرت مایه مه‌وجود هه‌ر توئی ماسیوا سایه
په‌نهان بی ته‌نها وه‌حده‌تت مه‌وج وهرد په‌ی شناسایی زهوریوت که‌رد

یانی: بو ئه‌وه بناسریت له سه‌ر زاتی خوٚت، خوٚت ده‌رخست.

۱- ئه‌م شاعر: په‌نهان بی ... ئیشاره به‌ فه‌رموده‌ی (کنت کنزاً مخفياً فخلقت الخلق لکی اعرف) ده‌کا.

به‌ ویت جه‌ی عالهم بی به‌قای ناسوٚت وه‌ی گرد جیلوه‌ی وه‌رین نه‌شناسوت

یانی: له‌م دنیا بی به‌قایه‌دا له‌ سه‌ر زاتی خوٚت زهورت کرد به‌ جوری وا به‌ وه‌مو جیلوه‌و ته‌جه‌لیاته‌وه‌ که‌ له‌ به‌را کردت، تو نه‌ناسمه‌وه.

به‌ سه‌د جیلوه‌ی تر بی چون و چه‌نی شناسایی توٚم نمه‌ بو هه‌نی

۱۰- له‌ بابته‌ صیفاتی سه‌لی خوا له‌ ئه‌قیده‌ی مهرزیه‌دا فهرمویه تی:

شاعر:

سیفات سه‌لی، نایه‌ته، ده‌فته‌ر ککون اللّٰه لیس بجوهر
لاکین تو زه‌ریف، بی ئه‌م په‌نجانه هه‌ر په‌نج بزانه ئه‌سل گشتیانه
یه‌کی قیده‌مه‌ دوهم به‌قایه قیده‌م سه‌لب سه‌بق عه‌ده‌م مه‌عنايه

یانی قه‌دیم وه‌ ک ئه‌زلی خوا، به‌قا وه‌ ک ئه‌به‌دی خوا.

له‌ بابته‌ صیفاتی ۳ و ۴ و پینجیشدا فهرمویه تی

شاعر:

المخالفة للحوادث
سلب هاو مثلی (ده‌گه‌ل) مخلوقات

۱- دیوانی مه‌وله‌وی لاپه‌ره‌ی ۵۱.

۲- لیس کمله‌ شیء.

قیام بنفسه وصف چهارمین سلب احتیاج مانایه یه قین
موفته قهر نییه ره ببولکاینات نه به مه حمللات ته موخه سه سات
په نجوم خوئی مانای وه حدانییه ته سلب ته عه دود نه فی که سره ته
له ذات له سیفات له نه حوالدا له همو شهئن و همو حالدا

له و شوینئی که قه له م، زمان، نامه و به بیان له په سندی خوا به ناته وان ده زانی ده فهرمی:

شاعر:

چه جای دو زبانی مثل خامه چه حد روسیاهی مثل نامه
کمی گوی و بسی بشنو، بسی بین زبان و گوش و دیده گویدت این^۱
مه له وی مه عدومی کورد له باسی نه سما و سیفاتی خوا دا ریبازی نه هلی که لامی
زانایانیکئی وه ک ته فتازانی، نه سه فی و شیخی توسی گرتو ته بهرچاو و زوررون و موسته ده ل
نمازه به ئیختیلافی نه بولحه سه نی نه شعهری و نه بولمه نصوری ما توریدی ده کا^۲
۱۱- له باسی جه برو ئیختیارو بیرو رای مه وله وی له م مه سه له دا، نه و له باسی خه لقی نه فعال له
لایه ن خوا یا مه خلوق، وه که سبی نه فعال و ئیراده و قودره ت، نه گهرچی قه ولی نه شعهری که
موعته قید به خه لقی نه فعاله له تهره ف خواوه له کاتی عه مه لی عه بدو که سبی عه بددا، په سه ند
نه کاو قه ولی ماتوریدی که جه بری مه حزه به مه ردودی نه زانی به و حاله شه وه مه وله وی خوئی
(امر بین الامرین) ی پی باشه.

شاعر:

اشعرت الی الاشعر الوحید نفسی ماترید نحو ماترید
وابه سته ده بی ئیراده ی باری به به عزئی نه فعال بی ئیختیاری^۳
به نده ئیراده ی بوئی یا نه وی تیریتییه وجود، په کی ناکه وی

۱- فوائح لاپهره ی ۱۷۲.

۲- فوائح لاپهره ی ۱۴۱ - ۱۳۶.

۳- به نه فعالی به نی ئاده م ته عه لوق ده گری.

ئەو فيعله لادەو فریدەو کەنار مەیکە بە دەلیل نەفی ئیختیار
بەلّی: بەعزى فيعل بەندە دیارە وجودی مەربوت بە ئیختیارە
یانی: های فی العبد خالق مەعبود ئیرادەى قودرەت تیریتیه وجود
ئەو ئیرادەیه کە پیى هاتە بەین دەدا تەرجیحی یە کە لە تەرەفەین

لە پاشان دەلّی: تەعەلوقی قودرەت بە فيعل لە ئیرادەو سەرچاوە دە گری:

فيخلق الله ربنا المالک عادة ذا العقل عقيب ذلك^۱

بەلام هیچ یە کە لەو ئەسبابە مەعمولیانە لە ئەنجامی کاردا (موئەثیر) نین و (موئەثیر) ی واقعی
هەر خوایه و بەس حەزرەتی مەولەوی لەم بابە تەو دەلّی:

هیچی مؤثر فی الوجود نیە سیوای قدرت ربّ البریه^۲

لا مؤثر فی الوجود الا الله

لە حەدیسی قودسی دایە کە خوا فەرمویەتی: (کنت کنزاً مخفياً فاحببت ان أُعْرَفَ
فخلقت الخلق لکی أُعْرَفَ و لە قورئانیشدا یە کە خوا فەرمویەتی: و ما خلقت الجن و الانس الا
لیعبدون^۳ لە بەشی یە کەم دا غایەت لە ئافەریش ئەمە یە کە مەخلوق خالقی خوئی بناسی و
عیرفانی پی پەیدا بکا و لە بەشی دوهم دا مەبەست و هەدەف لە خەلق کردن ئەو یە، کە مەخلوق
بەندەیی و عیبادەتی خوا و خالقی ی بکا، حەزرەتی مەولەوی لە تەوجیهی ئەم دو واتا بە زاهیر
موتەخالیفە دا فەرمویەتی:

لە کەى مونافات (لکی أُعْرَفَ) چو دەسەمل لە گەل (لیعبدون) بو

یانی: لکەى دژایەتی واتای (لکی اعرف) لاچوو لە گەل واتای لیعبدون دا دەستەملان یون بەم
واتایە: کە هەر دوکیان بە واتای عیرفان و ناسینی خودان.

* شاعیری خواناس و عارف و فەیلەسوف لای وایە عەشق و ئەوین، پیران جوان و شاد
رادە گری مەبەست عەشقی حەقیقی یە:

۱- ئەقیدەى مەرزیه لاپەرەى ۱۱۰.

۲- ئەقیدەى مەرزیه لاپەرەى ۱۱۰ و ۱۰۸.

۳- سورەى الذاریات ئایەى ۵۶.

شيعر:

چوزهی سهوزهی ههرده فهيز تو وهرو^۱
گهردهش نهشای کاو لوتف تو کهرو^۲
نهواچی من پير ئيفتادهی دل ریش
ئيسه چهنی مهیل ئازيزانم چیش^۳
تایاران نیگای نهانیشان بو^۴
پیران مهشیو تاف جهوانیشان بو^۵
پهی چیش؟ مهیل لهیل پیریش مهحاله^۶
سهندی بالغیش سهده هزار ساله^۷

* حافظ شیرین وتار دهلی:

هرگز نمیرد آنکه دلش زنده شد به عشق ثبت است بر جریده عالم دوام ما

* سعدی شیرازیش فرمویه تی:

باد اگر در من اوفتد ببرد که نمانده است زیر جامه تنی

له بابته وهسفی پیوهند له گهل مه عشوقدا ده فرمی:

ئازیز: تای رشتهی دلهی خهم بی شو ئه زلیانه بهند تای رشته کهی تو

یانی: ئازیزم تالی رشتهی دلی زور غه مبارم، له گهل تالی رشتهی زولفی تو داله ئه ز له وه تیک

ئالاون و لیک جیا نابنه وه.

ههر دوچه نی هم پیچ وهردهن وه هم جیایی نه بهین مهحاله^۱ سته م^۲

له بابته شهوی بهرات (۱۵ شابان) به بونهی چاوه روانی هاتنی دوسته وه فرمویه تی:

۱- وهرو بهواتای: بخوا.

۲- کاو بهواتای دامینهی کیو.

۳- چه کار.

۴- تاف: سهره تای گهنجی.

۵- دیوانی مهولهوی لاپهره ی ۹۶ - ۹۵.

۶- سهخت دیوانی مهولهوی لاپهره ی ۷۰ - ۶۹.

هوڻه:

نه هات و نه هات دل ماته ن ٿي مڻشو و ٿي لبت شنوي شو به راتهن ٿي مڻشو و
سياهي دهفته رزميرزاي ته زه لن^۱ زيادي و نوقسان رزق و نه جهلن
ٿي وها و بهرات بي ته ندازه وه ٿي و ته عليقه ي عومر تاز وه
كهي قوته ش نوقل راز يا وه رهن يه كي زينده گيش وه سل دل به رهن
وه لنگ زينده گيم ها وه هه واوه ديما ديم شن وه بای فنه اوه^۲
ٿي لوه داي تاريخ كامه رانيمهن نيشانه ي ٿاخر زينده كانيمهن
ياران ويه ردهن، ٿوبه من ده ي ده ي ٿيسه وه كارهن ساق ي نه شهي مه ي
ساده ي تاي دوگمهي يه خهي دل په سهند ٿازاد كهر چون بي دهر دان جه به ند^۳
له بابت مه سه له ي وه حده تي وجود ده لي:

هوڻه:

پهي كه سي خاسهن هه واي سه ير باخ ماسيواي مه عشوق نه بوش ٿاخ و داخ
من جفت مه عشوق دهر د هه مرز من چون باز سر چل واده ي باز من
له واتاي ورد و جوان و دلگير يشدا فهر مويه تي:

هوڻه:

پهنج بي يهن وه شش رو كه رده پهنج حرير نه مابه يهن بي يهن گه وه هر سهنج
تا وه زولف و روي تو، ته ماشامهن ٿه داي نه ماي فهرز سوبح و عيشامهن^۴
حه زره تي مه وله وي جاريكيان ده چي ته ديداري مه حمود پاشاي جاف خانميكي جوان و
شوڻ و شهنگ گوشهي ده واري ره شي كو چهر ي هه لده داته وه دهر وائي ته مه وله وي و هاو
ريكاني و ٿه و يش بالبداهه به م دوشيعره ٿه و شانويه ده نويي و ده لي:

۱- ميرزاي ته زه ل: خواهيه.

۲- ٿم لاو ٿه و لا.

۳- ديواني مه وله وي لاپره ي ۴۴۶ و ۴۴۴.

۴- ديوان مه وله وي لاپره ي ۱۵۷ نه ماي: نويژ.

گوشه‌ی سیامال هورداو دیباوه چون مانگ نه گوشه‌ی ههور سیاوه
به خودا قه‌سه‌م پا سه‌م ئومیده‌ن حور مقصورات فی الخیام ئیده‌ن^۱

مهوله‌وی زاتیکی پر پیت و بهره‌کته بووه که به‌زانی و ژیری و پر ئاوه‌زی ناودار
بووه، نه‌و‌زاته ماموستای شیعی کوردی ههورامی بووه و غه‌زه‌له‌کانی پر و ته‌ژین له‌صنایعی
ئه‌ده‌بی و هونه‌ری چ له‌باری له‌فزی و مه‌عنه‌وی یه‌وه‌وه‌ک ئیجاز، ئیداع، سهولت و ئیمتناع
(سه‌هلی مومته‌نیع) تباق و ته‌زاد، ئیرسالی مه‌سه‌ل، ته‌ناسوبی ئه‌لفاز، زه‌رافه‌ت و له‌تافه‌ت و
هیزو وزه‌ی شوین دانان له‌سه‌ر بیسه‌ر.

حه‌زه‌تی مه‌وله‌وی له‌به‌رگی شیعو غه‌زه‌لی کوردی واتای عیرفانی و فه‌لسه‌فی و
غه‌رامی له‌گه‌ل ته‌شبهات و ئیستعاراتی به‌دیع و دل‌رفین به‌جو‌ریکی زور جوان و دلگیر و
وه‌ستایانه‌رازاندوته‌وه‌وه‌له‌قالبی داوه‌که‌سه‌رنجی خوینهر بو‌لای خو‌ی راده‌کیشی، به‌لام
شیعه‌عه‌ره‌بی و فارسی یه‌کانی وانین و واتای کردوته‌قوربانی صنایعی له‌فزی و به‌تابیه‌ت
جیناس. جا له‌به‌ر ئه‌مه‌عه‌یبی ته‌عقیدو غه‌راه‌ت و زه‌عفی ته‌الیف له‌شیعه‌فارسی و
عه‌ره‌بیه‌کانیدائه‌بیندری.

حه‌زه‌تی مه‌وله‌وی له‌ژیاندا توشی که‌ندو کوسبی زور بووه، وه‌ک سوتانی مال و
هو‌ی ژیان و کتیه‌کانی و مردنی عه‌نهر خاتونی خیزانی، وه‌حه‌وت سال به‌ر له‌مردن سو‌مای
چاوی له‌ده‌س داوه‌وه‌له‌ئاخریدا له‌ئه‌سب ده‌که‌ویته‌خواری و پاش چه‌ند روژ له‌سالی
۱۳۰۰ی مانگی بارگه‌ی په‌ره‌ولای خوا تیگناوه. خوا غه‌رقی ره‌حه‌متی خو‌ی بکا.

یادواره‌ی ئه‌و شاعیره‌حه‌کیمه‌ ۱۰ تا ۹ خه‌رممانی ۱۳۷۱ی هه‌تاوی له‌شاری فه‌ره‌ه‌نگ
په‌روه‌ری سه‌قز سازدراوو (شه‌پول).

سه‌رچاوه: ۱- ئه‌قیده‌ی مه‌رزیه‌ی کوردی حه‌کیم مه‌وله‌وی

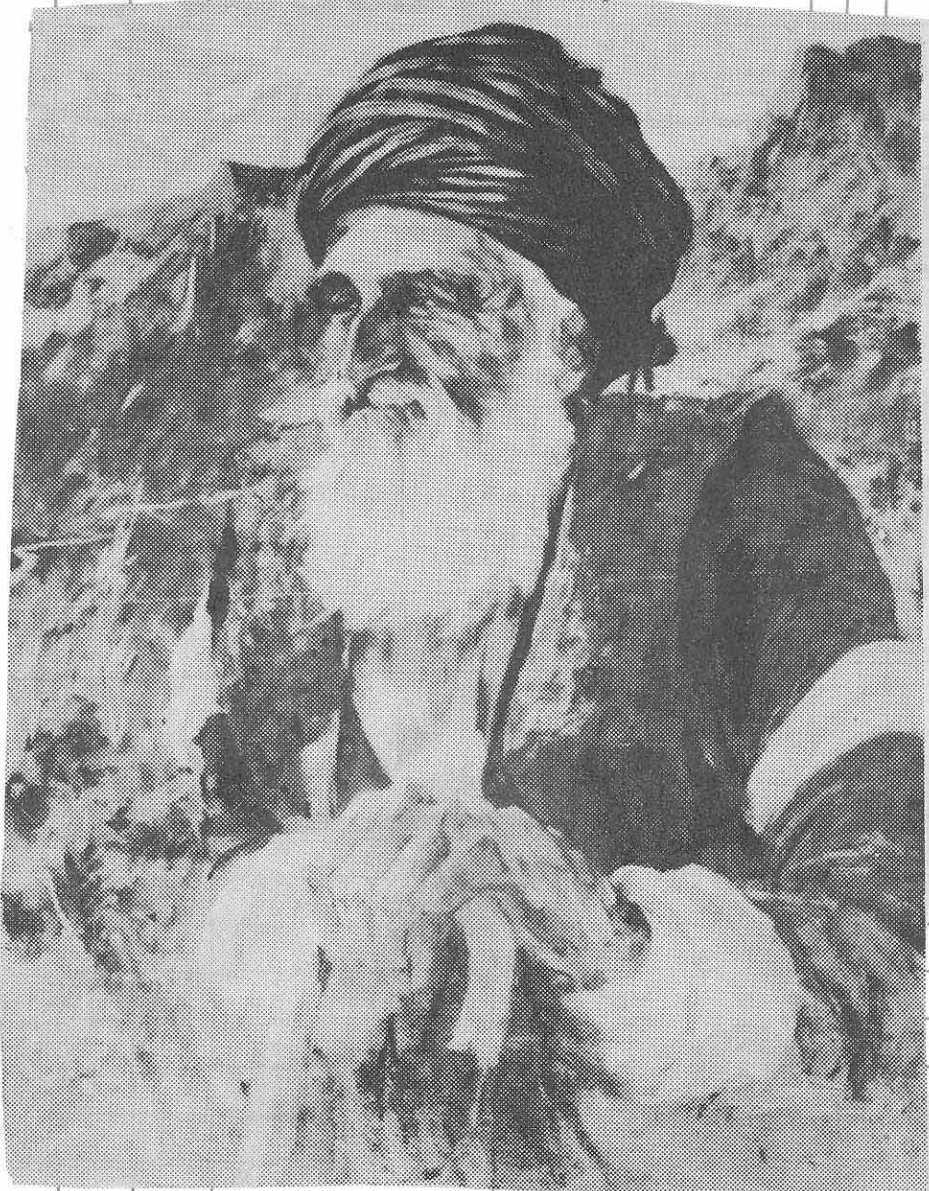
۲- ئه‌لفوائح یا ئه‌قیده‌ی فارسی ...

۳- الوسیله فی شرح الفضیله به‌قه‌له‌می ماموستا مه‌لاکه‌ریم موده‌ریس ئیمام شافعی ئه‌م
روژگار.

۱- دیوانی مه‌وله‌وی لاپه‌ره‌ی ۳۸۹.

- ۴- الفضيله به زمانی عهده بی نوسراوی مهولهوی.
- ۵- دیوانی کوردی حه کیم مهولهوی به شرح و لیکدانهوهی ماموستا مهلاکه ریم.
- ۶- میژوی ئهده بی کوردی لاپه ره ی ۲۷۶ تا ۲۴۷ نوسراوی عهلا ئه دین سه جادی ره حمه تی چاپی ۱۹۵۲ ی زاینی به غدا.
- ۷- گه نجینه ی فهره ننگ و زانست نوسراوی شه پۆل چاپی تاران ۱۳۶۴ ی هه تاوی لاپه ره ی ۵۱۹ تا ۴۸۹.
- ۸- روژنامه ی کوردستان سالی ۴ ژماره ی ۲ له ۲۶ گولانی ۲۵۷۴ کوردی و ۱۳۴۱ ی هه تاوی تا ژماره ی ۴۴ پانزده ی ئیسفهنده ی ۱۳۴۱ ی هه تاوی. ئه بی بلین: یه که م ژماره ی روژنامه ی کوردستان له روژی چوارشه مه ۱۵ گولانی ۱۳۳۸ ی هه تاوی و ۶ مه ۱۹۵۹ ی زاینی له تاران له چاپدراوه و له سالی ۱۳۴۲ ی هه تاویدا ۵ ژماره ی لی چاپ کراوه و ئیتر داخروه.
- ۹- کوواری کووری زانیاری کورد به رگی ۶ سالی ۱۹۷۸ زاینی شارو یه ک له باغچه ی ئهده بی مهولهوی به قه له می محمه د عه لی قهره داغی لاپه ره ی ۲۶۶ تا ۲۲۶.
- ۱۰- کوواری ته حقیقاتی ئیرانی ج ۲ سالی ۱۳۵۷ هه زانکوی ئازه ر ئاباده گان لاپه ره ی ۱۵۰ تا ۱۸۸ ته حقیقاتی له بابته مهولهوی به قه له می دوکتور خه لیقی.
- ۱۱- تاریخ مشاهیر کورد به رگی ۱ نوسراوی ئوستاد بابا مه ردوخ رو حانی له باسی مهولهوی مه عدومی لاپه ره ی ۴۷۳ تا ۴۶۶ چاپی سروش ۱۳۶۴.
- ۱۲- یاد داشتهای نوسه ری ئه م دیرانه.
- ۱۳- ئه قیده و ئارای مو ته که لیمان و حوکه ماو مو حه قیقین.
- ۱۴- ئارای ئه شعری و ماتوریدی.
- ۱۵- ئه قاید: ته فتازانی و خواجه نه صیر توسی. ئه م وه تاره بو کونگره ی ریزدانان و یادی مهولهوی کورد که له ۱۰ تا ۹ ی خه رمانانی ۱۳۷۱ ی هه تاوی له شاری فهره ننگ پهروه ری سه قز پیک هاتبو و ئاماده کراوه، هه روا له ژماره ی ۲۲ تا ۱۸ روژنامه ی ئاوا ی کوردستان سالی ۱۳۷۲ ی هه تاوی به قه له می (شه پۆل) له چاپ دراوه.

دوکتور محمه د صالح ئیبراهیمی (شه پۆل) ***
ئوستادی دانشگاه مذاهب اسلامی تاران.

۵
۶
۷
۸
۹

									۲
									۳
									۴
									۵
									۶
									۷
									۸
									۹
									۱۰
									۱۱
									۱۲
									۱۳
									۱۴
									۱۵
									۱۶
									۱۷
									۱۸
									۱۹
									۲۰
									۲۱
									۲۲
									۲۳
									۲۴
									۲۵
									۲۶
									۲۷
									۲۸
									۲۹
									۳۰
									۳۱

تاریخ: ۷/۸/۸۱
شماره: ۷۸۲

بسم الله الرحمن الرحيم

استاد گرامی جناب آقای محمد علی ابراهیمی

با نهایت خادمانه متعال، در نظرات که با دراره شاعر محترم، ادیب درسته و چهره خوش
فرسنگی کردید سید عبد الرحیم باجوژی آمد و لدی ناوه کوزلی، در شهرستان «سقز» برگزار کرد.

بی گمان برای اجسلی این هم، از یک سو استفاده کامل از نظرو اندیشه اندیشندان استادان
دانشگاه متعنان و محترم مولوی شانس با، امری است پس ضروری و مقوم، از دیگر سو، بر هر چه شایسته
در دانش است که با احساس تکلیف از خود به وظیفه ای که به مقتضای دانش و تقصد به وی تحول گردید است، عمل نماید.
به دیگر سخن ضرورت عنایت خاص این موضوع از هر دو جانب متصور است منتظر، لذا از اجاب عالی که

صاحب نظر و جل شایسته، تقاضا میشود در باره:

- ۱- موضوعهای مقالات بنمونه ها و اشعار (حد اکثر ۲ موضوع)
- ۲- کیفیت برگزاری یادواره

نقطه نظر و طرحهای خود را تا تاریخ ۷/۸/۸۱ به نشانی زیر ارسال فرمائید، با توجه تمام به نظر آن بزرگوار و پیشینهاد
یک مرتبه آنرا تقدیر، با تشکیل شایسته ای تخصصی ای در دهه، مرکب از اساتید ارجمند اقدام لازم بنظر رئیس آن ان وقت متعنی انجام
باشد که بنویسید بنواجمین خود را در مقال «پرسشگر و دای» که در همه حال، پیراستگی درون آرا یکی بدون تقدم
است او انیم، در خانه، انتظار دارم که از کیفیت کارهای تحقیقی خود نیز در این زمینه، جهاد با نشانی دقیق و شاعرانه

سازد اطلاع فرمائید. والسلام علیکم ورحمة الله وبرکاته

نشانی: سقز - کردستان - خیابان ملت - خانه فرهنگ تلن ۲۱۵ -

بالخانه می چوم، دیوانه که می تو / با نه نادر رنگی، اساتذگی تو /
تقدیرش عالمی که در حدیث است / با ناز، بر طایف، زینت است.

ناوی پیروزی هندی له وزاتانهی که له سهر قورئان کاربان کردوه:

قورئان و کوردستان

بهر له هه موشتیکه ئه بی بلیین: شارستانیهت و ژیا ری ئیسلام تاییهت به هیچ هوز و نه ته وه یه ک نییه، به لکوهی ئیسلام و موسولمانانه، وه هیچ هوز و نه ته وه یه ک مافی ئه وه ی بونیه بیکا ته هی خو ی چ عه ره ب یا فارس یا کورد و ... جا که و ابو و هر نه ته وه یه ک مافی ئه وه ی بو هیه به شی خو ی دیا ری بکا یا نیشانی بدا. دیا ره گه وره یی و به ریز بونیش به عیلم و به زانین، به ته قوا، خو ی باش، ئا کار ی چا ک، بی ری چا ک، و تار و کار و کرده وه ی چا ک و خود اییه. هه ره کو خوا فه رمویه تی (هل یتوی الذین یعلمون و الذین لا یعملون) یا ئه وه که فه رمویه تی: (ان اکرمکم عند الله اتقیکم) و (قد افلح من ذکبها و قد خاب من دسیها) دیا ره ئه گه ر شیر ی ئیسلام له کار یشدا بوبی بو دیفاع و به رگری کردن له مه زلومان و موسته زعه فان بووه، هه ره ک خو افه رمویه تی: (و مالکم لا تقاتلون فی سبیل الله و المستضعفین من الرجال و النساء و الولدان) هه موده زانین هه ره له سه ره تای گزینگی نوری فه جری ئیسلام و نزولی قورئانه وه، که خو امز گینی داو فه رموی (قد جائکم من الله نور و کتاب مبین یهدی به الله من اتبع رضوانه سبلا السلم و یخرجهم من الظلمات الی النور باذنه و یهدیهم الی صراط مستقیم) جا کاتی ئه و مزگینی به، هات و نه ته وه ی کورد په یامی قورئان و دینی ئیسلامی وه رگرت، ئه گه ر به وردی بروانینه میژ و جوان بو مان ده رده که وی. که نه ته وه ی کورد به دل و به داو، به لیبرانی خو ی ئیمانی هینا و په یامی قورئانی وه رگرت، بو نمونه ئیستاش که هه زار و چوار سه ت و پانزده سال له فه جری ئیسلام و قورئان رابوردوه، کورده کانی لای بانه و ئه و مه لبه ندانه هیشتا ناوی (اختیار الدینی) یان له سه ر ماوه، ئه مه خو ی نیشانه ی ئه وه یه که له کوردوا ریدا خه لک به ئیختیار و ئیراده ی خو ی پروا و ئیمانی هینا وه، ئه وه که خه لک به دل و داو له کوردستان پروای به قورئان هینا وه و خه لک ئاوا به جوش و خروش له سه ر دینی ئیسلام ئاوه ها سور ماوه و له سه ر ئیمان و ئه قیده ی خوا به رده وام ماوه و نه فه و تاوه، له سو نگی نوری قورئانه وه به رقه دار و پایه دار ماوه و عه هد و

په یمان نه پساوه و هیمان نوری قورئان له کورده واریدا به گورو به تین، به گرمی بی سارد بونوه ههروا ماوه و دل و دهرونی کورد به تاسه و به تاوه.

دیاره ئه بی بزاین کاتی ئیسلام به هوئی قورئانه وه دل و دهرونی خه لکی نیل داو نورانی کرد و ئه وانی له تاریکایی شه وه زهنگه وه هینایه بهر تیشک و نور و روناکی وه ئه وانی له نه زانی برده سهر ریازی عیلم و عرفان و زانین و قورئان و خواناسین و خواناسین. وه خوی چاک و ئاکار و کرده وهی باش و خودایی فیر کردن، دهی با بزاین کورد و نه ته وهی کوردچی بو ئیسلام و قورئان کرده یان ده یکات، چ ده سه چيله یه کی بو بهرز بونه وه و قوام و ده وامی قورئان و شارستانیته تی نوری ئیسلام هیناوه و خوئی له و ریازه دانشان داوه. ئه گه چاویک به سهر میژوی ئیسلام و قورئاندا بخشینین جوان بهروناکی بو مان درده که ونی که ههر له سهره تای ئیسلامه وه، که و ره پیاوانی وه ک (جaban الکوردی که صه حابه و یاری پیغه مبه ربووه، بر وایان به پیغه مبه ربی مه زنی ئیسلام هیناوه و ته نانه ت حدیس و فهرموده شیان له حه زره تی (محمد المصطفی د - خ) نه قل کرده. یا (میمون) ناودار به ئه بو به سیر (ابن جaban الکوردی) که خوا فهرمویه تی: (... الی قوم اولی باس شدید) که خوا ونی ته فسیری روحولمه عانی له ژیر ئایه ته که دا نویویه تی (... و بالجمله ان الاکراد مشهور بالباس ...) ههروا ته فسیری (ابن کثیر) نویومه تی: که مه به ست هوژی کاله موینی کورده و ته فسیری (المیزان) له بن ئه و ئایه ته دا نویویه تی: مه به ست له و ئایه ته کورده و کوردیش ئیرانییه، ههروا کتیی به یان (الایمه) ۲ - هه موش ده زانن که: طبرانی) له (مسند الکبیر و صغیر) دا له (جaban الکوردی) حه دیس و فهرموده ی نه قل کرده. جا به مجوره جوان ده رکه وئی که زانایانی نه ته وهی کورد زور خزمه تیان به ئیسلام و قورئان کرده، هه ربویی ئه و ته فسیرانه له واتای ئایه تی ۱۶ سوره ی فه تح ئاوا له خزمه تی فهرهنگی کورد ئه دوین، وه به پی لیکوئینه وه، رون بو ته وه، که کورده کان له بناغه دانانی ژیار و شارستانیته تی ئیسلام و به رزبونه وه و پته و کردنی ته مه دونی ئیسلام نه خشی زور گرینگ و له بهر چاویان هه بووه و هه یه، جا بوئی ئیمام محمه د غزالی

۱- بروانته الاصابه فی تمییز صحابه فی حرف ج و ته فسیری روح المعانی ذیل آیه ۱۶ سوره ی فه تح.

۲- ج ۱ په ره ی ۸۹.

فهرمویتی: (فهرهنگ و دینی ئیسلام له سهر چوار کۆله که دانراوه که سی له و نهستونانه زانایانی مهلبهندی ئامید: دیار به کرو زانایانی شاره زور و عوله مای دینه و هری لای کرماشانه، که له نه تهوهی کوردن. ئه گهر خوا زانایان و عولمای ئهوسی ههریمه ی به ئیسلام ندابا فهرهنگی ئیسلام ئاوا جوان قهوام و دهوامی نه ده بو. یا ههروه ک له (مقدمه ابن خلدون) نوسراوه: (چوار کتیب بو فهرهنگ و زانینه کانی ئیسلامی و علومی قورئانی سهر چاوهن، جاههر که س که بییه وی مه بهستی له بابته مه عارفی ئیسلامی یه وه بنوسی، راسته و خو یاناراسته و خو به ناچار، له و پهراوانه نه قل ده کاو لیان و هه رده گری، که دو انیان (نوادری یا الامالی و ادب الکاتب) نوسراوی ئیسماعیل قالی دیار به کری و (ابن قتیبه) ی دنیوری لا کرماشانه که کوردن هه روا دوکتور (جلال همایی) له پهراوهی (تاریخ علوم اسلامی) خویدا ئه مه به سته ی هیناوه. ۱ یا شیخ عه ممار - ی یاسر که له زاناکه و ره کانه و پیری سهر به رمالیش بووه و له (۵۸۲=۱۱۸۶ی ز) وفاتی کردوه، که پیری دستگیری (شیخ نجم الدین: طامة الكبرى) بووه، یا (ئهبو نجیب عبدالقادر سوهروردی) که له ۴۹۰ی مانگی له سوهره وردی لای بیجار له دایک بووه و له به غدالای (علی ابن نهانی و اسعد کوری مهنا) خوید و یه تی و ته کیهی لای روژاوی ده جله بو دروست کراوه و له ۵۴۵=۱۱۵۰ی ز - بوته فیکاری فیکری نیزامیه و له ۵۶۳=۱۱۶۷ - ز - وه فاتی کردوه و له که نار چوم له نیو فیکری خویدا نیژراوه. یا (حسام الدین چله بی که له ۶۲۲ له دایک بووه و مهوله وی له سهره تای مه سنه ویدا به (مفتاح خزائن همرش و امین کنوز فرش و بایزید وهقت و جنید زمان) یادی کردوه و له سهره تای مسنه وی و سهره تای ده فته ری ۴ و ۵ و ۶ جوان ده رده که وی که (ضیاء الحق حسام الدین حسن بن محمد بن حس) ناو دار به چه له بی، چه نده لای مولانای رومی که و ره و گران بووه. - چه له بی، هم خه لیفه و هم پیشه وای خانه قای (ضیاء الدین وه زیر) بووه، چه له بی، جازیه ی زور بووه و هه ره که (مغنایس) مهوله وی بو لاخوی را کیشاوه، ده لئین: کاتی بهرگی - ۱ - ی مه سنه وی ته و او ده بی، خیزانی چه له بی وه فات. ده کاو چه له بی، په شیو ده بی و مهوله یش شیعی بوئایی تا دو سال

۱- په ره ی ۱۱۵۷ ج - ۲ - مقدمه ی ابن خلدون چاپی ۱۳۶۲ ته رجعه به فارسی - هه روا په ره ی ۱۵۳ی کتیبی تاریخ علوم اسلامی چاپی ۱۳۶۶ (شه پول).

(مدتی این مثنوی تأخیر شد - مهلتی بایست تا خون شیر شد - چون ضیاء الحق حسام الدین عنان - بازگردانید زوج آسمان - چون زد ریا سوی ساحل بازگشت - چنگک شعر مثنوی با ساز گشت) تا حیسامه دین چه لہ بی، هاتہ وه سہ رخو و نہ زمی مہ سنہ ویش کہ وتہ وه گہر، مہ ولاناو چہ لہ بی پانزہ سال پیکہ وه بوون. مہ ولہ وی بہ چہ لہ پیدا ہلہ لہ لہ (ای ضیاء الحق حسام توئی - کہ گذشت از مہ بنورت مثنوی - ای ضیاء الحق حسام الدین راد - اوستادان صفارا اوستاد - وہ چلبی زدست تو و زلب و چشم مست تو - ... وہ چلبی).

تہ بو بکر حوسین بن عہلی یہ زدانیار، زینہارانی کہ لہ ۲۴۰ تا ۳۳۳ لہ ژیاندا بووہ ولہ ۳۳۳ مانگی وہ فاتی کردوہ، لہ کوئہ قہ برانی شاری ورمی کہ ئیستا بو تہ شار، لای کو لائی حوسین خان باغی فیگرگہ یہ ک بہ ناوی (فہ تح نوید) لہ وی ساز دراوہ، کہ لہ م لاتروہ مہ میدانی میوہ فروشان بووہ و گومبہ زیک ہہ بو و گورستانہ کش ہہر بہ ناوی تہ و زاتہ بو، تا گومبہ زہ کہ روخواوہر لہ وی بہ تہ ندازہ ی ۷۵ سانتی میتر بہ رزتر لہ تہ رزہ کہ، گوریکیان سازدایہ وه، بہ لام بہردی کیلہ کہ، کہ لہ سہری نوسرابو (ہذا القبر للشیخ الفاضل الکامل شیخ ابوبکر حسین بن علی ارموی یزدانیار زینہارانی) و لہ سہر تہ و بہردہ (۳۳۳ ثلاث و ثلاثین و ثلاث مائہ) بو وہ فاتی تہ وزاتہ نوسراوہ و تہ و بہردہ براوہ تہ مؤزہ خانہ ی ئیران باستان لہ تاران - ناوی گوندیکیش لہ نیژیک ورمی بہ ناوی (زرمانلو - و ہہزاران) و ناو کو لانیکیش لہ ورمی داہہ یہ، یا زین دہشت - دہ لہ یں: یزدانیار زینہارانی فہرمویہ تی (امسیت کردیا و اصبحت عربیا) یہ زدانیار، واژہ و بیژہ گہ لی زور بہر زوتہ رزی ہہ یہ کہ بو خہ لک زور بہ کہ لکن.

بیستون ماند و بناہای دگر گشت خراب این در خانہ عشق است کہ باز است ہنوز
(و حکى السمعانى فى الانساب ان شيخ ابا على السنجى لما انصرف من عند الشيخ ابن حامد اجتاز به، فرأى علمه و فضله، فقال يا استاذ الاسم لابی حامد و العلم لك فقال (يوسف بن احمد بن گنج، القاضى ابو القاسم، الدينورى) ذلك رفعتہ بغداد و حطنى الدينور^۳ - سيف الدين

۱- مناقب افلاکى، مناقب العارفين، نضحات الانس، بزرگان و مستشرقان آذربایجان پهره ی ۷۱ تا ۶۶.
۲- تلخیص الآثار، نضحات الانس جامی، شیخ الاسلام هروی (شہ پوئل).
۳- طبقات الشافعیہ لابی بکر ... تقی الدین ابن قاضی شبہة الدمشقی ۷۷۹-۸۵۱-۱۳۷۷-۱۴۴۸ م ج ۱ - ۱ - پهره ی ۲۲ - تصحیح دکتور حافظ عبدالعلیم خان ج ۱ / بیروت ۱۴۰۷-۱۹۸۷ م - الاعلام ۲۸۴/۹ و کتاب

الآمدى ج - ۱ - طبقات شافعى پورهى ۴۱۰ و ۴۴۲ على بن محمود بن على القاضى العلامه، شمس الدين ابو حسن الشهرزورى الكوردى پورهى ۴۷۲ طبقات - بدايه ۲۷۲/۱۳ و طبقات الشافعى للسبكى ۱۲۷/۵ كه موده ريسى حورى يه مهن بووه و فهرمويه تى: (الماء و الكلا و المرعى' لله لا يملكك). كل من فى يده مالک فهو له ياكسانى' وه ك (ابن الحاجب شاره زورى - و ابن جنى و سيف الدين آمدى و ابن صلاح شاره زورى، ابو العباس لوكرى متوفى ۵۱۷ سهره تاي سه تهى شه شه م) يا (موسى بن عيسى الكوردى) يافه يله سوفى ناودار شىخى ئيشراق (يا علامه كمال الدين يونس: ابن منعه) كه به (قدوة العلماء و سيد الحكماء) ناسراوه و ناوبراوه، كه له زانينى سهر ف، نه حو ته فسيرى قورئان (فقه، حديث، تاريخ، موسيقى، هندسه، حكمت و كلام، هيئت) (وه حيدى عصر)ى خوى بووه، يا مه ولانا موسا ئوستادى فيرگه ي (شكريه) و نه وهى شاحوسين - يا (شيخ الاسلام) مه ولانا عه بد حلاق كورپى شيخ حه سن ختيزانى كه خه ليفه ي شىخ (عبدالله) به دخشانى بووه. هه روا عه للامه (شمس الايمه تاج الدين عبدالغفار) كتيبكى زور پوناوه روكى به ناوى (اصول الكوردى) داناوه^۱.

يا خواناسيكي گه وره و زانا و عارفى ره بيانى چه زره تى (تاج الدين اشنوى) كه له سه تهى شه شه م و حه و ته مى مانگيدا ژياوه كه له كتيبى ئيسلامى يه كاندا ئاوا به گه وره يى و به زانايى ناوى براوه: تاجه دين مه محمود بن خواداد ئوشنه وى (شيخ شيوخ الاسلام، سلطان المحققين، ملك الحكماء و الواعظين، قدوة المحققين و سلطان المتكلمين تاج الملة والدين)^۲ وه له سهر و اتا و ته فسيرى قورئانيش هم زاتانه خزمه تيان كردوه، بو نمونه: (يوسف اصم) سووانى به ناوى (مقول التفاسير) ته فسيريكي له سهر قورئان نوسيوه و له ۱۰۰۲ى مانگى وه فاتى كردوه^۳ يا (مولانا حسام الدين على بدليسى تفسير جامع التنزيل والتأويل) له ۵ جه لدا

الانساب ۴۷۵/ب و وفيات الاعيان ۶۳/۶ و طبقات الشافعية ۲۹/۴ و مرآة الجنان ۱۲/۳ و البدايه و النهايه ۳۵۵/۱۱ و شذرات الذهب ۱۷۷/۳ و المنتظم ۲۷۵/۷ فيه يوسف بن محمد بن كنج و طبقات الفقهاء للشرازى ۹۸ (ابن بليج) و كتاب العبر الذهبى ۹۲/۳ و طبقات الفقهاء للعبادى پهرى ۱۰۷-۳۷۹.

۱- كشف الظنون. ج ۱ - پورهى ۸۱.

۲- بروانته غاية الامكان فى دراية الزمان و المكان تأليف محمود بن خداداد ئوشنه وى، تاريخ گزيده، تحفة العرفان، تذكرة شعرا و مجموعة آثار فارسى تاج الدين اشنوى قرن ۶ و ۷ هجرى.

۳- علماء نافى خدمة العلم والدين و ترجمه مهى نه وه به فارسى پورهى ۴۷۲ كه زاناي به ريز و هيژا نه حمه د

به شیوه‌ی ته‌هلی عیرفان نویسه‌و له ۹۰۰ مانگی دا وه‌فاتی کردوه^۱ شهرنامه پهره‌ی ۴۴۸ یا (حسام الدین علی که پهره‌رده‌ی عه‌مار - ی یاسر بووه‌و له رازی دهر ون‌گه‌ییوه‌و ته‌فسیریکی زور به‌نرخ‌ی به‌ناوی (اشاره‌ منزل‌ الکتاب) نویسه‌و هه‌ر له بدلیس و خلیفه‌ی نور بخش باپیره‌ی سه‌یدانی به‌ر زنجه‌ بووه‌ و شه‌رحیکی باشی له (اصطلاحات صوفیه‌ عبدالرزاق کاشانی) کردوه‌و شه‌رحیکی به‌ فارسی له‌ گولشه‌نی راز کردوه‌و له (۷۰۰=۱۳۰۱ - ز) وه‌فاتی کردوه‌، ئیدریس بدلیسی کوری ئەم‌زات‌یه^۲ (علامه‌ شیخ‌ الاسلام: ابوالسعود مفتی عمادی) که‌تا ئاخری عومری موفتی ولاتی ئیسلامی (عثمانی) بووه‌، ته‌فسیریکی به‌ناوی (ارشاد‌ العقل‌ السليم‌ الی‌ مزایا‌ الکتاب‌ الکریم) که‌ له‌ کۆبه‌ ته‌فسیری که‌ بیر - ی تیمام‌ فه‌خری رازی له‌ میسر له‌ چاپ‌ دراوه‌ و له ۸۴ سالی‌دا له‌ سالی ۹۸۲ی مانگی وفاتی کردوه‌و له‌ نیژیک (ابو‌انصار صحابی - رضی‌الله‌ عنهم) نیژراوه‌. ته‌فسیری ئەبو‌سعود زور‌ پڕناوه‌ روکه‌ و نوکته‌ی زور‌ وردو جوانی تییدا‌یه‌ که‌ به‌زه‌ریای پڕ شه‌پۆل ته‌شبهه‌ کراوه‌. یا (ابوالفضل محمد‌ افندی دفتری بدلیسی) ته‌فسیری (موه‌ب): کاشفی کردۆته‌ تورکی عوسمانلی و له‌ ۹۸۲ی مانگی وه‌فاتی کردوه‌^۳ یا (علامه‌ داماد، وانی حواشی مدوئی)^۴ له‌ سه‌ر ته‌فسیری به‌یضاوی له‌ عیلمی ته‌فسیردا نویسه‌و و له ۱۰۹۸ی مانگی له‌ ئەسته‌مبول وه‌فاتی کردوه‌ یا شیخ‌ نه‌جمه‌دین، کوری عومه‌ر، خه‌یوفی، که‌به‌ (طامة‌ الکبری): به‌لای گوره‌ ناودار و سه‌ر ته‌ریقه‌ی کوبره‌وی بووه‌و له‌ میسر چۆته‌ زیاره‌تی شیخ‌ روزبه‌هانی گه‌وره‌و کچه‌ که‌شی هیناوه‌، ئەم‌زات‌ه‌ ته‌فسیریکی به‌ناوی (بحر‌ الحقایق‌ و المعانی فی تفسیر‌ السبع‌ المثانی) له‌ یانزه‌ به‌رگدا، نویسه‌و له - ۱۰ - ج - ۱ - سالی (۶۱۸=۱۲۲۱ی ز - وه‌فاتی کردوه‌و مریدی (شیخ‌ ابونه‌جیب‌ سوه‌ره‌وردی، بووه‌. یا (عبدالله‌ افندی مدرس‌ کردی) ته‌فسیری قورئانی نویسه‌و و له ۱۰۶۴ی مانگی‌دا وفاتی کردوه‌. یا (عبدالسلام‌ ماردینی شرح‌ و تفسیر‌ فاتحه‌ الکتاب) نویسه‌و که‌ له ۱۲۰۰ له‌ دایک‌ بووه‌و له ۱۲۵۹ مانگی وفاتی

حه‌واری نه‌سه‌ب‌ ئەنجامی داوه‌.

۱ - شهرنامه پهره‌ی ۴۴۸.

۲ - کشف‌ الظنون ج ۱ پهره‌ی ۳۳۳ و شهرنامه.

۳ - کشف‌ الظنون ج ۱ پهره‌ی ۲۱۶.

۴ - جلاله‌دین ده‌وانی: ده‌وانی له‌ کوردانی ده‌وانه‌و شیعی به‌ کوردی هه‌یه‌و له‌ دواییدا بوته‌ شیعه‌.

کردوه^۱ (علامه) مهلا خهلیل سیرتی تهفسیریکی به ناوی (تبصرة القلوب من كلام علام الغیوب) داناوه (۱۱۶۷-۱۲۵۹)^۲.

حامید پالوویی دیار به کری تهفسیریکی به ناوی (زبدة العرفان فی وجوه القرآن) داناوه و له چاپیش دراوهوله ۱۱۵۲ ی مانگی وهفاتی کردوه^۳ (علامه بدرالدین وانی) تهفسیریکی به ناوی (انیس الرمس فی تفسیر آیه جری الشمس داناوه (۱۰۷۴-۱۱۲۶)^۴.

(عبدالرحمن) سوّرانی دیار به کری تهفسیریکی له سهر سورهی یاسین داناوه و کوّبهشی بوّ حاشیهی (عصام الدین) له سهر جوزوی ئاخری قورئان نویسووه له ۱۰۶۵ ی مانگیدا وهفاتی کردوه - (علامه محمد شریف صدیقی) گوّرانی شاهوی که تهفسیری (بیضاوی) له بهربووه، کوّبهی له سهر نویسووه و له ۱۰۷۸ - له یهمن وهفاتی کردوه.

(شیخ عبدالرحمن مفتی عمادی) کوّبهی له سهر تهفسیری (کشاف) داناوه و له ۱۴ ی رهیبی ۲ سالی ۹۷۸ له دایک بووه و له ۱۷ ج ۱ له ۱۰۵۱ ی مانگی وهفاتی کردوه.

عهلامه مهلا عهبدولکریم چوړی تا سورهی نهحلی تهفسیر کردوه و له سیّ جه لدایه و له ۱۰۵۰ ی مانگی وهفاتی کردوه، - عهلامه ی ناو بهدهرهوه: حاجی مهلا عهبدولکریم ناودار به شیرازی کوّبهی له سهر ئایهتی نور و پهراویزی له سهر بهیزاوی نویسووه^۵ عهبدولموحسین گوّرانی تا سورهی ئهعرفی تهفسیر کردوه و له ۱۰۴۰ وهفاتی کردوه، مهولانا شه مه دین محهمه شیرانشی که له سهره تایی سه تهی یانزه، وهفاتی کردوه، کوّبهی له سهر جوزئی (نه به ۴) له سهر بهیزاوی داناوه و له ۱۰۰۰ ی مانگیدا وهفاتی کردوه. - (شیخ عبدالله) ی کورد، هه کاری له سورهی هود تا (نه به ۴) کوّبهی له سهر تهفسیری بهیزاوی نویسووه و له ۹۴۳ ی مانگی وهفاتی کردوه - جه ماله دین ئیسحاق قهرامانی کوّبهی له سهر تهفسیری بهیزاوی داناوه و له ۹۳۳ ی

۱- هدیه العارفین ج ۱ پهری ۵۷۲.

۲- ئهعلامی زهره کلی ج ۲۲ پهری ۳۶۶.

۳- هدیه العارفین ج ۱ پهری ۱۷۲.

۴- ایضاح المکنون ج ۱ پهری ۸۸.

۵- بروانته کهشف زنون ج ۱ پهری ۳۵۷.

۶- کهشف زنون ج ۱ پهری ۳۵۸.

مانگی وهفاتی کردوه^۱ (ابن الخياط) قه ره داغی کوّبهی له سه ر ته فسیری به یزاوی و (تحفه له فقه) داناوه. عه للامه جه زوری ئامیدی سورهی (فاتحة الكتاب)ی به عه ره بی ته فسیر کردوه و له ۱۱۲۱ی مانگی وهفاتی کردوه:^۲ عیسا خو شناوی له سورهی مه ریهم تا ئاخری قورئان به عه ره بی ته فسیری کردوه و سورهی فه تح و سورهی شیخلاصی، کردو ته تورکی عوسمانلی:^۳ عه للامه، مه لا مه حمود موفتی عیمادی سورهی (فاتحة الكتاب)ی ته فسیر کردوه - سه ید محه مه د به رزنجی شاره زوری ته فسیریکی به ناوی (انهار السلسبیل لریاض التنزیل) داناوه:^۴ عه للامه (عبدالغفور افندی) ئامیدی له سه ر ته فسیری به یزاوی کوّبهی داناوه^۵ و له ۸۷۱ی مانگی وهفاتی کردوه. (ابن العراقی احمد) ئه بوزه ره عه له سه ر ته فسیری که شاف کوّبهی داناوه (۷۶۲-۸۲۶) عه للامه شه هابه دین ئه بوسه عید ئه حمه ده کاری ته فسیری قورئانی له ۵ جه لدا نویسه و له ۷۶۳ی مانگی وفاتی کردوه^۶ (ابن الاکفانی) سه نجاری ته فسیریکی به ناوی (نغب الطائر من بحر الزاخر) داناوه و پزیشکیکی زور شاره زا بووه و زهره کلی له ج ۱ له ئه علام داناوی هیناوه. (امام موفق الدین) ئه حمه ده کواشی ته فسیریکی به ناوی (تبصرة المتذکر فی کشف الحقایق) ناودار به ته فسیری که واشی داناوه و له ۶۸۰ی مانگی وهفاتی کردوه،^۷ عه للامه که ماله دین ئه بولفه تح موسی هه ولیری: (ابن منعه) ته فسیریکی به ناوی (المشکلات) له ته فسیری قورئانی مه جید، داناوه و له ۱۴ی شابانی ۶۳۹ی مانگی وهفاتی کردوه^۸ عه للامه و عارفی ره بیانی شیخ شه ها به دین ئه بو حه فس عومه ر - ی سوهره وردی نوسه ری (عوارف المعارف) ته فسیریکی به ناوی (بغیة البیان فی تفسیر القرآن) داناوه. (۵۳۹-۶۳۲ی مانگی)^۹

۱- کشف الظنون.

۲- لغتنامه دهخدا.

۳- هدیه العارفین ج ۱ پهره ۱۱۲.

۴- ئه علام زهره کلی ج ۷ پهره ۷۵.

۵- کشف الظنون ج ۱ پهره ۱۶۵.

۶- زهره کلی ئه علام ج ۱ پهره ۸۷.

۷- ئه علامی زهره کلی ج ۱ پهره ۲۵۹.

۸- زهره کلی ج ۸ پهره ۲۲۸.

۹- زهره کلی ج ۵ پهره ۲۲۳.

(ابن اثیر مُحدِّثُ جزری) ته‌فسیریکی به‌ناوی (الانصاف فی الجمع بین الکشف و الکشاف) داناوه، (۵۴۴-۶۰۶ی مانگی) ^۱ (ابن شهرزوری) ته‌فسیریکی له‌سه‌ر قورئان نوسیوووه‌و له ۵۳۳ی مانگی وه‌فاتی کردوه ^۲.

(ابن قتیبه) دینوه‌ری ته‌فسیریکی به‌ناوی (مشکل القرآن، غریب القرآن و المشتبه من القرآن) ی داناوه (۲۱۳-۲۷۶) ^۳ چه‌زرتی (قطب العارفین) سه‌ید کاک‌ئه‌حمده‌د به‌رنجی له‌سه‌ر واتای قورئان ته‌فسیریکی نوسیوه (۱۲۰۸-۱۳۰۵) ی مانگی ^۴ عه‌للامه‌ سه‌ید چه‌سه‌ن چووری کوّبه‌ی زور و ردوجوانی له‌سه‌ر ته‌فسیری به‌یزاوی نوسیوه تاگه‌یشتو ته‌سوره‌ی (قیامه) و له‌ ۱۳۲۲ی مانگی وه‌فاتی کردوه ^۵ عه‌للامه‌ شه‌مه‌دین ئه‌حمده‌د گورانی ته‌فسیریکی به‌ناوی (غایة الامانی فی تفسیر سبع المثانی) داناوه. که‌ته‌فسیریکی بی‌وینه‌یه‌ه‌روا (تقریظیکی) بی‌وینه‌ی له‌سه‌ر ته‌فسیری (روح المعانی) نوسیوه ^۶ - شیخ ئه‌ره‌حمان که‌له‌ ۱۳۲۵ی مانگی وه‌فاتی کردوه کوّبه‌ی له‌سه‌ر به‌یزاوی نوسیوه. له‌م دواایانه‌شدا زانای ناودار ئیمام شافعی زه‌مانه‌ماموستا مه‌لاکه‌ریم. موده‌ریس ته‌فسیریکی زورگرینگی به‌ناوی ته‌فسیری نامی به‌زمانی کوردی داناوه و له‌چاپیش دراوه، خوابی پاریزی هه‌روه‌ها زانای ده‌س و قه‌له‌م جوان چه‌رزه‌تی (شیخ محمد خال قدس سره‌العزیز) ته‌فسیریکی عال و پرناره‌روکی به‌زمانی کوردی داناوه و له‌چاپیش دریاوه. ئه‌بی‌بزاین زانایانی کورد، فه‌ره‌نگ و دینی ئیسلمیان به‌هیزو پته‌و راگرتووه‌وله‌سه‌ره‌تای ئیسلامه‌وه‌تائه‌مروّ خزمه‌تی زورگه‌وره‌یان به‌قورئان و دینی ئیسلام کردوه نه‌ک عه‌ره‌ب، میژوله‌سه‌ر ئه‌مه‌شایه‌ده.

۱- زه‌ره‌کلی ج ۶ په‌ری ۱۵۲.

۲- هدیه‌العارفین ج ۱ په‌ری ۶۹۶ و لغتنامه‌ی ده‌خدا.

۳- زه‌ره‌کلی ج ۴ په‌ری ۲۸۰.

۴- (کشف‌الظنون) ج ۱ په‌ری ۵۷۵.

۵- یادی مه‌ردان به‌رگی ۲ نوسراوی ئیمام شافعی زه‌مانه: عه‌للامه، مه‌لاعه‌بدولکه‌ریم موده‌ریس په‌ری ۵۱۴ چاپی سالکی ۱۹۸۳ کوری زانای کورد به‌غدا، به‌لام له‌ (علماءنا فی خدمه‌العلم و الدین) و ته‌رجه‌مه‌ی به‌فارسی که‌زانای ناودار کاک‌ئه‌حمده‌د چه‌واری نه‌سه‌ب ئه‌نجامی داوه و (انتشارات اطلاعات) له‌ ۱۳۶۹ له‌چاپی داوه، باسی ئه‌م کوّبه‌که‌له‌سه‌ر ته‌فسیری به‌یزاوی‌یه، نه‌کراوه.

۶- (تاریخ سلیمانی) و دوروبه‌ری به‌عه‌ره‌بی په‌ری ۱۸۵.

ته نانهت زانایانی کورد گرینگی به کی زوریان به (قرائت قرآن) داوه و ته جویدیان بو
قورئان نویسه، تا خه لکک باش فیری خویندنه وهی قورئان بن، بو نمونه: عه للامه ی روژگار
(شیخ محمد و سیم اول تختوی) مهردوخی دو (منظومه) ی به زبانی فارسی و کوردی بو زانیی
ژماره ی سوره ی (مکی و مدنی) قورئان داناوه که نه و مه نزومه ی که به زمانی کوردی
گورانی به، له بابهت (تجوید) ی قورئانه وه به. و نه وزانایه له گوندی تهخت له ۱۱۱۸ ی مانگی له
دایگ بووه. یا کتیبی (الفتح المجید فی علم التجوید) به زمانی فارسی که عه للامه ی ناودار
شیخ مارفی نویدی به رزنجی دایناوه (۱۱۶۶-۱۲۵۴).

ههروا نه بی بزانی که زانایانی زور له قاریانی قورئانی پیروژ له نیو کورد هه لکه وتون بو
نمونه (عبد الصمد عبد الباسط) که له کوردانی موهاجیره و چوته ولاتی میسر، یا زانای ناودار
ماموستا مهلا (محمد ربیعی) که له سالی ۱۳۴۳ دا له لایه ن ئیرانه وه بو به شداری کردن (له
مسابقات قرائت) قورئان چبونه پاکستان و له وی له نیو نه وه مووه قاره به باش باشانه دانه فهری
دوهم هاتبوه وه، جایزه یشی پی درابو، ماموستا (ره بیعی) شوکر بو خوا ئیستا له ژیاندا به و
چندین پهراوه ی به که لکک و باشی نویسه. هیوادارین نه ته وه ی خاوه ن بروای کورد ههروا له
خرمیت کردن به زانین و فهرهنگ و قورئان و ئیسلام به رده وام بی و له کاروانی ژیارو
شارستانیته سهرکه و توو سهر بهرزوبلیندی بی (شه پوّل) محمد صالح ابراهیمی ۳ ی به فرانباری
ههزار و سیسهت و ههفتاوسی و ۲۴ دسامبر - ی ۱۹۹۴ زو ۳ ی به فرانباری ۲۶۰۶ ک. تاران
ههروا (شه پوّل) خویشی له نه وه له وه تا ئاخیرین سوره، قورئانی هیناوته، سهر زمانی کوردی و
تهفسیری سوره ی (فاتحة الكتاب) - سوره ی یوسف، ئایاتی هه لبارده، په نند یا نه مسالی
قورئان و (قصار السور) ی قورئانی، به زمانی کوردی ته رجه مه و تهفسیر کردوه و له چاپیش
دراون. تم و تاره به کورتی له ئاویته ی ژماره ی ۱۷ چاپی ۱۳۷۴ له چاپدراوه (شه پوّل).

۱- نه قل له کتیبی میزوی زانایانی کورد نوسراوی ئوستادی زانا بابا مهردوخ (شیوا) قدس سره. تم باسه کوواری
ئاویته ی کوردی ژماره ی ۱۷ سالی ۱۳۷۳ به قه له می (شه پوّل). له چاپ دراوه .

هه‌ستتاری به‌رپرس‌کییه و هونه‌ی به‌رپرس‌چییه؟

له‌فه‌ره‌نگی ئیسلامیدا یه‌که‌م شوینی‌که‌له‌شاعیر و شاعر (هه‌ستتار و هونه‌ی به‌رپرس، قسه‌کراوه‌قورئانی پیروزه‌که‌فه‌رمویه‌تی (وَالشُّعْرَاءُ یَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُونَ - أَلَمْ تَرَ أَنَّهُمْ فِی كُلِّ وَادٍ یَّهْمُونَ - وَ أَنَّهُمْ یُقُولُونَ مَا لَا یَفْعَلُونَ - إِلَّا الَّذِینَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ ذَكَرُوا اللّهَ کَثِیرًا)^۱ ئەم‌ئایه‌ته‌له‌راستیدا، هه‌ستتاران و شاعیران به‌پیشه‌وایانی گومرایان ده‌زانی و دای ئەنیی ئەمه‌باری ته‌هاجومی یه‌له‌م‌ئایه‌ته‌دا، بو‌سه‌ر‌عه‌ره‌بی‌کافرو دژ به‌ئیسلا‌م و پیغه‌مبه‌ر (د - خ) به‌لام‌که‌سانی‌که‌بروایان هه‌یه‌و‌کاری چاک‌ئە‌نجام‌ئە‌ده‌ن‌جیا‌کراونه‌ته‌وه‌جا‌هر‌له‌به‌ر‌ئە‌مه‌ده‌ئین: هونه‌و شاعیری به‌رپرس‌له‌روانگای ئیسلامه‌وه، هونه‌یه‌که، له‌خزمه‌تی خو و ئە‌خلاق و کو‌رو‌کو‌مه‌ل‌دابی و شاعیری به‌رپرس‌ئە‌سیکه، بروای هه‌بی و کار چاک و جوامیر و میر خاس‌بی.

له‌سه‌ره‌تاوه‌ئە‌بی‌براین هوی دژایه‌تی قورئان، له‌گه‌ل‌شاعیر و شاعیری له‌م‌ئایه‌ته‌دا بو‌چییه؟، زوری له‌شاعیران به‌چه‌که‌مه‌نی شاعر، هیرشیان ده‌کرده‌سه‌ره‌سولی خوا و دینی ئیسلام، جار‌جاره‌ش‌ده‌یان‌گوت: ئە‌و‌شاعیره (بَلْ هُوَ شَاعِرٌ)^۲ به‌م‌قسه‌هوجومی ناره‌وای عه‌ره‌بی‌کافر بو‌سه‌ر‌پیغه‌مبه‌ر‌ده‌ستی پی‌کراوه، ته‌نانه‌ت‌پیان‌ده‌وت: شاعیری شیت - شاعیره، شیتە (وَيُقُولُونَ أَا نَا لِنَارِكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ)^۳ یانی ئایا ئیمه‌له‌به‌ر‌شاعیریکی شیت‌له‌خواکانی خو‌مان‌ده‌س‌به‌رده‌ین؟! جا‌هر‌له‌به‌ر‌ئە‌مه‌قورئانی‌که‌ریم‌ویستویه‌تی، ریبازی پیغه‌مبه‌ری خو‌ی له‌ریبازی شاعیران جیا‌بکاته‌وه؛ چونکا شاعیران، جار‌جاره‌له‌دنیای خه‌یال و بیردان و جار‌جاریش‌مو‌باله‌غه‌که‌ر، وه‌له‌روی ئیغراقه‌وه، قسه‌ده‌که‌ن‌و شاعر ده‌ئین‌و له‌بابه‌ت‌شتیکه‌وه، غولو‌ده‌که‌ن، که‌چی پیغه‌مبه‌ران له‌وه‌بیزارن‌و واقیح‌بین‌و حه‌قیقه‌ت‌گران، جا‌هر‌له‌به‌ر‌ئە‌مه‌قورئان‌فه‌رمویه‌تی: شاعیران‌که‌سانیکن‌که‌گومرایان‌په‌یره‌وی له‌وان‌ده‌که‌ن، جا‌چون‌هه‌ندی‌له‌شاعیران‌له‌بیرو‌باوه‌ری شاعیرانه‌ی خو‌ی‌اندا‌غهرقن (و فِی کُلِّ وادٍ یهیمون) و له‌هر‌وادی‌یه‌کدا‌سه‌ر‌گه‌ردان.

۱ - ئایه‌تی ۲۲۷ تا ۲۲۴ سوره‌ی شوعه‌را.

۲ - سوره‌ی ئە‌نبیا ئایه‌تی ۵.

۳ - سوره‌ی صافات ئایه‌تی ۳۶.

قسه‌ی واده که ن، خویان عه‌مه‌لی پی‌ناکه‌ن (وَإِنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَ) به‌لام قورئان شاعیرانی ئامانجدارو چاک‌و جوامیرو می‌رخاس له‌وان جیا ده‌کاته‌وه و چوار تایببه‌تی یان بو دانه‌نی: بونی ئیمان، کاری چاک‌کردن، له‌بیر خوا بوندا، له‌راست سته‌م و سته‌مکاران راوه‌ستان و له‌چه‌کی شاعر بو‌ده‌فعی زولم و زالمان یارمه‌رتی وه‌رگرتن (الا الذین آمنوا و عملوا الصالحات و ذکرُوا اللّٰهَ کثیراً و انتصروا من بعد ما ظلموا) ۱. ته‌مه‌یه‌که ده‌لین: شاعیرو شاعیری، کاتی سود به‌خشه‌که سازنده‌بی نه‌ک‌ته‌و جوره‌بی که به‌ره‌ی مروف بو‌پوچی و خه‌یال په‌روه‌ری، رابکیشی.

- له‌راستیدا بایه‌خدان و نرخاندنی ئیسلام، له‌بابه‌ت. شاعیرو شاعیریدا پیوه‌ندی به‌هده‌ف و ئامانجه‌وه‌هه‌یه‌یانی: هونه‌ی سازنده‌و ئامانجدار که نه‌ته‌وه‌یه‌که رزگار بکاو ئینسان دنه‌بداو کوشکی زالم و سته‌مکاران به‌رزینی و ره‌گ‌و ریشه‌یان له‌بن هه‌ل بکه‌نی، ته‌م جو‌ره‌شاعیرو هونه‌چاک‌و به‌چاک‌ی ده‌زانی. جا هه‌ر له‌به‌ر ته‌مه‌یه‌که له‌حه‌دیسدا هاتو‌وه: (إِنَّ مِنَ الشَّعْرِ لِحِکْمَةٍ وَّ إِنَّ مِنَ الْبِیَانِ لَسِحْرًا) هه‌ر له‌به‌ر ته‌مانه‌شه‌که پیغه‌مبه‌ر فه‌رمویه‌تی: (إِنَّ الْمُؤْمِنِیْنَ یَجَاهِدُونَ بِنَفْسِهِمْ وَّ سِیْفِهِمْ وَّ لِسَانِهِمْ) که وینه‌ی زور روناکی خه‌باتگی به‌زمان، هه‌ستیارانن که ته‌توانن به‌زمان و هونه‌ی خو‌یان ته‌و ته‌ر که بگر نه‌تستو.

دیاره مه‌به‌ست شاعیرانی ئامانجداره، نه‌ک، شاعیرانی که هونه‌ری خو‌یان بو‌خزمه‌ت کردن به‌سته‌مکاران ته‌رخان بکه‌ن و مه‌به‌ستیان ده‌سکه‌وتی پول و دراو بی و به‌واندا هه‌ل بلین. ده‌یاره قسه‌کردن له‌دوفیرگی (هونه‌ر بو‌هونه‌ر) وه (هونه‌ر بو‌کومه‌لگا) له‌کونه‌وه‌جیگای قسه‌و لیکو‌لینه‌وه‌بو‌وه‌تازه‌گی نییه، هه‌میشه‌تاقمی و یستیاری (هونه‌ر بو‌هونه‌ر) بون و ده‌سته‌یه‌کیش، هو‌گری (هونه‌ر له‌خزمه‌ت خو و ته‌خلاق و کومه‌گا) دابون. روژی له‌زانایان و بیره‌وه‌ران فه‌رمویانه: که (هونه‌ر) ته‌بی له‌خزمه‌ت کردن (به‌خو و ته‌خلاق‌ی چاک‌دا بی) جا ته‌گه‌ر شاعیریا هه‌ستیار سنورو که وشه‌نی ته‌خلاق و خوی چاک نه‌گریته‌به‌رچاک و په‌سه‌ند، نییه.

له دنیای روژواپشدا، که سانیکی وه ک: دیدرو diderot نوسهرو فه یله سوفی فه رانسه وی^۱ بروای وایه که: هه مرۆفیککی ئازاده که قه له م ته گری به ده سته وه، ته بی بییری لای ته وه بی که پاککی و پاکک داوینی، جوامیری، خو شه ویست و چاک و شیرین، بنوینی و ناشیاوی و نامیرانی و فیسق و فجور، ناشیرین و ره زاتال و به ناحق نیشان بدا^۲ دوکتور ساموئیل جانسون، ویزاوه رو ره خنه گری بلیند پایه ی ئینگلیسی له سه ته ی هه ژده هه م ده نوسی:

«ته رک و ته سپارده ی نوسهرو شاعیر، هه میسه ته مه یه که دنیا له وه ی که هه یه، باشتری بکا» تولستوی، نوسهرو مرۆف دوستی مه زه به بی سته ی نۆزده هه می روسیه^۳ ریسالته و ته سپارده ی هونه ر وهه ستیار له بره و پی دان به فی کر کردنی دینی و ته خلاق و خوی باش دانه نی. هه روا ده لی ته بی به هو ی هونه ره وه (خصالی عالی) و ته خلاق ی باش له تا که تا کی مرۆف دا به دی بهینی، چونکا مرۆف به ته خلاق و خو له ئازال و پاتال جیا ته بیته وه و هو زی مرۆف له که و ناراه به ته خلاق زیندوه، گه ل و هو زی بی ته خلاق به سه ر زیندوی، به رو ح مردوه^۴.

جا که وایی ته خلاقیات زور گرینگه و شوینه واری و بزه بی، که قسه له خو و ته خلاق ی چاک و پیاوانه بکا، زور پر بایه خه و به قانزاجه و شاعیری بهر پرس به که لکه و پرسوده، چونکا سه جایای خو و ته خلاق و مه له کاتی فازیه له دا بین کردنی به خته وه ری به ره ی مرۆف دا گرینکی یه کی تاییه تی بو هه یه. هه موده زانین ته گه ره له کو رو کو مه لگایه کدا، خو و ئاکا و ره فتار و کردار و بیرو باوه رو خوی چاک نه بی، ژیان، له کو مه لگایه کی ئاوه هادا به لا و جه حه نده م و ده رده، نه ک ژین و ژیان.

که سی یا که سانی به خته وه رو خاوه ن سه عاده تن که گیان و رو ح و له ش و لاری خو یان له پیسی و چه په لی پاک رابگرن و دل و دهرونی یان بیخه وش و پاک و خاوین بی، دیاره که سانی که گیان و رو حی خو یان پیس و چه په ل رابگرن، وه ته وانه ی ناپاکن و خوی ناشیاو له خو یاندا

۱- م. ۱۷۸۴ ی زاین.

۲- برۆانه: شیعو هونه ر، دوکتور خانله ری په ره ی ۶۲ و مه قاله ی دوکتور عه له وی موقه ده م ئوستادی زانکوی مه شهه د.

۳- م. ۱۹۱۰ ی زاین.

۴- مه لیک شوعه رای به هار که خوی له نیژادی کورده.

را ده گرن بی بهخت و زیان لی که وتون «قد افلح من زکیها» - و قد خاب من دسیها»^۱ خوی بی
وینو تاقانه له سورهی شه مشدا دوی یازده سویند - که له بابته راگه یاندنه وه، زور گرینگه،
ئامازهی بو ته زکیهی رۆح و گیان و رزگاری مروّف کرده و فەرمویه تی:

هەرکەس خۆی له ناپاکی پاک کرده وه و رۆح و گیان و لەش و لاری خۆی خاوین و
بیخهوش راگرت، رزگاره و هەرکە سیش پیس و چه پهل، رای گرت زبانی لیکه وتوه و پوو اوو
سوواوه.

ئه گەر هەندی برواینه باری ژبانی ههستیاران و شاعیران باش تی ده گهین ههستیاری
که له سه رچاوهی قورئان و فەرمودهی پیغه مبهرو قسهی خواناسان و پیشه وایانی دینی و
ئه خلاقی و غیرفانی، که لکیان وه رگرتی هونه و شیعریان بهره وام و جاوید ماوه و توانیویانه
شعیری پرمایه و بایه خدار له نیو کۆمه لگای بهرهی مروّفدا بره و پی بدەن.

هو ی مانه وه و جاویدانی ئەم جوړه ههستیاران به رپرس بونی ئەوانه سه بارهت به
ئه قیده و ئیده و دینی خویان، یانی دینی پیروزی ئیسلام. ئەم جوړه شاعیرانه نیشان ئەدەن که له
سه رچاوهی پاک و بیخهوشی فەرهنگی قورئان و ئیسلام ئاوی شهوی یان هه لگۆیزاوه و
فەرهنگی غەنی و مروّف ساز، که شوینی قوولی له سه رگیان و رۆحی ئەم جوړه شاعیرانه
داناوه بیروه ری ئەوانه له بیرو یادی خه لکدا ماوه ته وه و هه رواش ده مینته وه و نا پو چیته وه:
شعیری ئەوان هه میشه به سه ر زارانه وه یه و په ندو شیعه چاک و شیرینه کانی ئەوان له گو ی ماندا
ده زرینگیته وه و دل و ده رونمان هه میشه فینک و خوش راده گرن. به شانازی یه وه ده بی بلین:
شعیر و هونه ی کورده واری چون به هو ی بیرو ئەندیشه ی زانایان و خواناسان و پیشه وایانی دینی
به ردی بناغه ی دامه زراوه: پر به ره که ته، بو وینه عه للامه (عبدالرحیم) وه فایی، حکیم ئەحمده
خانی عارفی ره بان ی مه لای جزیری عارفی گه وره، مه لای با ته، خانای قوبادی، وه لی دیوانه،
بیسارانی، حه کیم مه وله وی کورد، مه لا په ریشانی لور، سه ید صالح حه یران ماهی ده شتی، فه قی
قادری هه مه وه ندی: حاجی قادر کو بی، حاجی خه لیفه به ها، عه لی ته رمو کی، سالم،
(ملک الکلام مه جه دی)، شیخ ئەحمده ی کور، مه لیک غازی شیخ عوبه یدیلای نه هری شاهی

۱- سورهی شه مش ئایاتی ۱۰ و ۹.

شهمزین، سهیدی هه ورامی و باباتاهیر عوریان، و... ته نانهت ئه بی بلیین: سازو ئاوازی کوردیش چونکا هه به هوی خواناسان و زانایانی ئاینی ساز دراوه، پر به ره که ته و هه همیشه له هه رخولیکدا خوی نیشانداهه و بهرده وام ماوه ١٠ ئه م جوړه شاعیرانه، هونه ریان نه کردو ته هوی لهزه تی دنیا، به لکو هونه ری خویان وه قفی خیر و بهخته وه ری مروّف کرده و له ریگای ئیسلام و پیش که وتن و پیگه یستن و تی گه یشتنی مروّفانی و بیدار کردنه وه ی بیرو و یژدانی نوستوی خه لک بگه یینه دوندی به رزو ته رزی ئینسانی و شه رف و مروّفانی و به خه لک بیژن:

جیهان به بیهوده ساز نه دراوه تویش بو گه مه خه لق نه کراوی

شاعیران و هه ستیاریانی بهر پرس خویان له راست کور و کومهل دا به بهر پرس ئه زانن بارو دوخی ژیا نی کومهلگا، له شیعری خویاندا ده گونجین و باری باش و له بارو ناله باری ده ی نه خشین. ئه مانه به دوا ی ئامانجی به رزو بلیند دان تا به لکو به ره ی مروّف بگه نه خیر و بهخته وه ری و ئاسایش و پشودان و حه سانه وه ی مروّفانی و ئینسانی خویان.

ئه و جوړه شاعیرانه ش که له په ی شوینی ئه وه دان که به زیرو زیو سفره ی نان و خوانی خویان برازیننه وه، ئه مانه باش ده زانن، کاتی هونه ر بو که سب و کار و نان و ئاو بی، زو تیا ده چی و بی سه رو شوین ئه بی و ئه پوچته وه. به ده ردی بلقی سه ر ئاو ده چی. هونه ری که بو جایزه وه رگرتن بی و بکرته هوی دابین کردنی ژیان، که م ده وامه، هونه ری که ئه شرافی و هه رمه ی خه لک روی تی ناکات.

ئه وانه ی که بو هه و او هه وه سی نه فسانی خویان و بو گه یشتن به ژیا نیکی خو ش و بو به ده ست هیانی پول و دراو یا که سبی ناو، شیعو هونه یان و تووه و به خولقاندنی هونه ری، وه پیشکه ش کردنی هونه ر، به ئه شراف و ده رباری یان به پایه و پله گه یشتون، شیعو هونه یان که م ده وامه و خو رانه گره.

ئه مه یه که ده لیین: بنچینه ی ویژه وویژاوه ری ته ککه سوبی به به ژن و بالای شاو میرو وه زیرو سامانداران دا هه لگوتنه، ئه م جوړه شاعیرانه له راست هه ر بره په سه ندی یا تاکه هونه یه ک، جایزه یه کیان وه رگرتووه و ناشیا ویکیان به شیاو نیشان داوه، به و باوه پوچاوه، به لام بهخته وه رانه زو ربه ی شاعیرانی کورد له و باوه ناشیاوه دوره پر یز بون و هه ن.

شاعیرانی بهر پرس دوای چه ندین سه ته هیمان ناویان له بیرو میسکی خه لکدا هه روا به ناوداری ماوه و له بیر نه کراون، چونکا ته وانه بهر له هه رکه س و هه ر شتیکی به مروف و مروفانی ئوگری خویمان نیشان داوه و له شوینه واری خویماندا له بابهت ئینسانه وه، ئاخه و تون و هوته که یان پیوه ندی به کوپ و کومه له وه هه یه، قسه یان له و که ندو کو سپانه کردوه که هاتونه ته سه ر ریگای ئینسان و ئینسانی توشی دهر دو رهنج و توشی کردوه و خویمان له و به لا و ده ردانه له گه ل سته م لیکراواندا نیشان داوه، به لی هه ستیاری بهر پرس ته کوشن نه وع دوستی و هاو ده ردی و خوشه و پستی له نیو خه لکدا به دی بهین و سه بارهت به گشت بونه وهران له جیهانی بوندا دلوفان و دل لاوین بن.

شاعیرانی بهر پرس له هونه وتن و به دی هیسانی شوینه واریکی هونه ری بیجگه له پیشخستنی مروفانی ئامانجی دیکه یان نییه و ئه یانه وی پهن دو ژیان و دهرز به خه لک فی کهن و ریگای راست و به خته وه ری به مروف نیشان بدهن، فرمانره وایان، ئه میران و ده سه لاتداران به ره و دادگه ری و چاکه و چاک بون و چاکه کردن، رینوینیان بکه ن، ئه وانه گه ره کیانه کوپ و کومه لگایه ک، دامه زرینن که زیبازه که ی له سه ر به رابه ری و برایه تی و دادگه ری و دوستی و خوشه و پستی بی. ئه وانه چاوه روانی ئه وه نین که له راست هونه رو کاری هونه ری خویمان جایزه و پاداش له میرو گزیر وهر بگرن. هه ستیاری بهر پرس ده یانه وی سیمای یه ک ئینسانی ئامانجدار نیشان بدهن و مروف بولای شیای و چاکی ببهن و له ناشیای و دزیوی دوری بخره نه وه.

هه ستیاری بهر پرس ئاگای له ئه رک و ئه سپارده ی خو ی هه یه و عه مه لیشی پی ده کا خو نادا به ده س زالم و سته مکارانه وه له راگه یاندنی حه قیقهت ترس و باکی نییه و ئه وه ی باوه ری پییه تی به راشکاوی له شیعو هونه ری خویدا دهری دهری.

هه ستیار له هونینی خویدا هیرش ده کاته سه ر زانایانی بی کرده وه، ئه و باش ده زانی که:
«كَبِّرْ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَفْعَلُونَ»^۱.

نوسه رو هه ستیاری بهر پرس. نوسین و شیعو وتن بو خو غافلاندن و ته فه نون نالی و نانوسی، ئه و بهر پرسه، ئه و هاواری و یژدانی روزگاری خو یه تی. شاعیری بهر پرس و تارو

۱ - سوره ی سه ف ئایه تی ۶۱.

کردار لیک ده داو له گه ل ریاو درو وده له سه و گزی و فزی کردندا مله به ملانی ده کا، له شیعری ههستیاری بهر پرس دا بیرو باوهری مروفانی شه پو ل نه دا، له بیرو باوهری پوچ و ناشیاو جارزو بیزاره و له گه ل مارزاندنا نه یاره، نه و مرو ف بانگ ده کا تا ژیرانه و به ئاو ه زانه بیری بکه نه وه و له جیهان و کارو باری جیهان ورد پروان و ژیرانه بیری لیبی بکه نه وه و فه زیله تی ئینسان به سه ر بونه وهرانی دیکه دا به ژیری و بیری وردی، دائه نی.

ههستیاری بهر پرس له زه لی ده ربار، ناچه قی و خو ناخاته نیو هه رگی مه داحی و جایزه وه رگرتن و زمانی خو ی بو په سه ندی سته مکاران سو ر نادا، نه و ده زانی:

له په سندا کردنی شه قی، ده له رزی عه رش

موتته قی له په سه ند کردنی نه و ده بی دل ره ش^۱

هه ر وه ک پیغه مبه ری مه زنی ئیسلام فه رمویه تی: (اذا مُدِحَ الْفَاسِقُ غَضَبَ الرَّبِّ وَ اهْتَزَّ لِذَلِكِ الْعَرْشُ)^۲.

ههستیاری بهر پرس هه ست به ده ردو ره نجی خه لک ده کاو خو ی له که ندو کو سپی نه واندا به به شدار دائه نی و بو ئا گادار کردنه وه ی به ره ی مرو ف تی ده کوشی و ته قالا ده دا تا مرو ف له زه لی نه زانی و نه فامی رزگار بکا تا ئه رک و نه سپارده ی خو ی به جیبی بینی، نه و به هونه ی خو ی ده کوشی تا بیرو نه ندیشه ی خه لک سه باره ت به کار و کرده وه به ریته سه ری و بو فیرونی زانین و زانست و هونه رو پیشه و صهنعت و تکنیک خه لک دنه ده دا، چونکا باش ده زانی کاتی مرو ف بیدار و ئاگا بی ئیتر به ئاسانی ناچیه بن باری بیگانه و نامو، زو ده سه مو نابی تا بیخه نه بن نیر نه و ده زانی به کی له گیر و گرفتی مرو ف به در یزایی میژو، نه زانی و بی فه ره هنگییه، که زور و یژان و مله پوران به که لک وه رگرتن له وه، بیرو هوشیی به ره ی مرو ف ده دزن و سواری سوکری ده بن.

ههستیار به ده س هینانی زانین، له هه ر هه ل و مه رجیکدا، بو موسولمان به پیویست ده زانی، هیچ شتیک به بهر گر له فیرونی موسولمانان دانانی و پیمان راده گه بین که بو فیرونی

۱ - مثنوی، معنوی، مولوی، چاپی که لاله خاوه ر، تاران په ره ی ۷.

۲ - سیوتی جامع صغیر ۱/۱۳۱ فه رموده ی ژماره ی ۸۶۵.

زانست و زانین بکوشن و کولّ نه‌دهن. شاعیری بهر پرس بیری نازاده و نازادانه بیرو باوهری خوئی راده گه‌ینی، له‌که‌س ناترسی و زولم و زوری ده‌سه‌لا‌تداران تاوانبار ده‌کا‌وله‌ته‌ک زولم و زورویژری خراپه‌و له‌گه‌ل خراپه‌کردندا رکه به‌رایه‌تی ده‌کا‌و بی‌ده‌نگک نابیی و خوئی به‌ته‌ماشاجی نازانی، به‌لکو ده‌س ده‌کا به‌توانج و ته‌شهر هاویشن، وه‌پلار له‌سته‌مکاران ده‌گری و ره‌خنه‌یان لی ده‌گری و حه‌قیقه‌ت ده‌لی، برسی بون و روت و قوتی و نه‌داری زور پی‌باشتره تاده‌س بولای سته‌مکارو پیسکه دریژ بکا.

شاعیری بهر پرس ئیغراق و موباله‌غهی زیاد له‌راده، له‌قسه‌ی دانییه تا په‌سه‌ند کراوه‌که‌ی بیاته (اعلی‌علیین) و کورسی فه‌له‌کیش نانیته ژیر پیی که‌س تا ئاو زه‌نگی په‌سه‌ند کراوه‌که‌ی خوئی ماچ بکا‌و به‌زمان، لوسی و زمان ته‌ری، سابون له‌بهر پیی ئه‌و بدا، به‌لکو ئه‌و میرو پاشای دادگه‌ر که له‌بیری چاک کردنی کارو باری خه‌لک‌دایه‌و خوئی چاک و شیایوی هه‌یه، په‌سه‌ندی ئه‌کا، به‌لام له‌گه‌ل ئه‌وانه‌ی که به‌د خو و سته‌مکارن دژایه‌تی و سهر کونه‌یان ده‌کا.

شاعیری بهر پرس ته‌مه‌نی هه‌زار ساله بو‌خوشه‌ویسته‌که‌ی ئاره‌زو نا‌کا‌و ئه‌وه به‌باتل ده‌زانی:
هه‌زار سالّ دو‌عای به‌قای عومرت بو‌نا‌که‌م

چونکا ده‌زانم ئه‌وه نه‌گونجا‌وو له‌ژیری دوره‌.

دیاره هه‌مو ده‌زانین که پیا‌هه‌ل و تن، له‌ئیسلام دا‌مه‌نع کراوه‌و پیغه‌مبه‌ر (د - خ) یش فه‌رمویه‌تی: (أَحْثُوا التُّرَابَ فِي وُجُوهِ المَدَاحِينِ) یانی خو‌ل بکه‌ن به‌سهر و چاوی ستایشگه‌ر دا‌ئه‌بی بزانی له‌ئیسلام دا‌مه‌دح و په‌سه‌ندی مه‌نع کراوه‌که له‌حقیقه‌ت و راستی دور بی، ئه‌نا په‌سه‌ندی که‌سی که خوئی چاک و جوامیرانه‌ی هه‌بی و دارای فه‌زیله‌تی ئینسانی بی، ناشیا و نییه، به‌لکو ئه‌م جو‌ره په‌سه‌ند کردنا‌نه، ده‌بیته‌هوی دنه‌دانی خه‌لکی دیکه بو‌چاک بون و چاکه‌کردن، هه‌روا بو‌ئه‌وش تا خه‌لک به‌جه‌وه‌ره‌ی وجودی ئه‌و جو‌ره که‌سانه‌ناسیا و بن‌و‌که‌لکی لی وهر‌بگرن. دیاره خو‌مه‌تره‌ح کردن به‌پی قورئان دروسته، هه‌ر وه‌ک حه‌زره‌تی یوسف خوئی

۱- کوللیاتی سه‌عدی په‌ره‌ی ۶۶۹۵.

۲- سیوتی جامع صغیر ۱/۴۱ فه‌رموده‌بی ژماره‌ی ۲۳۴.

لای پاشای میسر مه ترح کردو فەرموی (اجعلنی علی خزائن الارض انی حفیظ علم) ^۱ به شیکی زۆر له ویژاوه‌ری و ویژه‌ی به‌پرستی زمانی کوردی، بو په‌سەندی خواو پیغه‌مبه‌رو خواسانان تایبەت کراوه و هەستیاری کورد به باشترین شیوه و شیواز، له و بارو بابە ته‌وه قسه‌یان کردوه و شیعو هۆنه‌یان هۆنیوه‌ته‌وه. بوۆینه عارفی رەبانی مه‌لا ئەحمەد جزیری فەرمویه‌تی:

اللّه سه‌هەر گاه‌ا ئەزەل	یەلمومی عیشقی شو‌عه‌دا ^۲
نورا جه‌مالا له‌م یەزەل	ذاتی ته‌جه‌لایا خو‌ه‌دا
ذاتی ته‌جه‌للا بولذات	بی ئیسم و ئاثارو صفات
سیررا حروفین عالیات	خەف بو دسه‌ترو په‌رده‌دا
زاتی موقه‌دده‌س بو وجود	جوشش نه‌دا بو به‌حری جود
وصف و ئیضافات و قیود	یە ک ژێ ته‌جه‌للائی نه‌دا ^۳

یاوه‌ک عه‌لامه‌ وه‌فایی فەرمویه‌تی:

ئەي (امام المرسلین، شمس الهدی، بحر الهمم)

ئەي (شفیع‌المدنبن، خیری الوری مولی النعم)

ئەي نه‌سیمکی گۆلی زارو شو‌عاعیکی روخت

شه‌وقی روژو به‌دري تابان عه‌تری گۆلزاری ئیره‌م

ئەي له شه‌وقی جه‌ننه‌تی روت ئەنبیاو ئەولیا

روح له سه‌ر لیۆن وه‌ کو په‌روانه بو دیداری شه‌م

یاوه‌ک عه‌لامه‌ نالی فەرمویه‌تی:

ئەي جیلوه‌ ده‌ری حوسن و جله‌و کیشی ته‌ماش‌ا!

سه‌ر رسته‌یی دین بی مه‌ده‌دی تو نییه‌ حاشا

۱- سوره‌ی یوسف‌ نایه‌تی ۵۵.

۲- یەلمومی: چۆله‌چرا.

۳- دیوانی جزیری په‌ره‌ی ۵۴۱.

فہیاضی ریارضی گول و میہرو مول و لہعلی
ئہی شوقی روخ و ذوقی لہ بت ذائقہ بہخشا
ذہرپراتی عوکوسی کہششی میہری جہلالن
وادین و دہچن سہر زہدہ سولتان و شہہہنشا
جان بہر لہبی بوّسہی لہبتہ عاشقی زارت
«فالبائیس یستوہب من فیک معاشا»
بہو رہحمہتہ عامہت کہ دہ کا سہنگی سیبہہ زہر
لہم قلبہ کہ وہ ک بہردہ رہشہ «رُش رَشا»^۱
لا حول و لا طول و لا قوۃ الا
باللہ، لہ القدرۃ، والکائن، ماشا
«نالی» نیبہ تی سیحری بہیان حکیمہ تی شیعرہ
ئہمما نیبہ تی قووہ تی دل، قودرہ تی ئینشا^۲
یا وہ ک حہ کیم ئہحمہد خانی فہرمویہ تی:

سہر نامہ بی نامہ نامی ئہللاہ
بی نامی تہ ناتہمامہ وہللاہ
ئہی مہطلہعی حوسنی عیشقبازی
ئیسمی تہیہ نہقشی خامہ یا عیشق
بی نہقشی تہ، نہقشی خامہ خامہ
بی نامی تہ، نامہ ناتہمامہ
نامی تہیہ شاہ بہیتی مہقسود
فیہرستی موکاتہباتی مہحمود^۳

۱ - ئاو رشین، بہ ئاورشین کردن.
۲ - دیوانی نالی پەرہی ۷۸ تا ۷۵ چایی کوری زانیاری.
۳ - دیوانی مہم وزین پەرہی ۲۱ و ۲۰.

یا وه ک چه کیم مهولهوی کورد فهرمویه تی:

زوبدهی عه قیده و خولاصه ی که لام

هه ر له توو بو تووس همدو سسه نای عام

هه ر خوئی بو خوئی بورهان دیتر به س

به شی خوئی تیکه ل ناوی بکا که س

که ناره ی صه حرا نادپاری یه

بینایی عقول ئاو مرواری یه.

یا وه ک عه للامه و عارفی ره بانئ مه لا په ریشانی لور فهرمویه تی.

من ژ بسم الله من ژ بسم الله

ابتدا مه که م من ژ بسم الله

یا په با! تو ره زاق روژی خوازانی

مه نشه ئی سه حاب قه تره یی بارانی

رازق جه نین طفل صه غیرئ

ره حیم و ئه رحه م شیخ که بیرئ^۱

یا وه ک نوسخه ی جامع و نوسخه ی نابیغه: مه ولانا خالد شاره زوری نه خشبه ندی

فهرمویه تی:

خودا وه ندا به حه ققی ئیسمی ئه عظم

به نوری سیدی ئه ولادی ئادم

یا وه ک:

وه سپینده هه نی ئه و خوور جه بینه

راهی بی کوچ که رد، شین وه مه دینه

نیازم ئیدهن یا حه ی یا قه یوم

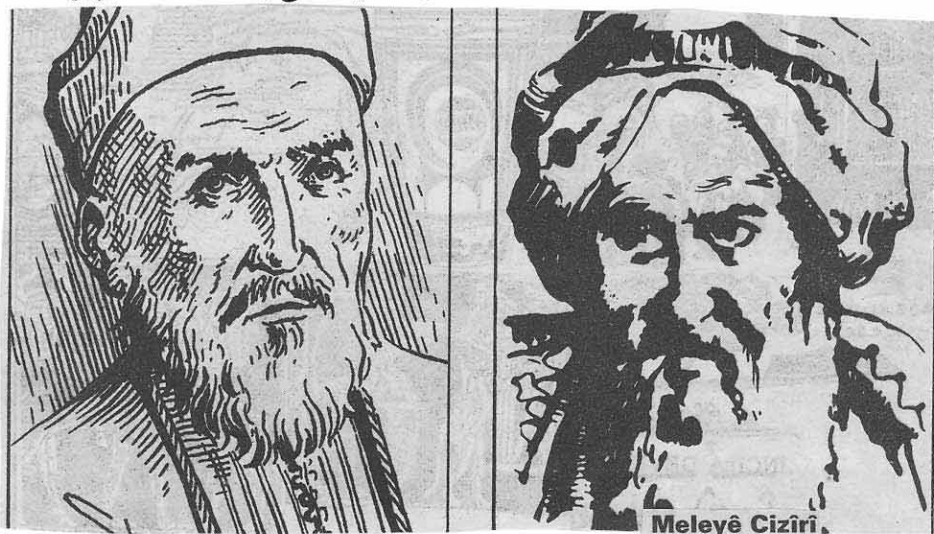
(خالد) جه ده رگارت نه که ری مه حروم^۲.

۱- کوواری ئاوینه په ره ی ۶۹ ژماره ی ۱۴ و ۱۵ سالی ۱۳۷۳ ی هه تاوی، و تاریک له بابته مه لا په ریشانه وه، په قه له می (شه پول).

۲- که نجینه ی فه ره هه نگ و زانست یا ژینا وه ری زانایانی کورد له جیهانی ئیسلامه تی نوسراوی شه پول.

یا وهک خانای قوبادی فهرمویه تی:

به نام ئه وکەس شیرین ئه رمه ن
په یدا که رد (فه رهاد) پیش بی به کوکە ن
هه ر سو ب تا ئیوار نه پای (بیستون)
ته ققه ی قولینگه ش یاوا به گه ردون
نه راش چه ندین جه ور چه ند جه فا به رده ش
ئاخر به ناکام ئه روا سپه رده ش
ته عالا جه صونع په روه ردگاریش
جه کار شیرین شیرین کرداریش
ساقی ته قدیره ش به شیشه ی له بریز
که رده ن به شه راب عیشق شور ئه نگیز
په ی نه زه ر بازان جه عه رصه ی زه مین
ئاراست بیساتی به ذه وق شیرین

۱- دیوانی خانا په رهی ۱ چاپی کورپی زانیاری چاپی ۱۹۷۵ز - و په رهی ۱۷ چاپی سالی ۲۵۸۱ی مادی کوردی و کتیبی زانیایانی کورد نوسراوی شه پهل په رهی ۹۲ تا ۱۲۳ چاپی سالی ۱۳۷۲ی هه تاوی که به رگی دوه می ژیناوه ری به.

هه‌له‌بجه هه‌یرو شیمای کوردستان

● اذِنَ لِلَّذِينَ يُقْتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظَلَمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ.

رێژیمی به‌عسی عه‌فله‌قی سه‌دام، چونکا قین له‌دله‌ بی‌ ته‌وه‌ی له‌ هه‌له‌بجه‌دا بنکه‌یه‌ کێ پیشمه‌رگه‌ یا ناوه‌ندیکی ئابووری هه‌بی‌ ته‌نیا بو‌ سوتان و له‌ ناو بردنی خه‌لکه‌ موسولمان و بی‌ دیفاعی کورد ته‌و ناوه‌ی بو‌مبارانی شیمیایی کردو ته‌و خه‌لکه‌ هه‌زاره‌ی به‌ زاروک و پیروکال و کێژو کورو ژن و پیاوه‌وه‌ له‌ نیوگازی شیمیادا خه‌فه‌و قر کرد، صدام ده‌یویست کورده‌ کان قه‌لت و پر بکا و نه‌سلیان نه‌هه‌ی هه‌ر بو‌یی به‌ چه‌کی کوشه‌نده‌و مه‌منوعه‌ی شیمیایی ته‌و خه‌لکه‌ سته‌م لیکراوه‌ی ئاوا قر کرد. به‌غدا له‌ به‌ر قین له‌ دلی دژی بوونی گه‌لی کورده‌ له‌ وولاته‌داو دژی مافی ژین و ژیانی ته‌وانه‌، جا هه‌ر بو‌یی ئاوا درنده‌نه‌ په‌لاماری نه‌ته‌وه‌ی موسولمان و سته‌م لیکراوی کورده‌ی داوه‌.

بو‌مبارانی شاره‌کانی کرماشان، گیلانی روژاوا، سنه‌، مه‌ریوان، دیس‌لوران، پاوه‌، سومار، قسر - ی شیرین، بانه‌، بو‌ وینه‌ له‌ سه‌رده‌شت له‌ ۱۹۸۷ لانی که‌م زیاتر له‌ سه‌ت کوژراو و دوسه‌ت زامداری له‌وی تخیل کرد، زیوه‌ی مه‌رگه‌ور، قه‌لا دزه‌، ده‌وک، سوله‌یمانی، رانیه‌، سه‌ید صادق، هه‌ولیر، عینه‌ب و ... خو‌ی باشتین وینه‌ی درنده‌یی و قین له‌ دلی سه‌دام و سه‌دامیانه‌، هه‌ر ته‌مه‌ جوان نیشان ته‌دا که‌ رێژیمی سه‌دامی عه‌فله‌قی دژی بوون و هوویه‌تی نه‌ته‌وه‌ی موسولمانی کورده‌و هه‌ر ته‌م زولم و جینایه‌ته‌ش ته‌بته‌ هو‌ی تیاچونی رێژیمی زالم و نه‌گبه‌تی سه‌دامی عه‌فله‌قی، که‌ بو‌ هه‌میشه‌ گو‌ری گوم بی‌، کورد و ته‌نی خوا تو‌له‌ی بزنی کو‌له‌ له‌ بزنی شاخدار ده‌ستینی (و کذلک نجزی الظالمین) که‌لامی خودایه‌. بو‌یی خوا سه‌دامی به‌و ده‌رده‌ برده‌وه‌ که‌ هه‌ر ده‌میکی مه‌رگیکه‌و زه‌جر کوژ کراوه‌.

رێژیمی سه‌دامی عه‌فله‌قی له‌ سالی ۱۹۸۸ی زاینی به‌ بو‌می شیمیایی ده‌یویست گه‌لی کورد به‌ گه‌شتی قریبکا، بیره‌وری کاره‌ ساتی جه‌رگ بر و دل ته‌زینی هه‌له‌بجه‌ی شه‌هیدا که‌ له‌ ۱۸ مارس ۱۹۸۸ی زاینی ته‌و شاره‌ فه‌ره‌نگه‌ک په‌روه‌ره‌ که‌ رێژیمی تاوان پیشه‌ی به‌عس به‌ چه‌کی کیمیایی و گازی ژاراوی هه‌زاران که‌چ و کورو پیرو ئینسانی موسولمانی بی‌ دیفاعی له‌ شاری هه‌له‌بجه‌دا شه‌یدو زامدار کرد، تاوانی شیمیا بارانی هه‌له‌بجه‌ له‌ تاوانه‌ هه‌ر گه‌وره‌و قوره‌سه‌کانی

ئەم چەرخ و سەدەپە و پەلەپە یەکی رەشە بە نۆچاوانی بە عەسی عیراقتی کە شان لە شانی کارەساتە دڵ تەزینە کانی هیروشیما و ناکازاکی دەدات، جا ئەو بو ئەمریکا و شورەوی لە ترسا پەیمانان مۆرکرد، ئەو کە دوبارە شتی وە ک (هیروشیما و ناکازانی) رویدا و دەوڵەتانی پەیمانی ئەتەسی لە برۆک سیل مۆریان کرد تا ئەو چکە بە کار نەین، بەلام دواى ۱۵ سال ئەم چە کە گوشە نەدە کە و تە دەس ئەفغانستان، ویتنام، نیکاراگۆ، ئەنگولا، تیموری شەرقی و هەر وە ک لە شەری ئیران و عیراقتا زۆر ئاسان بە کار برا. بە عەسی بێتەر کە خوێ لە بە رامبەری گەلی کورد ناتەوان و بی هیز دی بو قەرکردنی کورد لە ۱۵ ئینسانی ۱۹۸۷ بە لاماری خەلکی بی چە کی ئاواپی (شیخ وە سان، باليسان، کانی بەرد، زینی، بە لالۆکان، ناوچەى دەره شیرو، ساوسیوکان و زیاتر لە ۱۲۰۰ کەسی لای شاری هەولێر و سولهیمای شەهیدکرد، وە لە رۆژانی ۱۵، ۱۶، ۲۰، ۲۵ و ۲۹ نیسانی ۱۹۸۷ بەر لە شیمیا بارانی هەلەبجە زیاتر لە ۲۰ جار لە ناوچە کورد نیشە کاندای گازی شیمیایی و گازی خەردەل و سیانوری لە (خسەمەر، هەلەدن، بەرگەلو، سەرگلو، چالاوا، چنارنی، نوێکە، ئاوەژی، سیروان، کانی تو) بە دژی کورد بە کار هیناوە و دیارە ئەمەش بە پیچەوانەى ریکە و تنامەى سالی ۱۹۲۵ ی زاینە، کە لە ژنیو بە کار هینانی چە کی شیمیایی بە دژی ولاتان قەدەغە کردو، کەچی ریزی نگرسی بە عس لافیش لی دەداو دەلی کورد هی ولاتی خۆمە، بەلام کاتی صەدامی عەفلەقی خەلکی هەلەبجەى بەو جوړە ناشیاو شیمیا باران و قەرکرد، ئینسان دوسته کانی دنیا، دواى بی دنگی یەکی زۆر سەرەنجام هاتنە جوواب و بە تاییەت ئیران دەنگی ستم لیکراوی هەلەبجەى بە جیهانیان راگە یاندو دنیاى خروشا، هەر چەند تاییستا بەو جوړە کپیویستە جوان ئاور نە دراو تە سەر مەسەلە و چارە نوسی ئاوارە کانی جەنگی شیمیایی، لە هەلەبجەو لە شوینە کانی دیکەى کورده واری، هیمان مەترسی هیرشی بە عەسی بە غدا دواپی نە هاتوو، راستە، ئەمرو هەلەبجەو هەندی ناوچە مەلی ئازادی لە سەری نیشتو تەو و لە بن چرنوکی سەدام رزگاریان بوو، بەلام بە دەس دارو دەستەى صەدامیان هیمان خوینیان بە فیرو دەرژى و دەپژى. هەلەبجە تابلویە کی بە لگە نەویستە بو رەوا بوونی راپەڕینی خەلکی موسولمان و لێقە و ماوی کورد، هەر لە گوندی شیخ وە سمان کە زیاتر لە ۵۰۰ کەسی تیا بوو هەمو ئاوارە و قەرکردو لە گوندی (مەلە کان) سەر بە فەرمانداری، صەلاحە دین، لە ئوستانی هەولێر لە

روژی عارفه‌ی جیژنی ره مه‌زان له ۱۹۸۷/۵/۲۷ به چه کی شیمیایی هموی قرکردن و هاوینه هه‌وار و که‌پره کانی ویران کرد به سهره‌زاراندا و ۲۵ که‌س زامدار بوون و له سهره مه‌رگدان و له بنه‌ماله‌ی ئه و شوینه زیاتر له ۴۹ که‌سی کوشت و سوتاند. له یادو ریژ دانان بو شه‌هیدانی مه‌زلومی هه‌له‌بجه له چه‌وته‌مین سال‌روژی ئه و کاره‌ساته دل ته‌زینه‌دا، هاوار له هه‌مو ئینسانیکی مروّف دوّست ده‌که‌ین و ده‌لین: ئه‌م ماته‌مه‌ته‌نیا ماته‌می نه‌ته‌وه‌ی کورد نییه، به‌لکو ماته‌می گشت ئازادیخوازانی جیهانه. جا که‌وايه ئیتر ریگا نه‌دن ریژی می بیقه‌رو نه‌گبه‌ت و خوین ریژی وه‌ک صه‌دام هار بی و به‌فیرو ئاوا بی به‌زه‌یانه خه‌لک خه‌فه و قریبا، ئه‌مه‌ ئه‌رکیکی ئینسانی و ئیسلامی و مروّفانیه، که‌ و توتّه‌ ئه‌ستوی هه‌مو ئینسانیک که‌ ئیتر ئیجازه نه‌دری ئاوا به‌ ناحق وه‌ به‌ فیرو خه‌لک به‌ چره‌ دوکه‌لی گازی شیمیایی خه‌فه و قری بکری.

له ۹ی حوزه‌یرانی ۱۹۶۳ ریژی می دژگه‌لی عیراق له شاری سوله‌یمانی ده‌یان کوردی خه‌باتگیری زنده به‌چال کرد و هه‌روا له‌و روژه‌وه که‌ به‌عس و صه‌دامی عه‌فله‌قی له‌ هاوینی سالی ۱۹۸۶ی زاینی چرنوکی له‌گه‌لی عیراق هه‌ل پیکاره، نه‌ته‌وه‌ی کورد توشی، که‌ند و کوّسپی زاف به‌رفراوان هاتووه.

بو وینه له ۱۹۸۶ به‌ سپایی زوره‌وه هیرشی کرده سهر گوندی (دوکان) لای موسل، خه‌لکه که‌ ئه‌وه‌ی توانیان له‌تر سا هه‌لاتن و چونه نیو ئه‌شکه و تی کیوی له‌ نیزیگ گونده که، جا دواي تالان کردنی گونده که‌ و قرکردنی ئه‌وانه‌له‌ ما بون و کاولکردنی ماله‌ کان، هیرشیان برده سهر ئه‌شکه‌وته که‌ و ئاگریان داو خه‌لکه که‌ یان له‌ نیو ئه‌وه ئه‌شکه و ته‌دا به‌ ژن و مندال و پیرو جوانه وه‌ سوتان و برژاند و هه‌مو یان قرکردن.

۲- له سالی ۱۹۷۰ به‌ سپایه که‌وه هه‌لی کوتایه سهر گوندی (سوریا)ی مه‌سیحی نشین - ی لای دهووک و فه‌رمانده‌ی سپا که‌ به‌ زور خه‌لکه که‌ی له‌ نیوه‌راستی دبه‌ کدا خه‌ر کرده‌وه و هه‌مو یانی به‌ ژن و زاروک و باوک و کور و دایک و که‌س و کاریانه‌وه گولله باران کرد و هه‌مو یانی به‌ گولله ئه‌نجن ئه‌نجن کرد و قری تی‌خستن.

۳- له سالی ۱۹۷۴ فروکه شه‌رانیه کانی صه‌دام زانکووی (قه‌لادزه‌ی) ویران کرد، که‌ تازه بو ئه‌و خویندکارانه ساز درابو که‌ له‌ ده‌س زولم و زور و یژی صه‌دام و صه‌دامیان رایان کرد بو له‌ چاو لیکنانیکدا زیاتر له (۵۰۰) کچ و کوری خوینده‌واریان شه‌هید کرد.

۴- ویران کردنی زیاتر له دو هزار ئاواپی له ۱۹۷۷ داکه له گه‌ل زه‌وی ته‌ختیان کردو
کانیاوه کانیاو به‌چیمه‌ن تو‌قور داو باغه‌کانیاو هه‌ل‌پروژاندو سوتاند.

۵- شیمیا باران کردنی ئاواپه‌کان و شاره‌کانی ناوچه‌ی کوردستان، ئه‌لف: شیمیا بارانی
شاری عیمادیه‌ی لای ده‌وک.

بی: چهن شوین له ئاواپه‌کانی لای سوله‌یمانی.

جی: چهن شوین له لای که‌رکوک.

دی: چهن گوندی لای هه‌ولیر. وه شیمیا بارانی هه‌له‌بجه به‌گازی شیمیایی، خه‌رده‌ل و به‌گازی
سیانور و ژه‌هراوی له ۱۹۸۸/۳/۱۸ داکه بووه هوی خه‌فه‌کردن و قر کردنی زیاتر له (۵۰۰۰)
هه‌زار که‌س له زاروک و ژن و پیروکال.

میژوی حه‌رام کردنی به‌کار هینانی چه‌کی شیمیایی و بیولوژیکی، هه‌مو
ده‌زانی که له شاری (لاهایی) له سا‌له‌کانی ۱۸۹۹ و ۱۹۰۷ ی زاینی دا به‌کار هینانی چه‌کی
شیمیایی و گازی خه‌فه‌که‌ر حه‌رام و قه‌ده‌غه‌کراو ئه‌وسا له ۱۹۲۵ دا له (ئیتفاقیه‌ی ژنیو) دا، که
۱۰۳ حوکومه‌ت موریان کردو له لایه‌ن حوکومه‌ته‌گه‌وره‌کانه‌وه مه‌نع کراو له ۱۹۳۲ و ۱۹۳۴
کونگره‌ی دوله‌تان بو چه‌ک دامالین بو وینه چه‌کی شیمیایی و میکروبی و خه‌فه‌که‌ر، به‌ستراو
مورکرا. تا سه‌رنجام مه‌کو‌ی نیو‌گه‌لانی چهن به‌ندیکی دانا تا به‌پی ئیتفاقیه‌ی ۱۹۲۵ ی ژنیو
نه‌توانن له‌و چه‌کانه‌که‌لک و ه‌رگرن، به‌تابیه‌ت له سالی ۱۹۷۷ به‌کار هینانی ئه‌و چه‌که‌ حه‌رام
کرا. به‌لام سه‌دام له چه‌کی شیمیایی و بیولوژیکی به‌دژی کوردی بی چه‌ک که‌لکی وه‌رگرت،
باوه‌کو حوکومه‌تی به‌عسی عیراقیش له ۱۹۸۰ مه‌نعی به‌کار بردنی ئه‌و جو‌ره چه‌کانه‌ی مورکرد
بوو. وه روژنامه‌کانی بلژیک رایان گه‌یاند که له‌گه‌لاویژی ۱۹۸۲ دا شه‌ریکه‌ی (فیلیس
پترولیوم) زیاتر له (۵۰۰) تون له‌و مه‌وادی سه‌می و گازه، به‌عیراق فرو‌شراوه، ئه‌مه‌ دوا‌ی
جه‌نگی (حاجی عومران) روی داوه‌و سه‌دام به‌دژی کورده‌کان له شه‌راکه‌لکی لیوه‌رگرتووه،
جاکاتی سه‌دام دیتی هیچ حوکومه‌تیک له سه‌ر کورد به‌جواب نایی له سالی ۱۹۸۸/۳/۱۸ دا
هه‌له‌بجه‌ی کرده‌هیر و شیمای کوردستان، ئه‌مه‌ باسیک بوو که (دیکویلا) ده‌بیر کوللی مه‌کو‌ی

نیوگهلانی رای گه یاند که چپی بالویزی صهدامی چل درو له لهندهن نهوهی نا به سهر ئیراندا، له وکاتهی که بو رادیو موئتکارلو قسهی ده کرد. بهلام له دوا پیدا (حهنا تاریخ عه زیز) وهزیری دهرهوهی صهدام ناچار ددانی بهوه دا نا که صهدام ههله بجهی شیمیا باران کردوه. دهوله ته کان له ترسی گازی شیمیایی و ژههراوی ناچار بوون کاری بکهن تا شهری ئیران و عیراق راهوستی، چونکا تی گه یشتن شیمیا بارانی ههله بجه ئه یته هوئی نهوه که له ناوچه دا خه لک باشتر فیری بکار هیئانی نهو چه که بن، به تابهت که شورهوی بهرو شیمیایی به دژی خه لکی هه ژاری نه فغانستان به کار هیئا، ترسان ههر حوکومه تیک له بیری بهر ژه وهندی خوئی دابی و مه بهستی خه لکی هه ژار نه بی، جا نهوه بو، پالمه سهر کو ماری سوئید، میتران سهر کو ماری فه رانسه و خانم دانیال میتران و مرو فه ئینسان دوسته کان و رابه رانی ئاینی ئیسلام و گشت ئاینه کانی جیهان به جواب هاتن

روژنامه کان: روژنامه کانی جیهان له بابته قانون شکینی مه کوئی نیوگهلانی له به کار هیئانی گازی شیمیایی دژی خه لکی ههله بجهی لیکه و ماو، زوریان نوسیووه، بو وینه روژنامه (بروتی یونانی) که له نائین چاپ ده بی، دنوسی: نهوهی له کوردستانی عیراقدا قه و ماوه، بی حورمه تی به قه وانینی ناوگه لانیه و نهوه صهدامه که چهند ساله کوردی مه زلوم و ئاوايه کانی کورد شیمیا باران دکاو کورده کان به ره و باشوری عیراق راوده نی. روژنامه ی نیویورک تایمز به زمانی قسه بیژی حوکومه ته وه، دنوسی: که بهر پرسیانی ئه مریکایی له ریگای دهنگ و رهنگه وه چاویان بکوژراوان و زامدارانی کوردی شیمیا بارانی صهدام که وتووه و ده لی: نه مه بی حورمه تیه به ئیتفاقیه ی ۱۹۲۵ ی ژنیو. - روژنامه واشینگتون پوست له بن (بوژانه وهی به کار هیئانی گازی ژههراوی و شیمیایی) دنوسی: کاری (صدام) هه تکی حورمه تی په یمان نامه کانی نیوگهلانیه.

روژنامه ی (حوریهت) ی تورکیا له کاتی دیداری ئوزال بو به غدا دنوسی: صهدام دیانی بهوه دا ناوه که گازی ژههراوی و چه کی شیمیایی به دژی نه ته وهی کورد به کار هیئاوه له ههله بجد، - روژنامه ی (گاردین) ی بهریتانیا، عیراقی به شیمیا بارانی ههله بجه به تاوانبار داناو، ههروا رای گه یاندوه نهوه، بو قر کردنی خه لکی کورد بووه و ته نانهت فاجیعه ی واله

جهنگی ناوگه لانیس نهقه و ماوه. - کوواری (ئوکومونیت) ی حه و تانه، رای گه یاندوه که به عسی
عیراق شیمیایی به دژی کورد به کار هیناوه و هر کاتیکش بیه وی گازی ژه هراوی و شیمیایی به
کار دینی. - روژنامه ی (فاینانشل تایمز) به بریتانیا، رای گه یاندوه که به غذا چه کی شیمیایی به
دژی خه لکی بی تاوانی شارو دبی به کار هیناوه. - روژنامه گه وره کانی ئه مریکا، وه ک
(واشینگتون پوس) ئاگادار نامه گه لکی به وینه وه بلاو کردو ته وه، له بابه ت شیمیا بارانی
هه له بجه وه، به ده سی صه دام له کوردستانی عیراقد، که هه وال نیری ئه و روژنامه له شاره
کوردنشینه کانه وه، وینه وه هه والی بو ناردوه - روژنامه (غویش) ی تورکیا، نوسیویه تی: به
ده سی به عسی تاوانباری وه حشی هه زاران لاشه ی سوتاو به شیمیا باران له شاری هه له بجه دا
خه فه کراوه، لاشه کان له شه قام و کولان و له نیو مالاندا قراکراون. - (ئه بزرویر - ی
له نده نی) نوسیویه تی: به عسی به غذا شاره کورد نشینه کانی شیمیا باران کردوه، به پیی نامه ی
تاوانبار (سهر له شکر عبدالوهاب عزت) پاریزهر (ئوستاندار) ی هه ولیر که بو فهرمانده رانی
عیراقی نوسیویه، خو رازانه وه ی به چه کی شیمیایی لی ویستون. - روژنامه ی (ملی گازته) ی
ئه سته مبول، نوسیویه تی: به غذا چه کی ژه هراوی و شیمیایی به دژی خه لکی بی تاوانی هه له بجه
به کار هیناوه و ئه وه ی به تاوانی پیس بو به غذا داناوه و به عسی به بی ویژدان و نائینسان داناوه. -
روژنامه ی (الهلال الدولی) له ژماره ی ۱۴ که له ئاوریل و نیسان له ۱۹۸۸ له چاپدراوه له بن
(جهنگی شیمیایی به دژی خه لکی هه ژاری هه له بجه ده نوسی: شیمیا بارانی هه له بجه نیشانه ی
ئه وه یه که صه دام بو مانه وه ی خو ی بی ویژدانانه ئه یه وی خه لکی بی چه کی هه له بجه و
کوردده واری قراکات که به شیمیا باران زیاتر له ۵ هه زار که سی خه فه کردوه و هه زارانیش
زامدارو که له لاکه و تون، زیاتر له ده جار به چه کی شیمیایی هیرشی بردو ته سهر کوردی
موسولمان و بی تاوان، له م چهن ساله ی دوایدا، به لام شیمیا بارانی هه له بجه زور پیس و بی
ویژدانانه بووه، که به وچکه کوشنده یه هیرشی بردو ته سهر خه لکی ولاتی خو ی، خه لکی
بیچاره، دوا ی شیمیا باران چاویان سور دبی و به ده نیان تو قله ده کاو کویر ده بن و ریخوله شیان
زیان ده بیینی، گازی (تابون) بو ده مارو میشک زبانی هه یه که ئه لمان له جهنگی دوه می
نیوگه لانی سازی داوه که زور کوشنده یشه. به لام گازی سیانور، سارین، سومان و خهرده ل)

ئه‌مانه‌يش هه‌ر وه‌ك (تابون) وان و زور پيس و كوشه‌ندهن، ئه‌وه‌ي به‌غدا به‌دژي كورد به‌كاري هه‌ناوه، گازی سيانیده که زور بهر بلاو به دژي خه‌لكي مه‌زلومي (هه‌له‌بجه) به‌كاري هه‌ناوه، که هوي تنگه نه‌فهي به‌دي هه‌ناوه و له‌شيان بلوقی کردوه و مردون، ئه‌وه‌که خه‌لكه که له‌مالان مردون دهره‌تانی هه‌لاتيان نه‌بووه، نيشانه‌ي ئه‌وه‌يه که به‌عس گازی زور قه‌وي ده‌مارو ميشکي به‌کار هه‌ناوه. ئه‌مه‌ نيشانه‌ي ئه‌وه‌يه که سه‌دام ئه‌تواني زور تر ده‌س بداته ئه‌م جوړه هه‌رشانه، دياره‌ته‌نيا (شوره‌وي) و (ئه‌مريکا) ئه‌و جوړه‌گازه‌يان هه‌يه‌و هه‌ر ئه‌وانيش ئه‌و جوړه‌چه‌که‌يان به‌ (سه‌دام) داوه. فيلمي سوتانی هه‌له‌بجه له‌تلويزيونی ئاسيا و ئوروپا، له‌كوره‌ي جنوبي، ئيتاليا و ئه‌لمان بينراوه، که به‌ده‌يان هه‌زار خه‌لكي بي‌تاوان له‌كوردواريدا به‌و‌گازانه به‌ده‌سي به‌عسي به‌غدا قه‌راون.

خو‌ن‌نیشان دان له‌بابه‌ت مه‌زلومي هه‌له‌بجه‌وه: له‌بيوت له‌كو‌بو‌نه‌وه‌يه كدا خه‌لكي زور و زانايانی گه‌وره، هه‌روا له‌هه‌ند له‌نيو‌ده‌له‌ي خو‌يندكاران، به‌توندي به‌عسي به‌غدايان به‌تاوانبار دانا که خه‌لكي مه‌زلومي هه‌له‌بجه‌ي شيميا باران کردوه.

كورد موهاجره‌كاني عيراقی له‌تاران و باقي شاره‌كاني ئيران ده‌ستيان كرد به‌خو‌ن‌نیشان دان به‌دژي ئه‌و‌كاره نامرو‌فانيه‌ي سه‌دام كه‌خه‌لكي هه‌له‌بجه‌ي به‌گازی شيميايي و گازی خه‌رده‌ل و به‌گازی سيانور ئاوا ناپياواوه قه‌رکردوه. - هه‌روا جهوت كه‌س له‌كوردی كانی دانيشتوی ئه‌مريکا له‌نيو‌يو‌رك له‌داغی سه‌دامی خو‌ين ري‌زو بي‌ده‌نگی ده‌ولتان له‌سوتانی هه‌له‌بجه‌و تاوانی به‌عسي به‌غدا له‌خواردن مانيان گرت. له‌ئوتريش كوردی كان له‌به‌ر بالويزخانه‌ي به‌غدا خو‌ن‌نیشادانيكيان به‌دژي تاوانی به‌عس سازدا، كه‌شاره‌كوردی كان و هه‌له‌بجه‌ي ئاوا سوتاندوه، كه‌چی له‌نيو‌بالويزخانه‌ي به‌غداوه كوله‌باران کران، - له‌شاری لاهور ئوستادانی زانكو‌ي ماف و حقوق و خو‌يندكاران و كه‌لاو تاقي زور له‌خه‌لكي لاهور به‌دژي شيميا بارانی هه‌له‌بجه‌له‌لايان به‌عسي به‌غداوه به‌توندي تاوانبار كرا، هه‌روا بو‌شيني هه‌له‌بجه‌و شاره‌شيميايي كراوه‌كاني كوردستان له‌شاره‌كاني ديكه‌ي پاكستاندا كو‌ري ماته‌مين ساز درا.

هه‌روا هه‌والده‌رانی دنيا رايانگه‌ياند كه‌له‌ندهن كوردی كان له‌به‌ر بالويزخانه‌ي ئه‌مريکا به‌ژن و مندال و گه‌وره‌و بچوكه‌وه به‌دژي به‌عسي به‌غدا ده‌سيان كرد به‌خو‌ن‌نیشان دان

که گازی شیمیایی له کوردستان به کار هیئاوه و شه و له بهر بالۆیزخانهی ئەمریکا مانه وه و ههروا وینهی تاقم و کوژی دیکه له کورده سوتاو و مردوه کانی ههلهبجه، به گازی شیمیایی، له روژنامه کانی به ریتانیا و فهراسه چاپ و بلاو کرانه وه، له مزگه وتی ژنیو له سویس و له مزگه وتی موسولمانانی شاری له ندهن له بهریتانیا، ئەو روژنامه و وینانه بلاو کرانه وه. ههروا خویندکارانی کوردی عیراقتی و سوریهی دانیشتی شوره وی له مهیدانی سوری مهسکو به دژی به عسی به غدا خویمان نیشان داو هاواریان ده کرد که صه دام کوردستانی شیمیا باران کردوه و ههلهبجهی کردو ته (هیر و شیمای) کوردستان.

- بیرو رای گه و ره پیا نی دنیا له بابته شیمیا بارانی ههلهبجه وه: ئایتوللا خومه نی (رض) رابه ری شورشی ئیسلامی ئیران بنیا ته ری کوژی ئیسلامی رای گه یاند شیمیا بارانی خه لکی موسولمانی ههلهبجه نامرو فانی ریژی می به غدا نیشان ئەدا که خه لکی بی تاوانی ئەو شاره ی سوتاندوه و قری کردون. - ئایه توللا مونه زری بانگه وازیکی گشتی راگه یاند تا به دژی صه دام راپه رن که ئەو هه مووه مندال، ژن، پیرو کالی بی تاوانی له رۆله کانی کوردستان له ئاواپی و شارا به گازی شیمی و بومی خو شه یی سوتاندوه و قه تللی عامی کردون، ههروا بو رۆله کانی فهله ستین شین بگپرن - ههروا سه رکو ماری ئیسلامی ئیران و سه رو کی شورای ئیسلامی ئیران و سه رو ک وه ریزانی ئیران سوتان و قر کردنی خه لکی ههلهبجه یان له لایه ن ریژی می صه دامه وه به توندی تاوانبار کرد، ههروا پار تی یه کانی نیو خو و دهره وه شیمیا بارانی ههلهبجه یان به کاری وه حشیانه دانا. ههروا مه لا عوسمان عه بدولعه ریز بانگه وازیکی بو دیکوی لار ده بیر کوللی مه کو ی نیوگه لانی، سه رو کی شورای ئەمنیه تی نیوگه لانی، سه رو کی صه لیبی سوری نیوگه لانی، سه رو کی مه کو ی مافی مرو ف به ری کردوه و له وه ی که صه دام به گازی شیمیایی، نه خو ش، پیر، کچ، کور و ژن و پیاوی بی چه کی له روژانی ۱۶ و ۱۷ و ۱۹۸۸/۳/۱۸ له کوردستان له گوندی شه ده له، هومر قوم، هلدن و سه رگه لوو... شاری خورمال، سیروان و ئاواپی ده ورو بهر و شاری ههلهبجه قه تللی عام و قر کردوه، ئاوانی ئاگادار کردو ته وه، که ریژی می صه دام شیتانه و در ندانه به گازی خه رده ل، سیانورو بومی ناپالم و خو شه یی و گازی شیمیایی و گازی میکرو بی و خه فه که ر خه لکی کوردستانی تیا

بردوه، هیوا دارین به هاواری ئه و مه زلومانه وه بین و یارمه یتمان بدهن، ئیستا خه لکه که، ئه وهی ماوه له ترسان مال و ژیا نی له دهس داوه و به ره و ئیران ئاواره بوون. ئه بی نه یه لن سه دام له وه زیاتر کوردستان مال و یران بکا، بوچ دنیا وای بی دهنگه، ئه ی مه کو ی نیوگه لانی بو دانراوه؟ هیوا دارین ئیوه بهر له درنده یی سه دام بگرن و خو تان یا نوینه رتان بی، تا به چاو جینایه تی سه دام له هه له بجه و کوردستاندا بینئ و ئیتر نه یه لن کورد له وه زیاتر سته می لی بکری. - له ۱۹۸۸/۴/۴ هه یته تی له پزیشکانی سویس سه ریان له شیمیابارانی نه خو شه کانی کوردی هه له بجه دا که له نه خو شخانه کانی تاران که و تبون و هه مو دیانیان به وه دانا بو که ئه و نه خو شانه شیمیاباران کراون و له یه کی له خه سته خانه کانی دیکه ی تاران چاوی یان به زوری له ژنان و پیاوان و مندالی کوردی زامدار به گازی شیمیایی که و تبو.

گه و ره پیاوانی دنیا که له سه ره هه له بجه به جواب هاتون: به ریز دیکویلا ده بیر کولی مه کو ی نیوگه لانی، رای گه یاند که قانونی نیوگه لانی ئیجازه نادا گازی شیمیایی و کوشه نده به دژی خه لکی چ سپایی یا ناسیایی به کار بی بو کوشتنی خه لک. - به ریز کنویج مو عاوانی رامیاری وه زاره تی ده ره وه ی یوگوسلاوی به کار هی نانی گازی شیمیایی له لایه ن ریژی می عیراقه وه به دژی خه لکی هه له بجه ی بی چه ک به توندی تاوانبار کرد و هه روا رای گه یاند که ئه مه به شورای ئه منیه تی نیوگه لانی راده گه ینی. هه روا به ریز (پاپاجان پولس ثانی) زه عیمی کاتولیک له دنیای مه سیحی دا به کار هی نانی گازی شیمیایی به دژی خه لکی شاری هه له بجه به توندی مه حکوم کرد و ئه وه ی به کاری نامرو فانی و به راوه ژوی ئیتفاقیه ی نیوگه لانی دانا. له لوبنندا، سه لیم حیس سه رو ک وه زیوان و حوسه ین حوسه ینی سه رو کی مه جلیسی نوینه ران، وه لید جونولات سه رو کی پار تی ئیشتیرا کی لوبنانی، شیمیابارانی هه له بجه یان له کوردستاندا له لایه ن ریژی می به غدا وه به کاری نامرو فانی دانا و سه دامیان به توندی به تاوانبار زانی. - هه روا سه رو کوماری میکزیک و سه رو کی ده و ره ی هه نوکه ی بزوتنه ی بی لایه ن به توندی سه دامیان له به کار هی نانی گازی شیمیایی به دژی خه لکی هه له بجه ی کوردستان به تاوانبار دانا وه. هه روا له ئه فغانستاندا بوره انه دین ره بیانی رابه ری جه معیه تی ئیسلامی ئه فغانی، قازی محمه مد ئه مین رابه ری حیزی ئیسلامی به توندی سه دامیان له به کار هی نانی چه کی شیمیایی به دژی خه لکی بی تاوانی هه له بجه ی کوردستان مه حکوم کرد.

ههروا وهزیری دهرهوهی تانزانیا (به‌ریز بنیامین امکایا) عیراقی به تاوانبار دانا که چه کی شیمیایی به دژی خه‌لکی شاره کوردنشینه کان به کار هیئاوه. ههروا به کار هیئانی چه کی شیمیایی به دژی شاری قاره‌مان په‌روه‌ری هه‌له‌بجه‌ی کوردستان، به تاوانی قورس دانا. ههروا وهزیری دهرهوه‌ی به‌ریتانیا بالوئیزی عیراقی له‌لندهن بانگ کردو له‌بابهت به کار هیئانی چه کی شیمیایی له شاری هه‌له‌بجه‌دا، هوشداریکی پی‌دا و مارگریت تاجیر سه‌روک وهزیرانیش به کار هیئانی چه کی شیمیایی به دژی خه‌لکی شاره کان له کوردستاندا به توندی مه‌حکوم کرد. یه کی له‌روناک بیرانی فهره‌نگی عیراقی دانیشتوی سوریه به‌یانیکی له‌بابهت کوشتاری خه‌لکی هه‌له‌بجه‌ی بی تاوان دهرکرد و ریژی می به‌غدای مه‌حکوم کردو له‌ولاته عهره‌بیه کان و باقی ده‌وله‌ته‌کانی ویست تا‌صه‌دامی خویناوی تاوانبار بکن. کار ناسی کارو باری‌گازی سه‌می و ژه‌هراوی بیلژیکی پروفیسور (ئوبان هیندریکس) که مه‌کوئی نیوگه‌لانی بو ته‌گبیر پی‌کردن له‌بابهت شوینه‌واری چه کی شیمیایی یه‌وه بانگی کردبو، رای‌گه‌یاند که هه‌زاران کوردی عیراقی که به‌چه‌کی شیمیایی له‌لایه‌ن فروکه‌کانی جه‌نگی به‌غداوه شیمیاباران کراون، مه‌سموم بوون و نیزیک به‌مه‌رگن. به‌ریز (موتوشیما، شاره‌داری شاری ناکازاکی ژاپونی به‌کار هیئانی چه کی شیمیایی و ژه‌هراوی له‌ژیر هه‌رناویکداو له‌لایه‌ن هه‌که‌سیکه‌وه به تاوانی‌گه‌وره دایناو هه‌روا رای‌گه‌یاند له‌سه‌ر هه‌موده‌وله‌تان پیویسته به‌رگری له‌بلاو بوونه‌وهی چه کی شیمیایی بکن و ریژی می به‌غداش به تاوانبار دابنن. (دیوید فهره‌هاله) له‌وتاریکدا رای‌گه‌یاندوه‌ئه‌وه‌والانه‌ی سه‌بارهت به شیمیابارانی شاری هه‌له‌بجه‌وه، له‌لایه‌ن ریژی می عیراقه‌وه، پیمان ده‌گا، ته‌نانه‌ت هوئی ترس و له‌رزی ئه‌وانه‌ی‌گازی شیمیایی به‌کار دینن پیک هیئاوه و مایه‌ی غهم و خه‌فه‌ته. سه‌روکی صه‌لیبی سوری چینی، رای‌گه‌یاندوه‌که به‌کار هیئانی چه کی شیمیایی بووته هوئی نیگه‌رانی ئیمه‌که‌ئه‌وه‌موه خه‌لکه‌بی تاوانه‌ی له‌کوردستاندا کوشتووه و زامدار و ژه‌هراوی کردوه، ئه‌بی به‌کار هیئانی به‌توندی مه‌حکوم بکری. سه‌روکی صه‌لیبی (گینه) به‌کار بردنی چه کی شیمیایی به‌دژی خه‌لکی بی تاوانی هه‌له‌بجه‌ی کوردستان له‌لایه‌ن ریژی می به‌غداوه مه‌حکوم کردوه و رای‌گه‌یاندوه به‌کار بردنی شیمیایی به‌هه‌ر نیویک و له‌لایه‌ن هه‌ر ده‌وله‌تیکه‌وه‌بی، مه‌حکوم و تاوانباره - دوکتور (ایان وست) نوینه‌ری کومه‌یته‌ی

مافی مروّف له پارلومانی بهریتانیا دا له بابت تاوانی به عس له هه له بجه دا رای گه یاندوه که له شاری (وین) له و زامدارانه ی که چاوم بیان کهوت، بوم ده رکهوت که: نه نوعی گازی شیمیایی، خه رده ل و گازی ژه هراوی یان لیکه و تووه و ریژی می به غذا له شهردا به دژی شاره کانی کوردستان له و گازانه که لکی وه رگر تووه. (جه ماله دین کابلانی) رابه ری جه معییه تی ته بلیغی ئیسلامی تورکه موسولمانه کان و نه وانه ی له ئور و پادانیشتون به توندی شیمیابارانی سه دامی به دژی خه لکی هه له بجه و ئاوا یه کانی ده و روبه ری مه حکوم کرده، هه روا رای گه یاندوه که کاری سه دام له مروّفی کی ته بیعی ناچی، نه وه کاری مروّفی شیت و دیکتاتور ه له میژودا.

سه دام له ۱۹۶۸ وه هه میسه هو ی دهردو نازاری بو خه لکی عیراق به تایبته بو کورد به دی هیئاوه و پی نه خلاقتی کرده، بو وینه بو مبارانی قه لادزه له ۱۹۷۴ که به سه دان که سی کوشت و بریندار کردو ماله کانی هه مو رو خاندو زیاتر له (۲۵۰۰) که سی له کورده کان له ساله کانی (۱۹۷۴-۱۹۷۹) له داردا. هه روا بو مبارانی (کانی ماسی، له پاریزگه ی دهو ک و ئاوا یه کانی ده و روبه ری نه و ی و لای موسلی بو مباران کرد، که ژماره یی زور له کورده کان بونه قوربانی و له نیوه ی دوا ی ۱۹۷۹ ریژی می به غذا زیاتر له (۸۰۰) مندالی کوردی له شاری سوله یمانی گرت و کوشت و (۱۸) که س له وانه که به ماله باوانیان درانه وه شوینی نازار و داغ کردن به له شیانه وه دیار بو و هه زاران کوردی مه زلومی تر له زیندانه کاندای توشی شکه نهجه و نازارده کرین و ژه هریان به گه رودا نه کری یا به بهرق داغ ده کرین، وه هه زاران ماله کوردیان به ره و جنوب راناو ماله کانیان کاولکراو که سیش به سه رو شوینیان نازانی، تائه و راده که به درنده یی له ۱۹۸۸/۳/۱۸ هه له بجه شی به وده رده برد که دنیا ئاگایی پی په یدا کرده و به عسی به غذا هه روا هه شت هه زار ژن و پیاو و کچ و کورو کال و میر مندالیشیان به نه نفال بردو شرت و گومیان کردن. هه موده زانین گه لی کورد به دریژی ئیسلام کوششی کرده تا به فهره ننگ و قورئان و ئیسلام خزمته بکاوه ژیار و شارستانی ئیسلام په ره بدا و له سه ر خاک و ئاو و ژبانی خو ی له راست ده ست دریژ کاراندا بهرز راوه ستاوه و به گژ دژ و دژمنانی ئیسانی و مروّفانیا چوه و له نیشتمان و فهره نگی ره سه نی خو ی دیفعا ی کرده و تائیس تا خو ی راگر تووه، جا له

به ره تهوه له هه موخیر خازان و مروّف دوستانی جیهان و له هه مو رابه رانی ئاینی جیهان داوا ده که ین له راست درنده یی سه دام و سه دامیاندا به جواب ین و بینه یارمه تی دانی موسولمانانی کوردی ستم لیکراو، تائیمه یش وه ک هه مو ئینسا نیک بتوانین له ژیر ئالای ئیسلامی و مروفانی به نازادی، دور له زوّل و زوی زور و ژوان بژین. (شه پۆل).

(کاک محمد علی صفاریان پور: شهرار) له دیوانی شیعی خویدا (اندوه من از فلسطین تا هه له بجه) ^۱ بو شینی خه لکی بی تاوانی هه له بجه ده لی: (تن من مسموم است - کودک گُرد من و پاکیزه تر از شبنم گل - حال آلوده تر از دست تبهکارانم - دست خود را از تن مسموم من آلوده مکن - من نمودی زغم و درد گرفتارانم - تن من مسموم است - کودک گُردم و بی حربه و شمشیر و سلاح - با کسی نیست مرا جنگ و ستیز و پیکار - از چه رو خانه ی خشت و گلی ام نیمه شب - شد به روی تن معصوم من این سان آوار؟) - به ریز کاک ته حمه د - ی قازی فه مویه تی: (له کاتیکدا له هه له بجه - پاش بو مبارانی شیمیایی - دایکیک به ئاخرین نیگا - په له قازهی کورپهی بینی - له کاخی کو ماری به غدا - سه دام حوسین پر سیاری کرد - چه ند کورد به بو مبارن کوو ژران - وه لامیان داوه: ده هه زار - گوراندی که فی هه لخراند - چون ده هه زار؟ - هنا عراق - نحن عرب - نابی لیره کورد بمینی - نابی له هیچ شوینی شمال - ژنیک کورد - بیشکه ی کورپهی رابژینی ^۲ - هیمنی ره حمه تیش فه مویه تی: شیوه نی من شیوه نی ئینسانی به - بانگی نازادی و گرووی به کسان به. پیره میردی نه مریش فه مویه تی: پیی ناوی بو شه هیدی وه ته ن شیوه ن و گرین - نامرن ته وانه وا له دلی میلیله تا ته ژین. - به ریز حه قیقی فه مویه تی: به بو می شیمیایی و موشه ک و ته بزاری و یرانگه ر - ولاتی نیشتمانی ئیمه وینه ی هیرو شیمایه - به ریز مه لا عومه ر سألحی (ساحیب) فه مویه تی: له هه له بجه ی ویرانه دا، لیوی ئالن، قژی کالن - پیکه نینی ده می برینی شه هیدیکی بی هه والن. - به ریز - ح. ره شیدی زه رزا فه مویه تی: کوا شینی ده وی خه لکی هه له بجه، هه مو کوو ژران - هه ر تو له یه، ده رمانی له نیو داخ و که سه ردا - به ریز شه ریف ده لی: مثالانی هه له بجه ی دل به خوینن - سرودی ماته م و دوری ده خوینن - به ریز جه وه هر

۱- چاپی ۱۳۷۰ په ره ی ۱۵ تا ۱۸.

۲- شیوه نی ئینسانی بو شه هیدانی هه له بجه کو کردنه وه ی: ته نیا چاپی ۱۳۶۸/۵/۸ - په ره ی ۱۹.

کرمانج ده‌لی: که هه‌له‌بجه شه‌هیدکرا - کوردستانی گه‌وره‌گرا - به‌ریز ریژهن کرمانجانی ده‌لی: دژمه‌نان دلشاد، شار بیهن خاپور - هه‌له‌بجه‌یچ دیسان بیهن شاره‌زور - خوشکی زاناو دلسۆز: نه‌جیبه‌ئه‌حمه‌د فه‌رمویه‌تی: کچۆله‌یه‌کی هه‌له‌بجه‌ی شه‌هید خۆی تیا بنۆینی - یا بو‌کروزی پیستی منالی - که له‌ ریژ دارو په‌ردوی مالیکدا به‌جیه‌لدراره‌وه، له‌ دوا هه‌ناسه‌وه‌ دوا نوزه‌یا ده‌لی: دایه‌گیان به‌جیم مه‌هیله. - به‌ریز مه‌لا خه‌لیل مشه‌ختی ده‌لی: داخدارم بو‌هه‌له‌بجه، به‌عسی یان ویران کری - ئه‌وه‌روسێ هندی شاران، بی‌ته‌ن و بی‌جان کری. - به‌ریز سه‌ید جه‌لال نیزامی ده‌لی: نامریت ناقتی هه‌له‌بجی ساخه‌هر - دل‌ه‌بینی وی‌ل ده‌رفه‌وه‌هوندرن. - ١ - به‌ریز عیسمه‌ت دلره‌ش، ده‌لی: چ‌بارانه‌ک ناز بو‌هاری - له‌هه‌له‌بجیدا گورگور باری. - به‌ریز په‌رویز جیهانی ده‌لی: چ‌شین شینا هه‌له‌بجا کوردی ژاره - کو‌تف قر‌بوون بده‌ستی دژ، نه‌یاره. - شه‌پۆل - ٢ - ده‌لی: شه‌پۆل پی‌ناوی شین و‌گرین - بو‌هه‌له‌بجه: هیروشمای پریرین - چونکا که‌وی نیو‌رکه به‌پۆل هه‌لفرین - ده‌بنه، زاناو پسپور، بو‌زامی برین - بو‌زامی برینی، کوردی لانه‌واز - گه‌نجان و‌لاوان هاتوون به‌ئاواز - به‌زه‌بری عیلم و‌ژیری و‌زانین - کوردی به‌شخوراو، دینه‌پیکه‌نین - کورد ده‌لی: ئاش به‌نوره‌یه - نوره‌ی ئیمه‌یش دی‌ئیتیر به‌یه‌قین - هه‌راو نه‌عه‌ته‌ی کوره‌کوره‌ی کورد - ئیتیر به‌زانین، میژوی خۆی ده‌کاره‌نگین. - یا‌خوا ئاوابی‌ئه‌م کوردستانه - بو‌ژینه‌روه‌ی ژیان یا‌گیانه. - هه‌ستیاری نازک خه‌یال هیمن ٣، له‌بابه‌ت شه‌ر فروشی به‌عسی به‌غداو بو‌مبارانی شاری بانه‌وه، فه‌رمویه‌تی: بانه‌ویرانه‌جگه‌ر بریانه‌له‌ش سره، دل‌بریانه - به‌م‌به‌هاره‌گۆلی وی‌په‌ر په‌ر بوون - وابه‌ده‌ردی خه‌زه‌لی پایز چوون - زۆر به‌رق تر له‌قه‌راری جاران - بانه‌ویرانه، کرا بو‌مباران - هه‌ر به‌زار خو‌شه‌ده‌لین شه‌ش سه‌ت که‌س - یا‌نه‌ما، یانه‌به‌حال ماویه‌نه‌فه‌س - شه‌ر فروشی به‌عسی یه، ئه‌ی ئیرانی - شه‌ر فروش چی‌گه‌ره‌که؟ و‌یرانی.

هه‌له‌بجه - هه‌له‌بجه هیروشمای کوردستان، چریکه‌وه‌دیروکی که‌ونارای

خه‌فه‌تنامه‌ی له‌بیر نه‌چونی میژوی به‌ره‌ی مرویه.

١- هوندر: داخل، روژ - شیوه‌نی ئینسانی - شیوه‌نی ئینسانی چاپی ١٣٦٨/٥/٨.

٢ - (شه‌پۆل) محمه‌د سالج ئیبراهیمی محمه‌دی: (شه‌پۆل).

٣ - محمّد امین شیخ الاسلامی (هیمن).

هه‌له‌بجه، ئه‌فسانه‌و چیرۆکی کۆنی خنجیره که به‌دهستی هه‌والان له ئینسان دراوه و
خۆینی رزاوه.

هه‌له‌بجه، شانۆی هیرش و ئاوقابونی حوکومه‌تیکه، به‌تیکنۆ لوژی نه‌سل کوژی
چه کدارکراوه، که به‌و چه که قهرکه‌ره هیرشی بر دۆته سهر خه‌لکی بی‌دیفاعی ولاته که‌ی خۆی،
شیره‌خوره، شهر به‌گازی سیانور له‌گه‌ل جهرگه‌و هه‌ناوی ژنان و پیاوانی بی‌چه‌ک، شهر به
بۆمب هاوێژ له‌ته‌ک دایکان و دالکانی که زاروکانی جگه‌ر گو‌شه‌ی خۆیان شارده‌بووه یا
پیاوانیک که له‌ش و لاری خۆیان کرد بووه سهنگه‌ر بۆ ژن و زاروکانی خۆیان.

هه‌له‌بجه، ئاخ و خاکی سته‌م لیکراو، که هاوار و ناله‌ نالی مه‌زلۆمییه‌تی ئه‌و هه‌ریمه
ده‌روازه‌ی هه‌وشه‌و هه‌ساری جوغرافیایان شکاندو له‌گرێژنه‌و له‌رێسمه‌یان برده‌و هاوار
هاوار و کروزه‌ کروزه‌ خه‌لکه‌ که‌یان، به‌چهره‌ دوکهل و به‌هه‌وری ره‌شی شیمیایی خه‌فه‌و قه‌ر
کرد.

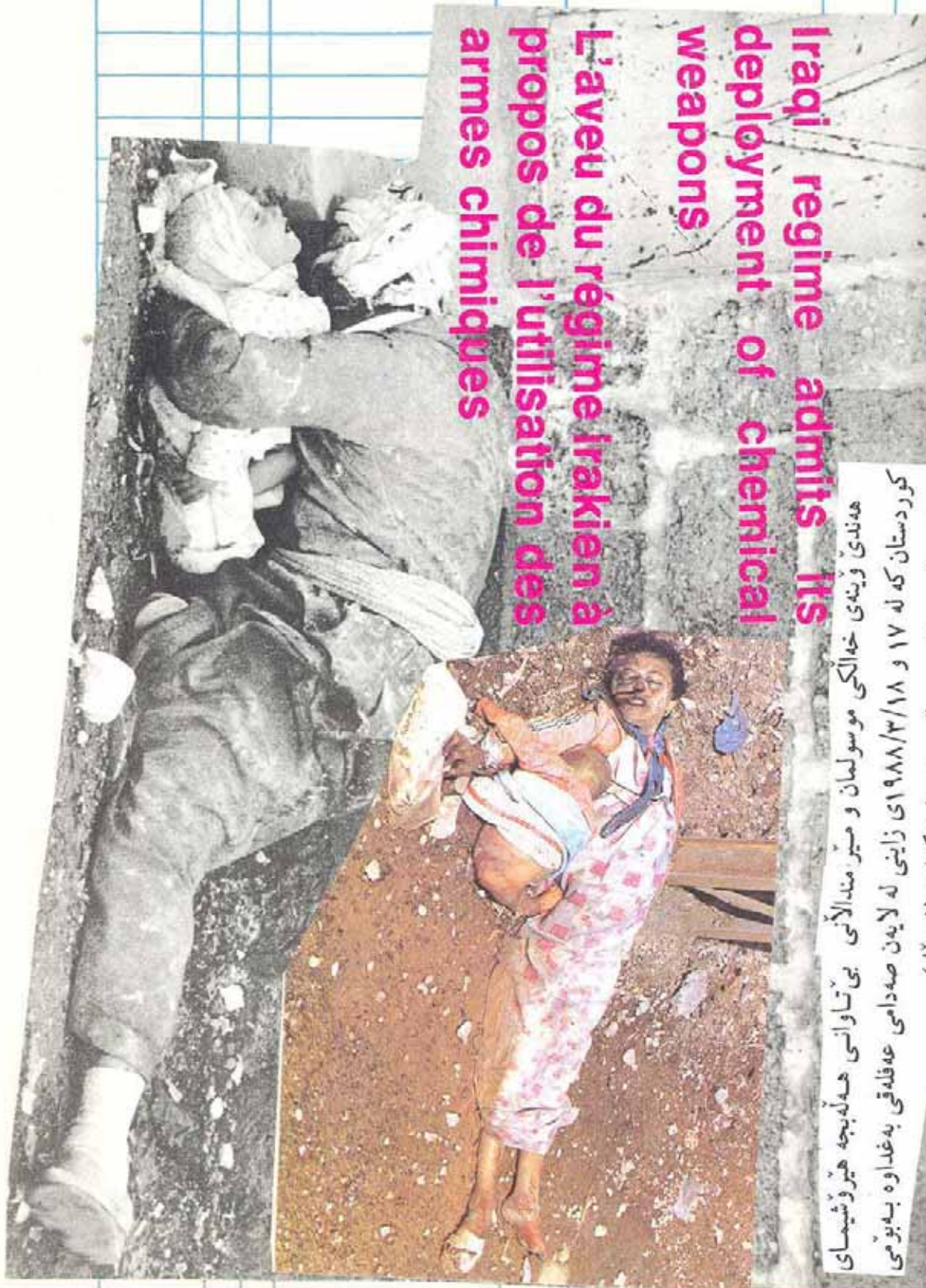
هه‌له‌بجه داستانی سهر زه‌ویکی پرپیت و به‌ره‌که‌ت و پر له‌شیناوه‌ردی و ته‌ژی له‌گۆلی
ره‌نگاو ره‌نگه‌و چریکه‌ی شادی هین و خه‌م ره‌وین بوو. که له‌سهر به‌روکی مه‌زراو زه‌وی و
زاری پروا و خۆشه‌ویستی هه‌لی ئه‌داو به‌خویدا ئه‌هات و گۆله‌کانی قه‌فیان ده‌کردو ته‌رزیان
ده‌هاویشته‌و به‌ئاسماندا هه‌ل ده‌چوون و له‌باخ و بیستانه‌کانیدا شکۆفه‌ی ته‌وحید و خوا به‌یه‌ک
زانانین ده‌می ده‌کرده‌وه‌و له‌نیوگۆلستانه‌کانیدا بۆن و به‌رامه‌ی خۆشی گۆلی محمه‌دی بلاو
ده‌بووه‌و له‌نیوگۆلستانه‌وت و ده‌شت و ده‌راوه‌کانیدا (اشهد ان لا‌ئله‌ الا‌الله...) ده‌نگی ده‌دایه‌وه.
هه‌مو ئه‌م شتانه‌ له‌روانگای به‌عسیانی عه‌فله‌قی تاوانی نابه‌خشراو بوو، ئه‌م بۆمباران و قه‌رکردنه
له‌ ۱۷ و ۱۹۸۸/۳/۱۸ ی زاینی و ۲۶۰۰ ی کوردی و ۱۳۶۶/۱۲/۲۷ ی هه‌تاوی روی داوه‌و
زیاتر له‌پینجه‌زار زاروک و ژن و میرو میرو مندال و پیرو کالی خه‌فه‌و شه‌هید و قه‌رکرده‌وه.
هه‌له‌بجه، به‌هاری ۱۳۶۷ داستانیکی واقع بینانه‌یه‌ که ته‌نیا گو‌شه‌یه‌ک له‌شانۆی شه‌ری به‌عسی
حاکم له‌گه‌ل خه‌لکی ولاتی خویدا نیشان ئه‌دا، هه‌له‌بجه، به‌هاری ۱۳۶۷ چیرۆکی په‌ر په‌ر
کردنی ئینسان، مه‌ل و مرو په‌له‌وه‌رو گۆل و گۆلزاره، له‌نیوگۆله‌ لۆکه‌ی بای ژه‌هراوی رق و قین
له‌دلی زالم له‌گه‌ل مه‌زلۆمی بی‌تاواندا، له‌گه‌ل موسولمانانی. کوردی دابه‌شکراودا. شه‌پۆل *

چيروکي چال کردنی شاره زو، عيش و نهوین و هیوايه، له پشت میزو سهنده لی
فیرگه کاندای، چيروکي مردنی بیدهنگه له نیو باغچه ی چکوله ی گهرمی خوین گهرمی و
سهه نهجام چيروکي کوردو کوردستانه له ۲۷ ره شه مه ی ۱۳۶۶ و ۱۷ و ۱۸/۳/۱۹۸۸ ی
زانی له کوردستانی داگیر کراودا ئه م وتاره له ۲۵/۱۲/۱۳۷۳ و ۱۶/۳/۱۹۹۵ - ز
له لایین یونباد - ی هه له بجه وه له کوردستان له وحی ته قدیر و جایزه ی پیدراوه (شه پۆل).

ههندی زیندی خدالکی موسولمان و میترمندالانی بی تاوانی هه له بجه هیر و شیمای
کوردستان که له ۱۷ و ۱۸/۳/۱۹۸۸ ی زانی له لایدن سه دامی عه فله قی به خداوه به بوومی
شیمای و بوومی سیانور و به بوومی خوره ل قراون (شه پۆل)

۲۴.

**Iradi regime admitts its
deployment of chemical
weapons**
**L'aveu du régime irakien à
propos de l'utilisation des
armes chimiques**

هندی ژیندی خه‌لکی موسولمان و میرمندالانی بی تاوانی هه‌له‌بجه هیرۆشیمای
کوردستان که له ۱۷ و ۱۸/۳/۱۹۸۸ی زاینی له لایهن صه‌دامی عه‌قله‌قی به‌غداوه به‌بوومی
شیممای و بوومی سیانورو به‌بوومی خه‌ره‌ل قه‌رکراون (شه‌پۆل)

یہ لہماز گوینہ ی
۱۹۳۷-۱۹۸۴ ی ز-

یہ لہماز گوینہ ی خہ لکی کوردستانی تورکیا یه و له سالی ۱۹۳۷ ی ز- له ئاواپی (یہ نیجه) له مه لہ بندی (ئەدنه) له دایک بوه. دایک و باوکی له بهر هه ژاری له دیوه ئەچنه شاری (ئەدنه) یه لہماز تا ۱۴ سالی به ده ستوری باوکی ده چوه فیرگه، بوخویندن، هه ر چه ندله بهر نه داری مه جبوریش بو، له بهر دهس دوکانداراندا، کار بکا و باوکیشی دوکانی بچوکی په مو فروشی هه بو. یه لہماز به رهنج و تیکوشانی زۆر، وه هه روا، له بهر لیها توی و خوا پیداوی، له خویندن دا سه رکه وت و ده سی دایه چریکه و چرۆکک نوسین.

له سالی ۱۹۵۲ ی ز- یه که م نوول- ی ئه و له کوواری «بیرگوین» ی تورکیا دا له چاپدر او له سالی ۱۹۵۵ ی ز- چریکه یه کی له بابته ژنه ره عیه تیکه وه، که به خاوه ن مولکه که ی وتبو: «ئه ونه ی نه ماوه هیزو حوکومه تی ئیوه تیا بچی» نوسی، بلا و بونه وه ی ئه وه بووه هو ی ئه وه، یه لہماز به ند بکری، دادگا به حه وت سال زیندان و دو سال شار به ده ر، یه لہماز- ی مه حکوم کرد. به لام دوا ی سال و نیویک زیندان و شه ش مانگ شار به ده ری، یه لہماز ئازاد کرا.

له سالی ۱۹۵۸ ی ز- که خویندکاری ریشته ی ئابوری زانکو ی ئه سته مبول بو، سه نار یو ی فیلمی «ئالاگه» یه ک: «ئاسک» ی نوسی و خویشی هونه ر پیشه ی نه خشی یه که م بو، که دوباره دادگایی کرا، به لام بهر له گیران خو ی شارده وه و هه لات.

له سالی ۱۹۶۱ ی ز- جندرمه دوز یانه وه و گرتیان و ۱۸ مانگی تر که وته زیندان و له وی داستانی «بینه وایان مردن» ی نوسی.

له سالی ۱۹۶۳ ی ز- دا، له شه ریکه یه کی، سینه ما ییدا، دامه زرا تا به شاره کانی تورکیادا، بگه ری وئه وانه ی ده یان بینی به وینه ی سه نار یو، بیان نوسی. یه لہماز له ماوه ی پینج سالد زیاتر له ۶۰ فیلمی ئاماده کرد، که سه نار یو نوس و هونه ر پیشه ی ئه وانه هه رخوی بو، هه ندی له و فیلمانه، وه کو «ئا کاد: قانون» بونه هو ی ناو داربونی یه لہماز، تا ئه و شوینه ی خه لک یه لہمازیان به «سولتانی سینه ما چه شتو» ناو ئه برد.

به‌لام پاش ماوه‌یه‌ک خاوه‌نی شه‌ریکه‌که، له‌ترسا، یه‌لاماز-ی جوواب‌کرد، یه‌لاماز ناچار خوئی فیلمی «بوکه‌خان»ی نوسی و به‌خه‌رجی خوئی بردی به‌ریوه‌که فیلمه‌که له‌بابه‌ت کوردستان‌وداب وده‌ستوری کورده‌واری‌یه‌وه‌یه.

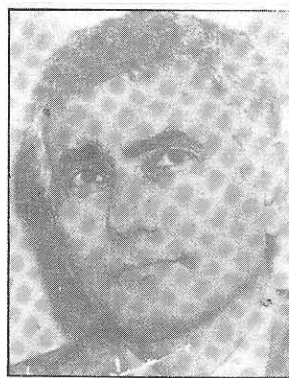
له‌سالی ۱۹۷۲ی‌ز- یه‌لاماز به‌تۆمه‌تی ته‌وه‌ی حوکومه‌تی هه‌شار داوه، خرایه‌زیندان. ته‌ویش له‌زیندانی «سلیمیه» داستانی ئوچله‌مه‌سی، سلیمیه‌و سلیمیه‌مه‌کتوبلاری نوسی و ناردیه، ده‌ره‌وه‌ی زیندان. له‌سالی ۱۹۷۴ی‌ز- که‌تازه‌له‌به‌ندیخانه‌رزگاربیو، به‌تۆمه‌تی کوشتنی دادستانی تورک زمان به‌۱۸ سال به‌ند، خرایه‌به‌ند، لیڤه‌شدا چهن چریکه‌ی وه‌کو: سورو «میگه‌ل» یول: «ریگای نوسی، که‌به‌تاوانی یه‌کی له‌وانه ۱۸ سال زیندانی کراوینچ سال و چه‌ندمانگ‌شار به‌ده‌رکرا، له‌زیندانا، نامه‌یه‌کی سه‌رئاواله‌ی بو «سینیور فرناندز هه‌ریرا» سه‌ره‌ستی فستیوال-ی سینه‌مایی «فالادید» بوئه‌سپانیا نارد، که‌له‌به‌ر ته‌مه‌ش پینچ سالی تر به‌ندی بو‌زیادکرا، که‌می دوا‌ی ته‌مه‌دادگا به‌۷ شتی تر تاوانباری کردو به‌گشتی به‌سه‌ت به‌ند تاوانبار و مه‌حکوم‌کرا، یه‌لاماز ته‌وه‌نه‌روه‌ه‌تازاونه‌به‌زه‌هیمان ده‌سی هه‌ل نه‌گرت و له‌به‌ندیخانه‌دا، چهن‌دین «پیه‌سی» نوسی و گه‌یاندیه‌ده‌س ته‌وینداری خوئی، له‌ده‌ره‌وه‌ی، به‌نددا، که‌یه‌کی له‌وانه‌به‌ناوی فیلمی سورو «میگه‌ل» له‌ئوروپادا، ناوی داخست. له‌سالی ۱۹۸۰ی‌زاینی، یه‌لاماز داوا‌ی چهن رۆژ مه‌ره‌خه‌سی کرد تا سه‌ر له‌مال و حاللی خوئی بداو داوا‌که‌یان به‌جی هینا و له‌زیندان چوو‌ده‌ری، به‌لام یه‌ک راست له‌باتی مالی چوو‌ه‌پاریس، حوکومه‌تی تورکیا له‌وه‌توره‌وجنگز بو له‌بلا و بونه‌وه‌ی فیلم و ناوی یه‌لاماز به‌رگریان ده‌کرد. له‌سالی ۱۹۸۲ی‌ز- له‌«فستیوال-ی کان» دا فیلمی ریگای-ی یه‌لاماز جایزه‌ی ته‌وه‌لی برده‌وه‌و رۆژنامه‌کانی دنیا، ریزیان بو یه‌لاماز دانا و تافه‌رین‌یان به‌تازایی ته‌وگوت و له‌دنیا‌دا ناسرا. له‌سالی ۱۹۸۳ی‌ز- فیلمی دیوار-ی له‌فرانسه، دانا و بو‌هه‌وی زیادبونی ناو بانگی یه‌لاماز.

به‌داخه‌وه‌ته‌وه‌نه‌روه‌ه‌به‌رز و تازاو لیها‌توه، له‌روژی ۹ سپتامبر-ی ۱۹۸۴ی‌ز- و ۱۳ زیحجه‌ی ۱۴۰۴ی‌ک له‌یه‌کی له‌نه‌خوشخانه‌کانی پاریس‌دا، بارگه‌ی به‌ره‌و لای خواتیکنا، به‌وه‌صیه‌تی خوئی جه‌نازه‌که‌یان برده «ته‌نیستیتوی کوردو تا رۆژی ۱۴ی ته‌و مانگه‌له‌وی

راگیرا، وه ههزاران كهس له دۆست و براو هونهروه‌ران و هونه‌ر دۆستان بو به‌رێكردنی جه‌نازه كه‌ی هاتنه‌ سه‌ر ته‌رمه‌ كه‌ی و سه‌ره‌ خو‌شیا‌ن به‌ فاتوش خانمی ژنی و تا‌قه‌ كه‌چه‌ كه‌ی وت.

مسیو «ژاك لانگ» وه‌ زیری فیركردن و بارهینانی فه‌رانسه، وه‌ هه‌روا چه‌ن كه‌ سایه‌ تی تری ته‌و ولا‌ته‌ بو‌ریز دانان له‌ یه‌لماز حازربون، فرانسوا میترا‌ن سه‌ركو‌مار-ی فه‌رانسه كه‌ له‌ وسه‌رده‌ مه‌دا، له‌ پاريس نه‌بو، به‌هوی خیزانیه‌ وه‌ تاجه‌ گولیکي نارذبو. بالو‌یزی یونان له‌ فه‌رانسه، به‌نوینه‌ری له‌ لایه‌ن سه‌ركو‌ماری یونانه‌وه‌ و هه‌روا كو‌ری زو‌ر، له‌ كه‌سایه‌ تی و هونه‌ره‌رانی سینه‌مایي جیهان، هه‌روه‌ كو: پاتریك راسپین و هه‌روا، ده‌بیره‌وه‌لی حیزبی سوسیالیست-یی فه‌رانسه، به‌رپرسی ره‌وابیتی ده‌ره‌وه‌ی فه‌رانسه، وه‌ هه‌روا سه‌رو‌کی ئی‌ت‌حاده‌یه‌ی کارگه‌رانی حیزبی كو‌مونیستی فه‌رانسه، نوینه‌رانی نه‌ته‌وه‌ی كو‌رد له‌ ولا‌ته‌ ئورو پایه‌ كان و ۲۰ كه‌س له‌ نوینه‌رانی تو‌رك له‌ ئورو‌پادا، له‌ پرسه‌ی یه‌لماز به‌شداربون و هه‌زاران نامه و ته‌لگراف، كرایه‌ نه‌نیستیتوی كو‌رد بو‌سه‌ره‌ خو‌شی.

روژی ۱۴ی سپتامبر جه‌نازه‌ كه‌ی له‌ نه‌نیستیتو، براهه‌ مه‌یدانی ریپو‌بلیكو: «كو‌ماری» و له‌ ویشه‌وه‌ براهه‌ گو‌رستانی «پیر لاشیز» كه‌ جی قه‌بری ناودارانی پاريسه‌ وه‌وی نیژراو هه‌زاران كه‌س بو‌ ناشتی یه‌لماز چ كو‌رد و تو‌رك و ئورو‌پایی و فه‌رانسه‌یی له‌وی بون و سه‌ودی خوا‌حافی‌زی‌یان بو‌ یه‌لماز خو‌ینده‌وه‌.

۱- سه‌رچاوه: به‌رگی ۲ ژبناوه‌ری، كه‌ ئاماده‌ی چاپه‌ لاپه‌ره‌ی ۱۰۳ - كو‌واری پشه‌نگ، ژماره‌ كانی ۱۵ و ۱۰ی سالی ۱۹۸۳/۵ز- و كو‌واری هیواسالی ۱۹۸۵ - ژماره‌ ۳/ چاپی پاريس و میژوی مه‌شاهیر-ی كو‌رد نوسراوی ئوستاد بابا مه‌ردوخ - ج - ۲ - لاپه‌ره‌ی ۴۷۴ چاپی ۱۳۶۶ تاران (شه‌پول).

مقدمه‌ای بر زبان و ادب کردی

بنام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد
کلیات

هنر با دو ویژگی برجسته همیشه چهره خود را به نمایش گذارده است. نخست جاودانه‌سازی دوم توانایی آن برای تشریح واقعیت‌های پیچیده. به هر اندازه کیفیت یک کار هنری بالا می‌رود بر عمر آن افزوده می‌شود. خاصیت جاودانه‌سازی هنر چیزی است که هنرمند نباید از آن چشم‌پوشد. البته در گذشته کسانی بوده‌اند که از این امر غفلت کرده‌اند. در لفظ کُردی را به پای پادشاهان خونخوار ریخته‌اند، یا متاع والای هنر خویش را به لهُو از دست داده‌اند، ولی هنرمند متعهد کسی است که دچار این غفلت نشود. لذا برای او مهم است که از اوضاع دوران خویش آگاه باشد و بداند آب حیاتی که در دست دارد، باید صرف عمر بخشیدن به چه چیز کند. بزرگان شعر و هنر کردی همانند دیگر نام‌آوران ادب دیگر نقاط کشور اسلامی مان، حیات خویش را صرف آبیاری درخت عرفان کرده‌اند. هر کس سیری در تاریخ ادبیات این گوشه از میهن اسلامی مان کرده باشد از این واقعیت آگاه است.

برای نمونه رباعیات باباطاهر عریان که خود از نژاد کوهستان‌های زاگرس کردستان بوده

○ هنر دو ویژگی بارز دارد: الف - خصیصه جاودانه‌سازی. ب - تشریح واقعیت‌های پیچیده
○ تا قبل از ظهور دین اسلام، حروف «ماسی-بوراتی» در میان کردان معمول بود و در همان حال خط
یونانی و خط آرامی سریانی را هم به کار می‌بردند.

است نمونه بارزی از این لطافت و زیبایی است. به هر حال زبان کردی به گواهی آنها که
آن
را
خوب شناخته‌اند زبان کهن عرفان و زبان احساسات پاک و صمیمی و اندیشه‌های ناب و
بی‌غل و غش انسانی است.

گفتیم که یکی از ویژگی‌های هنر (و ادب) توانایی در تشریح حقایق است. یک ادیب
وقتی به عنوان متعهد آراسته خواهد شد که زبان خویش را وقف بیان حقیقت کند.
حقیقت اگر همیشه چهره‌ای صریح و روشن داشت، شاید بحثی به عنوان رسالت هنر
مانند امروز جای خود را باز نمی‌کرد. اما این گونه نیست. رسالت یک هنرمند همیشه
سنگین بوده است. چشم و دل بینا، ذوق معرفت‌خواه، بیان لطیف و زبان حق‌گو، ابزار کار
یک هنرمند متعهدند. هنرمند متعهد، پیرایه‌ها را از چهره وقایع کنار زده و حقیقت را در
دسترس مردم خویش می‌گذارد.

امروزه این رسالت بر دوش هنرمندان بیشتر از هر وقت دیگر سنگینی می‌کند.
حقایقی که باید گفته شوند، بسیارند جنگ ناخواسته‌ای که دشمن کینه‌توز ملت‌های
منطقه بر مردم ما تحمیل کرده است، تیرهای زهرآگین و صد رنگ توطئه، که هر روز به
سوی کانون‌های تجدید حیات اسلام و مردم رها می‌شوند، نفاق‌افکنی‌های مزدوران که
دل‌های پاک و اقوام گوناگون را کدر و سمپاشی‌های کوردلانه‌ای که تشخیص خادم از
خائن را دشوار می‌کند، موضوعاتی‌اند که باید در هنر و ادبیات کردی ما جای خود را در
کنار دیگر مسائل باز کنند.

لازم دانستم قبل از پرداختن به هر مقوله دیگر، مطالب را با چند آیه از قرآن مجید

آرایش دهم. زیرا قرآن کریم علاوه بر تزکیه نفس و تعلیم پند و اندرز و آموختن اخلاق نیکو به مردم، خود در لفافه آیات شریفه اسلوب هنر و خصیصه آن را از جهت منطقی هنری، بهترین هنرها و شیوه‌های زیباگویی و تصویرآفرینی واقعیت همراه با عرفان و خداشناسی را به صورت سمبولیک و عبرت‌آموز در لباس امثال و «احسن‌القصص» منعکس می‌کند (فارجع البصر هل تری من فطور^۱ یکی از اقوام در خاورمیانه ملت و مردم کردند که در زمان رژیم طاغوت درد و رنج و ستم‌های زیاد دیده‌اند.

از هر جهت بر آنها تبعیض‌ها رفته است. زبان کردی که مانند همه زبان‌ها موهبتی است الهی و آیه و نشانه خداوند است، منع و جلو پیشرفت زبان و ادبیات کردی گرفته شده بود. خلاصه بر خلاف روح دین مقدس اسلام با زبان کردی رفتار می‌کردند و در حقیقت مسلمانان کرد، در اثر ستم‌های مکرر رژیم طاغوت طوری وحشت‌زده شده‌اند که هنوز به تمامی باور ندارند که در جمهوری اسلامی استفاده از زبان کردی در مطبوعات و تدریس ادبیات کردی در مدارس در کنار زبان فارسی آزاد است.

همچنین خداوند در سوره حجرات آیه ۱۳ می‌فرماید: «یا ایها الناس انا خلقناکم من ذکرو انثی و جعلناکم شعوبا و قبائل لتعارفوا ان اکرمکم عندالله اتقیکم ان الله علیم خبیر» یعنی (ای مردم! ما شما را از یک مرد و زن آفریدیم، و تیره‌ها و قبیله‌ها قرار دادیم. تا یکدیگر را بشناسید، ولی گرامی‌ترین شما نزد خداوند باتقواترین شماست، خداوند دانا و خبیر است).

در این آیه، مورد خطاب کل جامعه انسانی است.

منظور از آفرینش مردم از یک مرد و زن همان بازگشت نسبت انسان‌ها به آدم و حواست. بنابراین چون همه از ریشه واحدی هستند معنی ندارد که از نظر نسبت ملت و

۱- آیه ۳-سوره ملک)

قبیله بر یکدیگر افتخار کنند، و اگر خداوند برای حصر نژاد و قبیله و طائفه‌ای ویژگی‌هایی آفریده برای حفظ نظم زندگی اجتماعی مردم است. چرا که این تفاوت‌ها سبب شناسایی است، و بدون شناسایی افراد، نظم در جامعه انسانی حکمفرما نمی‌شود. چرا که هر گاه همه یکسان و شبیه یکدیگر و همانند بودند، هرج و مرج عظیمی سراسر جامعه انسانی را فرا می‌گرفت و آیه «ان اکرمکم عندالله اتقیکم» قلم سرخ بر تمام امتیازات ظاهری و مادی کشیده و اصالت را به تقوا و پرهیزکاری و خداترسی می‌دهد. و می‌گوید: برای تقرب به خدا هیچ امتیاز جز تقوا مؤثر نیست.

این است که پیامبر اسلام (ص) فرموده است: «نه عرب بر عجم برتری دارد و نه عجم بر عرب. نه سیاهپوست بر گندمگون و نه گندمگون بر سیاهپوست مگر به تقوا».^۱ و همچنین حضرت امام خمینی (رضی‌الله‌عنه) رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران در پیام تاریخی ۲۶ آبان ۱۳۵۸ خورشیدی فرمودند: «...اسلام بزرگ تمام تبعیض‌ها را محکوم نموده و برای هیچ گروهی ویژگی خاصی قرار نداده و تقوا و تعهد به اسلام تنها کرامت انسان‌هاست و در پناه اسلام و جمهوری اسلامی ایران حق اداره امور داخلی و محلی و رفع هر گونه تبعیض فرهنگی و اقتصادی و سیاسی متعلق به تمام قشرهای ملت است من جمله برادران کرد که دولت جمهوری اسلامی موظف و متعهد به تأمین آن در اسرع وقت می‌باشد».^۲ بر مبنای این حکم شرعی امام است که این همه **توجه به ادبیات و فرهنگ کرد شده و انتشارات صلاح‌الدین ایوبی (سروه) و بخش کردی در سرش و در سازمان تبلیغات اسلامی در تهران (آوینه) فعالیت می‌کنند و کرسی تدریس زبان و ادبیات کردی در دانشگاه‌ها دایر شده است و این همه توجه در اثر آن است که در ایران حکومت در دست علما و روحانیت است و کار علما و روحانی در طول**

۱- آداب النفوس طبری صفحه ۶۱۶

۲- روزنامه کیهان ۲۷ آبان ۱۳۵۸ خورشیدی

تاریخ ترویج دین و دانش و گسترش علم و فرهنگ و معارف بوده است. البته باید توجه داشت که پیام تاریخی ۲۶ آبان ۱۳۵۸ حضرت امام (رض) یک پیام اداری یا سیاسی نیست بلکه یک حکم شرعی است و بر مبنای روح اسلام و مطابق قانون اساسی حکم امام خمینی (رضی‌الله‌عنه) در قانون اساسی مذکور است، اصل ۱۹ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌گوید: «مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند. رنگ، نژاد، زبان و مانند آنها سبب امتیاز نخواهد بود» و مطابق اصل ۱۵ قانون اساسی «استفاده از زبان‌های محلی در مدارس در کنار زبان فارسی آزاد است» هر چند متأسفانه تاکنون برای اجرای این اصل فرصتی موجود نبوده است.

باید دانست زبان از دیدگاه اسلام تنها یک موهبت اجتماعی نیست بلکه موهبتی است الهی، همچنان که خدا در قرآن در سوره بقره آیه ۳۱ می‌فرماید: «وَعَلَّمَ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا...» در این آیه تسمیه کل به اسم جزء یعنی «زبان» است امام فخر رازی می‌فرماید: مقصود قدرت سخن گفتن است یعنی: «زبان» موهبتی است که از طرف خدا به انسان اعطا شده است.

و در اصل ۱۱ قانون اساسی آمده است: «هذه امتکم امة واحدة و انار بکم فاعبدون» همه مسلمانان یک امت‌اند و دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است سیاست کلی خود را بر پایه ائتلاف و اتحاد ملل اسلامی قرار دهد و کوشش پیگیر به عمل آورد تا وحدت سیاسی، اقتصادی و فرهنگی جهان اسلام را تحقق بخشد».

□ خط و زبان کردی

خط - کردها دارای خط مخصوصی نبوده‌اند. با ابداع خط میخی، کردها و پارس‌ها هر دو بالاتفاق تحریرات خود را با خط میخی می‌نوشتند «نلدکه» آلمانی می‌گوید: اگر کتیبه‌هایی از کرد به دست بیاید تصور می‌رود که از حیث زبان و خط عین کتیبه‌های

شاهان هخامنشی باشد.^۱

در کتاب «شوق المستهام، فی معرفة رموز الاقلام» تألیف احمد ابی بکر بن وحشیه نبطی کلدانی، مذکور است که در حدود قرن دهم قبل از میلاد یک نفر «ماسی سورات» نام حروفی را طبق مخارج ابجدی اختراع کرده و با آن افکار خود را رقم زده است. بعداً اکراد هم غالباً با همان حروف کتابت کرده‌اند. حروف مذکور که مشهور به «حروف ماسی سوراتی» است، تقریباً شبیه به حروفی است که در قرن ششم میلادی اختراع شده است و آن را حروف اوستائی می‌گویند.

صورت حروف «ماسی سوراتی»

مجله‌العربی چاپ کویت در شماره (۲۰۰) ماه تموز ۱۹۷۵ میلادی درگفتاری به قلم دکتر عبدالحلیم منتصر زیر عنوان «ابن وحشیه فی الفلاحة و هو اقدم الکتب فی العربیة» می‌نویسد: ... و انه نقل اکثر کتبه من اللغة النبطیه، ولم ینشر من تالیفه فی اللغة العربیة سوی (شوق المستهام فی معرفة رموز الاقلام) «وقد ذکر فی آخر کتابه هذا انه ترجم من اللغة الكردیة کتاباً فی علل المیاة و کیفیة استخراجها و استنباطها من الاراض المجهولة الاصل» نبطیه قومی عرب بوده‌اند اما زبان‌شان غیر عربی بوده است.^۲

تا فجر اسلام، حروف کردی (ماسی سوراتی) در میان اکراد معمول بود و در عین حال اکراد خط یونانی و خط آرامی سریانی را به کار می‌بردند. سه فقره اجاره‌نامه‌ای را که «سید حسین» نامی از منسوبین شیخ علاءالدین در سال ۱۳۲۸ قمری هجری در میان

۱ - (تبعات تاریخی راجع به ایران قدیم)

۲ - بروانته قاموسی زمانی کوردی لاپره ی ۳۸ به‌رگی ید که م نوسراوی عبدالرحمن محمد امین ذیحی چاپی ۱۹۷۷ از کوری زانیاری کورد - به غذا محمه د نه‌مین زه کی بوسه ر چاوه ی چامه ی (هورموژگان) ناوی کتیبی خه‌باتی سونییان نه با نوسراوی واسیلی نیکتین کوبه ی ۱۸ له‌سه‌ر لاپره‌ی ۱۴.

خمره پر از ارزن پیدا کرده بود، این موضوع ثابت می‌کند. این رفاق، توسط پروفیسور «براون» به دست پروفیسور «منس» متخصص خط و زبان

○ پس از گسترش اسلام در میان کردان حروف «کوفی» جانشین حروف دیگر شد و قرآنی که تاریخ کتابت آن قرن دوم هجری است و هم اکنون در قریه «نگل» از محال «کلاترزان» سنه دژ، نگهداری می‌شود به خط کوفی نوشته است.^۱

یونانی رسید و مشخص شد که یکی از آنها به زبان پهلوی و خط آرامی سریانی است (۸۸ ق.م) - و آن دورق دیگر یونانی است و هر دو دارای یک مضموند (نسختان) و هر دو را در زمان فرهاد چهارم، از سلاطین پارت (اشکانیان) نوشته‌اند (۲۱-۲۲ ق.م) - این دو رق دلالت دارند که در آن ایام منطقه اورامان تحت حکومت ارمنستان (آرتاکسیس) یا (آرتاکسیاس) بوده است.

حکمرانان (اورامان) هم بهمن سوم بوده است. نسل هیجدهم بهمن اول پسر اسفندیار اعلی‌جد سلسله سلاطین اورامان.

اشکالی که ذیل حروف مذکور (ماسی سوراتی) نوشته شده معلوم نیست چه حروفی هستند ظاهراً باید حروف ذیل باشند:

(پ، چ، گ، ژ، و، ل، ت، د، ر)

لام بزرگ، تای سبک، دال سبک، رای بزرگ

پس از غلبه و توسعه اسلام، حروف کردی، میخی، آرامی و یونانی به کلی متروک و به جای آنها حروف «کوفی» معمول شد قرآنی که اکنون در قریه «نگل» از محال «کلاترزان» سنه دژ، موجود است، و تاریخ آن قرن دوم هجری است، به خط کوفی نوشته شده است و پس از رواج خط نستعلیق کرد و پارس هر دو تحریرات خود را با همین خط نوشته‌اند. بنابراین کرد و پارس در خط هم، دوش به دوش همدیگر رفته‌اند.

۱ - تاریخ نایه توللا شیخ محمه د مهر دؤخ به رگی یه که م.

طبق تحقیقات دکتر «سپایزار» طوایف اربعه منظومه زاگروس یعنی اکراد قسمت آراارات که عبارت از اکراد لولو و گوتی و کاسو و شوبارو هستند هر یک دارای یک زبان ویژه ولی به همدیگر نزدیک بوده‌اند مانند طوایف اکراد امروزی که هر چند شاخ و برگ کلمات زبان آنها متفاوتند ولی اصول کلمات در زبان همه یکی و نزدیک به هم است. بعضی از مستشرقین می‌گویند که زبان طوایف اربعه زاگروس «آری» بوده است ولی زبان آری هم تاکنون معلوم نشده که چه قسم بوده است زیرا هنوز مدرکی به زبان آری به دست نیامده است. بنابراین ما اکنون باید از زبان اکراد قسمت آراارات صرف‌نظر کنیم و در اطراف زبان طبقه دوم کرد یعنی اکراد خاور زمین (مادها) صحبت کنیم. «ادارمیس لثر» مؤلف کتاب «تبلیغات ایران» می‌گوید: که زبان مادها همان زبان اوستا (آویستا) بوده ولی تاکنون مدرکی به زبان مادی به دست نیامده تا با اوستا تطبیق شود.

«استرابون» جغرافیدان یونانی (در اوایل قرن اول میلادی وفات یافت) در «ایران قدیم» می‌گوید که پارس و ماد زبان همدیگر را به خوبی می‌دانستند پس معلوم می‌شود که زبان پارس و ماد خیلی نزدیک به هم بود. مانند زبان پارسی و کردی که امروزه (اتنوگرافی = ethnography) علم قوم‌شناسی بر آن تأکید می‌کند (جدول زبان چهارگانه که بعد ذکر می‌شود) و اکثر تواریخ هم تصریح کرده‌اند به اینکه زبان مادها همین زبان کردی مکرری بوده است. چنان که زند و اوستا که به زبان مادی نوشته شده خیلی نزدیک به لهجه مکرری است و یا همان زبان مکرری است.

این نظریه از اطراف هوارت و در مستتر و بعضی دیگر از متخصصان تأیید شده است و نتیجه این است که زبان اوستای زردشت زبان کردی مادی است. زبان پارسی هم در آن دوره همان زبانی بوده که در آثار پرس پلیس (= استخر پارسی) نوشته شده است تفاوتی که در اکتشافات اخیر حاصل شده همین است که کردها کلمات زیادی از عربی داخل زبان خود نکرده‌اند و به عکس زبان فارسی قدیم شکل افعال خود را تا حد امکان حفظ کرده‌اند. چنانچه نوشتن نامه به زبان کردی ساده خیلی آسان است اما به زبان فارسی

ساده دشوار است.^۱

به هر حال کردهای امروز از حیث زبان چهار شعبه‌اند: ۱- کرمانج ۲- گوران ۳- لر ۴- کلهر. هر یک از این چهار شعبه نیز به چندین شعبه دیگر منشعب شده‌اند و تغییر زبان داده‌اند.

از منابع دجله و فرات تا خلیج فارس قلمرو زبان کردی بوده است و پایتخت این زبان اول آرارات بعد از آن زاگروس بعد از آن اسپاهان، سپس نهاوند بعد هنگمدان = همدان کنونی. یک وقتی هم تیسفون: مداین بوده است بنابراین ما می‌توانیم بگوئیم که لغت و زبان کردی در تمام ولایات ایران قدیم که اسکندر مقدونی بر آن حکمروایی کرده عمومیت داشته است.

در هر حال اصل زبان کردی خاورستان به طور تحقیق همان زبان مادی اوستائی است که اصل و ریشه آن همان زبان آریان قدیم است که آن را زبان (انزانی) گفته‌اند.^۲ که پدر تمام زبان‌های مادی و هندی و پارسی و عیلامی است و تقریباً سه هزار سال پیش از میلاد آریایی‌ها با آن مکالمه می‌کردند و بعدها منشعب و مختلف شده و تغییرات کلی پیدا کرده است. ثم مه قاله به قه‌له می (شه پُل) له روزنامه‌ی که یهانی هه‌وایی لاپه‌ره‌ی ۷ ویژه‌ی هونه روئه ده‌ب روژی چوار شه‌مه ۲۸ ئیسفهند (پولان) ی ۱۳۷۰ی هه تاوی و ۱۸ مارس سال ۱۹۹۲ی زاینی و ریکه‌وتی ۲۸ ره‌شه مه‌ی ۲۶۰۴ ک ژماره‌ی ۹۷۴ بلاوکراوه‌ته‌وه. (۳۰۰۰ پیش از میلاد مسیح) ریشه زبان پارسی، کردی و هندی. شه پُل *

۱- حتی در کردی اورامی که در کوهستان واقع‌اند و بهتر توانسته‌اند رابطه خود را با اصل زبان کردی حفظ کنند برای زن و مرد افعال متفاوت است می‌گویند فرهاد آما، شیرین آمایی؛ یعنی آمده فرهاد لو شیرین لوایی یعنی رفت و بر این قیاس کلیه افعال مانند عربی اما زبان فارسی فاقد این امتیاز است.

۲- انسان معرب (انزان) است که عرب (ز) را مبدل به (س) و فتحه همزه را مبدل به کسره کرده است حالا هم در منطقه اورامان به جای انسان انزان می‌گویند مانند: ازدواسد. که تحت همین تبدیل واقع شده است رجوع باین خلکان ترجمه ملهب بنی ابی صفره.

ئه حمه د: مه و لانا ئه حمه د فايز: ١٢٥٨

ئه حمه د فايز كورئ سه يد مه حمود كورئ حاجي سه يد ئه حمه د كورئ
(عبدالصمد فضل الدين) كورئ سه يد حه سن گوله زه ردئ، له سولاله ي سه يد
حه سن گوله زه ردئ به داكي حه كيم ئه حمه د فايز خوشكي كاك ئه حمه د شيخ -
ه. عه للامه ئه حمه د فايز له ١٢٥٨ كوچي مانگي له گوندي گوله زه ردئ سليماني
له دايك بوه و لاي باوكي خوئ و لاي خالي و لاي زاناياني كورده واري
خويندويه تي و فيري زانست و مه عاريفي ئيسلامي بوه وله ١٢٧٧ ده سي كردوه
به دهرس و ته وه به فقه قئ يان و له دوايي دابو ته قازي ميرگه و كوئ سنجاق
وقه ره داخ و عيماره و منته فك و كه ره لاو ده رسيم و ئورفه *
ئه م زانا خواپيداوه له سالي ١٣٠٨ چو ته ئاستانه و ساليك ماوه ته وه و
له پاشان هه لئير دراوه بو قازي (قسطموني) وله سالي ١٣١٣ دا بو ته قازي موسل
و دواي چهن سال گه راوه ته وه، بو ئاستا نه و بو ته ئه ندامي مه جليسي مه عاريفي
گشتي له ئاستانه و له سالي ١٣٣٦ كوچي و ريكه وتي ١٩١٨ زايئي له ئاستانه
بارگه ي به ره و لاي خواتي كناوه.

حه كيم ئه حمه د فايز شاره زوري زماني كوردي، فارسي، توركي، روسي،
عه ره بي و، فه رانسه وي زانيوه و توانيو يه تي له نوسراوه كاني خويدا له ههر

شەش زمان کەلک وەر بگری و چەندین کتیبی بە زمانی کوردی و عەرەبی و فارسی
نوسیوە.

۱- سیحری حەلال بە عەرەبی لە ناساندن و تەعریفاتی زانست دایە و بە
دوانزە شیوە و باردا ئە خویندریتە وە.

۲- کنزاللسن المکنوز بە شەش زمانە و دوانزە فەن و زانستە و تاریخی
نوسی بە پێ: (غرائبی) سالی ۱۳۰۴ کوچی مانگی یە کە بە دوانزە جەدو و لە
بە کوردی، عەرەبی، فارسی، تورکی، روسی، و فەرانسەوی ئە خویندرینە وە و یانزە
مە بە ستە.

ئە گەر ئوفوقی وە کو کتیبی تر بخویندەریتە وە لە بابەت (فیقه و وجوبی
ئیتاعە تە لە سولتان). ئە گەر جەدو و لە کەش بە عەمود: ستونی بخویننە وە لە هەر
جەدو و لیک لە هەشت جەدو و لی زانست لە دوانزە زانستە، بە نیو بردنی چلوونی و
چلون کەلک وەر گرتن لە وانه قسە کراوە و نوسراوە.

لە جەدو و لی نو هەم دا قە سیدە یە کی تورکی و لە هی دە هەم دا چە کامە یە کی
فارسی لە پەسنی سولتان ئە و ل حەمید و لە یانزە دا سی شیعەر بە زمانی
فەرانسەوی، روسی و کوردی بەم تەرتیبە دانراوە، ئەم کارە لە ئەفسانە ئە چی.^۱
۳- کور تە ئە قیدە لە شەرحی دورە ی فەریدە دا لە ئە قیدە دایە و بە زمانی

عەرەبی یە.

۴- تُحْفَةُ الْأَخْوَانِ لَه شەرحی فەتح الرّحمن لە زانستی بە یان و بە دیع دا.

۵- أَنْفُسُ الْفَوَائِدِ لَه شەرحی فەرائید لە زانستی کە لام دا.

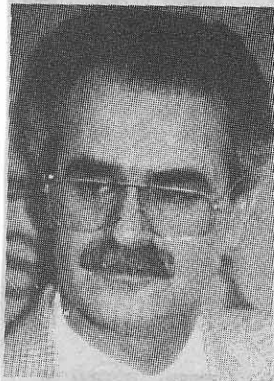
۱ - ئەم کتیبە جەنابی شیخ پەرویز نەووەی حەزەرەتی سەید تاهای دوهم (قدس سره) کە هاتبووە ئیران =
تاران بە دیاری بویی هینام و زورم کەلک لی وەر گرت، ئەم کتیبە لە لایەن شیخ محەمەدی خال لە عێراق
لە چاپ دراوە و خوش کراوە (شەپول) ۲/ ۱۱/ ۱۳۷۱ هە تاوی.

- ۶- سَيِّفِ مهسلول في القطع بنجاة اصول الرسول.
- ۷- خير الاثر له نصوص وارده له مه دح سه يدي به شهردا.
- ۸- نه ص قورثان له وجوبى ئيستاعه ي سولتاندا.
- ۹- دوره پي مه نظوم له رون كردنه وه ي حهوت زانستدا.
- ۱۰- به هجة البنيان، كوبه ي تحفة الاخوان.
- ۱۱- ابهى القلائد في تلخيص انفس الفوائد.
- ۱۲- ارشاد العباد بو صه حيحي ئيعتقاد له ئه قيدهدا.
- ۱۳- ته سهيلاتى به رزنجى له عه واميلى جه دوه لى له زانستى نه حودا به توركى.
- ۱۴- به درى كامل له ئيختيسارى، ته صريف و عهوامل له زانستى صهرفدا به عه ربه ي.
- ۱۵- جه لاي طهرف له ئيختيسارى صهرف له زانستى صهرفدا به توركى.
- ۱۶- حه ميديه له ئيختيسارى صهرف و نه حودا به توركى.
- ۱۷- زوبده ي ئامال له ته رجه مه ي نصول المالدا به توركى.
- ۱۸- روضة الازهار له شه رحي دورپه ي فهريده له ئه قيده به زمانى فارسى له ۱۲۷۷ كوچى مانگى دانياوه.

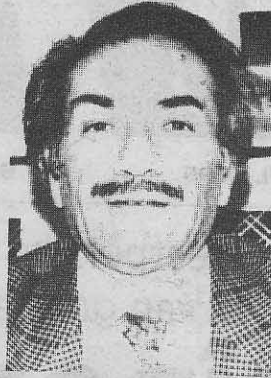
سه رچاوه:

تاريخى سليمانى و ده ورو بهرى به عه ربه ي به كوبه ي مه لاجه ميل روژبه يانى په ربه ي ۲۳۶-۲۳۹ هديه العارفين ۱: ۱۹۳، البغدادى، ايضاح المكنون ۱: ۱۳۵، ۱۳۵، خ فهرس الموء الفين بالظاهرية. معجم الموء الفين عمر رضا كحاله ج ۲ لاپه ربه ي ۴۳ چاپى بيروت و ابن خلكان ۱: ۳۵ و الانبارى ۳۹۲ واليتمة ۳: ۲۱۴ و آداب اللغة ۲: ۳۰۹ و مجله المجمع العلمى ۲۲: ۵۰۱ و محمد بن شنب فى دائرة

المعارف الاسلامية ١:٢٤٧ و له كتيبخانهى دانشگاهى تاران ، جهلدى دوهم ٤٤٨ وصف الخطوطه من مجمل اللغة كتبت سنة ٤٧٩ و هى مماهدى الى مكتبة جامعة تاران (طهران). وئهلامى خيره دين زهره كللى چاپى شه شه م به رگى ١ په رهى ١٩٣. وروژنامهى كوردى ١٩٨٦ زاینى و ٢٥/٤/١٣٦٥ هه تاوى و ٢٥ ى پوشپه رى ٢٥٩٨ كوردى سالى ٤ ژوماره ى ١٣٠ به قه له مى شه پوول و تاريخ مه شاهيرى كورد نوسراوى ئوستاد بابامه ردوخ چاپى سروش ١٣٦٦ لاپه رهى ١٤٠. شه پوول .

Remzi Kartal

Yaşar Kaya

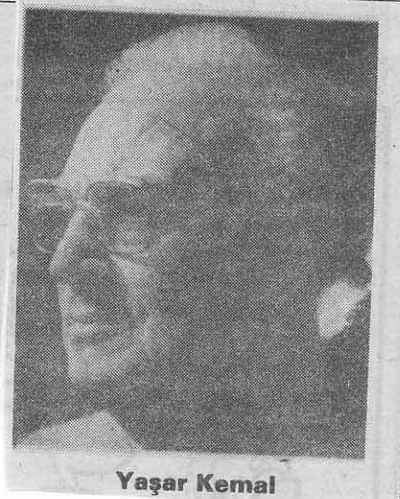
İ. Şerif Wanlı

Abdurrahman Durre

Zubeyir Aydar

Yaşar Kemal

شیخ نه بو طاهر نه حمه د-ی کورد

هه ندی کهس له عاریفان و خواناسانی که و ره باوه ریان وایه که شیخ تاهیری کورد له گهل حه زره تی خدری زینده قسه ی کردوه و خودانی که شف و که رامات بوه. شیخ الاسلام نه حمه د جام مریدو پهیره وی رچه و ته ریکه تی شیخ نه بو تاهیری کورد بوه.

نه گیر نه وه که نه حمه د جام فه رمویه تی: روژیک نه فسم ئاره زوی قه یسی^۱ کرد ویستم بیده می، به لام پیم وت: سالیک به روژ و به تا قه یسیت بده می نه ویش روژوی گرت، دوا ی ساله که، وتی: به قسه م کردی، ئیستاتویش له سه رته به لینی خوت به یته سه ر منیش چومه باخی، که به میرات له با و کمه وه پیم گه ییو، دیم که متیار قه یسیه که ی خوار دبوو ده نکی له بن داری که وتبو، هه لم گرت وه تا بیده می، نه فسم هاواری کرد نه حمه د چده که ی نه وه له دهس که متیار ده رچوه، پیم وت جا چبو به دهس پاکم کردوته وه، نه مه وی بیده م به تو تا وه فام به به لینه که م کردبی، نه فسم وتی: ئیتر به لین بی له مه ولا هیچم له تو نه وی و هیچ ئاره زوی وانه که م، منیش وتم زور باشه و خیرا راپه ریم و هه ندی قه یسی باشم له داره کان

کرده و ه و چهن دهنکم خواردو هه نديکيشم برد بو چه زره تي شيخ: نه بو تاهيري
کوردی پیری ده ستگیرم شيخ بو ماوه يه ک روانی يه نه و قه یسی يانه وله پاشان روی
کرده من و فهرموی نه حمه د!

قه یسی (وه قفت) بو هیناوم بیخوم. منیش عه رزم کرد قوربان وه قف نییه
له داری مولکی خوم به ده سی خوم چنیومه. فهرموی: ئافه رین قه یسی وه قفت بو
هیناوم و به هی خوت نه ته وی پیم بده ی بیخوم و به کویر ونه زانم نه زانی، منیش زور
به نه ده به وه به بیده نگي رهق راوه ستام و له دله وه له به رخوا (سبحانه و تعالی)
پارامه وه که نه مه چیه و رازم بولای پیرم ده ربخه، شيخ دوایی ماوه يه ک کوری
خوی بانگ کردو پیی فهرمو: برو په زیك له ناو رانه که بهینه وه وسه ری بره و بلی:
تاشور باویکمان بوساز بکن چونکا نه حمه د برسی يه تی، نازانی چ ده کاوچ
ده لی، منیش بیده نگ بوم و له دله وه هه ر خه ریکی پارانه وه له به ر خوا بوم، کاتی نان
هات وه ک نه مه ئیلهامم بو هات له و شورباوه نه خوم، حه رامه، خه ریکی خواردنی
نانه ویشکه که بوم، شيخ فهرموی نه حمه د بوچ ناخوی؟ وتم: نه م نانه بی خه وش
تره، فهرموی بوچ، ناچار درکاندم شيخ له شته که، کولییه وه وله کوره که ی پرسى،
کوره ش، له وه لا ما وتی، رانه که دورودیر وه ختیش بو، بو کاتی خوی نان ساز
نه ده بو، ناچار له و گوشت فروشه گوشتم کرپی و نه م ته عامه مان ساز کرد، شيخ
ناردی گوشت فروشیان هینا، گوشت فروش وتی: نه مه هی مه ری بو، که پیاوی
حوکومه ت به زور له خه لکی ساند بوو هینا یه لای من و سه رم بری نیوه ی نه و بردی و
نیوه که ی تریشی لای من ما، بو فروش شيخ زاده هات و نرخه که ی داو بردی، شيخ
نه بو تاهیری کوردکاتی نه مه ی بیست سه ری داخست و چوه بیره وه و منیش
هه ستام و چومه ده ری و روم کرده نویژگه يه ک که له ونیزیکانه بوو چومه ژوری و
ده سم کرد به گریان و پارانه وه له خوا و عه رزم کرد ته نیا پیریکی ده سگیرم هه بو، خوم

پیوه گرتبو، ئیستاوام به سهر هاتوه، روم نییه ئیتر بچمه خزمه تیان، ئه ونه ی پی نه چو ته شریفی په یابو، هاته لام فهرموی: ههروها له گوشت گه ییوی له قه ییش ئه گه ی، منیش ههروا له بهر خوا ئه پارامه وه و ئه لالامه وه، تاخوا بوم که شف بکا. ئه م قسانه له نه فه حاتول ئونسی جامیدایه.

ئهلین: شیخ ئه بو تاهیری کورد ئه مه ویردی زمانی بو: ته مه نم به تاخر گه یی چم کرد؟ چون بوم، چبکه م له کاتی مه وعیزه و په ند دادانیشا به خه لکی ئه فه رمو: چده که ن له و روژه دا به ده سی خالیه وه، چده بی نامه ی کرده وه تان پر و چاک و خاوین بی مروف ئه بی مروف بی و خوی له نامر و ثایه تی لادا و خوی ناشیا و له خوف ری بدا. و اچاکه هه رچاکه بکا و چاک بی و خوله خوی ناچاک بیاریزی و خو پاریزی و پارسابی، تاله و دنیا لیوی نه دامه ت به دیانی په شیمانی نه گه زی.

چونکا گه زتنی وای چه شتنه و گه زه ی بی مه زه یه. ئه وه کاری هه له یه، پیاو ئه وه یه بهر له هه له به هه له نه رواریگای راستی خوا له خو بزر نه کا، تاله نا کا و سه ره نگه ری نه دا و به ده مه وه تخیل نه بی، خو ئه و خیل نه بو، باخیل نه روانی و خو نه دورینی، به فیرو به دوی هه وای نه وس و شه ی تانا نه روا. به خته وه ری خوی ره چاو بکا، چاو بکاته وه تا چاک ببینی و چاکی وه بهر بی.

ئهلین: یه کی له ری ره وانی خواناسان له شیخ ئه بو تاهیری ویست په ندیکی بدا، ئه ویش له وه لاما پیی فه رمو: هه رگیز به لین مه شکینه به تایبه ت ئه و به لینه ی به دوستان به لیت داوه.

رازی ئه م و ئه و ده رمه خه و هه روا به هه و او هه وس ستایشی خه لک مه که و له روی غه ره زه وه به دوی عه بیی مه ردوما مه رو، کاتی هه نگاوت به سودی که سی هه لگرت، مینه تی له سهر دامه نی، کاتی چاکه و پیاوه تیت له یه کی که وه دی بهر منه تی به و مافی له دهس مه ده تاروژ بو روژ به ره و به رزی سه رکه وی.

سالی له دایک بون و وه فاتی ئەم خواناسه گه و ره دیار نییه، ئەو نه هه یه چه ن
سال بهر له وه فاتی شیخ الاسلام ئەحمده د جام بارگه ی به ره و لای خواتیکناوه و له
مانکی ۵ یامانگی شه شه می سال وه فاتی کردوه ئەبی بزاین ئەو قسه و باسانه
ریوایه تی پیاو چاکانه ده رحه ق یه کترده ی بائیمه ش چاک بین تاچاکامان بیژن.
شیخ ئەبو تاهیری کورد له ماوه ی سه ته ی پینجه م تاسه ره تای سه ته ی شه شه م دا
ژیاوه و هاو روژگاری شیخ الاسلام ئەحمده د جامی (نامقی ۴۴۱-۵۳۶) بوه و
له سه ره تای سه ته ی شه شه م دا وه فاتی کردوه و به خاجه ئەبو تاهیریش ناو براوه.
سه رچاوه: بروانه نامه ی دانشوهران ناصری چاپی دوهم جوزئی ۵ چاپی
موئه سه سه ی مه تبوعاتی دارولفیکر، په ره ی ۳۶۱ تا ۱.۲۶۳
و نه فه حات په ره ی ۳۶۶ و لوغه تنامه ی دیه خودا په ره ی ۵۶۲ چاپی ۱۳۲۵
هه تاوی.

په ند:

کرکروکه:

ئه لین: کرکروکه مه نجه لی میرانه که له ویدا ئەبی قسه بکولینی و دای بیژی و
بی چیژی جا ئەو سا بی هاویژی. جاگه ر قسه که ش بو و تن شیا و نه بو قوتی بداته وه.

۱ - شیخ الاسلام ئەحمده دجامی یه کیک له عاریفان و زانایانی ناوداره که له سالی ۵۳۶ کوچی مانگی
دا وه فاتی کردوه.

ئه م دوشیعه شیخ الاسلام ئەحمده دجامی فه رمویه تی:

شیعر

چوتیشه مباح و جمله بر خود متراش

چون رنده ز کار خویش بی بهره مباح

تعلیم ز اره گیر در امر معاش

چیزی سوی خود میکش و چیزی میباش

شهره فهدین (ئه حمه د) کوری عه للامه که ماله دین
(موسی)

۵۷۵-۶۲۲ مانگی

ئه م شهره فهدینه کوری که ماله دین ۱ موسی ئه بول فته تح کوری ئه بول
(فهضل) یونس، کوری محمه د کوری مه نعه کوری مالک کوری محمه د کوری
سه عد کوری (عاصم) کوری عابد کوری که عب کوری قه یس کوری ئیبراهیمه و
برازای عیماده دینه.

شهره فهدین (ئه حمه د) کوری که ماله دین له زانستی ئه قلی و نه قلی ها و لفی
باوکی بوه و له خووناکارچاکی و دل و دهرون پاکی و چاکی له باپیره ی چوه و
له فیرگه ی مه لیک موزه فهدینه دین کوری زهینه دین خاوه نی هه و لیر، ده زریژ و
ماموستا و موده ریس بوه و له زانستی فیه دا په راوه ی (ته نیه ی) نویسه و
کتیبه ی (ئیحیاء اول عولومی) دوجار کورت کرد و ته وه به ناوی (مختصر کبیر) و
(مختصر صغیر). ئه م زانا کورده هه ر به ئه ندازه ی قنیات کردن که لکی له مال

۱- له لاپه ره ی ئه م راوه باسی کراوه
- له لاپه ره ی ئه م په راوه باسی کراوه

وسامانی دیناوه رگرتوه و دارایی نازوخه نه کردوه، هه مو پول و دراوی خوی و مال و سامانی خوی بهه ژاران داوه و به سه رکه ساساندا دال به خشی کردوه. له قسه به نرخه کانی ئەم زانایه به فرمویه تی: (که سیک که له زانست و هونه ر بی بهش و دارای گهنج و دراوی دنیا بیت، وه کو گوید ریژیک وایه، که کورتان و که ژوی زه ربافتی پیوه بی.)

شه ره فه دین (ئه حمه د) له سالی (۵۷۵) ی مانگی له دایک بوه و له سالی (۶۲۲) ی مانگیشدا بارگه ی به ره ولای خوا تیکناوه.

فه یله سوفی میژو کوری خه له کان هه ولیری ا نوسیویه تی: ئەم شه ره فه دینه دوا ی ئەوه که ماله دینی باوکی له شه وی دوشه مه ۲۲ ی شه عبانی ۶۱۰ ی مانگی بارگه ی به ره ولای خوا تیکناوه، هاتوته هه ولیرو هه رله و میژوه دا له جیگای باوکی دانیشتوه و بوته دهرس بیژومنیش چوکه له بوم ولای ئەو ئەم خویند، نه م بیستوه که سه له و باشته دهرسی دابیته وه.

دوا ی حج کردن له سالی ۶۲۷ ی مانگیدا چوته موسل سه رفیرگه ی (قاهیریه) و خه ریکی فیر کردن و بارهینانی فهقی وزانایان بوه. تا مردوه. ۲

هه ر کاتی ده چمه په ر لانه خه فه تمه؛ که ته مه نمان چهن کورته؛ بوکه لک و هه رگرتن له و سفره ره نگینه (شه پول).

۱ - کبوری خه له کان له ۶۰۸ ی مانگی له دایک بوه و له سالی ۶۹۱ ی مانگیدا بارگه ی به ره ولای خوا تیکناوه.

۲ - بروانه (علماء و نای ماموستا مه لاکه ریم موده ریس.

ته‌دیب
۱۲۹۱-۱۳۵۱ مانگی

ته‌دیب، هونەر و خودان هونەر و زاناوله خوا ترس و روخوش، زمان شیرین و نهرم و سه‌نگین و دل‌ئاواو به‌روحم و دل‌لاوین و میوان گروفه‌ره‌نگ په‌روه‌ر بووه، زانستی پزیشکی به‌پی‌باوی ناو‌کورده‌واری (طبی سنتی) دارتاشی، ئاش و ه‌ستایی، جوان و خوشنویسی ته‌زانی و سه‌ری‌له و جوړه هونەرانه ده‌رئه‌چو ته‌دیب له‌نوسینی و یژامه: (بلاووک) داده‌سی بالایی هه‌بووه، له‌دانانی شیعر و هه‌ لبه‌ستیشدا خودان وزه و به‌هیزوباهو بووه، زور‌هیژا یانه - و ورد ته‌سپی ته‌بعی لینگ داوه.

زور به‌سه‌ر شیعر و هونینه‌وه دا سواربووه هه‌ر کاویک بیو یستبا - بی‌خو شلوی کردن، هه‌ر بی‌خو ره‌تاندن و خو‌ماندو کردن هه‌ر مه‌به‌ستیک که‌ده‌سی بدایه‌تی زور‌ئاسان ته‌ی توانی بی‌دامان و بی‌زور بیر لیک‌کردنه‌وه به‌شیعر دای ته‌ناو ته‌ی هونیه‌وه.

زانای خوداناس و فه‌ره‌نگ په‌روه‌ری مه‌زن ماموستاخو‌لیخوشبو (گیوی موکریانی) له‌به‌ر کولی دیوانی ته‌دیب‌دا که هه‌ر بو‌خویشی شیعره‌کانی ته‌دیوی کو

کردوه ته وه و له سهر ئه ركي خويشي له چاپخانه ي كوردستان له شاري هه ولير له ژير زنجيره ي ۴۵ دا له سالي ۲۵۷۳ كوردی له چاپي داوه، نوسيوه تي:

نيوي خوي (مه لاره سول) و نازناوي (ئه ديب) ه كوري مه لاسادق، كوري خه ليفه ئه وره حماني زهندي يه، كه له بنه چه كدا ئه چيته وه سه ربنه ماله ي (لوتفعه ليخان) و (كه ريم خان) ي زهند.

ئه ديب له (۱۲۹۱) ي مانگي له گوندي «شاوه لي» له دايك بووه (شاوه لي: cavale) ديبه كه، له ديبه كاني (لاجاني) به شي حه ومه ي شاري (مه باد) ۱

ئه ديب خويندن و نوسيني باوي كاوي خوي له زواني عه ربه ي و كوردی و پارسيدا، و هه روه هاله مه عاريفي ئيسلامه تي خولي خوي، له فيرگه و ناو مزگه وته كاني ناو كورده واري خويندوه.

ئه ديب لاي ماموستا (عبدالرحيم) ي وه فايي مه باد ي خويندويه تي.

ئه ديب باش مه لا و موده ريس بووه و له هر گونديك بوبي به به راتي موده ريسي ژياوه، زياتر به كوره ئاغوا تي دهرس داوه و موچه و براتي ليوه رگرتون ياله ريگاي پزيشكي و دارتاشي و ئاش وه ستايي يه وه پي بژيو ي خوي داين كردوه.

۱ - گوندي شاوه لي: ۳۴ كيلو ميترى خورئاواي شاري مه باددايه و ۱۹ كيلو ميترى خورائهواي جاده ي پيرانشار به نه غه ده.

گوندي شاوه لي كوستانه. به لام زوريش ساردينيه (ميشي مالاريا: كه وته يي هه بوه) حه شمه تي ۲۷۹۵ كه سه وه مو كوردن و شافيعي مه زه بن. خه لكی ئه گونده، له تاوي چومي نه غه ده ئه خونه وه به ره مي ئه و گونده دانه ويله، توتن، گهنم و جو يه.

خه لك له و گونده دا خه ريكي چوت و گاومه رومات دارين، كارده ستي ئه و ديبه بريه تي يه: له جاجم، ده سكيش و پوزه وان و به رمال و كورپسن و ره شكه ي كا كيشان چنين و ريگا بو ئه و ديبه، كويره ريگايه و هيمن ريگاي خوشكراو ئيسفالته و كاره باولوله كيشي ئاوي نييه. به لام مه لاي موده ريس و فيرگه و مزگه وتي جومعه و جهماعه تي هه يه.

ئهم به شه م له په راوه ي فهره نك و جوغرافياي ئيران به رگي چاره م وه رگرتووه (شه پول)

ماموستا ته ديب له ژينا توشي چه رمه سه ري و کوچه له کوچ و دهر دو مه ينه ت بووه، هه ميشه به قه رزاري ونه داري و دهس كورتي ژياوه.

له دوا ژيانيدا روي كرو و ته گوندي (سه رگيز) و بووه ته ماموستاي كوره كاني ته و ره حمان ئاغاي ته وي، به لام مه لا شيخ مه حموديكي ليوه له گه ل ته ديدانه سازاوه و توشي گيره و كيشه دي و ئاغادي ته كا به گژ ته ديب دا، جاهه ر له بهر ته مه ته ديب ته داته باريكي و بنيسي و له (۱۲) ي جومادي يه كه م له سالي (۱۳۵۱) ي مانگيدا بارگه ي به ره و لاي خوا تيكناووه و له سه ر وه سيبه تي خوي له وي ناي نيژن و ته رمه كه ي ته به نه وه بوگورستاني (ده ربه ند).

ده ربه ند ناوه بو ته م گوندا نه:

۱- ده ربه ند، له ديبه كاني به شي سندوسه وله ۱۳ كيلوميتري باكوري خورئاواي نه غه ده دايه و له ۴/۵ كيلوميتري باشور كاجاده ي (شنو) بونه غه ده يه له داوينه دايه، هه وا كه ي سارد و سالمه ۱۰۷۸۹ كهس هه شيمه تي هه يه و كوردو شافيعين له ئاوي گاده رئاو ته خونه وه و كاري خه لك جوت و گاو دانه وي له و گه نم و جو و توتن و ريگاي ته و گونده كویره ريگايه و كاره باولوله كيشي ئاوي نيبه.

۳- ده ربه ند له ديبه كاني ده شتي (سيلواناي) لاي (ورمي) يه وله ۱۰/۵ ك باكوري خورئاوايي سيلوانا دايه و كه و توت ته - ۶ كيلوميتري باكوري ريگاي ته رابه ره وي (چومي به دكار) بو (ورمي) له دولايي دايه و سارد و سالمه و ۱۹۹۰ كهس هه شيمه تي هه يه و كوردو شافيعين. له كاني ئاو ته خونه وه و كاري خه لك جوت و گاو مه رو مال اتداري و دانه وي له چاندين و توتن كردنه و كاري ژنانيش مال داري و مه ر دوشين و رزق به ره هم هين و جاجم و گوره وي وره شكه و بهر مال كردن، پاسگاي ژاندرمري ليبه و ريگاي خاكي بو ته چي.

۴- دهر به‌ند گوندیکه له ديهستاني گهورک به‌شی حه‌ومه‌ی شاری مه‌باد کویستانه‌وله ۵۰ کیلومتری باشوری مه‌باد و چار کیلومتری باشوری خوره‌ه‌لانی جاده‌ی (مه‌باد) بو (سه‌رده‌شت) ه ساردی سالمه و ۴۹۷۶ که‌س حه‌شیمه‌تی هه‌یه و کورد و شافیعی مه‌زه‌بن. له‌ئاوی چه‌می (جه‌مالدی) نه‌خونه وه و خه لکیش خه‌ریکی کشت و کال و مه‌ر و مالآت داری و تو چاندن و تو بن و دانه‌ویله‌کردن و شتیوا نه‌که‌ن ژنانیش جاجم به‌رمال و کاری مالنی ده‌که‌ن کویره ریگانه‌چی بو نه‌ودیه.

۵- دهر به‌ند له ديه‌کانی دولی به‌شی شاری (ورمی) یه‌وله ۵۰ کیلومتری باشوری (ورمی) دایه و که‌و توته ۶ کیلومتری جاده‌ی (ورمی) بو مه‌باد له دولایی دایه، ساردیکی سالمه ۶۷۹ که‌س حه‌شیمه‌تی هه‌یه و کورد و شافیعی، له‌ئاوی کانی نه‌خونه‌وه‌کاری خه‌لک جوت و گاومه‌رو مالآت داری و گه‌نم و جو و توتن کیلانه، و ژنانیش کاری مال و به‌رمال و جاجم کردن و په‌شکه و گوریس چینه، ریگای گوند کویره ریگایه.

ئه‌دیب له‌ده‌ره‌ندی دولی نیژراوه. ماموستا گیوی موکریانی نویسیه‌تی: ئه‌دیب به‌زوانی کوردی و پارسی و عه‌ره‌بی و روسی شیعی زوره ماموستا گیوی موکریانی نویسیه‌تی: به‌سه‌ره‌ات و هه‌ندی له‌شیعه‌ کوردی یه‌کانی ئه‌دیب له (مه‌لاقاسم زه‌ندی برازای مه‌لاره‌سولی ئه‌دیب و هه‌ندیکی دیکه‌یشم له‌فه‌قی (سمایل، سه‌رما بردو) ده‌سکه و تون، ئه‌م (فه‌قی سمايله) زورده‌نگ خوش بووه‌وزیاتر له ۵۰ سال چریکه‌وئاوازی کوردی به‌ده‌ف و ده‌نگی خوشی خوی بو خه‌لک دوپا ته‌کرده‌ته‌وه‌و له‌م ریگایه‌وه‌ زوانی کوردی فیری خه‌لک کرده.

ئەمەش چەن شیعرو ھەلبەست لە ئەدیب:

عەجەب ماوم کە پەسوی بوته تاران بوونی خاکی
ئەبی بمری لە دەردی بی وەلامی عاریز و شاکی
ھەتا ویستا لە بو بیچارە، جیی لوتف و عەدالەت بویی
لەبەر بەد بەختی خۆمە دادخوازی، بوته، بیباکی
دەسووم داسی ئومیدم، بو دەرونی مەزرەعی لوتفت
پەرەیی خوشەیی رجا و ئارەزوم، ماخاروخاشاکی
وہبگرە چو لە کیک بم من موتیعی ئەمری ئیسلامم
لە ئیجرائی حەق تەسائیح حەقە بو ئەمری زاکی
لە (لاجان) و (شنو) مەلجە نەماوە مولتە جی بم پی
کە ئاغاش لیم نە پرسی دابنیشم بە غەمناکی
ئەگەر مەیلت نەبایە زیر خریدی کەس نەبو (لاجان)
ھەمیشە چاوەریی لوتفی چاوی غەمناکی
(ئەدیب) یش، ھەم بە روژی خوی بە کاری گیان نیساری دیت
دریخی لیمە فەرمو بیخە تا، روی رەحمەتی چاکی
لە من وابو کە بیچاران لە سایەت بیخەم و دەردن
کە (لاجان) بیته (تەوریز) خۆم فیدا کە مبابە چالاکی
ئەمەش چەند شیعری تر کە لە گەل دەرویشیکدا دەمەقالە ی بوو:
(لن ترانی) وتی: پیم ئەم (لن) ەنەفی ئەبەدە
من گوتم جاھیلی تو دەم وەرە لەم جیگە مەدە

چومه پیش نهختی به عونوانی نه سیحه تکاری
گوتم: ئەی مەردی حیسابی ئەتەوی دینداری
رەسمی دەرویشی که خاموشی یه دل هوشیار
چت له ئایات و موعەمما و مەسەلە ی عەبیاری
حەللی ئەم مەسئەلە هەلاجی نیه تیری ئیزای
موتەغەبیر بولەسەر ئەم قسە دەرویشی حەزین
نەدە گونجا لە هەراسانی لەسەر روپی زەمین
بەنەسیب ئەم کەسە بی یە کسەرە خاریج بو لە دین
سەگ پاشی نەدەژی ساتی لە بەرشیدەتی قین
هەر وه کو کاکە رەزا فەرمویە لیم بووه سەگی هار
کوتی موسام و لە ئەم عەسرە وه مەئوری خودا
زاهیری تەن بەشەر و باتنی لەم خەلقە جودا
ساحیبی موعجیزە و قودرەت و حالات و عەسا
یەدی بیزا و وحوزور و قەدەم و توری نیدا
تو که فیر عەونی ئەبی حوکمە بخنکیی لە بیجار
بەلی مەعلوم بو تەبیعی لە شەرعیەت بەدەرە
بە تەبیعی چ بلیم (ئایەتی حەق بی سەمەر)
مەعنی قەولی خودا قیسمەتی ئەهلی بەسەرە
هەر لەبو ئەهلی سەفا بەندە ئەدیب خاکی دەر
چم لە موسایە، کەسەر زاری دەرویش...
ئەمش پینجینه یە ک لەسەر شیعری تاهیر بەگ که مەبەستیکی عەشقی خودابی دەگە
بینی

کی دیتویه واحوسن وله تافهت له به شهردا
چاوت که هه مو غارهت و قه تلی له نه زهردا
قه تلی منی مه زلومی به یه ک غه مزه خه بهردا
قوربانی روخت بم که شکستی به قه مهردا
حه یرانی له بت بم که ره واجی به شه کهردا
ئه مرو که له بهر خالی تو موسته غنی له میشکم
بو شاهیدی دهردی دلی شهیدا له بی وشکم
چون هیندوه دهرون پر خه م و خویناوی سرشکم
خاکی نییه بیکه م به هه وهس گاهی به سهردا
تابو به له دی خال و خهتت بیمه موتالات
سه یری قه مهرو له علی له بت کهم قه دوبالات
دل رو یوه قوربان له وجودم به خه یالات
دائیم له سه فهدایه ئه گهرچی له حه زردا
تاوه سلی له ئاوینه دی به ته فه ئول
په روانه به روی شه معی نه ما تابی ته ئه مول
له وسه یلی غه مت نابی ئه مانم به ته خه یول
ناحه قی نییه گهر نه وهسی، پردی ته حه مول
سیروانی سرشکم که ده کا هاژه له سهردا
له و روژه وه روی کرده، چرای به زمی حه ریفان
واچاره یی من بو وه ره قی زهردی خه ریفان
گهر نه یو له بهر مه ستیه پهروای ئه سیفان

ئه ديب ئه مه يش (موسه مه تي) كوردى له شيعره كانى ئه ديب
روت شه مسى ته موزه هه مو پرتابش و تاوه
ئه گريجه يى چين چينه له روت په خش و به لاوه
حه يرانى ده مت بم به مه ثل شوشه گولاوه
قوربانى دوزولفت كه ده لى سونبولى خاوه
مه يلت ئه وه چه ن روژه له سهر وعده نه ماوه
روژى نيه مه ستانه كه عه هدى نه شكيني
وهك كا هروبا ئه و دلى مسكين نه رفيني
وهك قه وس و قه زه ح ساتى به رنگى ئه نويني
بى گيان، به دنى خه سته جه گه را بوچى ده مينى
وهك شوشه ي ناسك دلى بيچاره شكاهه
پيم فه رمو گونا هم چيه ئه ي سه روى دلارام
چيدى مه كه دلره نجه ئه سيري منى ناكام
كوا طاقتى ئه وه جه و ره هه مو تاب و توانام
ئه بروى كه چت حالى ده مى مه رگى نيشان دام
ته هديدى سه رى تيرى مژانت به علاوه
ئاواره به دبخت مه گه ر وامقى عه ذرام
له ومه م چده كه ن كو شته و سه ر گه شته يى له يلام
غه رقى غه م و سه ودا سه رو ئاشوفته و شه يدام
بودانه يى خالت به فريب چوم دلى كيشام

سه‌رتاسه‌ری ده‌وری قه‌مه‌رت دانه‌و داوه

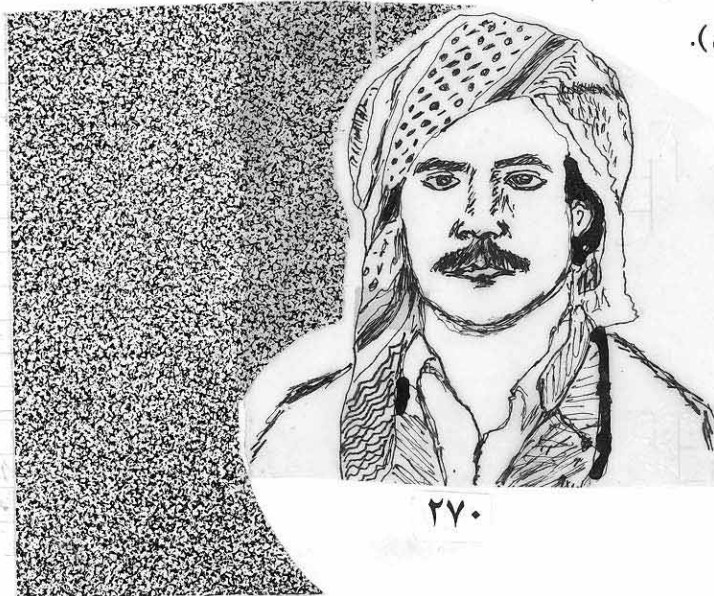
سیوی چنه‌ک‌ت ئاوی حه‌یات و چه‌هی زه‌مزهم
ئه‌ی گیانی عه‌زیزم به‌ فدای ئه‌وسه‌رو په‌رچه‌م
ئه‌ورو، که‌ده‌لیم خاکی هه‌مو ده‌ر وه‌سه‌رم که‌م
پرسیم: چیه؟ ده‌رمانی برینی دل‌ی پرخه‌م
فه‌رموی: که‌ده‌وای سه‌خته «ئه‌دیب» کاری ته‌واوه

غزل:

چاوه‌ک‌ت مه‌سته به‌ناخه‌ق فیری مه‌یخانه‌ی مه‌که
لی‌گه‌ری مه‌خموری به‌زمی دوردی په‌یمانه‌ی مه‌که
زولفی سازاوت ده‌سا ته‌رتیب وچینی تیک‌مه‌ده
حه‌یفه‌ توشی جه‌وری ریشو‌کیشی له‌رزانه‌ی مه‌که
په‌رچه‌مت جی‌ ئاشیانه‌ی بولبولی‌ طه‌بعی منه
چونکه‌ کیشکچی شه‌وه، تو‌مه‌نعی هیلانه‌ی مه‌که
گه‌رده‌نم پی‌خوشه‌ هه‌لقه‌ی تای طه‌نافی زولفه‌ک‌ت
چاوه‌که‌م ئیتر هه‌واله‌ی طه‌وق و زولانه‌ی مه‌که
دل‌ به‌مه‌یلی خوی ده‌میکه‌ عاشقی بالاکه‌ته
تو‌خودا مایل به‌غه‌یری خو‌ت و بیگانه‌ی مه‌که
هه‌رله‌ئه‌وه‌ل تو‌لدلت بردوم به‌نازی چاوه‌ک‌ت
تازه‌ فی‌ری راه‌وره‌سمی طه‌بعی په‌روانه‌ی مه‌که
عاشقی خونچه‌ی ده‌مت تاکه‌ی ده‌بی‌ ئاواره‌بی
مه‌حره‌می رازه‌ حه‌واله‌ی چول‌ و وه‌یرانه‌ی مه‌که

وابه رسوایی له‌ناو ئه‌م خه‌لقه ئه‌فسانه‌ی مه‌که

مه‌حفوز له‌به‌ر کوششی عوششاقی خه‌فیفان
وه‌ختی که‌ده‌کا خه‌نجه‌ری تیژی به‌که‌مه‌ردا
ناپرسی له‌به‌ر ه‌شمه‌ت و ئیقبال و جه‌لالت
له‌و (کیوکه‌نی) کوشته به‌ئومیدی و یسالت
شیرینه به‌شیدا ئه‌لم و ژه‌هری وه‌بالت
ئه‌ستیره هه‌مو مه‌حوه له‌نیو نوری جه‌مالت
چون شه‌مسی روخی تو‌شه‌وی گیراوه به‌فهردا
ئه‌ی بو‌ئه‌له‌می من که‌ تو‌لوقمانی ئه‌مینی
شیرین ده‌هه‌ن و شوهره‌ی ئافاقی، زه‌مینی
جاری بلی بیچاره «ئه‌دیب» بوچی هه‌زینی
مه‌یلی هه‌یه تا‌هیر که‌پرسی له‌برینی
له‌و دل‌به‌ره پرسن که‌چ تیری له‌جیگه‌ردا
سه‌رچاوه: دیوانی ته‌دیب چاپی هه‌ولیر چاپی ۲۵۷۳ کوردی چاپخانه‌ی
کوردستان چاپی یه‌که‌م گردو کوکه‌ره‌وه‌ی: گیوی موکریانی که‌له‌ ۳۹ لاپه‌ره‌دا چاپکر
اوه (شه‌پۆل).

ئهلماس خان

ئهلماس خان (نهك خان ئهلماسي لورستاني)

ئهلماس خان - ه پله و پايه ي سهرهنگي بووه و به سهرهنگ ئهلماس خان ياميرزا ئهلماس خاني كه ندوله يائهلماس خاني كوردستاني ناوداره و مهنزومه يه كي له بابته جهنگه كاني (نادر شاي هه وشار) داناوه و به شيعر هونيويه ته وه سهرهنگ ئهلماس خان يه كيكه له شاعيراني پايه بهرزوته رزي رپوژگاري نادر كه رزم و به زمي ليك داوه و له سوينگه ي تهبعي ره وان و به هيزي خوي (نادر نامه و توپال^۱) ي به شيعر و توه.^۲

ههروهها (ههفت له شكر، شيرين و فههادو خورشيد و خه رمان) ي داناوه. ئه م شاعيره ناوداره كه به ئهلماس خاني كوردستانيش ناوداره، فه رمانده ي تيب ي سنه بوه له كاتي نادردا. له جه نكيك دا كه له مانگي سه فه ري ۱۱۴۶ ي كوچي مانگي له نيوان نادر و سپاي توركي وه سمان ي به فه رمانده يي (توپال وه سمان

۱- توپال فه رمانده ي سپاي عوسماني بووه له ۵ ژي صه فه وي سالي ۱۱۴۶ ي مانگي له گه ل نادر شاي هه وشار - حديقه ي سلطاني نوسراوي كاك محمد علي سلطاني ج ا- په ره ي ۱۰۰ چاپي ۱۳۶۴ ي هه تاوي.

۲- مه نظومه يه كه له شه رح ي جهنگ كاني نادر شادا (لا په ره ي ۱۵۵ گو لژاري ئه ده بي لورستان نوسراوي كاك ئه سفه نديار غه زه نفه ري ئومرائي چاپي ۱۳۶۴ ي هه تاوي.

پاشا) روی داوه، جاله سوینگه‌ی شهرنه کردنی سهره‌نگ ئه‌لماس خان به‌دژی
عوسمانی و مل‌بادان له‌فه و مانی نادرشا تیبی سنه مه‌جبور به‌کشانه وه‌ئه‌بی.
(سرجان مالکم) نویسیویه‌تی: ئه‌مه بوه‌هوی تیشکانی نادر. میرزا
مه‌هدیخان له‌کتیبی جیهانگوشای نادریدا نویسیویه‌تی: دوا‌ی ئه‌وه‌ئیترا نادر نه‌ی
توانی نه‌زم له‌نا و سپای خویدا دامه‌زرینیه‌وه. جاهه‌ر له‌به‌رئه‌مه سهره‌نگ
ئه‌لماس خان که‌وته به‌رغه‌زه‌بی نادر و ته‌نانه‌ت ئه‌لین: سیره‌تیشی برپوه.
میرزا شه‌فیع خه‌لکی بیلوار (رزله‌یا مامیزک) که‌له ده‌زگای خوسره‌و
خانی یه‌که‌می میرمیرانی کوردستان له‌ساله‌کانی ۱۳۰۶-۱۱۶۸ حیساب‌داری:
(موسته‌وفی) دارایی ولات بوه‌وله‌بره شیعریکدا ئیشاره‌ی بو‌ئه‌وه کرده‌، ئه‌م
روداوه دل ته‌زینه نامروفانی یه‌بوته‌هوی ئه‌وه‌ی که سهره‌نگ به‌وه‌جاخ کویری
بمیری چونکا گه‌نج بوه که‌ئه‌وبه‌لایه‌ی به‌سهره‌هاتوه.

ئه‌لین میرزا شه‌فیع ئه‌یه‌وی بچیتته‌دیداری سهره‌نگ ئه‌لماس خان
که‌زوریان یه‌کترین خوش‌ویستوه، به‌لام له‌ریگا ئه‌ببسی که‌سهره‌نگ ئه‌لماس
خان ئه‌وشاعیره به‌ناو بانگه‌ناسک خه‌یاله بارگه‌ی به‌ره‌ولای خواتیکناوه ئه‌روا
له‌جیگای ناشتنی ئه‌پرسی و ئه‌چیتته‌سهرمه‌زاری و په‌ژاره یه‌کی زور روی تی
ئه‌کاوئه‌م شین نامه‌ی به‌ناوی (سه‌رای خاموشی) دائه‌نی و به‌کولی گریان له‌سهر
گلکوکه‌ی ئه‌ی خوینیه‌وه وه‌وش که‌خان ئه‌لماس خان منالیکه‌ی نه‌بوه که‌جیگای
باوکی بگریته‌وه زورخه‌فه‌ت ئه‌خواوئه‌م شین نامه‌ی بودائه‌نی:

سه‌رای خاموشی:

میرزام خاموشان - میرزام خاموشان.

موباره‌کت بو سه‌رای خاموشان.

نوشت بوبادهی بیهوشی نوشان.
نزیکی یاران گل کهنه ن پوشان.
ثومید وه ئیعجاز دوعای خاسان بو.
سزای گور ئه فشار وه لیت ئاسان بو.
دومای ئه لماس خان، خان لال شیوه.
کره ی ته مویره کس نیووه پیوه.
واتا: دوا ی ئه لماس خان له عل پوش کس نه غمه ی ته موریه نه بیستوه.
میرزام ئی دهرده، وه من بی کاری
تویله دهس نیشان ژه ویت نه داری
سه روه رم ئه م دهرده له من کاری کرد - منالیکیشته له پاش جینه ماوه که وه جاخت
رون بکاته وه وده س په روه رده ی توبی له ناو دوستانا.
فه رزه ن هه رخاسه میوه ی باغت بو
هه م شادی هه م زه وق هه م چراغت بو
هه روه قت بمرین جانشینته
کوری ا دوشمنان دنیا و دینته
وه ته فریح مه کی سه یر باغانت
وه ناز مه گیلو، وه دیوانخانت
له وه خت پیری بگیرو دست
هه م وه دلسوزی بکهری قسه ت
ئه گهر ژه ته لی گولی کهنده بو
روحه م شه رمه نده ی خودا و بهنده بو

ئه گهر له تهنه ی دار شاخه یه ک بکه نری گیانم لای خواو بهنده کانی شهرمه ساره،
ئیستان شهرمه سارم که بوچ دوا ی تو ئه لماسخان زیندوماوم و مهرگت ئه بینم.

عه زیزم میرزام هاو سه رای گل

قهلبم پر باره - بیرازم ژگل

هه ی ها وار ژ دهس چه رخ نافه رجام

باساکیم به ربی ژه دهس چی میرزام

ئه ی هاوار له دهس ئه م چه رخه بی فه رجامه دودمانم

تیاچوه، چونکا باشتترین یا رویاوه رم له دهس چوه

بار تا بیوشم بهرگی ژه پلاس

خوین گری شه فیح به عده زخان ئه لماس. ۱

خان ئه لماس لورستانی کوری محهمه د به گ لورستانی یه وله وه ئه چی له

سالی ۱۰۷۲ کوچی له لورستانا له دایک بوبی و لای باوکی دهرسی خویندوه و

خه رقه ی ئیرشادیشی هه رله باوکی وه رگرتوه و به گه نجی خه ریکی خویندنه وه ی

دیوانی شیعر ی شاعیرانی کوردو یارسان بوه و زه وقی شیعر و تنی گولی کردوه و

شیعری زوریشی به زمانی زگماکی و دایکی دانا وه و که و توت به ردل و سه رنجی

زانایان و هونه ر دوستان.

خان ئه لماس لورستانی که خوی له پیاوه ناودار و مه زنه کانی یارسان

دیته ژمار، له سالی ۱۱۳۴ کوچی مانگی کتیبیکی به ناوی (که لامی خان ئه

لماس) که پیشگویشه به نه زم دای ناوه پیشگویه کانی وه کوهی ته یمور بانیارانی

۱- کاک محهمه دهلی سولتانی نوسیویه تی: شاعیر ته موری چاک لیداوه و خان ئه لماس خان له
ساله کانی ۱۱۸۰ ی مانگی له ژیاندا بووه و له نیوان ساله کانی ۱۱۹۰ تا ۱۲۰۰ ی مانگی وه فاتی
کردوه.

وئیل به گی یه، که که وتوته بهر سهرنجی نه هلی حهق.
خان ئەلماس لورستانی له سالی ۱۱۳۸ کوچی بارگهی بهره ولای خوا
تیکناوه وله لورستان نیژراوه و ۶۶ سال ژیاوه - ئەمهش نمونه ی پیشگویه کانی:

یاوه ران ئاشو

یاوه ران ئاشو، یاوه ران ئاشو
نوتق ئەزه له وهر خیزو ئاشو
یاوه ران به ئیوه خه بهر ئەدهم ئاژاوه ئه بی قسه ی پیشینه که ئاژاوه ئه بی.
یانه ئەخیاران کو به ستهن کوکو
هه ی داد ئه و روژه گو و مه گو بو
حوکم شاهان تورک ته تهرمه یو
یهوم یهوم زیای جه و به تهرمه یو
دهس داران بی دهس بیده سان نو بو
بیلال جار مه دی واحیدان رو بو
نهمیهر نه محبهت دل بی زهوق مه یو
خوشی زه مانه گشتی چی تهوق مه یو
ئەلماس خان (نهک خان ئەلماسی) لورستانی یه کییک له شاعیره هه ره
گه و ره کانی کورده که به زاراوه ی هه ورامی کون شیعر و چامه ی داناوه و
شوینه وازه کانی وهک نادر نامه و شانامه ی کوردی، له گه و ره ترین گه نجینه ی
ئەده بی گورانی کورد له قه له م ده درین.

۱- بۆزانی نی ئەم مه به ستانه پروانه گولزاری ئەده بی لورستان نوسراوی ئەسفه ندیار غه زه نفه ری
ئومهراتی چاپی هاوینی سالی ۱۳۶۴ کوچی هه تاوی. وهه روا پروانه حه دیتقه ی سولتانی چاپی
سالی ۱۳۶۴ کوچی هه تاوی.

ئهلماس خان له نیوهی دوهه می سهدی دوازده هه می مانگی دا، له ده ورو بهری سالی (۱۱۸۰) دا ژیاوه و رهنکه له ناخرو ئوخری هه ر ئه و سه ده یدا، له بهینی ساله کانی (۱۲۰۰-۱۱۹۰) دا کوچی دوایی کردبی.

به ریز محمد علی سولتانی قه له م جوان له پیره پیاوانی ناوچه ی که نو له و گاوه رو ی ژنه فتووه، که ئه م شه ره، له نیوان نادر و هیندووه کان دا بووه. به هو ی ئه م پاشه کشی یه وه نادر شاه، ئه لماس خان زور سهخت ته مبی ده کا.

ئهلماس خان ناخرین ساله کانی ژیانی له ئاوی که نو له راده بویری و له ی دا خه ریکی باغه وانی و ته نبوره ژه نی و دانانی کتیی شانه می کوردی و نادرنامه ده بی، وه ک ده لین جگه له و دو کتیه چه ند شوینه واری تریشی هه یه. به لام شاکاری ئه لماس خان، هه ر شانه می کوردی یه.

یه کیک له به شه هه ره جوانه کانی شانه می کوردی، داستان و حه ماسه ی روسته م و زورابه. به پیی شانه می کوردی، سوهرابی کوری روسته م کوریکی ده بی به ناوی برزو، دایکی برزو ناوی (شه هر ناشوب) ه و کچی قلیچ خانی هه و شاری یه.

کاتی زوراب (سوهراب) به ده سته می باوکی ده کوژری و برزو، گه وره ده بی، شه ریک له نیوان سپای ئیران و توران، له ده ورو بهری کرماشان دا روده دا. له و شه ره دا، برزو، به گورزی گران، شانی روسته می باپیری ده شکینی و له پاشان برزو، به ده سته فه لامه رز (فه رامه رز) سه رداری سپای ئیران دیل ده کری.

کاتی شه هر ناشوب، ئه م خه به ره ی پیده گا و ده زانی، که برزوی کوری دیلی سپای ئیرانه، له وه ده ترسی، وه ک سوهرابی باوکی بکوژری، بریار ده دا شه و بچیتته لای روسته م و رازی برزوی بو بدرکینی.

شه هر ناشوب، ئه و شه وه خه و له چاوی ناکه وی و برزوی کوری ده لاوینیتته وه.

ئەم لاواندەنەو، یە، کە لە زاراوەی ناوچەیی کرماشاندا پێی دەلین (وای
گیران) جوانترین بەشی شانامەیی کوردی یە.
شەهراشوب بەم جوۆرە کۆری گەنجی دەلاوینتەو، روۆ روۆ لە شناسنامەیی
کوردی دا:

موات ئەی روۆلەیی نەونەهالم روۆ
فرزەندی سوهراب، نەسل زالم روۆ
ئەو شیر جەنگی نەونەمام روۆ
سالاری سەرھەنگ نەسل سامم روۆ
شیر شیر شکەن، شیر ئەنگیزم روۆ
دلیر دادەیی کینە خیزەم روۆ
بەور شیر شکەن، روی مەیدانم روۆ
دلیر دادخواز سەر حەدانم روۆ
شەیدای شوری بی ئامانم روۆ
وینەیی سام سوار قەھرەمانم روۆ
شەیدای میرشکار، کوۆی (ئەمرۆلە) م روۆ
تا وە قیامەت روۆلە، روۆلەم روۆ
ئەو ساحەب گورز و تیغ بە خشم روۆ
نەوشیروان هەببەت، حاتم بەخشم روۆ
بەرزوی شیر ئەژدەر میر شکارم روۆ
قەتیران باز، وەقین و قارم روۆ

۱ - واتاو مانای واژەکان: ئەمرۆلە (هەمرۆلە): ناوچەییە کە لە بەینی سنەو دیواندەرە و دی گولان.

دلیر سه فدر^۱ روی مهیدانم رو
باش بالا^۲ وهنده که یانم رو
فلهک داد ژ دهست زایه لهی بی شه و
پهی جهانجووم داد، پهی سوهرابم رو
پهی برزوی شیر جو، شهر نهنگیزم رو
پهی سوهراب یه ل، رهستا خیزم رو
پهی رولهی دلیر، ساحب گورزم رو
نهریمان قامت، چون نهلبورزم رو
روله چیش^۳ که روم^۴، چهنی بیده نگیت
چیش که روم چهنی قه لان^۵ جه نگیت
چیش که روم چهنی ره خش سه رمه ست
کی گيرو^۶ به دست نه ژدهای دهستت
روله چیش که روم، وهی چهرخ گه ردون
وهی پر جه زینهار، بی شهرت، بی شون
فلهک نه به ختم چهرخهش چه مهران^۷
هر ساتی رهنگی، سه وداش نه سه رهن^۸

۱ - سه فدر: سه فدر - سه ف شکیں.

۲ - باش بالا و هند: سه روکی خیلی بالا و هند - سه رخیل بالا و هند.

۳ - چیش: چ، چیه، چ ده بو.

۴ - که روم: کردبام - بکه م

۵ - قه لان: کوئی قه لایه - قه لاکان.

۶ - گيرو: بگری

۷ - چه مهران: خولان - چه مهرانی ناههنگی تاییه تی مردو ناژن که به ده هول و زورنای ده ژه ندیری، کوته ل گیران.

۸ - نه سه رهن: هه تا سه ر نییه.

روّله‌ی سه‌همناک، نه‌وجه‌وانم روّ
نه‌و ره‌سته‌ی نه‌و‌حال، گورز وه‌شانم روّ
روّله‌ی سه‌همناک جه‌مین پاکم روّ
به‌بر سام سه‌وله‌ت، سینه‌چاکم روّ
فرزهنده، به‌سه‌رگه‌رد^۱ تیغ و گورزت بام
وه‌نه‌زر^۲ بالای چون نه‌لبورزت بام
وه‌نه‌زر بالای نه‌ونه‌مامیت بام
وه‌نه‌زر باهو^۳ی قه‌هره‌مانیت بام
وه‌نه‌زر دیده‌ی شه‌و بی^۴ خاویت بام
وه‌نه‌زر شیوه‌ی چون سوهرابیت بام
فرزهنده، وه‌سه‌رگه‌رد، دیده‌ی مه‌ستت بام
په‌ی ده‌رساخ‌ی، دیل خاس که‌سه‌ت بام^۵
په‌سه‌ندی (شه‌پول) به‌شعری کاک محمه‌د ره‌ثوفی ته‌وه‌کولی:
شه‌پول دلسوزه‌که‌ی کورد و ولاته
له‌سه‌رکوردان بکوژی پیی^۶ خه‌لاته
مه‌رگ لای وی وه‌کو ئاوی حه‌یاته
له‌کاریدا ده‌قیقه‌وه‌ک سه‌عاته

۱- به‌سه‌رگه‌ردی: قوربان - فیدا - ده‌سهرت گه‌ریم.

۲- نه‌زر: قوریانی

۳- باهو: هه‌یکه‌ل - شان و باهو

۴- خاو: خه‌و

۵- نه‌قل له‌نوسراوه‌ی کاک نه‌حمه‌د شریفی به‌ریز که‌له‌کوواری سروه‌ی ژوماره ۹۸-۹۷ په‌ره‌ی ۳۰ و

۴۰ له‌چاپدراوه (شه‌پول).

گهلی عاشق به تاعات و سه لاته
قسه ی خوشه ده لیلی نوقل و نه باته
به ئومیدی خودا ئه هلی نه جاته
هه میشه کار و پیشه ی هه ر خه باته
بوگه شه و نه شه ی فره نگ ولاته
ریگای وی هه ر خه باته بو نه جاته
بو کورد و بو کورده واری
بو بوژانه وه و ژیانی فره نگ
به ئیراده یه و لی نه وه
ئازایه، دل قایم و پته وه
ئه وه خاوه نی گر شه
نوسری میژووه، به ور شه
تومار ده کاناوی زانایان
بو کورده مایه، بو دانایان
بو راگرتنی ئاداب بو کوردی
دانه ری ته فسیره بو قورئان به کوردی.

□ کاک محمد رثوف توکلی که له بانه له ۱۳۰۹ی هه تاوی له دایک بووه و دارای لیسانسه و ده بییری بازنشته یه و تائیس تا ئهم په راوانه ی نوسیه: تاریخ تصوّف در کردستان و جغرافیا و تاریخ بانه چاپی ۱۳۵۴ و تاریخ تصوّف در کردستان چاپی اشراقی بدون تاریخ که در ۱۳۶۴ به بعد چاپ شده، چهار امام اهل سنت و ئهم کتیبانه به کوششی وی له چاپ دراون: حدیقه ی ناصری تالیف علی اکبر وقایع نگار، سیرالا کراد تالیف عبدالقادر فرزند رستم بابانی، بدایع اللغه فرهنگ کردی فارسی تالیف علی اکبر وقایع نگار. شه پۆل

ئه بول وه فا كانيمشكاني^۱

نيو: (تاها) ناودار به ئه بو وه فا موعته مه د كوري خوالي خوشبو حاجي شيخ محه مه د موعته مه دول ئيسلام كه به كيگ له گه و ره زاناياني په يره وي رچه ي ئيمام شافعي بو له كوردستانداو ساله هاي سال له كوردستاندا خه ريكي دهرس وتنه وه ي زانست و مه عاري في ئيسلامي و فتوادان بو وه به كيگه له مه شاخي كاني مشكاني هه ري مي كوردستان، ئه م بنه ماله به فه زل و ته قو ناوداره و ته كيه و خانه قاي ئه وان له م سه رده مه شدا له گوندي كاني مشكان له دو فرسه خي شاري سنه هه رماوه و خه لك هيمانيش هات و چوي ئه كه ن.
ره چه له كي ئه م بنه ماله به پي شه رجه ره يه ك كه واله ده سدايه ئه گاته وه (قوصه ي) با پيره ي چاره مي پيغه مبه ري مه زني ئيسلام.
جيگاي له دا يك بون و پيگه يشتن:
شاري سنه ناوه ندي ئوستاني كوردستاني سه ر به ئيران^۲ برواري له دا يك

۱ - ئه بولوه فا كوري محه مه د كوري عه بدول كه ريم كاني مشكاني ناودار به موعته مه دي كوردستاني كه به ده س خه تي خوي ئه م شه رجه حالي له سالي ۱۳۳۹ ي هه تاويدا بو كتيبخانه ي ئاستاني قودسي ره زه وي نوسيوه و ناردويه تي.

۲ - سنه له ۴۴/۳۸ پله ي دريژي خو ره لاتي (گرنويج) و ۳۶ پله عه رزي (پانايي) با كوري

بون: مانگی صهفهری ۱۳۰۵ ای مانگی وریکهوتی ۱۲۶۵ ای ههتاوی چاوی به جیهان هه لئاوه.

خویندن و کارو بار: زانستی قه دیمه، وه ک ویزاوه ری، پارسی و عه ره بی صهرف، نه حو، به یان، به لاغه، به دیع، مه نتیق، حکمهت، که لام، ته فسیر، هه دیس، فیهه، ئوصول و زانسته کانی تر.

له سالی ۱۲۹۴ ای ههتاوی دواي ته واکردنی خویندننی باوی سه رده می خوئی، بوته کار به ده سی حوکومهت و به پرسیار بونی کارو پله ی یانه کانی وه زارتهی دارایی بوه و سی سالی ره بق خزمهتی کردوه و ۵ سالی له کوردستاندا و ۳ سالی له خوراسان و باقییه که ی له تاراندا کاری کردوه. له سالی ۱۳۲۸ ای ههتاوی له گروهی ۹ داموته قاعید بوه و وازی له کاری حوکومهتی هیناوه. نه بووه فا له ماوهی ژیانیدا هه میسه خه ریکی خویندن و پیاچونه وه به کتیه ئیسلامی به کان بوه به تایبهت دواي نه وهی وازی له کاری حوکومهتی هیناوه، زیاتر سه رنجی داوه و نه م په راوانه ی نویوه:

۱- کتییی ئوصولی فیهی شافعی به پارسی که تائیستا دوجار له چاپ دراوه، جاری به که م له سالی ۱۳۳۲ هه له چاپخانه ی هه یدر و جاری دوه م له سالی ۱۳۶۴ هه تاویدا.

۲- کتییی (ارث) میراث له ئیسلام و موقه ره راتی قانونی مه دهنی له ئیراندا به پارسی چاپی سالی ۱۳۳۴ هه تاوی .

۳- ریساله یه ک له باسی نه به سرانی بابی (ئیجهاد) له رچه ی ته سه نوندا، به زوانی عه ره بی چاپکراوه.

۴- شهرحیک به پارسی له سه رکیبی (الشبهات فی المواعظ
والآداب) نوسراوی ئیمام قوزاعی له فرموده ی پیغمبهری مهزنی ئیسلام
(چاپ نه کراوه).

۵- ریساله یهک له مه سه له ی خه لقی ئه عمال له زانستی که لام دا به پارسی
(چاپ نه کراوه).

ماموستا و مه شایخی خوالیخوشبو ئه بول وه فا:

خویندنی صهرف و نه حو لای خوالیخوشبو (شیخ لطف الله) ئیمام جه ماعهت
وده رس بیژی یه کیک له فییرگه کان که له کورانی ماموی باوکی ئه بو وه فابوه ده سی
کرده به خویندن و له دواییدا لای باوکی خوی و لای حاجی شیخ حمیدی
ماموی و لای خوالیخوشبو (مه لا عبدالله) دشوی موفتی کوردستان خویندویه تی
زانسته کانی باوی سه رده می خوی ته واو کرده.

حاجی شیخ محمه د موعته دول ئیسلام باوکی ئه بو وه فا لای عه لامه ی
ناودار حاجی سه ید حه سه نی موده رسی چوری و ئه ویش پشت به پشت له لای
زانایانی بنه ماله ی خویان خویندویه تی تاده گاته وه به خوالیخوشبو سه ید
ئه بوبه کری چوری ناودار به (موصه نیف)^۱

خوالیخوشبو حاجی شیخ عه بدول حه مید له زانا گه وره کانی ئه م سه ته ی
دوایه بو وه خاوه نی قه سیده ی غه رای (لامیه الکوردیه که فه قی عه لامه ی ناودار
محمه د موفتی زه هاوی) به غا بو ه.

۱ - عه لامه ی ناودار مه لا ئه بوبه کری موصه نیف له ۹۲۳ مانگی له دایک بو ه و له ۷۲ سالیدا له سالی
۱۰۱۴ ی مانگی له چوردا بارگه ی به ره و لای خوا تیکناوه و کتیبی زوری نویسه.
بو ناسینی مه لا ئه بوبه کر موصه نیف بروانه په راوی ژیناوه ری زانایانی کورد یا گه نجینه ی
فه ره ننگ و زانست چاپی سالی ۱۳۶۴ په ره ی ۷۵ تا ۸۴ چاپی تاران نوسراوی شه پول.

خوایخوشبو مه لا (عبداللہ) دشی موفتی گہ ورہی کوردستان کہ زور
ناودارہ. زنجیرہی ماموستاکانی بہم جورہیہ:

مه لا (عبداللہ دشی) لای عومہر ئه فہندی هہولیری و ئه میش لای عومہر
ئہ فہندی دہرس بیژی رہ واندوز ئه میش لای ئہ بو بہ کرئہ فہندی هہولیری و
ئہ میش لای زانای خواناسی گہ ورہ محمہد ئہ فہندی خہ تی: (خاتی) شیخی
سلیمانی، ئہم دوزانیہش لای مه لا (عبدالرحیم) ئہ فہندی زیاری و شیخ
مه لا عبدالرحمن روژبہ یانی خویندیانہ.^۱

ئہم دو زاناگہ ورہش لای (صبغۃ اللہ) ئہ فہندی زیاری و ئہ میش، لای
مه ولانا محمہد صالح ئہ فہندی حہیدہری و ئہ میش لای باوکی
خوی مه ولانا سمایل ی حہیدہری و ئہ میش لای مه ولانا ئیبراہیم مودہ ریس
و ئہ میش لای باوکی زانای خوی مه ولانا حہیدہر حہریری کوردی خاوەنی
نوسراوہی زوروزہ و ہندو ئہ میش لای باوکی خوی مه ولانا ئہ حمہد ئہ میش لای
باوکی خوی مه ولانا حہیدہری کوردی فہقی (شیخ الاسلام) مه ولانا زہینہ دین
کوردی بیلالی، فہقی خواجہ جہ مالہ دین مہ حمود شیرازی فہقی مه ولانا
محمہد کوری ئہ سعہد صدیقی دہوانی فہقی (محمی الدین) کہ شکہ ناری
فہقی عہ للامہ سہید شہریف جورجانی فہقی موبارہ ک شا فہقی مه ولانا
قوتبہ دین رازی فہقی عہ للامہ ی شیرازی فہقی خواجہ نہ صرہ دین توسی و
ہر وہا فہقی کاتبی قہزوینی فہقی ئیمام فہخرہ دین رازی فہقی
(حجۃ الاسلام ئیمام محمہد غہ زالی) فہقی (ئیمام الحرمین عبدالملک
یوسف جوہینی) فہقی شیخ ئہ بوتالب مہ کہیی خویندویہ تی، ئہ میش ئہ بو

۱ - بو ناسینی شیخ مه لا عہ بدورہ حمانی روژبہ یانی پروانہ پراوی ژینا و ہری کورد... پەرہی ۶۷۲
چاپی سالی ۶۴ تاران چاپی ئہ و ہل. (شہ پۆل).

وہسمانی مغربی خوش ویستوہ و مریدی بوہ و خہرقہشی لہدہس پوشیوہ و
ئہمیش مریدی قوتبی روژگار ئہبو عہمر زہجاج و ئہمیش مریدی جویئہیدی
بہغدادی بوہ (قدس سرہم العزیر) ئہمیش مریدی سرّی کوری موفلیسی
سہقہتی و ئہمیش مریدی شیخ مارفی کہرخی و ئہمیش مریدی ئہبوسہلیم تالی و
ئہمیش مریدی حہیبی عہجہمی و ئہمیش مریدی حہسہن بہسری و ئہمیش لہ
حہزرہتی ئہبوبہکری صدیق خہلیفہی یہکہم و لہ حہزرہتی علی کوری ئہبو
تالب خہلیفہی چارہم ئہمیش لہ حہزرہتی محہمد پیغہمبہری مہزنی ئیسلام و
خاوہنی قورٹان.

سہرچاوہ: پہراوہی (مؤلفین کتب چاپی فارسی و عہرہبی) بہرگی ۱
نوسراوی خانباامشار چاپی سالی ۱۳۴۰ھ تاوی پہرہی ۳۰۶ نوسراوہی:
(ئہبول و ہفاکوری محہمد) و روژنامہی شہادہی کوردی ژمارہی ۱۰۷ سالی ۳-
۱۳۶۴/۱/۱۸ ہتاوی و ۲۸ ژانویہی ۱۹۸۶ زاینی و ۱۸ خاکہلیوہی ۲۵ ۹۷
کوردی بہ قہلہمی (شہپول) بلاو کراوہتہوہ و دہست خہتی ئہبولوہفا خوی کہ
لہ سالی ۱۳۳۹ی ہتاویدا بوکتیخانہی ئاستانہی قودسی رہزہوی نویسوہ وینہی
نوسہر.

محهمه د نه بولو هفا تاجولعارفين

۱۶ رهجه بي ۴۱۷ - ۵۰۱ مانيگي

تارجلولعارفين زاتيكي گه وروه و خوا ناسي ته واو و له نه سلدا خه لكي
حه لوان (زه هاو) بووه و لاي زاناو خواناسي گه وره (شه نه كي) ده رسي خويندوه و
به كاكيس (كاكيش) ناو براوه، چونكا هوگري كاري كشت و كال بووه - له
(قلائد الجواهر) له شيخ عه زار نه قل كراوه كه تاجولعارفين (پيغه مبه ر) له خه ودا
نه بيني و پيي ده لي: (يا رسول الله له بابته نه بولو هفاوه چ ده فهرموي)
پيغه مبه ريش له وه لامدا فهرمويه تي: (بسم الله ... من به و ده نازم؟) و هه روا (شيخ
عبدالقادر) گه يلاني له بابته تاجولعارفينه وه ده لي (ليس علي باب الحق تعالى
كُردى مثل ابي الوفا) - له قسه كاني نه بولو هفاي كورده: (التسليم ارسال النفس في
ميادين الاحكام، و ترك الشفقة عليها من الطوارق) تاجولعارفين، فهرمويه تي:
نيواره كورد بوم و به ياني بومه عه رب، (قاضي القضاة) موجيره دين عه ليمي
(مقدسي حنبلي) له تاريخي (المعتبر في انباء من عبر) فهرمويه تي: (سه روه ري
ثيمه تاجولعارفين نه بولو هفا محهمه د بن محهمه د بن زه يد بن حه سه ن موره زاي
گه وره (عريض بن زيد بن زين العابدين علي بن حسين بن علي نه بي تاليب د - خ)
شه ريف حوسه يني فوساني (پوشيني) سه يدي گه وروه و قوتبي زه مان و عه للامه ي
ده و راني خو ي بو. به قسه ي پروا پيكر او ان تاجولعارفين له ۱۶ رهجه بي ۴۱۷ له
دايك بووه و له ۲۰ ي (ربيع الاول) سالي ۵۰۱ له (قه له مي نيا) شاريك له نيزيك
به غدا وه فاتي كرده و له سه ر ريبازي شافيعي بووه، به لام نه وه ي كه له راستي

۱ - په ري ۸۱ قلائد جه واهير.

۲ - علماءنا په ري ۴۵۷ و ۴۵۸ چاپي ۱۹۸۳ - ز - به عه ربه ي - هه روا قلائد جه واهير نوسراوي محهمه د بن
په حيا حه نه لي حه له بي په ري ۸۰ و ۸۱ و بهجة الاسرار شطنوفي به نه قل له بلاوكي نه نجومه ني ناساري نه ته وه بي
په ري ۵۰ و كو به ي شدالازار و طبقات الكبرى ج - ۱ - په ري ۱۳۴ و كتبي زريزه ي زرين په ري ۱۴۹ چاپي
۱۳۷۴ - تاران به قه له مي (شه پول)

نیژیکه، تاجولعارفین خه لکی گوندی پوشینه که سه ربه مه لبه نندی به رزنجهی لای شاری سوله یمانی به وله پوشین نیژراوه، واژه ی (قه له می نیا) یا گوردراوه ی واژه یه کی کوردی به یا له به راگوندیک به و ناوه هه بووه، به پیی شه جهره نامه یه ک که به سهد مه حمود موزه فهر برای ئیمام جه عفر سادق و کوری ئیمام باقرده گا - ۱ - بنه ماله ی زانایانی کاژاویان له نه سلی ئه و زاتهن. تاجولعارفین به کی له خواناسان و زانایانی گه وره ی ئیراق بووه و کوری زور له زانایان و خواناسان له فیگره ی ئه و پی گه بیون و ئیجازه یان وه رگرتووه، وه ک: شیخ عه لی هه یتنی ناودار، شیخ ئه حمده به قلی، شیخ به قابن به تو، شیخ ئه وره حمان ته فسونچی، شیخ مه ته ر بارزانی، جاگیرلو، شیخ ماجد کوردی که له سالی ۵۶۴ له ج - ۱ - وه فاتی کردوه و چه ندین زاناو داناو خواناسی دیکه ش.^۲

حه کیم سه نایی له په سه نندی تاجولعارفین دا فهرمویه تی:

قرنها باید که تا از پشت آدم نطفه ای بوالوفای گرد گردد یا شود و پس قرن^۲ ئوستاد بابا مه ردوخ روحنی (شیوا) نویسیه تی: که تاجولعارفین له خواناسانی سه ته ی شه شه می مانگیه و له سالی ۵۳۰ وه فاتی کردوه^۳ هه روا خواناسی گه وره: شه مسی مه غربیی هه م له سه ره تای دیوانه که یداو هه م له غه زه لی ۱۵۱^۴ له په سنی عارف و خواناسیکی کورد که همان ئه بولو ه فای کورد: تاجولعارفینه به شیعر فهرمویه تی:

۱ - علماءنا - یاکتیبی زانایانی کورد له خزمته عیلم و دیندا نوسراوی ئیمام شافعی زه مان: عه للامه مه لا عه بدولکه ریم موده ریس، ته رجه مه ی زانای ده س و قه لگم جوان ئه حمده حه واری نه سه ب چاپی بلاوکی ئیتیلعات سالی ۱۳۶۹ - تاران په ره ی ۳۳۷ (شه پوّل).

۲ - زانایانی کورد له خزمته عیلم و دیندا سه رچاوه ی به رو.

۳ - دیوانی سه نایی چاپی مه روی په ره ی ۴۸۶ - زیره ی زیرین نوسراوی (شه پوّل) په ره ی ۱۴۸ و ۱۵۸ و ۱۵۹ چاپی ۱۳۷۴ ی هه تاوی.

۴ - تاریخ مشاهیر کرد، عرفا، علماء، ادبا، شعرا، جلد - ۱ - تألیف بابا مردوخ روحنی شیوا چاپی سروش - تاران ۱۳۶۴ - په ره ی ۳۵ و ۳۶.

۵ - په ره ی ۳ و ۱۰۷ دیوانی شه مسی مه غربیی چاپی ۱۳۶۴ ی هه تاوی تاران.

این کرد پریچهره ندانم که چه کرده است
کز جمله خوبان جهان گوی ببرده است
موسی کلیم است که دارد ید بیضا
عیسی است کزو زنده شود هر که بمرد است .

جابان: جاوان

ثم (جاوان): کابان الکردی، گاوانه یه کیک له یاران و صه حابه گه وره و
زاناکانی سه رده می سه رده تای ئیسلام بوه جابان یا جاوان (گاوان) کورد بوه و
له وهش ئه چی جاف له جابان گیرایی به خه یال جاف موفره دی (جابان) ه - ثم
جابانه به پیی قسه و نوسراوهی (الاصابة فی تمییز الصحابة) دانوسیویه تی ثم
جاوانه یه کیک له یارانی حه زره تی ره سولی ئه کره م و له راوی یانی فه رموده ی
پیغه مبه ری مه زنی ئیسلامه .

عه للامه ی ناودار ئالوسی زاده به غدادیش ته فسیرنوسی ناو دار له ته فسیری
(روح المعانی) خویدا نیوی جابانی بردوه، ثم دوانه (حافیز کوری حه جهری
عه سقه لانی و ئالوسی زاده) نوسیویانه هندی له زانایانی کورد چاویان
به حه زره تی ره سولی ئه کره م که وتوه و قسه یان له گه ل پیغه مبه ر دا کردوه، یه ک
له وانه (جابان) باوکی (مه یمون) ناودار به (ئه بویه سیر) ی کورده . شه پۆل .
سه رچاوه: ئه مین زه کی پهره ی ۱۲۳. ته به رانی موسنه ده ی چکو له ی الاصابه
فی تمییز الصحابه، ته فسیری روح المعانی له واتای: ئایه تی ئه دای ماره یی به ژن.

چه له بی حیسامه دین چه سه ن

۹۵۴ - ۸۸۶

ټم زانا پایه به رزه ناوی چه سه ن ه و کورپی محمه د شای فه ناری کوردی
خه لکی ورمی و ه نه فی یه که له ۸۸۶ کوچی مانگی له دایک بوه و
له ۹۵۴ کوچی کوچ و کوچباری به ره ولای خواتیکناوه و له ټه سته مبول نیژراوه. ټم
زانایه له زانسته کانی و یژاوه ری و ټه ده بی و ته فسیر زورشاره زاو پسپوربوه و نازناوی
(مهی دین) ی پیدراوه، به (فه نار) ی زاده یش نیو براوه چونکا یه کییک
له باوه گه وره کانی فه نار (چرای ده ریایی) ی به دیاری بو پاتشای روم بردوه. شای
رومیش ټه وی به (مه رد) ی (فه نار) ی ناو بردوه.

چه له بی له روژگاری سولتان سلیمان خان قانونی له ټه سته مبول و (ادرنه) و
(ټه ناتولی) و (روم ټیلی) دا ساله های سال (قازی) بوه و خه ریکی قه زاوه ت
کردن بوه. چه له بی حیسامه دین چه سه ن کورد په راوه و کتیبی زوری نویسه، وه کو:
۱- کوبه له سه ر ته فسیری به یزاوی. ۲- کوبه له سه ر ته لویح ۳- کوبه له سه ر شه چه
مه واقیفی میرسه ید شه ریف جورجانی. ۴- کوبه له سه ر موخته سه ر ۵- کوبه

۱- له ۷۴۰ له گورگان له دایک بوه له ۸۱۶ کوچی مانگی له شیراز وه فاتی کردوه.

لهسهر موته وهل نوسراوی مهلا سهعد تهفتازانی.^۱

چهلهپی لهئاخری تهمهنیدا چوته زیاره تی: (حهره مهین) لهسهر واژه ی
(چهلهپی) به (پ) یابه (ب) بیرو پای جیا جیا هه یه که کوردی یه یاتورکی یا
پارسیه، خاوه نی (نهوار به هییه) واژه ی چهله بی به پارسی داناوه. به لام سه خاوی
ئه م (واژه ی به (روم) ی داناوه، ههروه کو پاشا بکه به واتای ئاغا و گوره یه. چهله بی
له ۶۲۲ ی مانگی له شاری ورمی له دایک بووه.^۲

مهولانا له پارانه وه و مونا جاتی کدا که به فارسی و تورکی فهرمویه تی:
ئه م واژه ی: (چهله پی) به خوا بانگ کردوه ههروه کو فهرمویه تی:
خبری دهید جان را که زدوست چیست فرمان
چه کنم چه چاره سازم چه دوا کنم چه درمان
چلبی، بیزه نظر قیل که حل اولسار از مشکل
چلبی، بیری اونوتما دل خسته را مرنجان
چو جمال خود نمودی دو جهان بهم برآمد
همه جا فغان و ناله همه جا خروش و افغان

دوباره

چلبی، تو شاه و میری چلبی تو دستگیری
چلبی، تو دلپذیری چلبی، بیزی اونوتما

۱ - کهله ۷۲۲ کوچی له گوندی تهفتازان - نسای خوراسان له دایک بوه وله ۹۷۳ کوچی وه فاتی کردوه وله سه ره خس نیژراوه.

۲ - کتیبی سوخن سه رایانی نازربایجانی خوراوی لاپه ره ی ۶۶ و ۶۷ چاپی بی تاریخ.

چلبی، شده جهان چلبی توجان جانی
چلبی، نه این نه آنی چلبی، بیزی اونوتما
مه ولانا چه له بی حیسامه دین زیائولحه ق حه سن و بیرو رای مه ولانا

جه لاله دین له بابته چه له بی یه وه

مه ولانا جه لاله دین محهمه د به لخی ناودار به مه وه وی که له گه وره شاعیرانی
سوفی مهنشی ئیرانه^۱ له بابته حیسامه دین چه له بی دا فهرمویه تی: حیسامه دین
چه له بی زه خیره و نازوخه ی ئه مرو و قیامه تمه، (قدوة العارفين) ه، (امام الهدی و
اليقين) ه، (مغيث الوری) یه، (امین القلوب والنهی) یه (ودیعة الله بین خلیفته) یه، (و
صفوته فی بریته) یه، (وصایاه لنبیه) یه، (وخبایاه عند صفیه) و کلیلی گه نجوه
عهرشی بالاوئه مینی گه نجوه ی زه وی و حیسامی حه ق و دینه).

له شهرحی که بیری ئه نقره وی بو مه سنه وی مه وه وی^۲ دوا ی ستایشیکی زور
و جوان له حه زه تی چه له بی نویویه تی:

حیسامه دین چه له بی و باوک و باپیره ی خه لکی شوینیکن که به (ورمی)
ناوبراوه و ئه سلیمان کورده.^۳

حیسامه دین، ناوی حه سن و کوری محهمه ده و له کوردانی (ورمی) ن.
ئهم زاته بایه زیدی کات و جوئه یدی روژگاری خو ی بوه. حیسامه دین چه له بی

۱ - مه ولانا جه لاله دین له ۶۰۴ ی کوچی مانگی له به لخ له دایک بوه و له ۶۷۳ ی مانگی وه فاتی
کردوه

۲ - پهره ی ۲۶ تا ۳۳ به ته رجه مه و کو به ی (دوکتور ئه کبه ر بیهروز) چاپی سالی ۱۳۴۸ ی کوچی
هه تاوی بهرگی یه که م چاپخانه ی خورشیدی ته وریز.

۳ - پهره ی ۳۲ سه رچاوه ی بهرو

صهديق كورى صهديق كورى صهديقه و نه چيته وه سهر نه بوبه كرى زينهارانى
حوسين بن عهلى بن يهزدانيار نه و عارفه خواناسه زانا و ناودارهى وافه رمويه تى:
(أَمْسِيْتُ كَرْدِيَا وَ أَصْبَحْتُ عَرَبِيَا). واتا: شه و كورد بوم كه نوستم له به ره به يانا كه
بيداره وه بوم ديتم عه ره بزوانم، واتا: عه ره بى و زمان و واتاى قورئانى له هه مو
زانايانى روژگارى خوى باشتر زانيوه كه به له دونى: (لدنى) نه و زانستهى له لايه ن
خوای به خشه رو دلاواو دل لاوينه وه، پى دراوه.

له سه ره تاي ده فته رى چاره مى (مه ثنه وى) جه لاله دين مه وله وى به و كورده
مه زنهى دا هه ل گوتوه:

□ نه بوكر زينهارانى: احوسين بن عهلى بن يهزدانيار كه له ۳۳۳ى مانگى
له ورمى وه فاتى كردوه و گوره پيروزه كهى له لاي فيرگهى نه ويد فه تحه كه باوه
گه و رهى (ضياء الحق حسام الدين) حه سه ن چه له بى به كه هه ندى لايان وايه مه سنه وى
نه م بو مه ولاناي رومي داناوه، مه ولانا جه لاله دين رومي له دياچهى ده فته رى
نه وه لى مه سنه ويدا، ده لى: ۲ (يقول العبد الضعيف... محمد بن محمد بن الحسين
البلخي اجتهدت في تطويل المنظوم المثنوي... لاستدعاء سيدي ابوالفضائل
حسام الحق والدين حسن بن محمد المعروف بابن اخي ترك ابو يه زيد الوقت و
جنيد الزمان... المنتسب الى الشيخ المكرم بماقال: (أَمْسِيْتُ كَرْدِيَا وَ أَصْبَحْتُ عَرَبِيَا)
فنعم الخلف و نعم السلف^۳ كه عه للامه قه زوينى به ناوى حوسين بن عهلى نه بوبه كر

۱ - بلاوهى نه نجومه نى ئاسارى نه ته وه بى لاپه ره كانى ۳۰ و ۳۱ و ۱۰۵ و ۱۷۶ - كه ده لى ن:
ده ستگردي چارينه كانى بابا تاهيرى گوريوه ته سهر زمانى فارسى
۲ - نفحات الانس چاپى كه لكه ته لاپه رهى ۳۶۲ بابوبى - مقدمهى شدالازار ص-ج - كو بهى عه للامه
قه زوينى به نه قل له بلاوهى نه نجومه نى ئاسارى نه ته وه بى لاپه رهى ۴۸.
۳ - شدالازار كو بهى ۵۱۲ تا ۵۱۴ به نه قل له بلاوهى نه نجومه نى ئاسارى نه ته وه بى لاپه رهى ۴۹
سهر چاوهى به رو.

زینهارانی، بن یه زدانیا ر ناوی بردوه، مه و له وی له بهر مه شهو ر بون به لازمی نه زانیوه
ناوی بیا. ۱

ئه مه ش هه ندی له و شیعرانه ی مه و له وی رومی

گزرز نام و حرف خواهی بگذری
پاک کن خود را ز خود هان یکسری
همچو آهن ز آهنی بی رنگ شو
وز ریاضت آینه بی رنگ شو
خویش را صافی کن از اوصاف خویش
تا ببینی ذات پاک صاف خویش
بینی اندر دل علوم انبیا
بی کتاب و بی معید و اوسا
بی صحیحین و احادیث رواة
بلکه اندر مشرب آب حیات
سِرِّ اَمْسِیْتُ لِكُرْدِیَا بَدَان
راز اَصْبَحْتُ عَرِیَا بِخَوَان
سِرِّ اَمْسِیْنَا وَ اَصْبَحْنَا تَرَا
می رساند جانب راه خدا
□ تا نه و شوینه ی میژوده لی: ئه م سی زاته ؛ بابا تاهیر، بابویی و زینهارانی
باوگه وره ی (ضیاء الحق حسن) چه له بی (اَمْسِیْتُ ...) یان به زاراهاتوه. ۲

۱ - لاپه ره ی ۴۵۹ و ۴۶۰ کتیی گه نجینه ی فره هه نگ و زانست چاپی ۱۳۶۴ نواسراوی
(شه پول).

۲ - دیباچه ی ده فته ری ئه وه لی مه سنه وی. کتیی زیره ی زیرین لاپه ره ی ۱۴۹ و ۱۵۰ چاپی
۱۳۷۲ ی هه تاوی (شه پول).

وی ضیاءالحق حسام‌الدین توئی
که گذشت از مه بنورت مثنوی^۱
ای ضیاء الحق حسام‌الدین راد
اوستادان صفا را اوستاد^۲
ته‌مه‌ش نمونه‌ی دو غه‌زل له‌به‌شی شه‌مسی ته‌وریزی:
وه چلبی زدست تو وزلب و چشم مست تو
چو دلم شکستی تو، وه چلبی زدست تو
خیزم و بس فغان کنم شور در این جهان کنم
راز دلم عیان کنم وه چلبی زدست تو
چه‌له‌بی شوینی زوری له‌سهر جه‌لاله‌دین مه‌وله‌وی هه‌بووه وئارا و قارای له
مه‌وله‌وی بریوه.
چه‌له‌بی به شه‌ودا ئه‌ی نوی و به‌روژدا هه‌مو نوسراوه کانی به ده‌نگ و
ئاوازی خوش بومه‌وله وی ده خوینده‌وه.
ده‌لین کاتی ج ۱ مه‌سنه‌وی ته‌واوبو، جه‌لال و خیزانی چه‌له‌بی وه‌فات ده‌کاو
تا دوسال و تنی شیعر و هونه‌ی مه‌سنه‌وی را ده‌گیر دری و شعروتن و شکاوی دی
مدتی این مثنوی ئاخیر شد
مهلتی بایست تاخون شیر شد
چون ضیاءالحق حسام‌الدین عنان
باز گردانید ز اوج آسمان

۱ - سه‌ره‌تای ده‌فته‌رو نویسنکه چواره‌می

۲ - سه‌ره‌تای ده‌فته‌ری پینجه‌م

چون ز دریا سوی ساحل بازگشت

چنگ شعر مثنوی با ساز گشت
واتای واژه‌ی چه‌له‌بی: بوت، جوانی، بوریزدانان له‌گه‌وره‌گه‌وره‌کان،
وینه، خودا، خودایی، نیک نیژاد، نه‌جیب‌زاده، سید و سه‌روه، خاوه‌ن‌مال، خونیا
گه‌ر، گورانی و قام بیژ، شایه‌ر، شاعیر و هه‌ستیار، ده‌رس خوین، خوینده‌وار،
به‌ئه‌ده‌ب، چرگه‌ر، موته‌مه‌دین، شهریف، شیک و ته‌رپوش، خیو، خودانی گچکه،
رابه‌ری روحانی چه‌له‌ب: خودا چه‌له‌بی که موشته‌قی کوردی ئه‌وه به‌واتای
خودایی‌یه، ئه‌م واژه کوردی‌یه له‌سه‌ره‌تای سه‌ته‌ی چارده‌وه‌که‌وته سه‌رزاری
تورکی سه‌لجوقی و هه‌ر به‌و واتا پیش‌ووانه‌ی که له‌زمانی کوردیدا باوبو، به‌کاربرا
به‌کورتی بلین: کاتی حیسامه‌دین چه‌له‌بی گه‌نج‌بوه که باوکی وه‌فاتی کردوه
هه‌مو گه‌وره پیاوان و پیاوانی خوداو دل و ده‌رون باز زیائه‌دین چه‌له‌بی یان بانگ
کرده لای خوین، چونکا هه‌مو گه‌وره پیاوانی پیاو و خودایی ئه‌و سه‌رده‌مه له
فیرگه و فیرانکوی باب و باپیرانی حیسامه‌دین چه‌له‌بی فیری فره‌ه‌نگ و زانست و
خووناکاری چاک و پاک بیون و بارهاتبون و خویندبویان حیسامه‌دین چه‌له‌بی،
ئه‌م ده‌عه‌ته قه‌بول ئه‌کات و له‌گه‌ل کوری له‌گه‌نجانی ئه‌م ته‌ریقه‌ت و رچه وریبازه
ئه‌چیته حوزوری مه‌ولانا و له‌خزمت مه‌وله‌وی دا ئه‌مینته‌وه و حیسامه‌دین
چه‌له‌بی خوشه‌ویستی مه‌وله‌وی له‌دلی ئه‌نیشی و هه‌رچی مال و سامانی بوه
له‌ریگای مه‌وله‌ویدا خه‌رجی کردوه و ته‌نانه‌ت به‌په‌یره‌وانی بنه‌ماله‌ی خوشی
ده‌ستور ئه‌داهه‌رچی دارایی و سامان به‌ده‌س دینن وه‌قفی مه‌ولانای بکه‌ن.
باشترین یادگاری مه‌وله‌وی نه‌زمی مه‌سنه‌وی‌یه که به‌تکای حیسامه‌دین
چه‌له‌بی ده‌سی داوه‌ته دانانی ئه‌م شوینه‌واره ئه‌ده‌بی و هونه‌ری و عاریفانه.

چه له بی یه کیگ له خه لیفه خوشه ویسته ناوداره کانی مهوله وی و پیشه وای
مریدان و ئەمین حوزوری مهوله وی و موته وه لی خانه قای (زیائەدین وه زیر) بوه و
ئەمانه هه مو فەزل و ته قواو پاریزگاری حیسامه دین چه له بی ئەگه ینی^۱.
چه له بی: بوریزدانان و جوانی به کارده بری.

چه له بی: له مه زنه کانی چه له بن، که له جلوم له نیزیکی فیگره و مه کته بی
ئەحمه ديه دا نیشته جین و خویان به سەر فیگره ی ئەحمه دی یه دارائە گەن.

چه له بی: جه عفر شاعیری وه سماني یه بوه (نیشانجی) پاشا ناوبراوه و
له گەل سه لیم ی ادا له هیرش بو سەر ئیران به ناوی قازی عه سکه ره له سالی ۱۵۱۱
زاینی به شدا ربوه و به ناوی مل بادان له سالی ۱۵۱۴ زاینی له ته وریز سه ری براوه
دیوانی شیعریشی هه یه. ۲

چه له بی زاده: عاصم ئەفهندی ئیسماعیل: شیخ الاسلام (۱۷۵۸) که له
بروسه و شاری مه دینه و ئاستانه دا قازی بوه و میژو نویسیش بوه که میژوی سالانی
نیوان ۱۷۲۲ و ۱۷۲۸ زاینی نویسه و دیوانی شیعریشی هه یه.

چه له بی: صاحب یه کیگه له زانایان له هیندوستانا و فریده الزمان له ته فسیری
تایه تی (اَنَا عَرَضْنَا الْأَمَاتَةَ) دا بو (ئهورهنگ زیبی له ۱۶۶۰ زاینی دانوسیوه و
به خه ت له لهنده ن هه یه.

سه رچاوه: ئەلمونجید - ئەعلام په ره ی ۱۳۹ چاپی ۱۵ سالی ۱۹۵۶
زاینی بیروت. و سوخن سه رایانی ئازربایجانی خوراوا چاپی بی تاریخ لاپه ره ی

۱ - نه قل له سه ره تاي مه سه نه وی و مه ناقب العارفين و نفحات الانس که هه ر سیکیان جي دنیایی بدیع
الزمان فروزانفهرن.

۲ - پروانه کتیبی بزگان و سخن سرايان ئازربایجانی غه ربی په ره ی ۶۶ تا ۷۱ و کتیبی ژیناوه ری
زانایانی کورد... یاگه نجینه ی فه ره هنگ وزانست په ره ی ۴۵۸ تا ۵۵۹ چاپی تاران چاپخاه ی
مه هاره ت سالی ۱۳۶۴ کوچی مانگی. نوسراوی (شه پۆل).

۶۶ تا ۷۱ - ریحله‌ی ابن به توت‌ه له ژیرواژه‌ی چه له بی دا.

نوکت‌ه: له یونسی^۱ کورپی حه‌یب به صری یان پرسسی چ که سی^۲ شیعی
له هه موان جوان تروباشتره. ئه‌ویش وتی ناکری به شاعیریکی تاییهت
ئامازه وئیشاره بکری ئه‌بی بوتری: (ئیمروئول قه‌یس) کاتی سوارئه‌بی، و (نابغه)
کاتی بترسی و (زوهیر) کاتی بییه‌وی و ئاره‌زوی لیبی و (ئه‌عشا) کاتی شادبی،
هه‌ریه که له مه‌به‌ستیک دا ئه‌توانی جوان بئاژی و به زمان ته‌روپاراوی شیعی له
باربلین یونس فه رمویه‌تی (له‌بید) له ئیسلام داته‌نیا شیعیکی و توه و ئه‌ویش
ئه‌مه‌یه:

إِلْحَمْدُ لِلَّهِ إِذَا لَمْ يَأْتِنِي أَجَلِي حَتَّى لَيْسَتْ مِنَ الْإِسْلَامِ سِرْبَالِي^۲

شه‌پول

۱ - یونس له ۹۰ یا ۸۰ له‌دایک بوه و ۸۸ سال ژیاوه‌وله ۱۷۲ یا ۱۷۵ مانگی وه‌فاتی کردوه.
۲ - بروانته‌ریحانه‌الادب، فوائد البهیه و ستارگان فروزان به‌رگی ۱ نوسراوی یه‌حیانوری چاپی سالی
۱۳۳۴ هه‌تاوی وریکه‌وتی ۱۳۷۴ی مانگی چاپی مه‌روی پهره‌ی ۸۴ و ۸۵.

زیرینای ئامیدی

زیرینای ئامیدی که له سالی ۱۹۳۷ی مه سیحیدا له جهنگی قادیسیه دا له گهله شکرى سه عدى کورپی وه قاص به شه رهاتوه و له (وان) شه هید کراوه ئه م ئه میره کورده کچی شیر و خانی ئامیدی بوه که باوکی له کیشه کیشی نیوان بارامی چوبیین و خه سره و په رويزدا کوژ راوه

(زیرینای ئامیدی) په یمانی یه کیه تی وئیتحادی له گهله ئه میر (په شهنگی وانى) بو بهرگری له هیرشی دوژمنان و عه ره ب بو سه رکوردستان به ستبو. له سالی ۱۹۵۲ی زاینیدا له ناوچه ی دیار به کردا له سوینگه هیرشی ئیران و روم بو سه رکوردستان زیاتر له ۸۰ هه زار کوردیان قه کردو کوشت. زیرینای ئامیدی له میژو دا خویند بویه وه و بیستبوی که عه ره ب دژی کورده وئیتر بر وای به دژ و دوژمنان نه ما بو.

بو بهرگری کردن له کورده واری له هوزه کانی کورد یارمه تی خواستبو، جائه وه بو زیرینای کچی تازای شیر و خان له ۱۶ مانگی صه فه ری کوچی مانگیدا به ره و قادیسیه و مه داین (ماداین) به له شکر یکه وه بو ی رویشته و به ره نگاری عه ره بی هیرشکار بوه.

زیرینا له گهل ته میر په شه‌نگی میری وان که پیکه وه هاو په‌یمان بون له ۲۱ ی
کوچی مانگی وریکه وتی ۹۴۲ ی زاینی له لای که‌رخ - سیروان بو پاراستنی ته‌هواز
ونه‌هاو‌ند به‌ره‌نگاری عه ره به‌کان بو.

له سالی ۹۴۵ ی زاینی له ناو شاخه‌کان پشتی شاری وان زیرینا و ته‌میر
په‌شنگی وانی شه‌هید کراون ۱

(۱) میهراکوی بیتوینی ته‌م کچه کورده تازاو به ناموسه له ۸۵۰ سال به رله
دایک بونی چه‌زره تی عیسا ولاتی میصری هیناوه‌ته بن فه‌رمانی خوی و میری
کردوه.

(۲) فیروزخانی پشتکوله سالی ۱۲۵۷ ی زاینیدا له گهل چه‌نگیزی مه‌غولدا
چه‌نگاه و به‌دلداری ئیستراخاتونی سه‌مه‌رقه‌ندی هیناوه.

۱ - کتبی زیرینا، ثامیدی نوسراوی میرزا محمدامین مه‌نگوری چاپی سالی ۱۹۷۱ ی زاین به
کوردی.

شاره زوری کوری صه لاج

۵۷۷-۶۴۳ کوچی و ۱۱۸۱-۱۲۴۵ زاینی

ئەم زاتە ناوی وەسمان و نازناوی تەقی یەدین و کونیهی ئەبو عەمرە و کوری صه لاجە دین عەبدورەحمان کوری وەسمان کوری موساکوری ئەبو نەصرە جارجارە لە کتیبەکاندا بە کوری صه لاج-ی- نەصری و جارجارەش (شەرەخانی) یا بە (کوردی) یا بە فاضلی دیمەشقی ناو براوە. - باوباپیرانی زور ناودارن چونکا ئەبو ناصر پیاویکی ناودار بوە، صه لاجە دین ی. باوہی: (کوری صه لاج) پیاویکی ناو بە دەره وەبوە و لە گوندی شەرەخانی نیزیکی شاری ھەولیرنیشتە جیبوہ و لە باری نێژادەوہ ئەچیتەوہ سەر رەسەنی نەتەوہی کورد، بەلام چونکا تەقی یە دین خوی لە نیزیکی شاری (شارەزور) ژیاوہ بە (شارەزوری) ناودار بوە.

شارەزوری کوری صه لاج یەکیکە لە زانایانی ناوداری زانستی فیکھە و لەم زانستەدا فتوای وردوئارای زیرین و پتەوی لەرچە ی ئیمامی شافیعیدا زورھە یە، شارەزوری کوری صه لاج لە زانستی تەفسیر و فەرمودە ی پیغمبەر و زانستی ریجال و لوغەت و واژە داماموستایەکی زور شارەزابوہ و لە زانستەکانی تری مەعاریفی ئیسلامی داشانی لەشانی زانایانی پایە بەرز ی ترداوہ.

شاره زوری کوری صهلاح له سالی ۵۷۷ی کوچی مانگی له گوندی شه ره خان له دایک بوه و گه وره بوه و لای (صهلاحه دین-ی باوکی) ده سی کردوه به خویندن ولای باوکی زانستی فیه فیربووه و له دواییدا له گه ل باوکی دا چوته شاری (موسل) و خه ریکی فیربونی زانست و فرههنگ و ئه ده ب و هونه رومه عاریفی باوی سه رده می خوی بوه.

کوری خه له کان فه یله سوفی میژوا له په راوهی زورگرینگی خویدا^۱ نویسویه تی: کوری صهلاح شاره زوری هیمان سمیلی نه روا بو چه ندین جارکتییی: (مهذب) ی خویندبووه وه دقه سی لیکردبو، له سوینگه ی تیکوشان وزیره کی خوا پیداوی یه وه، له سه رده می لای دا پای ناوه ته پله ی به رزی مه زنی و ماموستایی و له جیگای (ئه بو حامید، کوری یونس عیماده دین (محمه د) ^۳ بو ته، موده ریس و ده رزیژو بو ماوه یه ک له شاری موسل دا به شیوه ی (عیماده دین) ^۴ ده رسی به مه لا و فه قی یان داوه و له ناصریه و له قودس موده ریس بووه له دواییدا چوته دیمه شق و له فیرانکوی (ره و احیه) دا ده رسی و توته وه.

شاره زوری کوری صهلاح بو خویندن به فه قیه تی چوته خوراسان بو فیربونی فه رموده ی پیغه مبه ری مه زنی ئیسلام و زانستی حه دیس له وی فیربووه. له نیشابورلای مه نصوری فه راوی: و موئه یه دی توسی و له مه رولای ئه بو موزه فه رسه معانی و له ئاخیریدا ها توته فیرگه ی ئیمام یافعی:

۱- کوری خه له کان له ۶۰۸ کوچی مانگی له دایک بووه له ۶۸۱ی مانگی وه فاتی کردوه.
۲- (وفیات الاعیان وئه نباء وئه نباء الزمان) په ره ی ۴۰۸ دیری ۱۰ به رگی ۲ چاپی سه عاده تی مبصر ژماره ی ۳۸۴
۳- کوری یونس کوری محمه د کوری مه نه کوری مالک کوری محمه د برای که ماله دین عه للامه)
۴- عیماده دین له ۵۳۵ کوچی له دایک بووه له ۶۰۸ کوچی مانگی وه فاتی کردوه

* يافعي^۱ فەرمويەتى: ھەندى لەبابەت (كۆرى صەلاح) ەو ە نوسيويانە:
ئەو لەموسلە ەو چۆتە بەغاو لەگەل زورى لە زانايان و ماموستايان دا
قسە وليكولينە ەو ە ەبوە، ەو كوكورى سە كينە و كورى تە بەرزەد، تە نانەت چۆتە
ھەمدان و نيشابورو ھەران و دوجاريش چۆتە شام- كورى صەلاح: (كأن إماماً
بارعاً حجةً مُتبحراً في العلوم الدينية، بصيراً بالمذهب اصوله وفروعه، ولهُ يد
طولى في العربية والحديث والتفسير، مع عبادة وتهجد وورع، ونسك و تعبد و
ملازمة للخير على طريقة السلف و له في الاعتقاد آراء شيدة، وفتاوى سديدة
ماعدافتياء الثابتة في صلوة الرغائب، وله اشكالات على الوسيط، في الفقه، و
مؤاخذات حسنة و فوائد جمّة، و تعاليق حسنة) و اتا: شارە زورى كورى صەلاح
بو فير بونى ھە ديس چەن شارگەر، لە بەغاو ھە مەدان و نيشابورو ھەران
و شارى تر، چەن ماموستاي دى وليان فير بولە گە ليان كەوتە و ت و ويژو
ليكولينە ەو، دوجار چۆتە شام، كورى صەلاح پيشە وايەك بو، زانا بە زانستى
شەريەتى ئيسلام، ئەصل و فەرەكانى ئەزانى، لە زانستى ويژا ەرى و ئەدەب و
ھونەر و فەرمودەى پيغەمبەرى مەزنى ئيسلام (د.خ) و لە زانستى تەفسيرى قرآن
زورشارەزا و خودان وزە بوە لە عيادەت كردن و پاريزگارى و ئەنجام دانى
كاروبارى چاك و خودا پەسەندانە و پياوانە دا ھەميشە لە پيشە ەبوە، بيچگە لە
فتواى نويزى رەغائب، داراي رەئى پتەو و پرسودە و رەخنەى لە (وہ وسيط
لە فيقەدا) گرتو ەو كۆبە و پەراويزى زور و رد و جوان و پرسودى نوسيو ە.
بە كورتى بلين: كاتى كورى صەلاح لە خوراسان گەراو ە چو ە شام و شارى
قودس و بە پي شياوى و ھوزانغانى يەك كە ھەببو ە بو تە مودە ريسى فيرانكوى

ناصریه له شاری قودس.^۱

کورّی سه لاج بو دهرزوتنه وه هه لېژېردراوه و ناوی زانایی و هوزانغانی و ماموستایی له دنیا بلاو بوته وه و مه لاو فه قی یه کی زور له کورّی دهرسیدا کو بونه ته وه و له زانستی کورّی سه لاج فیربون و له دوا ییدا ئه و پله و کورسی ده رسه ی به جی هیشتوه و چوته دیمه شق وله فیرانکووی (ره واحی یه) خه ریکی ته دریس بوه.^۲

* کاتی مه لیک ئه شره ف کورّی مه لیک عادل کورّی ئه یوب له دیمه شق دا (فیرانکووی حه دیس) ی دامه زرانده موده رسی ئه وی یان دابه (شاره زوری کورّی سه لاج خویندکارومه لاو زانست و یستان و راوی یانی فه رموده هه موروژیک له وی له کورّی دهرسی ئه وزا نافه رزانه پایه به رزو ته رزه به شداری یان ئه کردو کوژیلکه یان ئه به ست و له شه پولی زانستی خوړینی ئه و تیرئاو ئه بون، - کورپی سه لاج دوا ی ماوه یه ک بوه موده رسی (سِت الشّام) زومورود خاتون، خوشکی شه مس ده وله تورانشای کورّی ئه یوب و کچی ئه یوب باپیره ی ئه م زنجیره کورده ره سه نه.

کورپی سه لاج ئه م زانایه له هه رباروبا به تیکه وه زور دلسوزانه و به وریایی خه ریک بوه و له کارشکینی و شتیوا دوری کردوه و له ئه نجام دانی کاروباری دینی

۱ - نوکته: فیرانکووی ناصریه یه کیک له فیرگه کانی مه لیک ناصر سه لاجه دین قاره مانی نه مری ناوداری کورد و جهانی ئیسلام: سه لاج الدین یوسف کورّی نه حمه دین کورّی ئه یوب کورّی شادی کورّی ئه یوب - ه - که له گوندی (پیتوین) نیزیکی کویسنجه ق له ۵۳۲ ی کوچی مانگی له دایک بوه و له ۵۸۹ ی کوچی و ریکه وتی ۱۱۹۳ ی زاینی وه فاتی کردوه و ئه م بنه ماله به تیکرایی ۸۴ سال له ۵۶۴ ی کوچی تا ۶۴۸ ی کوچی مانگی پاتشایان کردوه...

۲ - نوکته: زه کی یه دین ئه بو قاسم هبه الله کورّی عبدالواحد کورّی ره واحی حه مه وی فیرانکووی (رواحیه ی سازداوه).

و ٺهرك و ٺهسپاردهى خهلك زور سهختگير بوه و له دژايه تى له ٺه حكامى شهريعه تى ٺيسلام دا خوراگرو به دل و دهرن بوه.

* فهيله سوفى ميژوكورى خه له كانا نوسيوه تى: من له سه ره تاي مانگى شه والى سالى ٦٣٢ مانگى له ديمه شق چومه خزمهت كورى سه لاج و بوماوهى سال و نيويك لاي بوم و له نورى توپژانه وه و دهرس و ٺنه وهى ٺه و زاته كه لكم وه رگرت و لي فيربوم. شاره زورى كورى سه لاج له فهنى هه ديس دا كتيبىكى زورهيژاو به كه لكى داناوه و په راوهى (مه بسوط)ى له مه ناسكى هه چ دا نوسيوه و پرو ته زى يه له مه به ست و نوكتهى وردوردو جوان كه جي نيازي خه لكه.

* يه كيك له ياران و فهقى كانى فتواكانى شاره زورى كورى سه لاج-ى له بهرگيك دا كوگردو ته وه وجى برواى فوقه هابه.

* شاره زورى كورى سه لاج له سالى ٦٤٣ى كوچى داله ديمه شق له روژى چارشه مه له ٢٥ى مانگى موباره كى ره بيعى ٺه وهل بارگه ي به ره ولاى خوا تيكنناوه و وه فاتى كردوه و دواى نوپژى نيوه رو- نوپژيان له سه رجه نازه كه ي كردوه و له گورستانى (صوفيه) له دهره وهى (باب نه صر) دا ناشتويانه و ٺه م كتيبانه ي لى به جيماوه: ١- ٺه ده بى موفتى.

٢- موسته فتى ٣فه وائيد ره حله ٤- ته به قاتى فوقه ها ٥- موشكىلى وه سيط ٦- صله ي ناسك له صنه ي مه ناسك دا ٧- نوكته و فو ته او ٨- معرفه انواع حديث

- ٺه م قسه جوان و وردانه هى شاره زورى كورى سه لاجه كه فه رمويه تى: (زورپى داگرتن له شتاريزو حورمهت له ناو ٺه با. ويستنى شت بهر له كاتى خوى، وه كو ويستنى ميويه، بهر له وهى بگا).

١- په ره ي ٤٠٩ بهرگى ٢ وه فياتى خويدا

- له کارو بارا به تالوکه مه به چونکا پي ناگه ی و ناھومید ته بی به رله وهی میوه بگا ده سی بو مه به، سه لاج، به فاضلی دیمه شقیش ناوداره. وه فهیات الاعیان نوسیویه تی: که شاره زوری کوری سه لاج له شه ره خان له دایگ بو، به لام خاوه نی تاریخی عوله مای به غا و نه نه س جه لیل نوسیویانه: که له شاره زور له دایک بو.

سه رچاوه: (خه تی) الذهبی: سیر النبلاء ۱۳: ۲۵۳-۲۵۵- عثمان السویدی: الاشارات الی اماکن الزیارات ۱۴، ۱۵ ابن هداية اسماء الرجال الناقلین عن الشافعی او المنسوبین الیه ۲/۶۷، الاسنوی: طبقات الشافعية، ۲/۱۳۸، ۱/۱۳۹، العدوی: الزیارات ۲/۲۳، کتاب فی التراجم ۱: ۱۶، عام ۴۶۱۶، ظاهریة، فهرس المؤلفین بالظاهریة (چاپی) و شذرات الذهب ۵: ۲۲۱، ۲۲۲، الذهبی: تذکرة الحفاظ ۴: ۲۱۴، ۲۱۵، ابن رافع السلامی: تاریخ علماء بغداد ۱۳۰-۱۳۳، ابن هداية: طبقات الشافعية ۸۴، مجیر الدین الحنبلی: الانس الجلیل ۴۴۹، ۴۵۰، طاش کبری: مفتاح السعادة ۱: ۳۹۷، ۳۹۸ کتبخانه امیر خواجه کمانکش ۵۴، یوسف المش: فهرس مخطوطات، الظاهریة ۶: ۲۹۴-۲۵۱، حاجی خلیفه: کشف الظنون ۴۸، ۷۰، ۸۳۶، ۱۱۰۰، ۱۱۶۱، ۱۲۱۸، ۱۲۱۹، ۱۲۹۷، ۱۸۳۰، ۲۰۰۸، ۲۰۰۹، فهرست الخدیویة ۱: ۲۵۳، لطفی عبد البدیع: فهرس المخطوطات المصورة ۲: ۱۷۴، البغدادی: هدیة العارفين ۱: ۶۵۴، نه قل له معجم المؤلفین په ره ی ۲۵۷ ج ۶ چاپی بیروت.

زانایانی کورد، یا گه نجینه ی فرههنگ وزانست. (شه پول).

(وه فایاتول نه عیان و نه نباء نه بناء زه مان) به رگی ۲ چاپی سه عاده تی میصر په ره ی ۴۰۸ تا ۴۱۰ ژماره (۳۸۴) و به رگی ۱ کتیبی تاریخی مه ردوخ په ره ی ۱۹۴ و په راوه ی نامه ی دانشوهران ناصر ی په ره ی ۳۱۰ تا ۳۰۳ چاپی دارول

Dr.Saleh Ebrahimi

فیکرو تاریخ مه‌شاهیر- ی کورد نوسراوی ئوستاد بابامه ردوخ روحانی ج ۱
لاپره‌ی ۷۷ چاپی ۱۳۶۴ و نه‌علامی زهره‌کلی ج ۴ لاپره‌ی ۲۰۷ چاپی شه‌شه‌م
بیروت و طبقات المصنف ۸۴ و علماء بغداد ۱۳۰ و فهرست الموءلفین ۱۷۷ و
الکتبخانه ۶۹۱:۷ و صلة الكلمة للحسینی -خ.

Ahlwardt: ... verzeichniss der ara- bischen handschriften II: 6, Brockel- mann:

g.I: 358-360

شاره زوری موباره ک:

۴۶۲ - ۵۵۰ ی مانگی

۱۰۷۰ - ۱۱۵۹ ی زاینی

شاره زوری موباره ک کوری حه سهن کوری ته حمده کوری عهلی کوری فه تحان - ی کوری مه منصور شاره زوری ته بو کوره م موقرئی پیشه وایه ک بووه له زانستی جوان خویندنه وه دا وزور له و بابته وه زور شاره زا بووه وله مانگی ره بیعی ۲ له ۴۶۲ ی مانگی و ۱۰۷۰ ی زاینی له دایک بووه. به و جوړه ی ته بو سبه عد که له کوری حیرز - ی گیراوه ته وه شاره زوری له ۲۵ مانگی ذیحجه له سالی ۵۵۰ کوچی و ۱۱۵۹ ی زاینی وه فاتی کردوه و له دهشتایه ک له پیشر - ی حافی له دهروازه ی حه زه ب له به غاله نیزیک ته بو به کر - ی خه تیب نیژراوه.

ههروه کوله معجم الادبا - ی یاقوت ۱ دانوسراوه:

شاره زوری موباره کی کوری حه سهن - ی کوری ته حمده ی کوری عهلی له ۱۷ مانگی ره بیعی دو له سالی ۴۶۲ کوچی مانگی له دایک بووه و له دارولخیلافه له به غا نیشته چی بووه وه هر وه کونوسراوه زانایه کی چاک و دل ودهرون پاک و دیندار و خیر خواز بووه و به قورثانیش عه مهلی کردوه. شاره زوری له ئیختیلافی ریویات و جوان و راست و دروست خویند نه وه دا زور شاره رابووه، پهراوه یه کی به ناوی (مصباح الظاهر فی القراءات البواهر و الذخائر - ی له قرائت دا) داناوه. شاره زوری زور خووناکار جوان بووه و جوانی به فهقی یان دهرس و توته وه، له ریویاتی فهرموده دا زور وردو شاره زابووه.

له ته بولفه ضل ته حمده کوری حه سهن - ی کوری جه برون ته مین و زانایانی دیکه فهرموده ی پیغمبه ر فییر بووه وه مو زانستی باوی خوی زانیوه. برواننه: الاهی سیرالنبلاء ۱۲: ۲۱۰، ۲۱۱ (ط) ابن الجزری: طبقات القراء ۲: ۳۸ - ۴۰، الاهی: لذکره الحفاظ ۴: ۸۰، الیافعی: المرأة الجنان ۳: ۲۹۶، ۲۹۷، حاجی خلیفه: کشف الظنون ۸۲۲، ۱۷۰۶ Brockelmann: g, I: 408, S I: 725 و غایه النهایه ۲: ۳۸ و ارشاد الاریب ۶: ۲۱۷، Brock.S.I:723 و ته علامی زه ره کلی ج ۵ په ره ی ۲۶۹ و ۲۷۰ چاپی ۶ سالی ۱۹۸۴ ی زاینی بیروت (شه پول).

۱ - بهرگی ۸ چاپی سی سالی ۱۹۸۰ از دار احیاء التراث لاپره (۱۷۱).

شاره زوری ئه حمه دگورانی

ئه حمه دگورانی: ناودار به مه لاشه مسه دین له ۸۱۳-۸۹۳ مانگی و ۱۴۱۰-۱۴۸۸ زاینی.

ئه حمه دگورانی خاوه ن شکوو به سام بوه و به ژنو بالایه کی نورانی هه بوه. ئه حمه دی کوری سمایل کوری وه سمان کوردی، شاره زوری، عومه ر ه زا که حاله له موعجه می خویدا^۱ نویسیویه تی: ئه حمه دگورانی له سالی ۸۱۳ مانگی وریکه وتی ۱۴۱۰ زاینی له دایک بوه و له ۸۹۳ کوچی و وریکه وتی ۱۴۸۸ زاینی بارگه ی به ره ولای خودا تیکناوه و ناوی ئه حمه ده و کوری سمایل، کوری وه سمان، کوری ئه حمد کوری ره شید، کوری برایم شاره زوری یه، وه هه مدانی، ته وریزی، گورانی، قاهیری، شافعی و حه نه فی شیان پی وتوه له قوسته نته نیه وه فاتی کردوه.

زه ره کلی خیوی ئه علام^۲ نویسیویه تی: ئه م زانایه له میصر خویندویه تی و له پاشان چوته ولاتی تورک له روژگاری سولتان مراد کوری وه سمان که به لینی له گورانی وه رگرت که (محهمه د فاتح) ولیعه هد فیری زانست بکاو له روژگاری

۱- بهرگی ۱ چاپی سالی ۱۹۵۷ زاینی بهره ی ۱۶۶
۲- بهرگی ۱ چاپی (۶) سالی ۱۹۸۴ زاینی بهره ی ۹۸

محهمه فاتح دا بوته قازی وله قوسته نته نیه وه فاتی کردوه و سولتان بایه زید نوژی له سهر کردوه و ده ولت جه نه ت که نه کاته ۸۹۳ ماده تاریخی وه فاتی بوه، به لام له نه زم عه قیان دا سالی وه فاتی گورانی ۸۹۴ کوچی مانگی نوسراوه.

زانای ناودار محهمه ده مین زه کی ا نوسیویه تی: گورانی له میصر زانستی ته و او کردوه ولای حافز شه هابه دین نه بولفه زل، نه حمه د کوری عه لی کوری محهمه د ناودار: کوری حه جهری عه سقه لانی ئیجازه ی زانست و مه عاریفی ئیسلامی وه رگرتوه و له ویوه چوته (بروسه) و سولتان مرادی دوهم زوری ریز لیناوه و له ساله کانی ۸۲۴-۸۵۴ کوچی گورانی له فیرگه ی (خوداوه نندگار) و فیرگه ی بایه زید ماموستا و دهرس بیژبوه و له وه، به دوا بوته ماموستای تاییه تی وه لیعه هد: (محهمه فاتح) نه لین: بوته وه ی زیاتر بتوانی محهمه د فاتح فیری زانست بکا جار جاره گورانی شاره زوری نازاری (فاتح) ی داوه، ده لین: کاتی (فاتح) بوته شا تکای له گورانی ماموستای خوی کردوه تا بیته وه زیر، ئوستاد قه بولی نه کردوه و به تکا کردویه ته سه روکی نه وقافی سولتان. جاریک له ماموستای ویستوه فتوای ناحه قی بویدا، به لام ئوستاد به قسه ی نه کردوه و زوریش سه رزه نشتی محهمه د (فاتح) کردوه و سولتان له کارلای نه با و گورانش بو میصر موها جه رت نه کا وشای میصر: (قایته بای) زوری ریزلی نه گری و خه لات و به راتیکی زور باشی بوته بریته وه و دوی ماوه یه ک محهمه د فاتح بو ئوستادی خوی په شیمان نه بیته وه و له شای میصر نه خوزای که دلخوشی ماموستای بو بداته وه و به ریزه وه بی ئیریته وه، گورانش ده گهریته وه بو تورکیه و له سالی ۸۶۲ کوچی نه کریته موفتی دیار به کرو سالیانه (۳۶۳۰۰۰) دیره می برات بو نه برنه وه. زانای ناودار

۱- ۱۸۸۰ زاینی له سلیمانی له دایک بوه و له ۹ ته موزی ۱۹۴۸ زاینی له به غا وه فاتی کردوه و له سلیمانی له گردی سه یوان نیژراوه

(ئه حمه دگورانی) له زانستی قورئان به تاییهت له ته فسیر زانین دا له پیته ختی تورکی وه سمانی دابی وینه بوه و زور بهی فقی کانی به بهرز ترین پلهی زانستی گه بیون. (گورانی) له دهرسو تنه وه و فتوا و خواناسی وبروا و ئیمان داده س نیشان بوه و لفی که م بوه، ئه لئین: هه موشه ویک تا قورئانی خه تم نه کرد بایی نه خه و توه حه کیم گورانی به ژنو و بالایه کی به سام و نورانی بوه، شاو وه زیره کانی به ناو، بی ناو نیشان بانگ ئه کرد و قسه ی له گه لیان دا ئه کرد و دهر بهستی داب و ده ستوری دهر باری نه بوه و ئه گه ر ئه چوه دیداری شاسه لاوی ئه کرد و ده سی ئه گوشی و ده سی ئه کرد به په ند دادانی و ئه وی له مونکه ر نه هی ئه کرد و فه رمانی به چاکه و به مه عروف پی ئه دا.

زور جار به شای و توه خوراک و پوشاک له تو حه رامه له خوا بترسه. ئه لئین: کاتی گورانی له گه ل شاله سه فه رابوه. شاپی و توه: ماموستا تو بوله خوراکی حه رامی منت خوارد، ئه ویش فه رمویه تی: خوراک، که له بهر تو بو، حه رامه به لام هی من حه لال بو، شاده وری به خوراکه که، ئه سورینی، ماموستا ده س له خواردنی هه ل ناگری و شائلی: ئه مجاره له وهی و افه رموت حه رامه خواردت، گورانی فه رمویه تی: تو حه رامه که بیت خوارد و منیش به حه لالی خوم گه یم. (گورانی) که ساله ها له دیاری ئیسلام دا نوری زانستی بلاو ئه کرد و وه، زور به ریزو شکووه ژیاوه و ئیستاش ناوی زیندوی هه ر ماوه و یه کی که له گه ره که کانی (ئاستان) ناوی ئه وی له سه ر ماوه و ئه لئین: (سولتان بایه زید) نوژی له سه ر له شی مردوی کرد و وه یه ک سه ت و هه شتاهه زاردرم قه رزیشی بوداوه ته وه. دوا ی ئه م زانایه زوری له زانایان ناوی خو یان به گورانی داناوه و میژو نوسان هه مو گورانیان به کورد زانیوه، وه ک (شیخ محه مه د، قازی شیخ محه مه د، شیخ سه عده دین، شیخ محه مه د شه ریف) هه مویان به گورانی ناویان ده ر کرد و وه، به لام ئایا ئه مانه خه

لکی سلیمانی و شاره زورن و ئایا له گه‌ل مه‌لا شه‌مه‌دین: ئەحمەد گورانی
خزمن؟ دەراو زورروناک نییە.

زانای ناودار (گورانی) زوری کوبه‌و کتیب داناوه، کوبه‌ له‌سه‌ر
نوسراوه‌کانی کوری حه‌جهری عه‌سقه‌لانی وله‌سه‌ر (کرمانی) و
شه‌رح‌له‌جه‌عبه‌ری) و زوری‌تر، نوسیوه‌و ئەم په‌راوانه‌شی داناوه:

۱- غایه‌الامانی له‌ته‌فسیری که‌لامی ره‌بانی له‌ته‌فسیری سیح‌المثانی،
که‌ته‌فسیریکی بی‌وینه‌یه. خه‌تی‌یه.

۲- دوره‌ری له‌وامیع له‌شه‌رحی جه‌معول جه‌وامعی سوپکی داله‌زانستی
ئوصولی فیه‌دا.

۳- که‌و ته‌ری جاری له‌ریاضی بو‌خاریدا، شه‌رحیکه‌ له‌ (فه‌رموده‌ی)
په‌غه‌مه‌ردا له‌سه‌ر کتیبی (بوخاری) و خه‌تیشه.

۴- قه‌تعه‌ و قه‌صیده‌ یه‌که‌ له‌ زانستی عه‌روض‌دا له‌ ۱۵۱ په‌ره‌دایه.

۵- الثالث‌منه، له‌چه‌ن جه‌لد دایه‌و شه‌رحی بوخاری یه.

۶- فه‌رائد دوره‌ر له‌شه‌رحی له‌وامیع غوره‌ردا له‌زانستی ته‌جوید دایه.

۷- شافیه، مه‌نظومه‌یه‌که‌ (۶۰۰) شیعره‌و به‌سولتان پشک‌ه‌ش کراوه.

۸- شه‌رحی له‌سه‌ر کافیه‌ له‌نه‌ حودا (کافیه) نوسراوی شاره‌زوری کوری

حاجیه.

۹- کشف‌الاسرار عن قرائة‌الائمة‌الاخيار.

سه‌رچاوه: تاریخی سلیمانیه‌ نوسراوی ئەمین زه‌کی په‌ره‌ی ۲۳۳ و ئەعلامی
زه‌ره‌کلی چاپی (۶) به‌رگی ۱ په‌ره‌ی ۹۷ و ۹۸ و معجم‌المؤلفین نوسراوی عومه‌ر
ره‌زا که‌ حاله‌ به‌رگی ۱ په‌ره‌ی ۱۶۶ چاپی بیروت سالی ۱۹۵۷ زاینی و
تاش‌کوبرا: شه‌قایق نه‌عمانیه‌ ۸۸:۱ و سحاوی ضوء‌لامیع ۲۴۱:۱ و ۲۲۴:۱ و

سیوتی: نهزم عه قیان ۳۸ و هدیة العارفين ۱۳۵:۱ و دارالکتب ۱۴۱:۱ و
دارالکتب الشعبيه ۹۸:۱.
حاجی خلیفه: کهشف ظنون ۵۵۳:۱ و ۵۹۶، ۳۴۶، ۶۴۷، ۸۹۹، ۱۰۲۲،
۱۱۹۰، ۱۳۷۱، ۱۴۸۶، به غدادی: ایضاح مه کنون ۹۲:۲، کیتابخانه نور عثمانیه
۲.۲۶ شه پوئل

شه‌مسی مه‌غریبی

یه کیکی دیکه له خوانا سه زاناکان که بولوه‌فای کورد شوینی له سه‌ردا ناوه‌ثم

شه‌مسی مه‌غریبی یه.

ئه‌بوعه‌بدوللا شه‌مسه‌دین محمه‌د کوری عیزه‌دین عادل یوسف به‌زازی
ته‌وریزی ناودار به‌شه‌مسی مه‌غریبی و ناسراو به‌مه‌لا محمه‌د شیرین که یه کیکی
له‌زانیان و خواناسانی کوردی سه‌ته‌ی هه‌شته‌می کوچی مانگی یه و به‌زاراوه‌ی
کوردی: (په‌هله‌وی) شیعی زوره و هندی له‌وانه له‌ئاخری دیوانه که ییدا له‌سالی
۱۳۵۸ی کوچی هه‌تاوی دا له‌چاپ دراوه.

مه‌لامحه‌مه‌د شیرین، ناودار به‌شه‌مسی مه‌غریبی له ۸۰۹ی کوچی مانگی له
(ئه‌ممه‌ند) لای ته‌وریز له‌دایک بوه و له ۷۴۹ی مانگیدا له ۶۰ سالی‌دا بارگه‌ی
به‌ره‌ولای خواتیکناوه و له‌بابامه‌زید سورخاب ته‌وریز به‌پی وه‌صیه‌تی خوئی
نیژراوه.

شه‌مسی مه‌غریبی له‌بابه‌ت بولوه‌فای کورد تاجول عارفین هوه به‌شیعر

فه‌رمویه‌تی:

این کرد پریچهره ندانم که چه کرده است

کز جمله خوبان جهان گوی ببردست

موسی کلیم است که دارد ید بیضا
عیسی است کز و زنده شود هر که بمردست
چون چرخ برقص است و چو خورشید فروزان
از پرتو رویش شود آنکس که فسرداست
او را نتوان گفت که از آدم و حواست
کس شکل چنین ز آدم و حوا نشمرد است
یغمای دل خلق جهان می کند این گُرد
مانندۀ ترکان همگی تازد و بر دست
با حسن رخس حسن خلاق همه فتح است
با لعل لبش جام مصفا همه در دست
هر دل که برود نقش جهان بود منقش
نقش رخ او آمده آنرا بستر دست
کس نیست که رختِ دلِ خود را به چنین گُرد
در راه هوا جمله بکلی نسپردست
ای مغربی از دلبر خود گوی سخن را
کو نه عرب و نه عجم و رومی و گُردست
دیوانی شه‌مسی مه‌غریبی پهره‌ی ۳ و ۱۰۷ و ۱۰۸ چاپی سالی ۱۳۵۸
کوچی هه‌تاوی. دوکتور عبیدالله ئه‌یویان مه‌رکه‌زی بره‌ک له‌سالی ۱۳۵۲ که‌له
تاران میوانی من‌بو‌وتی: خوم ئه‌م شیعره‌م له‌بان کیلیکه‌وه له‌نیزیکی ئارامگای بابا
تاهیرعوریان له‌هه مه‌دان دیوه:
این کرد پریچهره ندام که چه کرده است
کز جمله خوبان جهان گوی ببرده است

که به داخهوه، دوای ته عمیری نارامگای بابا تاهیر ته وکیلله یان لابر دوه وله و ناوه نه
ماوه ته گه روایی، ده بی یا ته بولوه فایی دیکه شرهه بی یا تاج العارفین ته بولوه فای
کورد له وی نیژراوه (شه پۆل)

حاجی مه لاسه ید عهلی خالیدی

۱۹۱۰ - ۱۹۸۴

ئەم زانا بەرێزه خووبە کەم زانە کوردە، لە گوندی (ئەلمانە) لە ناوچەی شاری بەرزە دەماخی پڕ لە گۆل و نەسرینی: (مەریوان) لە ناویەک بێ مالهێ زانا و دینداری بەرزو بەرێز لە دایک بوە. ئەم مه لاسه ید عهلی خالیدی یه، هەر لە منالیه وه زه کاوه ت و شیایوی ولیهاتوی لە ناو چاوانیدا باریوه و دیار بوە. که وریاو زیت و به هوش و گوشه

ئەلین: خالیدی لە ۱۵ سالییدا لای حاجی سەید بابا شیخی باوکی ئیجازە ی ئیفتا و دەرس و تەنەوی وەرگرتووە و دەسی کردووە بە تەدریسی زانست و مەعارفی ئیسلامی باوی دەم و رزگاری خوی و زورفە قیی باش و مەلای پیگە یاند وە و ئیجازە ی زور مەلایانی داوہ. چ لە کوردستانی ئەم دیو، چ لە کوردستانی گەرمیانی. حاجی مه لاسه ید عهلی خالیدی له سالی ۱۹۵۴ زاینیدا تا ۱۹۵۷ زاینی به ماله وه له شاری پینجۆین نیشته جی بوە و لە ریگای پەند دادان و دەرس و تەنەوی فەرھەنگ و زانست ئەرک و ئەسپاردە ی ئاینی و کۆمەلایە تی و زانستی خوی ئەنجام داوہ.

له پاشان له بهر ئالوزی و شپرزهی بارو دوخی ناوچه که نه گهریته وه، بولای
شاره جوانه که ی زریواروله گوندی (نی) نیزیکی شاری مهربوان خه ریکی دهرس و
تنه وه و پهنه دادان نه بی و له سالی ۱۳۵۸ هه تاوی به ماله وه دپته شاری مهربوان و
له مزگه وتی (چوارباخ) نه بیته موده ریس و خوتبه خوین و پیشنویش.
حاجی مهلا سهد علی خالیدی بهش به حالی خوی له خوینده وارکردنی
خه لک و برده نه سهره وه ی فرههنگو زانستی خه لک و رون کردونه وه و بیدار
کردنه وه ی مسولمانان به تایبته خه لکی مهربوان و پینجوین نه خشیکی گرینگی
بو.

حاجی مهلا سهد علی خالیدی له دیی (نی) به کاری کشت و کال ژیانی
خوی و خاوخیزانی دابین کردوه و ژیا نیکی ساده و ساکاری هه بوه.
حاجی مهلا سهد علی خالیدی قاره مانانه خه لکی نه و ناوه ی به دژی
ریژی می شای دهرکراوی په هله وه ی دنه داوه و نه مهش بو مسولمانانی ناوچه که رون
و ئاشکرایه.

نه م زانایه له ۱۳۶۳/۶/۶ هه تاوی وریکه وتی ۱۹۸۴/۸/۲۸ زاینی له ۷۴
سالیدا به ره ولای خودا بارگه ی تیکناره.

سه رچاوه: روزنامه ی شه هاده ی کوردی ۵ نوامبری ۱۹۸۵ زاینی سالی ۳
شاره ی ۹۶ به قه له می (شه پول) و له پاشان له کتیبی دانشمندان کورد در خدمت
علم و دین به فارسی بلا و کراوه ته وه.

عارفی ره‌بیانی و زنانای هه‌ره‌گه‌وره و خواناس:

غولام ره‌زا ئه‌رکه‌ وازی و ژیان و خزمه‌تی فه‌ره‌نگی ئه‌و: (قدس‌سره)

ئه‌رکه‌ وازی ئاوا له‌ خوا ده‌ پارێته‌ وه‌ و خو‌ی ده‌ ناسینی:

یا غه‌وسه‌ لغالیب، یه‌ ئیقتیزا مه‌ن یه‌ شهرت ته‌ریق خواجه‌ و غولامه‌ن
من غولام ره‌ زامی، نامه‌ن غولامیم ده‌ شه‌وق (حب‌الرّضا) مه‌ن^۱
غولام ره‌زا، ئه‌رکه‌ وازی موشاویره‌و ته‌ گبیره‌ کاری هه‌سه‌ن خان والی پشتکو،
بووه، له‌ مونا‌جات نامه‌و مه‌نزومه‌ که‌ی خو‌یدا که‌ به‌ حه‌وت به‌ ندناوداره‌ و
۶۶۶ه‌ونه‌یه، به‌ مجوره‌ روده‌ کاته‌ خواوده‌ پارێته‌وه:

ه‌ونه‌:

لوتفی وه‌ جه‌سته‌ی به‌سته‌م که‌ر ژگیجاو هون‌ عه‌بدت ده‌ر ئاوه‌ر
نیمی ژه‌ زولمه‌ت مه‌سا ویه‌رده‌ن هاوار یا‌ عه‌لی (ع) واده‌ی نه‌به‌ رده‌ن
ئه‌ر نه‌جات مه‌ده‌ی واده‌ی وه‌قتشه‌ن زالم نه‌ بستره‌ خاب‌ سه‌خت شه‌ن
ئه‌ریب‌دار بو، حه‌یا تم‌ بریاس زه‌نگ به‌د نامی غولامه‌ت زیریاس^۲

۱- مونا‌جات نامه‌ی ئه‌رکه‌ وازی ئیلامی، له‌ نه‌عنی هه‌زهره‌تی عه‌لی (ع) به‌ زمانی: له‌ کی‌ و لوری په‌ره‌ی ۷۷ به‌ کوششی جه‌نابی کاک ئیسماعیل ته‌ته‌ری مله‌ سوری نوینه‌ری خه‌لکی کرماشان له‌ شوری ئیسلامی له‌ تاران چاپی به‌ که‌م سالی ۱۳۶۲ی هه‌تاوی چاپی موئه‌سه‌سه‌ی ئه‌میرکه‌بیر تاران.

۲- منا‌جته‌ی جاویدانی ئه‌ده‌ بی‌ کوردی: غولام ره‌زا ئه‌رکه‌ وازی، مه‌ولانا خالید شاره‌زوری، خانای قوبادی، میرزا شه‌فیع کولیاپی و مه‌نوحیهر خان کولیوه‌ند به‌ خو‌ش کردن و راست کردنه‌ وه‌و شه‌رح، ئه‌حوال و کو‌به‌ بو‌ نوسین به‌ ئیه‌تیمامی زانای ئه‌مین و ده‌س و قه‌لم جوان جه‌نابی کاک محمه‌د عه‌لی سولتانی، خوابی پارێزی، چاپی سالی ۱۳۶۲ی هه‌تاوی.

به راستی غولام رهزا ئه رکه وازی له و مونا جات نامه دا ئه و خواناسه گه و ره بهرز بونه وه و غیرفان و وه حده تی وجود به خه لک نیشان ئه دا و ده ی سه لمینی، که دارای پایه و پله یی بهرزو ته رزه، که گویا ئه رکه وازی له لایه ن حه سه ن خان والی پشتکۆوه ده خریته زیندان، جاهه روه ک له نیو هوژی له کدا قسه ی لی ده کری له و ماوه ی که غولام رهزا ئه رکه وازی له به ندو زیندان دابوو مونا جات نامه (گازه) یه کی له حه وت به نددا، داناوه جاله و مونا جات نامه دا پیشه وایانی دینی و پیغه مبه ر و حه زه ره تی عه لی کردۆته تکاکار و گازنده و گازه ی له خوا کردۆته به لکو له زیندان به ربی و گویا له دوای هوئینه وه ی حه وت به نده که، له به ندو زیندان نازاد ئه بی، ئه و حه وت به نده ئه وه نده به سوژی دل هوئراوه ته وه، که شاعیر گه یشتۆته (سدره المنتهی) ی وه حده تی وجود له غیرفان و خوانا سیدا و له یه ک ته به لوری عه نیدا ئه و بۆلای نیهایه تی بی نیهایه ت راده کیشی و مه سته ی باده ی عیشق و ئه وینی زاتی پاکی خوا ئه بی و ئه و حه وت به نده به (موشکیل گوشایی، موشکیل گوشایی) ده س پی ده کا له شانوو واژه جوانه کانی ئه م هوئه ره نگینه سه رده می شکایه تی مه سعود - ی سه عد - ی سه لمان له زیندانی (نای) و (مه ره نج) یا زیندانی بونی خواناسی ناودار عه للامه، سه عید نوری کورد له زیندانی (ئافیون) و زیندانی (شه فیون) به ده سی تورکی لائیک له تورکیا، دینیته وه بیر بو وینه که ده لی:

هونه

بینای لامه کان	بینای لامه کان
ئیلتیجام، وه توئن یا سیر - ی سوبحان	ئیلتیجام، وه توئن یا سیر - ی سوبحان
یاره ب زولم، ژه عه دل توقه باحه تن	یاره ب زولم، ژه عه دل توقه باحه تن
په نام هه رتوئی یه کتای، بی هه متا	په نام هه رتوئی یه کتای، بی هه متا

۱ - جوغرافیای تاریخی و میزوی لورستان زانای بهریز کاک عه لی ساکی په ره ی ۶۷ چاپی ۱۳۴۳، نه قل له (مجمع الفصحای هدايت) و روژنامه ی که بهان روژی ۵ شه مه ۱۳۷۲/۶/۲۵ ی هه تاوی و ۲۸ ربیع ی ۱ سالی ۱۴۱۴ ی مانگی ژماره ی ۱۴۸۶۶ به قه له می زانای بهریز کاک ئیره ج کازیمی کوری عه لی ئه سفه ر کازیمی مومه ندو گوئزای ئه ده بی لورستان نوسراوی زانای بهریز کاک ئیسفه ندیار - ی غه زه نفه ری ئومه رای ی چاپی ۱۳۶۴ ی هه تاوی (شه پۆل)

وتمان و زاینمان که له و هونه و موناچات نامه عاریفانه‌ی پرو ته ژی‌یه، له گازنده، به ههستی پاک و بیخه‌وشی به‌نده‌گی تانیو سنورو که وشه نی فه‌نا له‌حه‌قدا ده‌تاوئته‌وه، ئه‌وه‌یه، خوا به‌هاواری یه‌وه‌ده‌چی و حه‌سه‌ن خان والی خوئی له‌به‌ند رزگاری ده‌کاو ئه‌ی نی‌رئته‌وه سه‌ر کاره‌که‌ی جارن و کاری وایش ده‌کا، که ئه‌ر که‌وازی به‌کیژه شوخه‌دل لاوئنه، ئه‌وینداره، دل براوه‌که‌ی بگاو بینه‌ه‌لال و شه‌ریکی ژیانی یه‌کتر!

ژیان و به‌سه‌رهاتی غولام ره‌زا ئه‌رکه‌وازی ئیلامی:

ئه‌رکه‌وازی خه‌لکی گوندی ئه‌رکه‌وازه، که سه‌ر به‌ئیلامی پشتکویه غولام ره‌زا کوری (محه‌سه‌ن): محهمه‌د حه‌سه‌ن - ی پشتکویی یه‌وله ئاخرو ئوخری سه‌ته‌ی دوانزه هه‌می کوچی مانگیدا له‌ئاوایی سه‌ر جفته‌ی نیزیک پشتکوی لورستان له‌دایک بووه.

ئه‌رکه‌وازی له‌حه‌وت سالییدا هه‌ر له‌و ئاوایی یه، ده‌س ده‌کا به‌خوئیندی قورئانی پیروز و کتیبه و ردیله و سه‌ره‌تایه‌کانیش ده‌خوئینی وله‌پاشان له‌حوجره‌ی فه‌قی‌یان، زانینی نه‌حو، سه‌رف، به‌یان به‌دیع و مه‌عان، مه‌نتیق، هه‌یه‌ت، حه‌دیس و فه‌رموده، ئوصولی فیه‌قه، حیکه‌مه‌ت و که‌لام و ئه‌ده‌ب و وئژاوه‌ری کوردی و فارسی و عه‌ره‌بی باوی سه‌ر ده‌می خوئی ده‌خوئینی و بو فی‌ربونی ته‌جویدی قورئان، ته‌فسیر، ریاضی و عیلمی میرات و ده‌قی کتبی فارسی و عه‌ره‌بی و هونه‌ی کوردی لای زانا‌کانی ئیسلام و پشتکوی لورستان و دینه‌وه‌ر گوی راده‌گری.

غولام ره‌زا ئه‌رکه‌وازی مروئیکی وردو ئه‌هلی موتالا و له‌خوئنده‌وه‌ی په‌راوه‌ی ئه‌ده‌بی دا زور شاره‌زابووه‌و هاو ژیانی حوکومه‌تی فه‌تحه‌لی شای

۱- زانایانی کورد ج ۲ نوسراوی (شه‌پول) په‌ره‌ی ۱۵۶ تا ۱۵۵ هه‌روا ب‌روانه و تاریک، که سه‌ره‌به‌یانی له‌روژی ۱۳۷۲/۱۰/۵ هه‌تاوی له‌تاران له‌تالاری فه‌ره‌نگ سه‌رای به‌همه‌ن له‌سیمناری کوردناسی له‌بابه‌ت زانایانی کرماشان و دینه‌وه‌ر دا خوئیند مه‌وه‌و هه‌روا له‌کوواری ئاوئنه‌ژماره‌ی ۱۴ و ۱۵ تایبته‌له‌تاران له‌سالی ۱۳۷۳ له‌چاپ دراوه (شه‌پول).

قاجار بوگه، له کاتی خویدا موشاویر و ته گیر کاری حه سه نخان والی پشتکو بووه که حه سه نخان له سالی ۱۲۱۶ی مانگی ناوه ند (مه رکه زی حوکومه تی خوی له خورهم ئاواوه، ده باته ئیلام، بو ئه وهی باشتر بتوانی له سنوری ئیران و عیراقی نه ودهم دیفاع بکا (که له بن ده سه لاتی تورکی عوسمانی) دا بووه.

ده گیر نه وه له و سه رده مه ی که ئه ر که وازی له زیندان دا بووه، ژماره یه ک له تورکانیش له ته ک ئه ودا له و به نده دابون، ئه وه یه که به شیعر فەر مو یه تی:

هه مرازی تورکان - ی نه زان زوانم دیری ژیاران هه م که لامانم
ئه که وازی به قسه ی هه ندی شه یتان و شو فار له مانگی ره مه زان به فرمانی
حه سه نخان ئه خریده زیندان، ئه رکه وازی له به ختی خوی گازنده ده کاو ده لی:
مانگی ره مه زان که مانگی تایه تی خواجه و مانگی خیر و به ره که ته بو من بو ته
روژی مه حشه ر، به ربانگم باری لیوه و له باتی پارشیو کردن ئاخ و داخمه و لیفه و
پیخه فیشم گیانمه و سه ری نیشم له به رده.

مانگ موباره ک مه خسوس داوهر پهری من بیهن، وه (یوم المحشر)
به ده ستوری والی له زیندان دا ئه رکه وازی زور ئازا ئه دهن و ده س و پای
زنجیر ئه کهن، و اتا: کوت و به ندی ئه کهن و پی به زنجیره وه ئه خه نه نیو سه هولواو،
هه روه ک خوی به شیعر ده لی:

ته وق که ردن گیر، قهره به قه رای ته نگ زوان له عوسره ت لاحه ول وانان له نگ
بوم و باوه قوش ژ ناله م عاسین باوه قوش مه دهوش، بوم هه م هه راسان
گه ردن گیر ته وق زه خم قولاهون دیده شه و، جه ئیش یه خاو، بی خاوه ن
مه خلوقات عاجز شه و بیداری مه ن بیداری ژ جه ور عوسره ت باری مه ن.
ئه رکه وازی له و حاله دا حال ئه ی گری و به دل پری یه وه، که ته زی له
خواناسی و عیرفان بووه، روده کاته قاپی خواو حه زره تی عه لی (ع) ده کاته،
وه سیله و تکا کارو ده س ده کا به هوئینه وه ی ئه و مونا جات و گازه که ۶۶۶ هونه یه و
ده لی:

هاوارم وه درگاش وه چهندين شيوه ته كرار تهييات چون بهيت ليوه
كه ردهم وه ته عدد ئاياتي بي غهش

يه عني شه شسه ت بهيت چه ني شه ست وشه ش

شه ش هه زار، تاهيش، نه دهرون كي شام شايله، ره حمه ت باي وه بهخت سيام
نيمه حهلقه ي دام زنجيري دهستم بيست وسي بهند عه جز وه ده رگاش به ستم

ده بي بليين: هه لوي به رزه فرى كورد: غولام رها ته ركه وازي

دلي پر بو له په ژاره وه له دلو ژيني خوي هاته وه بير پيره هه لو
به قسه خوشه مه ترسي مردن تاله شه وهه ستي به مردن كردن
هه رگه لايي كه له داري ده ويري نوسراويكه، به ناخوش خه ويري
ژيني كورت و به هه لوي مردن نهك په نا به قه لي رو ره ش بردن
لاي هه لوي به رزه فرى به رزه مزي چون بزي خوشه نه وه ك چه نده بزي

جا شه وه بو له بهر خوا پاراوه، ئيتر ده سي بو لاي حاكمي زه مان و شه م و شه و
دريژ نه كرد و چووه نيو ده رايي خواناسي و عيرفان، شه گه ر جوان به ورتي له و
مونا جاته ورد بينه وه، جوان تي ده گه ين كه چلون شاكار يكي شه ده بي به رزو ته رزي
كورد خولقاندوه و چلون باري له باري زانين و زانست و ويژاوه ري به و
مونا جاته ي خوي داوه و به واتاي ته زي له عيلم و عيرفان شه وه هوني را زان دو ته وه،
به واتاي پروتا له مه عنا و مه عنه وي شه وي شه ملاندوه، شه وه يه سه رنجي دل
بيداران و عاريفان و عالمان و دلي صوفي و ده رويش و دل ريشاني كوردي
له ك ولوري بو لاي خوي راكيشاوه و هه مو به چاوي ريزه وه بو ي ده روانن و شه و
گازه پر له گازنده به گيان و دل ده خوئيننه وه و گوي بو خوئيندنه وه شه و مونا جاته
را ده گرن، چونكا به رز بونه وه و نزولي به ره كه تي عيرفاني و زه نا زه ناي له خوا
نيژيك بونه وه و دل نيابي و پشت به خوا به ستن و برواي پر به دل و دهرون به خوا

۱- ديواني شاعري دلسوز و جوانه مهرگ و بير تيژو نه ته وه خوشه ويستي كورد كاك سواره ي ئيلخاني زاده
په ري ۴۹ تا ۴۷ چاپي ۱۳۷۲ ئينيشاراتي صه لاهه دين شه يوبي له شاري ورمي، كه به ريز جه نابي عومه راغاي
ئيلخاني برا گه وري كاك سواره سه ره تاو بهر كوئيكي جوان و پرناوه روكي بو نوسيه.

له و گازه دا خوډه نوینی و تیریزو تیشکی نوری ئیمان به سهر خوینه ران دا ئه پږینی و خهم و خهفته تی دل و دهرن له دلی خوانا ساندا ده تارینی و نور بارانیان ده کا، ئه و مونا جات و گازه له راستی دا ناله و زاله ی دهر دیکه به یه ک ناوه روکه وه، که به بیان و هاواری داد خوازی ئه وه به وینه ی جور به جور له گه روی پرله دهرد و رهنج ی ئه و دهرن سوتا وه، سهر ریژ و که له وای کردوه و سهختی و دهرد و رهنج و ئیش و ئاخ و ئوف لا ریژ ئه کاو شه پول و پیل ئه دا ههر ئه م گازه بهر پرسبونی ئه و شاعیره نیشان ئه دا.

ههرچهنده له لابه لای شیعره کانی ئه ر که وازیدا عه له وی بون دهرده که وی، که ده لی:

ئاگای سیر-ی غه یب ئاگای سیر-ی غه یب یاعه لی عالی ئاگای سیر-ی غه یب
گوستاخ خه لوه ت بی هه متای لاریب پاک مونه ززه موبه را ژ غه یب
جاری وایش هه یه وا خو ده نوینی که له شیعیه ی غولات بی، به لام له بهندی
۲۳ و خاتیمه که ی ئه و مونا جاته خو و نیشان ئه دا که له شاعیرانی (اثنی عشری یه).
به پی لیکدانه وه، ئه م مونا جات و گازه ی جاویدانه، شاکاریکی جاویده و
قسه یه کی شیاوه، بومانه وه، شیاوه، بویی توانیویه تی به دریزیی دوسه ته له نیو
سینگ و دل و دهرونی هوزیک دابمینیته وه که له باری خوینده واری یه وه له پله بی
نزم دابون، به لام له باری زانست و هونه ر پهروه ری و فهره نگه وه، له سهر دوندی
سهرسه ری بون، ئه و گازه به هو ی پاریزه رانی هونه و هونه ر دوستان و ئینسانی به
شهوق و زهوق پشت به پشت پاریز راوه، تاده ستخته تی له بهر هه لگیر دراوه و
رونوس کراوه و توژو خاک و خو لی له سهر لابراره و به جوانی ته کیندراره و به زانا
و شاعر ناس و هونه پهروه ر دراوه و خراوه ته، نیو کو ری شاعیران و ئه دیبان و
هه ستیاران و یارانی شاعر و هونه، ههرچهن له دهس تیوه ر دانی مهرد و نامه رد
نه پاریز راوه له لای ئه م و ئه و خو ش و ناخو ش کراوه و پاش گو ی خریاوه و ئال و
گور کراوه. کونه ترین نوسخه یه ک له که سالی ۱۲۵۰ ی مانگی نوسراوه ته وه و یه کی
له کتیه کانی کتیبخانه ی (ئه بوقه داره) له نه واده ی حه سه نخانی والی بووه، خو ش

به ختانه به دس زانای لیکوله رکاک محمه مد علی سولتانی که و تووه و له گهل چهن
نوسخه ی دیکه به راوردی کردوه و جوان له چاپی داوه^۱.

خزمه تی فهره نگی غولام ره زائه رکه وازی (قدس سره)

ئه گهره ندیگ به وردی بروانینه روژگاری پیشو و جوان بکولینه وه و به رله
داهاتن و دانانی (دارالفنون) له ئیران وله ولاته سولمان نیشنه کان سه رنجیک به
بار و دوخی خویندنی مه لا و فهقی یاندا بدهین زور به رونی بو مان ده رده که وی، که
دوای فه جری ئیسلام خوینده وارانگی کوردو زانایانی وه ک: غولام ره زاخانی
ئه رکه وازی، عه للامه؛ مه لا په ریشان، حه کیم مه وله وی کورد، عارف و خواناسی
گه وره مه لائه حمه دجزیری، حه کیم ئه حمه دی خانی، نالی، عه للامه
(عبدالرحیم) وه فایی، میرنه و روز، فه هیم سه نجابی، مه لا مه نو چیه ری کولیوه ند،
تورکه میر، ئه لماس خانی که ندو له یی، ئه لماس خانی کوردستانی، میرزا شه فیع
کولیایی، عارف و خواناس ئه حمه د- ی کور، میرزا (عبدالقادر) پاوه یی،
بیسارانی، مه لامارفی کوکه یی، میرسه ید محمه مد حوسینی نیعمه (اللهی) ماهی
ده شتی، مه ستوره خانم کوردستانی، ولی دیوانه و خانای قوبادی له نیو، فه قی و
مه لا و میرزا و خوینده وار له حوجره و خویند نکه کانی ئه وسه ر ده مه ی کورده
واری له پال خویندنی مه عارفی ئیسلامیدا ئه ده ب و فهره ننگ و زمانی کوردی به
ده رس ده خویندرا و زمان وزاراوه ی گورانی که خانا و ئه وجوره شاعیرانه
شیعری یان پی و تووه، زمانی خویندن و نوسین و زمانی ره سمی و باوی
ئه وسه رده مه ی کورده واری بووه، جابویی خاناوا به راشکاوی فهرمویه تی:
به (له فظ) کوردی، کوردستان ته مام- پیش بوان (مه حظوظ) باقی (والسلام)
خانا نوسین و دانانی شیعر به زمانی کوردی به شانازی و به ئه رکی
سه رسانی ئه زانی و ده لی: وتویانه زمانی فارسی وه ک شه کر شیرینه: [هه رچه ن

۱- مناجاتهای جاویدان، ادب کردی - غلامرضا ارکوازی، مولانا خالد شهرروزی، خانای قوبادی، میرزا
شفیع کلیائی، منوچهرخان کولیوند - به رکول به فارسی، چاپی ۱۳۶۲ به اهتمام جهنابی (محمد علی سلطانی) خوابی
پاریزی.

مه‌واچان فارسی شه‌ککه‌ره‌ن - کوردی جه‌فارسی به‌ل شیرین‌ت‌ره‌ن^۱] ته‌بی له‌م دنیا به‌د، ره‌فتاره‌دا هه‌رکه‌س به‌و زمانه‌ی وا خواپیی داوه‌ بنوسی و شیعو هونه‌ی پی‌ بلی، چونکا خودایش له‌ قورئاندا فه‌رمویه‌تی (وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَاللُّوَا نِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ^۲ جاله‌هل و مه‌رجیکی ئاوادا غولام ره‌زاخانی ئه‌رکه‌وازی، که‌ پیی ناوه‌ته‌ نیوزه‌ریای فه‌ره‌نگ و زانین به‌ پیی باوی سه‌ر ده‌می خو‌ی ته‌ویش ده‌ستی داوه‌ته‌ قه‌له‌م و به‌ پیی زانایی و شاره‌زایی خو‌ی خزمه‌تی به‌ فه‌ره‌نگ و زانست و زانیاری ئیسلامی و قورئانی کرده‌ و شانی داوه‌ته‌ به‌ روبه‌ به‌ر پرسپاری خو‌ی به‌ تایه‌ت خزمه‌تی زوری به‌ زمان و فه‌ره‌نگ و ته‌ده‌بی کوردی کرده‌ و هه‌روه‌ک هه‌رستیارانی کورد وله‌ک ولوری به‌رله‌ خو‌ی ده‌ستی کرده‌ به‌ هونینه‌ وه‌ی شیعو هونه‌، به‌زاراوه‌ی له‌ کی و لوری. بو‌خزمه‌ت کردن به‌ زاراوه‌ی کوردی به‌لام به‌ داخه‌وه، ئه‌رکه‌وازی هه‌روه‌ک زوربه‌ی شاعیران و زانایانی کورد له‌ به‌ر خو‌ به‌ که‌م زانین و خاکینه‌ و خولینه‌ بون، به‌ گوم نیوی ژیاوه‌ و خو‌ی نیشان نه‌داوه، جاهه‌رله‌ به‌ رئه‌مه‌ش زوربه‌ی شیعو نوسراوه‌کانی ئه‌رکه‌وازی تیاچون و گل و موریانه‌ خواردونی، هه‌ندی له‌ شیعه‌ر کانی ئه‌رکه‌وازی به‌ هو‌ی هه‌ندی که‌سی دلسوز و زانا، له‌ فه‌وتان و نه‌مان پاریز راون و پشت به‌ پشت و ده‌م به‌ ده‌م ماون تاگه‌ یشتونه‌ ته‌ ده‌س ئیمه‌مان که‌ ئیستا شانازی پیوه‌ ده‌ که‌ین، به‌ تایه‌ت موناجات‌نامه^۳ عیرفانی یه‌که‌ی.

ئیستا ته‌مانه‌وه‌ی هه‌ندی له‌ بابته‌ شین‌گیرانی غولام ره‌زائه‌رکه‌وازی بو‌ ئه‌حمه‌د - ی کوری به‌ ئاخوین و بدوین و ئه‌وشیعرانه‌تان به‌ گو‌ی بگه‌ بیین، تا

۱- دیوانی‌خانا په‌ره‌ی ۲۱، م . نه‌وره‌نگ، چاپی ئیران سالی ۱۳۴۸ و چاپی عیراق په‌ره‌ی ۱۴ چاپی

۱۹۷۵ز

۲- سوره‌ی روم‌نایه‌تی ۲۲ - کو‌واری‌ئاوینه‌ ژماره‌ی ۱۰ سالی ۱۳۷۱ ی هه‌تاوی په‌ره‌ی ۴۳ له‌باسی زانای‌ناودار‌خانای قوبادی به‌ قه‌له‌ می (شه‌ پۆل) - هه‌روا کتییی زانایانی کورد په‌ره‌ی ۱۶۵ چاپی ۱۳۷۳ ی هه‌تاوی به‌رگی ۲.

۳- گازه‌ جوان و عیرفانی یه‌ که‌ی یائه‌و موناجات‌نامه‌ به‌ کوششی به‌ ریز‌جه‌نابی کاک ئیسماعیل ته‌ته‌ری مله‌ سوری‌نوینه‌ری خه‌لکی کرماشان له‌ مه‌جلیسی شوری ئیسلامی ئیران له‌ سالی ۱۳۶۲ ی هه‌تاوی به‌ هو‌ی موئه‌سه‌ سه‌ی بلاوه‌ی ئه‌میر که‌ بیر له‌ تاران له‌ چاپ دراوه‌.

له زه تی لی بیهن، له تافی میر مندالیدا (ئه حمه د) ی کوری ئه رکه وازی جوانه مهرگ ده بی، شاعیر چه کامه یه ک به ناوی (وه باوه یال دیم) پر به سوزی دل ده هونیتته وه^۱ - له واتای شیعره کان، وا ده رده که وی، که باوکی دل سوتاو، زور جارن له گه ل روله جوانه مهرگه که ی خویدا له و چیاو که ژه، خه ریکی نه چیر گرتن و راو بووه و بیره وهریکی شیرینی له نه چره وانی و نه چیر گرتن بووه، تا مروف جوان به زاراوه ی (له کی) ناسیاو نه بی نازانی و ناتوانی به زمان ته رو پاراوی و جوانی و خوشیکی و به کاربردنی ته شیعات و ئیستیماراتی که ئه و زانایه به کاری بردون په یان پی باولیان تی بگا.

وه باوه یال دیم

وه یاله وه، یال دیم ئه و روژ وا وه یلا، وه باوه یال دیم
هاواس په ریشان حال دیم سهرتاپا به رگهش سیاه ژخال دیم
سهرقولله ی کاوان^۲ وه سیاه ته م دیم دره ختان ژ غه م چی چه وگان چه م دیم
داران دره ختان کلافی^۳ پوش دیم که پو^۴ واوه شیوه ن گال گهرمه وه
که پو واوه شیوه ن گال گهرمه وه چمان مرده ی داشت، وه روی ته رمه وه^۵
من و باوه یال عه هدمان که رده ن من غه م، واوه ته م تاروژ مه رده ن^۶
روله یه ئاسار شکار گاهیتته یه جیگه ی که له رم شونی راهیتته^۷
ئه رای چی جارن دیارت نین مهر که لی کو وه بان مه زارت بین؟^۸

- ۱- (باوه یال) ناوی کیویکه به رزو بلیندله زنجیره چیاکانی زاگروس، وابسته به (که بیره کیو) که له نزیک ئه به دانان دایه، ئه و کیوه جیگای راو و شکارو نه چیره و ئیه و هه مو جوړه ئاژهل و حه یوانه وه حشی به کی تیدا یه
- ۲- کاوان - شاخ - چیا، کیو
- ۳- کلافی: رهش هه لگه راو - رهش وتیره پوش.
- ۴- که پو، مه لیکه ده ننگ خوشه و مالی نیه و له کوتره باریکه چکوله تره، لوت، دفن، قاپیلکه ی سهر، چموله، بیقل، دم، قاف، دیانی پیشین، پیری بی دیان.
- ۵- که پو ئه و مه له ده ننگ خوشه، وه ها ده گریا، ده نکوت مردوی به سهر داره مهیت و تابو ته وه یه.
- ۶- من و باوه یال بریارمان داوه تا پایانی ژبان من غه مبارو ئه ویش به گریان بی.
- ۷- کووم روله! ئاسه واری که رهسته ی شکار لیره ده بینم که له کاتی گهران بدوای نه چیردا ماونه ته وه، ئیره جیگای سهر راوی تو په که ریگات به ئاسکوله کان ده گرت و ده ت سله ماندنه وه.
- ۸- بوچ وه ک جارن دیار نیت، مه گهر که له کیان له سهر گورت چینه وه؟

که لئی ژه که لان مه خواست مزگانی
بیتو چی ماهی ئو فتاده ی خاکم
زوله ژ هیجرت نه فسورده گیانم
میقرز مهرگ تیژ بآلم که نه ن
شه و خاویم شهریک تافی تیژاوه
شه و تارو روژتار - هه ردکی تار و مه نی
چی صهید زه دهی تیر گرفتار و مه نی
کراس چاکچاکي - یه خه دریامه
فیدای گالا گال راو چیانت بام
فیدای مه که نزی ئاته شبارت بام^۴
مه که نزیت ساخته ی دهست حه سن بی
هانای هامد لان زامم کاری یه ن
زامم کاری یه ن - کارچیهن ژه دهست
شه و وه په ژاره - ژوژ وه حولیمه
هه رچهن مه ده ریم ده لالهت ژه دل

ئه حمده خان مه رده ن وه نه وجه وانئی^۱
به رگم پلاسه ن - جامه ی چاکچاکم
جوز رو رو گو یانیه ن زوانم
شورو شوق و زهوق زنگانیم سه نه ن
یا حوباب نه روی گئیژ گرداوه^۲
دل چی تافه ی ئاو بی قه رار و مه نی
چی وی نه روی ئاوله رزان کار و مه نی^۳
چی صهید زه خمی ژه گهل بریامه
شه له و په له ی که فته ئاهوانت بام
به زم بی هه مال روژ شکارت بام
چه خماخ نویر عه لی، که ریم په سن بی^۵
ئه ل ئه مان ده ردم نادیار ی یه ن
مینای شکه سته م نه مه یو په یوه ست
چی سه ره ی ئاسیا و دوما دولیمه^۶
دل هاوه خه ته رچی لانه ی بولبول^۷

۱- یه کی له که له کان به ته وسه وه که له نه چیری ئیمه رزگاری بووه، سه ره خوشی جوانه مهرگ بونی
ئه حمده خانی پی راده گه باندم
۲- ناله ی شه وانم له گهل قه لبه زه ی تافگه کان شه ریکه و خه وم وه ک بلقی ئاوه که دی و به له ز ده روا و ده
پوچینه وه.
۳- وه ک نه چیری تیر خورده م، وه ک کومه له داره بییه کم به سه ر ئاوی ره وانوه له رزان و بی ئار او قارام.
۴- مه که نزه: تفه نگی مه که نزی ئاتشباری به زمی راو...
۵- تفه نگی مه که نزی دهست کاری ئوستا حه سن و چه خماخه ش کاری نورع لی که په سه ندی
وه ستا که ریم بی
۶- یانی شه و په ژایشان و به روژ له خه فته ی مهرگبار دام وه ک ئاشی وام کارده که م و سه ره نجام له کار
ده که وم، وه ک مارگه زیده له شم ماسیوه و دلّم ژان ده کا.
۷- هه رچی دل داری خوم ئه ده مه وه بی که لکه، دلّم وه ک لانه ی بولبول به دم بای مهرگه وه هه ر
له ره ی دی.

عاجز وینهی مرغ شکسته بآلم
فه له ک وه فیکه‌ی پا پیام که ردهن
غم خوراگمه - خه‌م خه‌لاتمه
بؤرین^۳ به‌گریوان وای زاریمه‌وه
من وینهی سه‌رسه‌وز کلاوه‌که‌نه
دویه‌ده‌رینم کوان ته‌م که‌رده‌ن^۴
ئالوده‌ی ده‌ردم - شکسته بآلم
شهرت بو بپوشم جامه‌ی قه‌ترانی
شهرت بو خوراگم وه‌له‌خته‌ی خون که‌م
شهرته‌ئه‌ندامم پلاس نیشان که‌م
تاروژ مردن سیاه‌به‌رگم بو
که‌ئاو روژه‌موران سه‌رکه‌ن وه‌گیانم
شه‌وگار تا وه‌روژ کارم زاری بو
بنورن خه‌لقان روخسارم زه‌رده‌ن
چاوم که‌فت ئه‌و زید میگه^۷ هه‌رجاران
ده‌نگ دوس نیه - مرخی دل مه‌رده‌ن
بیلا بمیرم هه‌روای ده‌رده‌وه
بیلا بمیرم - رازیم وه‌مه‌رده‌ن

مه‌لان کوان مه‌لول ژه‌حالم^۱
شه‌وگرم شومه - نازاریم مه‌رده‌ن^۲
یه‌ئاخر صه‌لات روژ نه‌هاتمه
وای کوس که‌فته‌ی دیاریمه‌وه
په‌رپوت ئه‌ر ده‌ور کولواون مه‌نه^۴
دل‌م خاپیره - شادیم ره‌م که‌رده‌ن
مودام په‌شیوم - دایم حال‌حالم
چی مه‌جنون بنم سه‌ر نه‌ویرانی
وه‌ناخون سینم چی بیستون که‌م
شه‌و تاسو قوقوی بایه‌قوشان که‌م
ئهی به‌رگه‌کفن روژ مرگم بو
نه‌میني ژه‌گوشت غه‌یر له‌سوخانم
شيعارم ئه‌فغان و بی‌قه‌راری بو
تا باچان^۶ غولام، ئه‌حمه‌ده‌ش مه‌رده‌ن
زید هه‌ر ئه‌و زیده - لیش نیه‌ن یاران
زه‌نگانیم بیه‌ن وه‌بار که‌رده‌ن
وای ده‌رد گران وه‌ری مه‌که‌رده‌وه^۸
مه‌رده‌ن بیه‌ته‌ره‌ژه‌زیخاو^۹ خورده‌ن

۱- بال شکاوم و مه‌ل و په‌له‌وه‌رانی تر بو‌حالم له‌په‌ژاره‌دان.

۲- فه‌له‌ک به‌فیکه‌له‌ناوی بردم، شه‌وگرم شومه، نازداره‌که‌م (ئه‌حمه‌د) مردوه.

۳- بؤرین: وه‌رن.

۴- وه‌ک مرای سه‌رسه‌وزوام که‌سه‌رم به‌دندوکی شاهین هه‌لکه‌ندرابی و بال و په‌ره‌کانیشم به‌ده‌م باوه

پرش و بلا‌بو بیته‌وه.

۵- ره‌نجی ده‌رونم کیوه‌کانی تاریک داگرتووه.

۶- باچان: بزائن.

۷- میگه: جیگای پیغل و چادرو ده‌وارو ره‌شمال.

۸- چاک بونه‌وه‌ی بوئیه.

۹- زیخاو: زوخاو.

عیزراییل وه یاواش گیانم شیرینه وه جیگه‌ی مه‌چم که‌س که‌س مه‌وینه
سه‌راش تاریکه - گوزه‌گاش ته‌نگه نه یار - نه یار - نه‌شنی ده‌نگه^۱
ئه‌مه‌ش وینه‌ی هونه‌یه‌ک به‌ناوی: - زلیخام شوّران - زلیخام شوّران
یه‌ی روژحوری دیم حوریزای حوران مه‌یل خاتر که‌رد وه خه‌ملی^۲ شوّران
پای کلاف ژه هم تورنای توران پاوه نام چاو عاشقان پوران^۳
شانه شیرماهی موحکم گرت نه‌چه‌نگ په‌ی ته‌عمیر زولف سیاه تاووس رنگ
داوا داو ماموهرد وه توغرای چین‌دا په‌خش که‌رد وه سه‌فحه‌ی جام جه‌مین دا
سه‌ف سه‌ف چی سه‌رسان سپای سه‌رداران زیوش که‌رد نه‌بان نارنجی ناران^۴
هر ژه حوققه‌ی فهم تاوه باغچه‌ی به‌ی سپارده‌ن وه ده‌ست حیتارانی حه‌یی^۵
غم‌دا وه‌عه‌ره‌ق نه‌عنای (ماء‌الورد) ته‌عیبه‌ی فینجان نه‌فلا تونیش که‌رد
عود عه‌ماری - عه‌بیرو عه‌نبر سه‌تل چینی عه‌تر جام میشک په‌روه
شه‌ن وه‌خه‌مه لیان ریحان نمون‌دا فتوای قه‌تل عام روبع مه‌سکون‌دا
هه‌نی ئیراده‌ی ئاینه و جام که‌رد تارنا چل چه‌نگ نه‌و وه‌نیزام که‌رد
که‌رد، وه دوده‌سته سپاهی حیتاران ئه‌ر بیه‌ن که‌فتین له‌نگه‌ر و یاران
دوشه‌مار نه‌تپ سپای حه‌یی ده‌ستور کردی وه پاساون گه‌نج وینه‌ی گه‌نجور
ده‌م ژه شه‌هماران شاه‌زوحاک مه‌دا ته‌قلید ژه ماران مه‌غز خوّراک مه‌دا
هه‌ی هه‌ی ژه ئیجحف نه‌ی حیتارانه ژای سان سه‌نگین سیاه مارانه
ژای سان سپاه‌ده‌ره‌م جوّشانه ژای سه‌ر ستانان شه‌ر فروّشانه

۱ - په‌ره‌ی ۲۱۲ تا ۲۰۷ گولزاری ئه‌ده‌بی لورستان چاپی ۱۳۶۴ نوسراوی زانای به‌ریز جه‌نابی ئیسفه‌ندیار
- ی غه‌زه‌نقه‌ری ئومه‌رائی.

۲ - خه‌ملی: سه‌رو پرچ و زلف و قوژ شوّری.

۳ - یانی تالی زولفی کرده‌وه و قژی وه‌ک هاوژیشمی خاو بلاو کرده‌وه، پیی به‌سه‌ر چاوی دل
پراوانی راهیشت.

۴ - وه‌ک سپاهیان که‌له سه‌رداری خوین ده‌ستور وه‌رده‌گرن، زولفه‌کانی به‌سه‌ر لیموی نارنجی رنگی
مه‌مکوله‌کانی‌دا وه‌ک ئاوژیشم بلاو کرده‌وه.

۵ - یانی له‌حوققه‌ی ده‌می په‌وه تاسه‌ر سینگ و سه‌ر گوی مه‌مکوله‌کانی له‌ژیرو چاوه‌دی
په‌لکه‌و زولفه‌ماروینه‌کانیدا رای‌گرت.

پای رهن گرتن چی که مینگای کول په‌ی زیخاو نوشی ریشه‌ی جهرگ و دل زه‌له کەس نیه نیگه‌گه‌ی وه‌گه‌نج ژحه‌یی سه‌د گه‌زند - ژه سه‌عبان سه‌د رهنج به‌لی من وه‌حوکم ئایه‌ی عزائم بووه (عزائمات یومیه) وه (دائم) نگین دیو به‌ن سلیمان پیمه‌ن فەم باده‌نوش جام به‌ی باغچه‌ی ویمه‌ن خو‌فم نین وه‌ده‌ست گیز و گازشان په‌روا، نه‌ داره‌م ژه په‌روازشان نوکته‌ زمانی کوردی به‌پیی لیکۆلینه‌وه، میژوی به‌رزی و نزمی خو‌یی به‌ مجوره‌ نیشان داوه، له‌ خودودی سه‌ته‌ی ده‌یه‌می به‌ر له‌ زاین یه‌کیک به‌ناوی ماسی سو‌راتی چهن پیتی به‌پیی مه‌خاریجی نه‌بجهدی سازداوه‌و بیرو‌رای خو‌ی پی‌ نویسه‌ وله‌پاشان کورده‌ کانیش مه‌به‌ستی خو‌یان به‌و پیتانه‌ نویسه‌، پیتی ماسی سو‌راتی له‌ پیت گه‌لی ده‌چی که له‌ سه‌ته‌ی شه‌شه‌می زاینی سازداوه‌ که به‌ پیتی ئاویستایی ناوداره‌^۲ هه‌ روا (مجله‌ العربی) چاپی کووه‌یت له‌ ژماره‌ی ۲۰۰ی مانگی ته‌موزی ۱۹۷۵ی زاینی له‌ وتاریکدا که به‌ قه‌می (عبدالحلیم منتصر) له‌ ژیر ناوی (ابن وحشیة فی الفلاحة) و (هو اقدم الکتب فی العربیة) ده‌نوسی (وانه‌. نقل اکثر کتبه‌ من اللغة‌ النبطیة، ولم ینشر من تألیفه‌ فی اللغة‌ العربیة سوی «شوق المستهام فی معرفة رموز الاقلام» و قد ذکر فی آخر کتابه‌ هذا انه‌ ترجم من اللغة‌ الكردیة کتاباً فی علل المیاه و کیفیة استخراجها و استنباطها من الارض المجهولة الاصل)^۳ به‌م قسه‌ تا فه‌جری ئیسلام پیتی کوردی (ماسی سو‌راتی) له‌ نیو کوردان دا باو بووه‌ و دوا‌ی په‌ره‌سه‌ندن‌ی ئیسلام له‌ نیو نه‌ته‌وه‌ی کورد، پیتی کوفی جیگای گرت‌ه‌وه‌.

۱- گۆلزاری نه‌ده‌بی کورستان په‌ره‌ی ۲۰۹ تا ۲۰۸ سه‌رچاوه‌ به‌رو (شه‌ پۆل).

۲- تاریخی مه‌ردوخ: ئایه‌ توللا شیخ محمه‌ده‌، مه‌ردوخ (قدس سره‌) - کوردستانی ج ۱ په‌ره‌ی ۴۰ تا ۳۰ چاپی نه‌رته‌ ش و به‌ رکۆلی کتییی نه‌زانی مزگانی کوردی نوسراوی دوکتور سه‌عید خانی کوردستانی (قدس سره‌) چاپی ۱۳۰۹ی هه‌ تاوی تاران.

۳- روژنامه‌ی که‌یهانی هه‌وایی لاپه‌ره‌ی (ویژه‌ هنر و ادب) چاپی ۲۸/۱۲/۱۳۷۰ و ۱۸ ماری ۱۹۹۲ی زاینی (مقدمه‌ی بر زمان و ادب کردی) نوسراوی (محمدصالح ابراهیمی «شه‌پۆل» و سه‌ره‌ تایی قاموسی کوردی به‌ لیکۆلینه‌ و نویسنی نه‌وره‌حمان زه‌بیحی «بیژن (قدس سره‌) چاپی کۆری زانیاری کوردی به‌ غدا سالی ۱۹۷۷ی زو په‌ره‌ی ۳۸.

به سه‌رنج دان به چامه‌ی (هورموزگان) که به فرموده‌ی عه‌لامه ئه‌مین زه‌کی که له‌کۆبه‌ی ۱۸ له‌سه‌ر کتیبی خه‌باتی سوئانی کورد نوسراوی. و. نیکتین روژ هه‌لات ناسی روس ئاماژه‌ی بو‌کردوه و به‌زمانی په‌هله‌وی زانیوه. هه‌روا به سه‌رنجدان به‌قسه‌ی حه‌مدوللا موسته فی قه‌زوینی به‌نه‌قل له (البلدان) که ئه‌نوسی: سپای ئیسلام له‌سالی ۱۸ ی مانگی له‌زه‌مانی ئه‌میره لموئمین عومه‌ر کوری خه‌تتاب (د-خ) قه‌زوینی گرت له‌وسه‌رده مه‌داحه ساری شارشاپوری بو، خه‌لکی قه‌زوین له‌گه‌ل موسولمانان جه‌نگیان ده‌کرد، موسولمانه‌کان بانگیان ده‌کردن هوی یا موسولمان بن یا جزیه بده‌ن. ئه‌وانیش هه‌رایان ده‌کرد و ده‌یانگوت: نه‌موسولمان ده‌بین و نه‌جزیه‌ش ده‌ده‌ین هه‌رن بگه‌رینه‌وه مه‌ککه تائیمه‌رزگاربین (نه‌موسولمان بيم نه‌گزیت دیم بشین ئومه‌ککه بشین که‌یمه بره‌هیم).

ئه‌گه‌ر هه‌ندی بروانینه‌واژه‌ی (شین) باشتر ته‌ته‌وری زمانی کوردیمان بو‌ده‌رده که‌وی که‌ئه‌و واژه‌به‌ر له‌فه‌جری ئیسلام تائیستا بی‌پسانه‌وه له‌زمان و ئه‌ده‌بی کوردی‌دا به‌کاربراهه: خو‌ی باشترین نیشانه‌یه‌بو‌ئه‌وه‌زمان و ئه‌ده‌بی کوردی شیوازی خو‌ی به‌رنه‌داوه، هه‌رچه‌ن هه‌یاران ریگیان به‌ندکردوه که‌چی ئه‌وسه‌رکه‌وتوه، بو‌نمونه (باباتا‌هیر-ی‌لور: عوریان) که‌له‌۴۴۷ ی مانگی وه‌فاتی کردوه له‌چارینه‌کانی خویدا زورجار (شی، بشه‌م، شین) ی به‌کار بردوه هه‌رچه‌ند

۱- کۆواری گرشه‌ی کوردستان ژماره‌ی ۲ و ۳ سالی دوهم په‌ره‌ی ۱۱ چایی ۱۳۶۰ ی هه‌تاوی و ریکه‌وتی سالی ۱۹۸۱ ی زاینی، په‌که‌م ژماره‌ی گرشه‌ی کوردستان له‌ ۱/۳/۱۹۸۱ ی زاینی له‌تاران به‌به‌ر پرسی (شه‌پۆل). - کتیبی زریزه‌ی زیرین په‌ره‌ی ۲۵۲ تا ۱۵۱ نوسراوی شه‌پۆل چایی ۱۳۷۲ ی هه‌تاوی - نه‌زانی مژگانی کوردی سه‌ر چاوه‌ی پیشو، تاریخی مه‌ردوخ سه‌رچاوه‌ی به‌رو - کورد ناسی. م. ئه‌وره‌نگ چایی ۱۳۴۶ و ریکه‌وتی ۲۵۷۹ ی مادی په‌ره‌ی ۷۸ تا ۸۷ که‌نوسبو‌یه‌تی: هه‌نراوه‌ی (هورموزگان) هیرش و زورویژ و تالان و برو، کوش و کوشتار و خراپه‌و زولم و زوری عه‌ره‌ب سه‌باره‌ت به‌نه‌ته‌وه‌ی کورد نیشان ئه‌دا - ئه‌وره‌نگ له‌په‌راوه‌ی کورد ناسی خویدا زه‌رده‌شت پیغه‌مه‌ر و تیه‌مورس شاو که‌بومه‌رس به‌کورد ناوده‌با (شه‌پۆل). دوکتور یاسمی، ملک‌الشعرا‌ی به‌هار، مسته‌فاکه‌یوان و شه‌پۆل له‌بابه‌ت چامه‌ی (هورموزگان) لیکۆینه‌وه‌یان هه‌یه‌چامه‌ی (هورموزگان) به‌زمانی کوردی په (شه‌پۆل)

۲- میژوی گوزیده که‌ژی ۴ له‌بابی شه‌شه‌م (باهتمام دکتور عبدالحسین نوائی) چایی ۱۳۶۲ ی هه‌تاوی ئه‌میرکه‌بیر په‌ره‌ی ۷۷۶ - کۆواری گرشه‌ی کوردستان سه‌رچاوه‌ی به‌رو.

وه حید - ی دهستگردی شیعره کوردی و لوری یه کانی بابا تاهیری عوریانی ته غیر داوه و بوی کردوته فارسی - یاحه زره تی مه ولانا خالید شاره زوری نوسخه ی جامعیه و نوسخه ی نابیغه له دیوانی خویدا که سولتان (عبدالحمید) تورکی عوسمانی له سالی ۱۲۶۰ ی مانگی به کوردی بوی له چاپ داوه، (شین) ی به کاربردوه که فرمویه: [وه سیزده هه نی ئه و خورجه بینه - راهی بی کوچ که رد شین وه مه دینه] یا حه کیم مه وله وی کورد که (شی و شین) ی به کاربردوه هه روه ک فرمویه تی: (دیده ی سه ر ئه رشی دیده ی (سر) کافین - ئیددای مونافین ئه و ده وای شافین) ۱ جا به ور دبوئه وه له و حه قیقه ته وتی روانین له م راستیه که دوی فه جری ئیسلام و له سه ردمی حوکومه ته کانی کورد له ناوچه کانی کورده واریدا به تاییه ت له روژگاری بابان و باجه لآن و سوران و تازیزاندا که له حوجره ی فه قی یاندا به زمانی کوردی دهرس بیژه کان ته درسیان کردوه وله که ناری ته درسی مه عارفی ئیسلامیدا به ویژه و ویژه وانی و ویژاوه ری زمان و ئه دهب و فرههنگ و هونه ری کوردی (ته ووه توجه) کراوه و بو نمونه مه لاخلیل سیرتی و زانایانی ترکیبیه عه ره بی یه کانی دهرسیان کردوته کوردی و به زمانی کوردیش ته درسیان کردوه. له حوجره و خویندنگه کاندا ته دریس کراوه. ۲ ئه ویه که خانای قوبادی

۱- دیوانی مه و له وی کورد په ره ی ۱۴۳ - هه رواوتاری کونگره ی ریزدان بومه و له وی کورد که له روژانی ۹ و ۱۰ ی مانگی خه رمانان له شاری سه قزی کوردستان سالی ۱۳۷۱ ی هه تاوی سازدرا بو، په ره ی ۸ تاب کراو نوسراوی شه پو ل - که له روژنامه ی هه وتانه ی آوای کوردستان - ژماره کانی ۱۸ و ۱۹ و ۲۰ ی سالی ۱۳۷۲ ی هه تاوی له چاپ دراوه - دیوانی مه ولانا خالد - که نجینه ی فرههنگ و زانست چاپی سالی ۱۳۶۴ په ره ی ۵۵ - نوکته: بشه م بو موفره دی یه که م که سی مو ته که لیمی و ه حده یه، یانی بروم، شی بو موفره دی سیوه م که سی غاییه، یانی: رویی، مه ولانا خالید بو پیغه مبه ر (شین) ی به کار برده و بو ریزدانان بو پیغه مبه ر (شین) ی به جه مه ع له باتی (شی) موفره د، هینا وه، یانی: پیغه مبه ر رویشتن، شین مه سده ری ئه سلیه و به واتای رویشتن، به لآم ئه گه ر (بی) ی ئه مر یا زینه تی بجینه سه رله حاله تی چاوگ و سیوه م که سی کو (نیریمیی) ده چینه دهری و ده بیته ئه مری حازر، هه روه ک له وشعیره ی له تاریخی گوزیده دا (شین) به کار براوه، بشین: یانی: برون بگه ریئه وه، ئه بی بزاین شین خو ی له ئه سلدا چهن واتای هه یه: رویشتن، ئه وان چون، بو رابوردوی چونه، چاوگ، به رهنگی ئاسمانی، رهنگی گیا، سه وزی توخ، شه پور، جوین، بو پی داگرتن: بوچ لیم شین بو یه وه (شه پو ل) *

۲- له زه مانای بابان و سورانه کاندا خه رج و مه خاریکی فه قی و مه لای موده ریس به وینه ی هه ره وه زبه رپوه براوه، هه ره وه ز، گه له جوت، گه له دروینه، گه له کومه گک، که به واتای روخی ئه م تایه ته یه (تعاونوا علی البر والنقوی... که ئه و زاراوانه جوان نیشان ئه دن که روخی ته عاون که ئه مرلا مه سه له ی (تعاونیها) دنیاگیره به رله ئیسلامیش له که و

زور به ناشکرایبی دهلی لهوسه رده مه ی وا من ئەم شیعرانەم دەوت و دیوانی شیرین و خەسەرەوم بە نەزم دە هونیه وە زمان و ویژاوەری کوردی بەو شیۆه دە خویندراو بە دەرس دە و تراوه: (بە لەفظ کوردی کوردستان تەمام - پێشن بوان باقی «والسلام») تازە نووسین و دانانی ئە دەبی داستانی بوغەنی کردنی زمانی کوردی ئە شەرکی سەر شانی خوێ داناو و رای گە یاندووە که لە غەیبە وە فەرمانم بوئە و ئەرکە پی دراو و بە شانازی یە وە دەلی: (هەرچەند مەواچان فارسی شە ککەرەن - کوردی جە فارسی بەل شیرین تەرەن.) ئە گەر جوان سەر نەج بەدەین نیزیکی ی پینسەت سال بەرلە ئە رده لانه کان پاشا کانی باجە لانی لە زەها و ئە و ناوە حوکومە تیان کردو و شاعیرانی وە ک وەلی دیوانە و خانای قوبادی و بیسارانسی زوهوریان کردو و یازانایە کی وە ک مە لا پەریشان - ی لورکە دیوانی بە کوردی لە چاپ دراو، پیتی ژ - ژە - ی زور بە کار بردو، کاتی ورد پروانین، دە زانین ئەرکە وازی و شاعیرانی لورستان و ئە و ناوە ناوە که بو پەرە دان بە زمانی کوردی شیعیان داناو، پتی (ژ) ی لە شوینە واره کانیاندا زور بەر چاو دە کەوی و ئیستاپیتی (ژ) ی زور ترلە نیو کوردی با کوردا باو و بە کار دە بری، جا پەم پییە دە زانین، دوای فە جری ئیسلام

ناراو لە نیو کورد باو بو. تە نانهت دەلین: مانناکان که تیره یە کن لە کورد و ماد، حوکومەتی تاکیان داو و تە دواو و شوراو تە گبیریان لاپە سەند بوو (شە پۆل) واژە ی بوگە بە سی: بەیت بە گە یا، بەیت بە گی، بوکان: بەغان، بە گان، شیر: گەنجە: گزە ناو رگە ی تازە ر گوشە سب (تەختی سولە یمان) سایە تە لا: ئە کان AUKAN - باکو: مادکو: باگاوان - باکاوان بە واتای شاری خودا یاشوینی خوا، بە غدا، بە عقوبە یانی شاری خوا، بە ک: بە غ: بە گ - باقوبە بە عقوبە رە ننگە باکوا بویی و، (و) بویته (ب) ی بە غستان: چپای بیستون، بە غداد: بە غدادت خواداد، خوابەخش، بە غدوخت کچی بە غ - بە غپور: فە غفور ناو ی شاکانی چین، بە گو: بە غو: خوا، فە غ: خوا. بوغ: خوا: بە گ: ناغا - سەرور. بە گناش: گە ورە ی هوز، نوکەری شای، بە گم: بە غم ناوی ژنانە، قە لای ناغجە یوان، بی بی کە ند: بە ی کەن، فەرهاد تاشی سماقان، قە لایچی که لە ئە فسانە داها توه خشتیکی ئە و قە لایە لە ریزە و خشتیکی لە زیو - قە بری فەرودە رتیشی شاری ماد (۶۵۵-۶۳۳ بەر لە زاین) لە فە قرە فای لای مە هاباد یادریاس، دارایاس شای، دە لین: خوسرە و پەر ویز لە ترسی هە را کلیوس ئیمپە راتوری روم هە لات خوێ گە یانده شیر «گە نجه گ» تەختی سولە یمان و چاوە روانی هاتنی دوسەر داری خوێ بوبە ناوی (شاهین و شار بە زار) که لە قورە بە زاری لای بوکانە وە چون بە هاواری شاو، دور بێه که (قورە بە راز) لە ناوی (شار بە راز) هە وە گیرایی پروانته (مجله ی) ماموستا - ی کورد ژمارە ی ۱۶ چاپی سوئید (شە پۆل)

۱- وەلی دیوانە لە بنه چه که ی پاشا باجە لانه کانه و تاخرین پاشای باجە لانی ئیراهیم پاشا بوو و لە ۱۲۸۵ ی مانگی وە فاتی کردو و لە گوندی ریزاو نيزاوه و خانای قوبادیش لە حودودی ۱۱۱۶ ی مانگی لە دایک بوو و لە ۱۱۹۲ ی مانگی وە فاتی کردو (شە پۆل) .

له سه‌ره تاوه زمان و ئه‌ده‌بی کوردی له به‌شی جنوب (باشور) ه وه، په‌ره‌ی پی دراوه و له پاشان له به‌شی باکوری کورده‌واری خوی نیشان داوه و که سانی وه ک عه‌لی ته‌ره‌ماخی ناودار به (عه‌لی تهرموکی) که له سه‌ته‌ی سه‌ته‌ی ۴ی مانگی ژیاوه خزمه‌تی به‌زمان و ئه‌ده‌بی کوردی کردوه و ده‌ستوری زمانی کوردی وه ک ته‌سریفی کرمانجی له شهرحی (تصریف زنجانی) ^۱ نویسه، کامران عالی به‌گ به‌درخان له گه‌ل لوس‌بول مارگریت فه‌رانسه‌وی له کتیی‌کدا له بابته ئه‌مسالی کوردی یه‌وه که له‌سالی ۱۹۳۷ی زاینی له پاریس له چاپ دراوه له چهن شویندا له کتییی ئه‌شعاری عه‌لی تهرموکی میسال ده‌هیننه‌وه ^۲ یا عه‌لی حهریری که له سه‌ره‌تای سه‌ته‌ی ۱۱ی زاینی نیوان ۱۰۱۰ و ۱۰۷۷ی زاینی له شه‌مزین ژیاوه و به‌زمانی کوردی مه‌به‌ستی نویسه‌وه دیوانه ده‌سخه‌ته که‌ی به‌و. نیکتین گه‌ییوه ^۳ که خیوی شیعر، غه‌زهل، غه‌رامی نه‌رم، جوان، ره‌وان و له سه‌رزار خو‌ش و سوک بووه یا عه‌لی به‌رده‌شانی که حاجی قادر کو‌یی (قدس سره) فه‌رمویه‌تی (دوعه‌لین، شاعیرن وه کوحه‌سسان - به‌رده‌شان و حهریره‌سکه‌ینان) «رضوان الله علیهم» به‌م پی‌یه ده‌توانین بلیین: زمان و ئه‌ده‌بی کوردی به‌ر له فه‌جری ئیسلا‌م به‌شایه‌دی زانایان که له به‌را رمان گه‌یاند ته‌نانه‌ت کتیب و نوسراوه، له بابته ئاوناسی و زه‌وی بایه‌ر به‌زمانی کوردی هه‌بووه که (ابن وحشیه) بردویه‌ته سه‌رزمانی عه‌ره‌بی یا چامه‌ی هورموزگان و سترانی په‌هله‌وی: (گورانی) که تاریخی گوزیده هیناویه‌تی یائه‌وه که دوکتور په‌رویز خانله‌ری ده‌نوسی: له سه‌ته‌ی ۵ و ۶ی مانگی شوینه‌واری ویژاوه‌ری شفایی و که تبی کوردی له نیو دوتوی په‌راوه‌ی میژودا ده‌بیسندری بو‌وینه (قصیده‌ای ملمع) له ئه‌نه‌وه شیروان به‌غدایی... که له

۱ - کتییی ژیناوه‌ری... په‌ره‌ی ۳۰۸ تا ۳۰۷ چاپی ۱۳۶۴.

۲ - کوردو کوردستان که ژی ۱۱ په‌ره‌ی ۵۸۰. و نیکتین ته‌رحه‌مه‌ی محمه‌د قازی چاپی ۱۳۶۶ هه‌ تاری تاران په‌که‌مین کونته‌ رانسی کورد ناسی و مه‌سه‌له‌ی زمان و ئه‌ده‌بی کوردی که له کو‌واری زمان و ئه‌ندیشه‌ ده‌وره‌کانی ۶ و ۷ به‌زمانی روسی که له سالی ۱۹۳۶ی زاینی بلا‌و کراوه‌ته‌وه، نه‌قل له که ژی ۱۱ کورد و کوردستان سه‌رچاوه‌ی به‌رو (شه‌پول).

۳ - W. Nikitin - کورد و کوردستان سه‌رچاوه‌ به‌رو.

(معجم البلدان) چاپی لایپزیک ج ۱ پهری ۱۸۶ دانوسراوه ۱ وله م سهردهمه یشدا زمان وئدهبی کوردی له نیوه راستی کوردستان دا خه ریکه پهره ده ستینی و نالی و کوردی و عه للامه وه فایی و... پی گه یاندوه که و تمان زمانی کورد له پیشدا به خه تی ماسی سوراتی بووه و دوایی هاتوته سه رخته تی کوفی و عه ره بی تا مسته فاکه مان دوای تیک ته پینی ئیمپه راتوری تورکی عوسمانی شیوه خه تی عه ره بی کرده لاتین، زانایانی کوردیش خه تی کوردیان به ئیعراب به حروف نویسی، به لام به داخه وه له نیو کوردانی ماوه رای (قه فقا ز) شوره وی به رو به شیوه حه رفی روسی و له تورکیا به شیویه حه رفی لاتین ده نوسن، ئیستاله سه رزانایانه بیریک له وه بکه نه وه و بویه ک خستنی زمان و ئه ده بی کوردی چاریک بدوزنه وه وه ره وه ک عه للامه ئه میر شه فخان بدلیسی فه رمویه تی: زمان و ئه ده بی کوردی له م چوارزاراوه سه ره کیانه (کرمانجی: خواری، سه رو، لوری: له کی) که لوری و گورانی) که لک وه رده گری و ئیمه ش ده بی بوغهنی کردن و یه ک خستنی زمانی کوردی له و چوارزاراوه ئه سلویه وله ورده زاره کانی ترکه لک وه ر بگرین، به هیوای سه رکه وتن له ریکای خزمهت کردن به عیلم و فه ره ننگ و هونه ر وزانین

(شه پول) ۲ شه و تارو روژ تار هه ریه ک تار وه من
دل چوون تاف ئاو بی قه رار وه من
زامم کارییه ن کار چین ژه ده ست
مینای شکه سته م نه مه بو په یوه ست
مقراز مه رگت تیژ بالم که نه ن
شور و شه وق وزه وق زنه گانیم سه نه ن
یا حوباب نه رووی گیژ گرده وه

شه و خه وم شه ریک تاف تیژاوه هانا هام دلان زامم کارییه ن
ئه ل ئه مان ده ردم نادیاریه ن

۱- کتیی تاریخ - ی زمان - ی فارسی - ج ۲ به قه لمی دوکتور په روژیز نائل خانله ری بلاوه ی بونباد - ی فه ره نگی ئیران پهری ۱۵۶ چاپی ۱۳۵۲ ی هه تاوی (شه پول) *
۲- شه رفنامه نوسراوی ئه میرشه ره فتحان و، گرشه ی کوردستان ژماره ی ۲ و ۳ پهری ۸ و ۹ سه ر چاوه ی